90'LARDA YERİNDEN EDİLEN GAYRİMÜSLİMLERİN

GÖÇ HİKÂYELERİ

"Geçmiş hiçbir zaman unutulmaz…"

Göç-Der İstanbul
Göç Hikâyeleri Kitabı Çalışma Grubu

90'LARDA YERİNDEN EDİLEN GAYRİMÜSLİMLERİN

GÖÇ HİKÂYELERİ

"Geçmiş hiçbir zaman unutulmaz…"

Göç Hikayeleri Kitabı Çalışma Grubu: Gülay KILIÇASLAN, Hicret Berivan TURHAN TİMURTAŞ, Nur TÜYSÜZ , Pedriye MUTLU, Seval YILMAZ, Selim KIRILMAZ, Onur GÜNAY

Kapak Tasarımı ve Dizgi: Aras ALADAĞ

Kapak Fotoğrafı: Göç–Der Arşivi

Düzelti: Çiçek ÖZTEK, Gülay KILIÇASLAN, Seval YILMAZ, Pedriye MUTLU, Selim KIRILMAZ

Yayına Hazırlayan: Gülay KILIÇASLAN, Göç–Der

Birinci Baskı: 2015

Baskı: Berdan Matbaacılık
Davutpaşa Cd. Güven San. Sit. C Blk.N.215/216 Topkapı, İstanbul.
• 0212 613 12 11

Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği
İstanbul Göç-Der
Halıcılar Cad. Uğur Saray Apt. No: 92/15
Fatih/İstanbul
• 0212 635 61 22 • www.gocder.com • gocder@hotmail.com

"Bu yayın Avrupa Birliği'nin finansal desteği ile Hakikat Adalet Hafıza Merkezi tarafından yürütülen Zorla Kaybetmelerde Cezasızlığa Karşı Ortak Mücadele adlı projeden sağlanan katkı ile yayımlanmıştır. Yayının içeriğinin sorumluluğu tamamen Göç Edenlerle Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği'ne aittir ve hiç–bir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmaz."

90'LARDA YERİNDEN EDİLEN GAYRİMÜSLİMLERİN

GÖÇ HİKÂYELERİ

"Geçmiş hiçbir zaman unutulmaz…"

Göç-Der İstanbul
Göç Hikâyeleri Kitabı Çalışma Grubu

İÇİNDEKİLER

7 ÖNSÖZ

15 GEÇMİŞ HİÇBİR ZAMAN UNUTULMAZ

43 PARA NEDİR? PARA KİRLİDİR

64 BU ÜLKEYE BİR HUZUR GELMESİ LAZIM!

75 TERK ETMEDİK AMA ACISINI ÇEKİYORUZ

90 BU TOPRAKLAR HEPİMİZE YETER

98 YERİM, MEMLEKETİM HARABE

112 YAĞIŞTAN HUZURA KAÇALIM

140 BİZ KÜRDİSTAN'IN MAYASIYIZ

157 NE OLURSA OLSUN BU ZALİMLER GİDECEK!

166 XWEZÎYA ME BI HINGÊ KEŞKELERİMİZ O ZAMANA…

178 DUVAR ÜZERİMİZE YIKILIYORDU, ALTINDA KALAMAZDIK

ÖNSÖZ

Bu kitap, 90'lar ve zorunlu göç literatüründe gayrimüslim topluluklara dair bilgi kıtlığının tetiklediği bir merakla, daha önce Göç–Der tarafından 2005 yılında yayınlanan ***Göç Hikâyeleri*** kitabının ikincisini oluşturmak niyetiyle ortaya çıktı. Kitaba konu olan çalışma Türkiye'nin farklı şehirlerinden, farklı (etnik, dini, vs.) aidiyetlere mensup hepsi doktora öğrencisi olan sekiz araştırmacıdan oluşan çalışma grubumuz tarafından yürütülmüştür. Bu çalışma; beş Ermeni, on bir Êzîdî, dört Keldani, dokuz Süryani olmak üzere toplam yirmi dokuz kişiyle, gayrimüslim grupların 90'lı yıllarda yaşadıkları zorunlu göç deneyimleri üzerine yaptıkları görüşmelerin çözümlemelerine dayanıyor. Özellikle 1990'lı yıllarda yaşanan çatışmalı dönemde başta Mardin, Diyarbakır ve Batman olmak üzere bölgede yaşayan farklı etnik gruba ve/veya dini inanca mensup kişilerin zorunlu göç politikaları çerçevesinde yaşadıklarını hikâyeleştirmek; yaşananları, yaşayanların kendi deneyimleriyle aktarmak amaçlandı. Böyle bir kitap ancak, gayrimüslim "azınlıklaştırılmış" grupların görsel–yazılı medyada görünür olduğu 2000'ler Türkiye'sinde tahayyül edilebilirdi. Biz, kitabın yazarları olarak, bu kitap vesilesiyle bu gibi geçmişi hatırlama pratiklerinin güncel koşulları ve anlamları üzerine yeniden düşünmeyi de hedefliyoruz.

İmparatorluktan arta kalan topraklarda ulus–devlet yaratılması süreci, ulusun homojenleştirilmesini, devlet toplum ilişkilerinin ve toplumsal ilişkilerin yeniden organize edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu dönüşümlerin "vatan toprağında" yaygınlık kazanması da gerçekleştirilmesi gereken bir diğer önemli hedeftir. Bu bağlamda kurgulanan vatandaşlık, devlet toplum ilişkilerini tanımlayan, "bizden" (ulustan) olanla öteki arasındaki sınır–

ları çizen ve bize dair hakları tanımlayan bir kavramdır. Başka bir deyişle vatandaşlık ancak dışarıda bırakarak içerir.[1] İçeride kalanlar üzerindeki iddiası, dışarıda bıraktıklarının izini daima taşır. Bu nedenle, evrensellik iddiasını taşıyan yasalara içkin eşitsizlik ya da bu yasaların uygulanmasındaki eşitsizlik hiçbir zaman sadece "kurumsal eksiklik" veya "kötü uygulama" sorunu değildir. Yasal haklar üzerinden inşa edildiği iddia edilen vatandaşlık çoğunlukla belli bir dil, din ortaklığı üzerinden tanımlanır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının sınırları da benzer şekilde Sünni Müslümanlık ve anadil Türkçe gibi barikatlar aracılığıyla çizilmiştir.[2] Müslüman olan farklı etnik gruplar her ne kadar söz konusu olan "bize" dâhil olabilmek için birincil şartı taşısalar da onlardan Türkçe konuşmaları bekleniyordu. Türklüğe eklemlenebileceklerine dair bir beklenti, öngörü vardı. Türkçe'nin anadilleri olup olmamasından bağımsız olarak, "biz"e hiçbir şartta dâhil olamayacak gruplar ise gayrimüslimler olmuştur. Her ne kadar Cumhuriyet, Lozan görüşmeleri esnasında Ermeni, Yahudi ve Rumların bir kısmının ülke içinde kalmalarına rıza göstermek zorunda kalsa da gayrimüslimler "içimizdeki yabancılar" olarak algılanmış ve ayrımcı pratikler devam etmiştir.[3]

Cumhuriyetin ilk yıllarında, Türk ve Müslüman burjuvazi yaratma çabası devlet eliyle yürütülmüş, bu çaba Türk ve Müslüman olmayanların hem ekonomik hem demografik tasfiyesini amaçlamıştır. 1920'li ve 1930'lu yıllardaki "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyası, gayrimüslimlerin İstanbul dışına çıkmasını engelleyen 1925'ten 1932 yılına kadar süren idari yasaklar, 1926'da yabancı şirket personellerinin yüzde yetmiş beşinin Müs-

1 Vatandaşlık ve ulus-devlet arasındaki gerilimli ilişkiye dair Türkçe literatürdeki örnekler için bkz. Haldun Gülalp (der.), ***Vatandaşlık ve Etnik Çatışma, Ulus Devletin Sorgulanması,*** İstanbul: Metis Yayınları, 2007. Ayşe Kadıoğlu (der.), ***Vatandaşlığın Dönüşümü, Üyelikten Haklara,*** İstanbul: Metis Yayınları, 2008.

2 Dilek Kurban, Mesut Yeğen, ***Adaletin Kıyısında. "Zorunlu Göç" Sonrası Devlet ve Kürtler/5233 Sayılı Tazminat Yasası'nın Bir Değerlendirmesi-Van Örneği,*** İstanbul: TESEV Yayınları, 2012, s. 13.

Soner Çağaptay, "Kim Türk, kim vatandaş? Erken Cumhuriyet dönemi vatandaşlık rejimi üzerine bir çalışma", Toplum ve Bilim, Güz, Sayı, 98, 2003, s. 166–185.

3 Bkz. M. Çağatay Okutan, ***Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları,*** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004; Baskın Oran, ***Türkiye'de Azınlıklar,*** İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

lüman Türk olma zorunluluğu ve "Memurin Kanunu"nda memuriyetin başlıca koşulunun vatandaşlıktan söz edilmeksizin Türk kavramı üzerinden genelleştirilmesi, 1950'lerdeki "Türk olmayandan alışveriş etmeyin" kampanyaları gayrimüslimlerin vatandaşlık temelinde uğradığı ayrımcı pratiklerden birkaçıdır.[4]

Ana hatlarıyla hatırlamak gerekirse 1915'te Anadolu'nun (Ermeni, Süryani, Rum–Pontus) Hıristiyan halklarına yönelik soykırım politikaları, 1941 İhtiyat Askerliği, 1942 Varlık Vergisi,[5] 1955 6/7 Eylül olayları,[6] 1950'lerden başlayarak 1970'lere değin daimi olarak cereyan eden Kıbrıs krizleri, 1975 Lübnan İç Savaşı, 1980 Darbesi ve 1990'lar boyunca yürütülen olağanüstü hal uygulamaları altta yatan gayrimüslim düşmanlığını tetiklemiş ve çoğu zaman bu gruplara yönelik katliamlar ve travmalar tazelenmiştir.

Kürtler ve Aleviler de kurgulanan vatandaşlık sınırlarının dışında kalmaktaydı ancak gayrimüslimlerden farklı olarak asimilasyon poliltikalarının hedefi toplumsal gruplardı. "Türk" olarak tanımlanan Alevilerin uluslararası platformda azınlık olarak görülmesi ve bunun "Türk" vatandaşlık algısını zedeleyeceği ihtimalinden dolayı devlet, Aleviliğin kamusal alanda yok sayılmasına yönelik bir tür asimilasyon politikası geliştirmişti.[7] Kürtler ise "müstakbel Türkler"[8] olarak görülmekteydi ve onları Türkleştirecek araçların başında da iskân politikaları yer almaktaydı. Ulus inşasında mekânın dönüştürülmesi önemli araçlardan biri–

4 Bkz. Rıfat Bali, ***Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri: Bir Türkleştirme Serüveni (1923-1945),*** İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.

5 Bkz. Ayhan Aktar, ***Varlık Vergisi ve 'Türkleştirme' Politikaları,*** İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

6 Bkz. Dilek Güven, ***Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları,*** İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

7 Oran, age, s.54. –– Buna parallel olarak Alevilerin büyük bir kısmı tarafından içselleştirilen, Aleviliğin İslamın özünden geldiği tezi özellikle son yıllarda karşıt tezlerle çürütülmeye çalışılmış ve bu konudaki tartışmalar, Alevilik söyleminin çeşitlenmesi dışında bir netliğe ulaşmasında çok etkili olmamıştır. Bu nedenledir ki; Aleviliği İslam dışında sayan Alevilik anlayışının farkında olmamıza rağmen Aleviliği bu çalışmadaki hikâye çeşitliliğinin ana etmenlerinden biri olarak ele almadık._

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/178283/_Alevilik_islam_disinda_bir_inanc_.html

8 Bkz. Mesut Yeğen, ***Müstakbel Türk'ten Sözde Vatandaşa: Cumhuriyet ve Kürtler,*** İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.

ni temsil etmektedir. İskân ve yeniden iskân politikaları çerçevesinde mekânın üretimi ulus–devlet yaratım sürecinin vazgeçilmez bir ayağını oluşturmaktadır. İskân politikaları "vatan toprağını ve vatandaşı" yaratmanın aracı olarak kullanılmakta, ulusun homojenleştirilmesi ve vatana yayılması bağlamında işlerlik kazanmaktadır.[9] Kitabımızın odak noktası olan 90'lardaki yerinden edilme pratiklerine kadar bu bağlamda pek çok iskân kanunu çıkartılmış ve uygulamaya konmuştur.

1984 yılında PKK (Partiya Karkerên Kurdistan–Kürdistan İşçi Partisi) ile devletin güvenlik güçleri arasında başlayan silahlı çatışma Türkiye Cumhuriyeti'nin sonraki on yıllarına damgasını vuracak olan gelişmelere yol açtı. Bölgede özellikle 90'lı yılların ilk yarısında binlerce yerleşim yeri boşaltıldı, yakıldı ve milyonlarca insan yerlerinden edildi. Çoğunlukla devletin güvenlik gerekçesiyle yerlerinden ettiği insanlar herhangi bir hazırlık yapmaksızın yerleşim yerlerine yakın şehir merkezlerine, batıda yer alan büyük kentlere ya da ülke dışına göç etmek zorunda kaldı. Şüphesiz, bu süreçten Kürtlerle birlikte bölgede yaşayan bütün halklar bir bütün olarak etkilendi.

Ulusun ve vatanın homojenleştirilmesi; soykırım, mübadele, yerinden etme gibi pratiklerle hayata geçmiştir. Bu bağlamda ulus–devlet oluşturulması sürecinin 1915 soykırımından 90'lardaki yerinden edilme pratiklerine dek bir sürekliliğin gerek gayrimüslimlere yönelik şiddet pratiklerinde gerek de izini sürmek mümkündür. Yapılan görüşmeler esnasında da söz konusu sürekliliğin gerek gayrimüslimlere yönelik şiddet pratiklerinde gerek de görüşülenlerin zihinlerinde "tehdit algısı/ tedirginlik" olarak varlığı gözlemlenmiştir. 1915 Soykırımı'nın bu coğrafyada yaşayan gayrimüslimler için ne kadar büyük bir kırılma anı olduğu ve sonrasındaki bütün katliamların, linçlerin ve saldırıların 1915'e referansla tartışıldığı da birçok görüşmemizde gözlemlediğimiz bir başka husustur. Devletin ve özellikle 1915'in kurucu şiddeti birçok farklı yolla kendini geride bıraktığımız yüzyıl boyunca yeniden üretmiş ve gayrimüslimlerin toplumsal hafızasını da bu yolla canlı tutmuştur.

9 Joost Jongerden, ***Türkiye'de İskân Sorunu ve Kürtler: Modernite, Savaş ve Mekân Politikaları Üzerine Bir Çözümleme,*** İstanbul: Vate Yayınları, 2007, s. 35–65.

Bu çalışmayı yaptığımız günümüz şartlarında gayrimüslim toplulukların yaşam koşullarında geçmişe kıyasla bir iyileşme olduğu görüşü çoğu görüşmeci tarafından paylaşılmaktaysa da Müslüman şiddetine dair tedirginlik hissi ve geçmişin şiddetine dair ısrarlı gidip gelmeler baki gözükmektedir. Nitekim görüşmelerin yapıldığı 2014 yaz ayları ve takip eden süreçte IŞİD (Irak ve Şam İslam Devleti), Êzîdîler, Süryaniler gibi çeşitli gayrimüslim gruplara yönelik kaçırma ve katliam eylemlerini sürdürmüş; Türkiye Devleti'nin bu örgüte olan desteği ise bir sır olmaktan çıkmıştır. Diğer yandan modern Türkiye Devleti'nin belki de kuruluşunda saklı kalan sırlardan biri olan gayrimüslim can ve mal gaspının koşullarının devamı geçmişin geçmesine izin vermemekte, geçmişten günümüze taşınan güç ve mülkiyet ilişkilerinin dokunulmazlığı süregelmektedir. Bu bağlamda azınlık vatandaş hiçbir koşulda eşit olamayacağını, en iyi ihtimalle yaşamasına izin verilen ve kurban edilebilir bir beden olduğunu en derinden bilmektedir. İşte tam da böylesi bir ortamda geçmişi hatırlamak/hatırlatmak, tekrarlananlar/tekrarlanabilecekler konusunda bir uyarı niteliği taşımaktadır. Biz yazarlar olarak, haksızlığa itiraz ve barışa özlem duygularının bir arada tuttuğu bu mütevazi çalışmanın yeni soru ve gayretlere vesile olmasını diliyoruz.

Yukarıda belirttiğimiz saiklerle başladığımız çalışmamızı gerçekleştirirken nasıl bir yol izlediğimizi paylaşmanın, kitap içinde anlatılan hikâyelerin nasıl birbirine bağlandığının ve yerinden edilme meselesinin farklı etnik ve dini kimliklerdeki grupların hayatlarını çok yönlü olarak nasıl etkilediğinin anlaşılmasına katkı sunacağını düşünüyoruz. Çalışmamıza başlarken 90'larda bölgedeki savaştan dolayı göçe zorlanan gayrimüslim gruplara mensup birçok kişinin hikâyelerinin birincil ağızdan temsil edilmesi gerektiği düşüncesindeydik. Ancak göç ettirilen Ermeni, Süryani, Êzîdî, Asurî ve Keldani gruplarına mensup bireylerin büyük bir çoğunluğunun yurtdışında yaşıyor olması, erişebildiğimiz kimselerin önemli bir bölümünün de 90'larda değil 70'li yıllarda göç etmiş olması ve ulaşmak istediğimiz hikâyelerin dönemsel uyuşmazlığı nedeniyle, kitaba alınan grupların temsiliyetinde sayıca bir denge bulunmamaktadır. Her ne kadar görüşmecilerimizin farklı yaş ve cinsiyet gruplarından olmasını gözetmeye çalıştıksa da benzer nedenlerle bu çabamız da sınırlı kalmıştır. Örneğin araş-

tırmacıların büyük bir kısmı kadın olduğu halde sadece bir kadın görüşmecimiz oldu. Kadın anlatılarını başından beri çok önemsememize rağmen, kadınların sayıca yeterince temsil edilmemesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Geri dönen birçok ailede sadece erkek üyelerin gelmiş olması, erkeğin toplumsal olarak aile reisi kabul edilmesi ve görüşme yapmak istediğimiz kadınların da genellikle anlatılar için erkeği adres göstermesi bu sebeplerden başlıcalarını oluşturmaktadır. Bazı görüşmelerimizi aile bireylerinden birkaç kişinin katılımıyla gerçekleştirdik. Bu durum konunun farklı boyutlarını ve farklı deneyimleri aktarmamızı mümkün kıldı.

Çalışmayı yürüttüğümüz iki sene boyunca yaptığımız otuza yakın görüşmenin hepsine kitabımızda yer verememenin üzüntüsünü yaşıyoruz. Birbirinden değerli görüşmelerin seçimini yaparken hem bölgesel hem kimliksel deneyim çeşitliliğine yer verme kaygısı taşıdık. Ancak her görüşmenin işaret ettiği çok sayıda farklı konu olduğu için de bu çalışmamızda yer veremediğimiz anlatıları başka bir çalışma altında toplamak, bundan sonraki hedeflerimizden birini oluşturmaktadır.

Görüşmecilerimize, derneğimiz üzerinden ve odaklandığımız grupların yurtiçinde ve yurtdışında oluşturduğu dernekler, vakıflar, Barış ve Demokrasi Partisi'nin bölgedeki çeşitli temsilcilikleri, Demokratik Toplum Kongresi İnanç Komisyonu, kişisel bağlantılarımız ve görüşmecilerimizin bizi yönlendirmesiyle ulaştık. Görüşmelerimizin birçoğunu 2014 yılının yaz aylarında Mardin, Batman ve Diyarbakır'da gerçekleştirdik. Çünkü anlatılarda da geçtiği üzere anlatıcıların birçoğu Avrupa'dan 2000'lerde bölgeye tekrar dönen, köylerini yeniden inşa ettikten sonra dönemsel olarak gelip kalan kişilerdi. Bunun dışında bazı görüşmelerimizi de İstanbul'da gerçekleştirme imkanı bulduk.

Çalışmamıza başladığımızda elbette ki 90'larda yaşanan göçün ve zulmün gayrimüslimler açısından ilk olmadığının farkındaydık. Birçok tarihsel ve akademik çalışmaya göz atıp yıllardır yaşanan gerçekliklerin bilincinde 90'lar şiddetine odaklanarak görüşmecilerimizi aramaya koyulmak zaman zaman işimizi güçleştirdi de. Çünkü çoğu gayrimüslim için devamlılığa işaret eden bu yerinden etme ve baskı politikaları kapsamında 90'lar kendilerini doğrudan

hedef alan olağanüstü bir durum olmamıştı. Tarihsel hafızalarında benzerlerini pek çok kez yaşadıkları ve kendilerini sürekli tedirgin eden bu tür olayların 90'lı yıllarda yaşanan hali ek olarak geride kalan birçok kişinin de göç etmesine sebebiyet vermişti. Bu da aslında çalışmamıza devam etme zorunluluğumuzu bize güçlü bir biçimde anlatmaktaydı.

Hikâyelerin seyrini akıcı tutabilmek ve kendi sorunsalımıza dair anlatılara erişebilmek için görüşmelere başlamadan belli başlıklar çıkardık. Bu hikâyelerin göç öncesini, sürecini ve sonrasını kapsayacak şekilde, farklı etnik ve dini grupların kendine has durumlarını da dikkate alarak, 90'lar göç deneyiminin daha önce yaşanan göç ve baskı deneyimleriyle olan bağlantılarına yönelik sorular sorduk. Kişilerin, göç öncesindeki köy yaşamını, devlet ve Müslümanlarla olan ilişkileri, göç etmeye zorlayan şartları, göç esnasında yaşanan sıkıntıları ve göç sonrasında gidilen yerdeki deneyimlerini anlatmalarına olanak tanıyan temel sorular hazırladık. Ancak bu soruların bizi kısıtlamasını da istemedik; görüşmecilerin kendi anlatılarını paylaşmak istedikleri yerlerde birebir aynı sorulara sadık kalmadık. Hikâyelerin anlatıcıyı ve bizi alıp götürmesine sınırlar koymamaya gayret ettik. Hikâyelerin düzenlenmesi esnasında metinlerin akıcılığını bozmamak adına ufak müdahalelerde bulunduysak da görüşmelerin esas haline sadık kalmaya çalıştık. Her ne kadar görüşmelerimizi anlatıcının anadilinde yapmayı arzu ettiysek de görüşmeyi yapan ekibimizin imkânları buna her zaman izin vermedi. Bu nedenle görüşmelerimizin birçoğunu Kürtçe ve Türkçe gerçekleştirdik. Kadın görüşmecilere yeteri kadar yer verememe sebeplerimizden bir diğeri olarak bu durumu da gösterebiliriz. Bunun dışında görüşmecilerimizin kimliklerini kendi arzuları doğrultusunda aktarmayı tercih ettik. Dolayısıyla kitabımızda kimi görüşmecilerimizin hikâyelerine gerçek isimleriyle yer verirken, kendi hikâyesinin kitabımızda isimsiz yer almasını isteyen görüşmecilerimize de kendimiz bir isim vererek aktardık.

Çalışmaya başlarken aklımızda olan ancak yaptığımız görüşmelerde değinemediğimiz konu ve cevaplayamadığımız soruların başında kadınların toplumsal ve siyasal şiddet deneyimleri ile buna karşı mücadeleleri yer almaktadır. Yukarıda değindiğimiz nedenlerden ötürü bu deneyimlerin ve mücadelenin özgül-

lüğünü ayırt etme şansını yakalayamadık. Görüşmeler esnasında değinilen ancak genişletilmeye muhtaç olan, bu bağlamda da yeni çalışmalara fikir verebileceğini düşündüğümüz konuların başında ise gayrimüslimlerin mülkiyet kayıpları, mülkiyetin el değiştirme süreci ile bölgede yaşanan siyasal şiddetin ve zorla yerinden etmenin insan gücüne etkileri gelmektedir.

İki yıl süren maceramızda kitabın tüm aşamalarında ekip arkadaşlarımızın kolektif emeği mevcuttur. Zaman zaman ekonomik ve lojistik olanaksızlıklardan dolayı çalışmamızı başarıyla sonlandıramayacağımız umutsuzluğuna kapıldıysak da grup arkadaşlarımızın dayanışması ve gönüllülük esasının bize sunduğu imkânlar bu çalışmanın sonuç vermesini kolaylaştırdı. *Göç Hikâyeleri* kitabının ikincisini, yukarıda saydığımız hedeflerle yapılması fikrini ortaya koyan ve bizim bu çalışmaya öncülük etmemizi sağlayan İlyas Erdem'e ve bu çalışmanın yürütülmesini maddi desteğiyle kolaylaştıran Hakikat Adalet Hafıza Merkezi'ne çok teşekkür ediyoruz. Ayrıca bu süreçte desteğini bizden esirgemeyen Demokratik Toplum Kongresi İnanç Komisyonu eski başkanı Fevzi Köz'e, Diyar Kut'a, Sanharib Küçükaslan'a, Sami Akyol'a, Tuma Çelik'e, Ayla Kadiroğlu'na, Maide Gözütok'a, Günce Sabah Eryılmaz'a ve Aras Aladağ'a katkılarından dolayı çok teşekkür ediyoruz. Kitapta anlatısı yer alan almayan ancak bize güvenip hikâyesini bizimle paylaşan tüm görüşmecilerimize de sonsuz teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Göç-Der İstanbul/Göç Hikâyeleri Kitabı Çalışma Grubu
Temmuz 2015, İstanbul

1

GEÇMİŞ HİÇBİR ZAMAN UNUTULMAZ

Samatya, Kasım 2013

Samatya, Osmanlı döneminde önemli bir Ermeni yerleşkesiydi. Antranik Yontan, Samatya'daki bir Ermeni vakfının ve eğitim kurumunun yöneticilerinden. Bize çevreyi gezdiriyor, bölgenin bir Ermeni yerleşkesi haline getirilmesinin Fatih Sultan Mehmet döneminde gerçekleştiğini, 1463'te, fetihten on yıl sonra Patrikhane'nin Samatya'ya taşındığını anlatıyor. Yaşadıkları bölgenin onlar için ne ifade ettiğini, neden orada oturduklarını, tarihten onlara kalanın ne olduğunu anlatma çabası içinde. Evine gitmeden önce kiliseyi, okulları, civardaki surları ve evleri gösteriyor bize. Kilise ve Samatya'daki Rumlar için önemli olan diğer mekânların Rumlardan alınıp Ermenilere verildiğini, tarihin hep böyle insanları yerinden ederek ilerlediğini anlatıyor.

Antranik Bey'in evine geçiyoruz, bizi eşi Mayda Yontan karşılıyor. İkisi de Mardin Derikli, oranın önemli Ermeni ailelerinden. Ailelerinin 1915 Ermeni Soykırımı'ndan arta kalan nadir ailelerden olduğunu anlatıyorlar. Masadaki nar bibloları, duvardaki Ararat ve Akthamar oymalı tablolar, mumlar, Meryem Ana figürleri evde kültürlerini yaşatma çabalarını çok açık yansıtıyor. Antranik Bey bir vakfın yöneticisi, aynı zamanda bir siyasi parti üyesi, sosyal ve siyasal anlamda epey aktif bir kişi. Geçmişle, soykırımla ve Ermenilerle ilgili birçok notları ve çalışması var. Bize 1915'i, Derikli Ermenileri, Varlık Vergisi, Kıbrıs Harekâtı, 1980 darbesi ve 90'lardaki savaş dönemini çok detaylı anlatıyor. Sadece Antranik Bey'le görüşmeyi planlamıştık, ama görüşmemize Mayda Hanım da katılıyor. "Biz 1915'ten beri hep tedirgin yaşadık, hep korktuk. O korkuyu hiç içimizden atamadık." diyor. Ermenilerin 1915 sonrası şiddet dolu tarihini bir bütünlük içinde anlatıyorlar ikisi birlikte, din farkının Ermenilerin şiddete uğramasının temel sebebi olduğunu söylüyorlar. Bir taraftan Ermenileri koruyan ağaları, aşiret-

leri anlatırken öte yandan gâvur öldürdüğünde cennete gideceğine inanan, soykırım sonrasında mallarına mülklerine el koyup zenginleşen Müslüman Kürtlerden bahsediyorlar. Ne devlete ne Kürtlere ne Türklere güveniyorlar. Söz konusu korku o kadar güncel bir biçimde içlerine işlemiş ki "günümüzde bir devletlerarası sorun olsa, İstanbul'da dâhi gayrimüslimler katledilebilir" diye düşünmekteler.

92 GÖÇÜ ÖNCESİ HAYAT VE BÖLGEDEKİ İLİŞKİLER

Derik'te yaşadığınız son birkaç yılı anlatabilir misiniz bize? Ne iş yapıyordunuz, oradaki ilişkileriniz nasıldı? 90'lardaki savaş başladıktan sonra sizce bölgedeki hayat nasıl değişti?

Antranik: Ben diş teknisyeniyim. Bizim Derik'in zeytini kadar dişçileri de meşhurdur. Ben Urfa, Viranşehir'de yedi sene dişçilik yaptım. Suriye'den gelip dişlerini yaptırıp gidiyorlardı. İşte o zaman Habur yolu açıktı; Kızıltepe'deki muayenehanelerimizde, Bulgar, Yugoslav sürücüler dişlerini yaptırıp gidiyorlardı. Derik'te de dişçilik yaparken tek diş muayenehanesi bizimdi. Onun için gerek kamu kuruluşları, emniyet teşkilatı olsun gerek askeriye olsun hepsinin dişlerinin sağlık sorunlarıyla biz ilgileniyorduk. Ta Muş'tan, Tatvan'dan, Bitlis'ten gelip dişlerini yaptırıp gidiyorlardı. Yani Derikıin dişçileri de zeytini kadar meşhurdur.

Mayda: Ermeniler daha güvenilir oluyorlar. Civar şehirlerden de geliyorlar. Mesela Urfa'dan, ne bileyim Mardin'den...

Antranik: Tabi, tabi... Mesela Mardin'deki Deyr–ül Zafaran'ın rahibeleri filan geliyorlardı. Kızıltepe'deki akrabamız Yakup Yontan bir faili meçhulde öldürülünce bu sefer Derik'e gelmeye başlamışlardı dişleri için. Bize zaten vakıf ailesi diyorlardı, yani bir zanaatı icra ederken parası olmayıp da dişi yapılmayan, protezi dahi yapılmayan tek insan yoktu. Gelirlerdi, yapardık. Çünkü, bizde empati kültürü çok geniş. Yani sizinle konuşurken, kendimi sizin yerinize koyuyorum. Yani düşünün birisi dişi için geldiğinde kendi dişimi düşünüyordum. Parası varsa verirdi yoksa vermezdi. O açıdan şimdi giderseniz Derikıte, bölgede işte bahsettiğiniz zaman, diyorlar ki "Hıristiyanlar gittiler bereket kalmadı." İşte buradayken sorunumuz yoktu. Terzisi, köşkeri, işte kalaycısı, demircisi, yani herkes birbiriyle içli dışlıydı. Ha bir de gerçekten

samimi ilişkiler vardı. Mesela işte bir kurban bayramı, ramazan bayramı olduğu zaman bizim evlerimiz de bayram gibiydi. Neden çünkü babalarımızın dostları vardı. Nenelerimiz, halalarımız baklavaları, çörekleri hazırlarlardı, onlara götürürdük. Hatta Derikıin köyünde babamın bir dostu vardı; Hacı Şeyhmus Bey, onlara götürüyorduk. Bizim paskalya bayramı olduğunda kırk gün, elli gün perhizde hayvansal bir şey yemiyorduk filan. Koyundu, süttü her şeyi hazırlayıp getiriyorlardı. Hatta karpuzları bize kaldırıyorlardı ki yılbaşında biz evde karpuz yiyelim diye. Hacı Şeyhmusıun bir oğlu Derikıte bizim evde yıllarca kaldı. Ortaokul, liseyi bizim evde bitirdi. Sonra gitti öğretmen oldu. Yani orada halkla ilişkilerimizde de hiçbir zaman dinsel dürtüler öne çıkmadı. Hep insani ilişkiler vardı. Ama ne zaman ki sistemlerde bir sıkıntı olur, Ankaraıda bir sıkıntı olur, din işlenirdi. Ve din işlendiği zaman karşındaki insana bakıyorsun o kadar çok samimi, o kadar içten insana bakıyorsun ki olay din eksenine döndüğü zaman değişiyordu. Değişiyorlardı… Ha bizim baba dostlarımız değişmiyordu. Onu özellikle vurgulayayım. Baba dostlarımız hep bize sahip çıktılar. Ama genel tablo öyleydi. İnsanlar din olgusu ortaya çıktığı zaman hemen değişebiliyorlardı. Bugünkü Türkiyeıye de baktığınızda, ben zaman zaman burada dediğime getiriyorum.

90'larda baba dostlarından hiç değişen olmadı. Peki, Kıbrıs Çıkarması, darbe, ondan sonra iç savaş, 90'lar sırasında kendi arkadaş dost bellediğiniz insanlardan hiç Hıristiyanlara karşı tutum değiştiren oldu mu?

Antranik: Oldu. Oldu. Şimdi Kıbrıs Çıkarması'nda bu baba dostları da gelirlerdi yanımıza ama birçoğu da askere gitmek için. Yani daha önce askerliğini yapmış etmiş; askere gitmek için tekrar gidip gönüllü kaydolmak istiyorlardı. Fakat bir gün birisine dedim ki: "Duydum ki sen de askere gitmek için gidip kayıt olmuşsun. Yani askere gitmek istiyorsun." Ona Şeyh diyorduk, bizi de çok seviyor. Yani gerçekten bizi evlatları gibi seviyor. "Ah Antranik ah," dedi. "Allah o günü senin dedene göstersin ki beni de askere alsınlar Kıbrıs'a göndersinler. Kıbrıs'ta da bir kurşun alnımın ortasına değsin de orada şehit olayım." [Gülüşmeler].

Ama içi yanarak, "Ah Antranik ah," dedi. "O günü görecek miyim?" dedi. "Senin dedeni askere alacaklar, Kıbrıs'a göndere–

cekler. Kıbrıs'ta da dedenin şu alnının ortasına bir tane kurşun değecek de ben şehit olacağım orada" dedi. "O günü bir görsem" dedi. "O günü bir görsem."

Ak süt gibi temiz bir insandır. Yani o şimdi vefat etmiştir. Mekânı cennet olsun. Nur içinde yatsın. Ya o kadar güzel bir insan, bütün çocuklarını da o kadar güzel yetiştirdi ki ama din duygusu, din hissi, şehit olup cennete gitme hissi, insana farklı düşünceler yüklüyor. Biliyorum ki birisi bana saldırsa beni koruyacak. Eminim bundan. Beni koruyacak, yani beni bırakmayacak ama şehit olup cennete gitme hevesi farklı bir duygu yaratmış. Ona deseler ki Antranik'i öldür cennete gideceksin. Beni öldürmez. Çünkü gerçekten beni seviyor. Ama Kıbrıs'ı, o savaşı bir Hıristiyan yani kendisine göre gâvur bir erkekle savaşı cihat olarak görüyor. Ve bir cihatta din uğruna şehit olma hayalini yaşıyor. Gidecek ki cihada katılacak, şehit olacak ki cennete gidecek. O kesin. Ben zaten, ben ona şahidim. Tanıdığım kadarıyla zaten mekânı cennettir. Çünkü o insan doğrudan hiçbir zaman taviz vermiyordu. Dürüsttü. Hatta çevreden çok tanıdığını getiriyordu. Bizi onlara övüyordu. Dişlerini yaptırmak için getiriyordu, bizde dişlerini yaptırıyordu. Öyle bir insan yani... Gerçekten din duygusu insanlarda farklı bir şey yaratıyor. Mesela ben son günlerde düşünüyorum. Ermeniler, Ermeni tehciri, Ermeni soykırımı; Ermeniler Ermeni olduğu için mi oldu? Yoksa Ermeniler Hıristiyan olduğu için mi oldu? Ben şuna inanıyorum. Ermeniler Hıristiyan olmasaydı bu tehcir olmazdı. Bu Ermeni soykırımı olmazdı. Ermeniler Hıristiyan olduğu için oldu.

Biz bölgede bütün halklarla iyiydik. Çünkü ben yedi sene Urfa, Viranşehir'de kaldım. Yirmi üç Êzîdî Köyü vardı, onlarla iç içeydim. Êzîdîlerin Ağası Abdo Ağa'nın köyü Olmakçı'da tarımla da uğraştım, 1980–83 arası. Eğitime, bilgiye meyillidirler. Êzîdî gençleri o dönemlerde (77'de ben Viranşehir'e gittim), 77'den sonra hep Almanya'ya gittiler, çalıştılar, çabaladılar. Almanya'da kazandıkları her kuruşu biriktirip Viranşehir'e geldiler. Traktör aldılar, tarımı modernleştirdiler, Viranşehir'in ekonomisine katkıda bulundular, ama buna rağmen homojen yapı hep onları ötekileştirdi. Hep ötekileştirdiği için doğdukları toprakları terk edip Avrupa'ya göç etmeye başladılar. Bu sefer biz bakıyoruz Viranşehir'deki Êzîdî köylerine, ya birkaç tane yaşlıları kalmış ya da Müs–

lümanlaşmış Êzîdîler o köyleri işletiyor. Tabi işte Müslümanlaşan kimlerdir? Yeğenleridir, dayılarıdır, yengeleridir. Êzîdîler de kendi dinleriyle doğdukları topraklarda barınamadılar. Bizim genelde bütün halklarla diyalogumuz eşittir. Arabıyla, Türküyle, Çerkeziyle, Çeçeniyle… Kızıltepe'deki diş muayenehanemizin ortağı diş hekimi Çeçen'di. Yani biz insan boyutuyla bakıyoruz. Birçok yerde dile getirdim. Adımın Antranik olması, babamın Hıristiyan olması, doğduğum yerin Derik olması, anadilimin Ermenice olması; bunun benden alınıp Türkçe olması, rengim, kültürüm, geleneğim, göreneğim benim tercihim değil ki! Benim anam babam da benim tercihim değil. Yani ben Afganistan'da, Arabistan'da, Güney Afrika'da, Kuzey Kutbu'nda da doğabilirdim… Ama insan olmanın ortak bir değeri var. Dünyanın hangi coğrafyasında olursan ol, hangi kültürel değerlere sahip olursan ol, insan gibi olma, insan olma erdemini yaşama bütün dünya gezegenini kendin gibi görmek, kendin gibi düşünmek... Ha, gerçekten Filistin'de ağlayan çocukları gördüğümde benim de gözlerim yaşarıyor. Suriye'deki o acıları gördüğüm zaman… Öyle ki Suriye'deki durum en çok da bizleri vurdu. Suriye'de, Halep'te otuzun üzerinde ailemiz var. İşleri düzeldiydi, hayatlarını idame ediyorlardı, şimdi hepsi perişan oldular. İşte devrime gidenler… Geçenlerde halamın torunu Angola vizesi aldı Angola'ya gitti. Hâlbuki çocuğunun Halep'te güzel işi vardı, kuaför salonu vardı, tanınmıştı. Yani sözün başında da dediğim gibi son yüz yılda içte ve dışta meydana gelen her olayda azami ölçüde perişan olan, acı çeken gayrimüslimlerdir.

1915ıte bütün kilise ve okullarımız özel idareye geçti. Yani katledilen, sürülen bütün Ermenilerin mülkleri devlete geçti. 1955 yılına kadar işte geride kalan çok az sayıdaki insanımız evlendi. Birkaç aile oldu, şöyle böyle. Ama Derikıte kilise yok. 1955 yılında şimdiki kilisemizi Özel İdareıden ihale yoluyla parayla satın aldık. 5.500 liraya ki 5.500 lira büyük paraydı. Herkes de zanaatkâr, kölelikten çıkmış. Bağla bahçeyle uğraşıyor. 5.500 liraya kilisemizi aldık. Kilisemizin tekrar, işte o günkü imkânlarla tamirini yaptık. Çünkü kilise Özel İdareıdeyken bir ara askeriyenin atlarının ahırı olarak da kullanıldı, bir ara depo olarak kullanıldı. Bir ara sinema olarak kullanıldı. Çok da tahrip edilmişti.

Belediye başkanı da aşiret reisi olan Ahmet Necimoğlu'ydu,

kiliseyi satın almamız için manevi olarak çok katkı sağladı. Yani maddi olarak Belediyenin yahut işte Müslüman halkın bir katkısı yoktu. Hatta bazı Müslümanlar kiliseyi almak için ihaleye girmek istediler. Fakat Ahmet Necimoğlu, "Yok, o kilisedir. Ermeni cemaati bunca yıldan sonra, 1915'ten kaç sene sonra bir kilisesini kendi parasıyla alacak." dedi. O konuda yardımcı oldu.

Derikın merkezinde çoğunluk Ermeni olmakla birlikte bir Süryani kilisesi vardı. Bir de Keldani kilisesi vardı. Ermeni kilisesi, Ermeni Protestan kilisesi vardı. Diyelim ki birbirlerine kızdıkları zaman, diyorlardı ki işte biz kendi kilisemizi kuracağız. Biz Keldani oluyoruz. Yani öyle de bir şey vardı. İnsanlar içerisinde bir akım vardı. O açıdan Derikıte kilise sayısı fazla.

Papaz Derik'e geldiğinde bizde kalırdı. Ya da Demirci veya Sabunculardа kalırdı. O da senede bir iki sefer gelirdi, her papaz kendisine yakın olanlarda kalırdı. Mesela benim babam Ermeni Katoliktir. Katolik papaz geldiğinde bize geliyorlardı. Sabuncular, Ermeni Ortodokstu, arada onlara geliyorlardı. O şekilde oluyordu senede bir–iki sefer. Yani fazla din adamının gelme durumu yoktu. Bizim eski insanlarımız okumuşlardı. Mesela işte Ermeni okulunun müdürü Gregos Okkaryanıın ailesi yirmi dört kişiydi. Soykırımda Ermeni Okulu dördüncü sınıf öğrencisi olan bir çocukları hayatta kaldı. Dedemin dayısı idi. Onun oğlu dedemle birlikte hayatta kalıyor, kurtuluyorlar. Ermeniceyi Türkçeye, Türkçeyi Ermeniceye çevirebiliyordu. Vayda'nın dedesi Gregos Efendi vardı, Ermeniceyi güzel konuşurdu. Çok kişi vardı İncilıi okuyabilen. Birisi öldüğü zaman, papaz yoktu, biz okuyorduk. Sonra işte son dönemlerde de bu iş bana kaldı. Herkes gittikten sonra, 14–15 aile kaldıktan sonra papaz bulamadığımız zaman ben okuyordum. Gömüyorduk, sonra bir papaz Derikıe gelince mezarlığa götürüyorduk, hepsine toptan bir okuma yapıyordu. Yani bütün mezarlık için okuyordu.

Gelmeden önce devletle olan ilişkiniz nasıldı? Belediyeye sonuçta işiniz düşüyordu, devletle sürekli iletişim halindeydiniz. Aynı zamanda kendi okullarınızı kurmak istediniz. Sizin de ayrıca verdiğiniz bir mücadele vardı, kültürünüzü devam ettirmek için. Bu bağlamda devletle olan ilişkiniz nasıldı?

Antranik: Şimdi, biz Derik'te iken bölgede okul yapma ve

yaşatma şansımız yoktu. Ne nüfus olarak ne öğrenci sayısı olarak... Yanılmıyorsam mevzuata göre, Lozan Antlaşması'nın mevzuatına göre eğer Türkiye sınırları dâhilinde, Misak–ı Milli sınırları dâhilinde bir okulu dolduracak kadar öğrenci varsa, resmi müracaat yapılırsa, o izni veriyorlar. Yani çünkü Lozan Antlaşması'na göre azınlık statüsüne Ermeniler, Rumlar ve Museviler alındı. Gerçi azınlıklar diyor, yani Ermeni, Rum, Musevi denilmiyor, çünkü diğer azınlıklar da var. İşte Süryaniler vs. Böyle bir talep olmadı zaten. Anadolu'da 1915'ten sonra, evet dönem dönem Diyarbakır'da o yoğunluk oldu ama hem tek partili dönem hem daha sonra çok partili sisteme geçince… Dünyadaki gelişmeler de, Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı, Ortadoğu'daki gelişmeler falan ve bir türlü dinler arasında diyalogun olmaması, o sıkıntılar her zaman yaşandı. Ama görüyoruz ki, son yirmi senedir galiba dünyada dinler arasında bir dayanışma, işte medeniyetler ittifakı filan, sanki dünyamız ve ülkemiz biraz daha bu konularda bazı sorunları çözmeye çalışıyor. Öyle bir çalışma var ama özüne indiğin zaman yine bir sıkıntı olduğunda, bir tereddüt olduğunda, yine bir din ekseninde yine o ayrışım… Bir bakıyorsun ki sanki bu kadar yıldır yapılan emekler, çalışmalar, diyalog, olgunlaşma, bir anda çözülebiliyor.

Bizim hiç kimseyle olmadığı gibi devletle de bir sorunumuz yoktu. Hatta benim şimdi babam, Derik'teki kanaat önderlerinden birisiydi. Bizim ev hemen askerlik şubesi yanındaydı. Askerlik şubesinde her zaman beş altı asker vardı. O bütün mahalle, Ermeni mahallesinin içinde, o bütün mahalleli "asker evlatlarımız" derlerdi. Hangi evde güzel yemek yapılsaydı onlara giderlerdi, korunurlardı. Onlar da aynı şekilde… Bizim Ermeni aileler zanaatkâr olduğu için bürokratlar da onlarla ilişkiler içerisindeydi. Gelirlerdi, giderlerdi. Zaten o dönemlerde siyasi bir şey yoktu. Yani 70'li yıllara kadar siyasi bir hareketlenme yoktu. Herkes âdeta kendi işinde gücünde, yerleşiminde; sabah işe gidiyor, akşam eve geliyor. Herkes doymaya ve mutlu olmaya çalışıyor. Ama işte araya din faktörü girdiği zaman o mutluluk mutsuzluğa, endişeye dönüşüyor. İnsanlar sabah kalkıp işine giderken zorla gitmeye başlıyor. Akşam eve gelirken de şükrediyor, "İşte bugün de gittik, evimize geldik." diye. Devletle bir sıkıntımız yoktu Derik'te. Kimsenin de bir sıkıntısı yoktu o dönemlere kadar. Fakat soyadı kanunu çıktı–

ğında kaymakam çağırıyor bizimkileri. Ve tabi Ermeni kültürüne göre babanın ismi soy isimdir. İşte Antranik Garabetyan olması gerekirken benim ismim, kaymakam çağırıyor, diyor ki sen ne iş yapıyorsun. Diyor ki, demirciyim. Yaz, "Demirci." Bağcı, taşçı, koyuncu, oduncu... Dedeme de diyorlar ki sen ne iş yapıyorsun. Marangozum. Yaz, "Yontan." diyor. Tabi, insanlarımız o zaman bunu düşünecek halde değiller, yani yaşam mücadelesi veriyorlar, zaten o yıllara kadar feodal yapı içerisinde hâlâ. Ha tabi iyi ki o dönem feodalizm varmış. Eğer o dönem aşiretler olmasaydı, feodalizm olmasaydı elli beş, elli altı kişi de belki hayatta kalmazdı.

Mayda: Ağaların korumasında kurtulmuşlar, yani o dönemde.

Antranik: O dönemde feodallerin etkin olması bölgedeki bu hayatta kalan Hıristiyanları bir yerde korumuş. Feodalizm bir örgütlenme şeklidir. Aşiret lideri zekidir. Ne yaptığını, hangi kararları verdiğini bilir, geleceği bilir. Yani bütün bunlar ortadan kalkarsa yapacağımız evin duvarını kim örecek, üstünü kim kapatacak? Kapı penceresini kim yapacak, demir parmaklıklarını kim yapacak? Bizim eşeğin, merkebin, atın çulunu kim yapacak? İşte hayvanların nalını kim vuracak, nallayacak? İşte değirmen bozulursa kim tamirini yapacak? Yani o düşünceyi de taşımışlardır. Belki ilk defa böyle bir şey duyuyorsunuz, "iyi ki o dönemde feodalizm var" deyimi çok garip bir deyim. Yani bir insanın "iyi ki o dönemde feodalizm var" demesi bugünkü insanlara belki çok garip gelir, ama gerçekten o zaman feodalizm olmasaydı o Derik'te korunanlar bugün hayatta olmazdı. Ya da mesela Bursa'dan gelen kafiledeki o kızları aldılar, yetiştirdiler, sonra evlendirdiler, Müslümanlaştırdılar, evlendirdiler. Belki bunlar da olmazdı. Bir yerde de biz bugün hayatta kalmış isek, işte dedelerimizin, babalarımızın devamını bugüne getirmiş isek, o her zaman minnet duyduğumuz feodal aşiretlerin sayesinde olmuş. Yoksa belki bugün ben de olmazdım. Orada böyle oturup da konuşma şansımız da belki olmaz. Çünkü dedemi de keserlerdi, doğal olarak ben de burada olmazdım.

1915 ERMENİ SOYKIRIMI

Antranik: Bütün bunca yıllık araştırmalar, bu birikim son günlerde bana şunu söyletiyor: Ermeniler, Ermeni olduğu için

soykırıma uğramadı. Ermeniler, Hıristiyan olduğu için soykırıma uğradı. Buna nereden varıyoruz: Kaybolup bulunmuşlar, şu anda Müslüman Ermenilerin bu ülkede bir sıkıntısı yok. Hiçbir sıkıntısı yok. Müslüman Ermeni'nin niye bir sıkıntısı olsun? Sıkıntı Hıristiyan Ermenilerin sıkıntısıdır. İnsan araştırdıkça bir şeyleri daha iyi keşfediyor. Gerçekten şimdi "Ermeni soykırımı olmamıştır." denildiği zaman düşünmek lazım. Üzerinde düşünmek lazım... Ermeniler Hıristiyan oldukları için soykırıma uğradı. Ermeniler Müslüman olmuş olsaydı soykırıma gerek yoktu. Zaten tehcirin bir amacı da Ermenileri Müslümanlaştırıp birkaç nesil sonra artık asimilasyondu. Son zamanlarda ben şu kanıya vardım: Türkiye'de Ermeniler, Ermeni oldukları için tehcir edilip soykırıma uğramadılar. Ermeniler Hıristiyan olduğu için tehcir edilip soykırıma uğradı. Çünkü bir amaç da Ermenileri Müslümanlaştırma. Hesapta Ermeniler bir iki nesilden sonra artık entegre olacaktı. Yani Ermenilerin sorunu Hıristiyan olmalarından kaynaklanıyor. Ermeniler Müslüman olsaydı ne tehcir olurdu ne soykırım. Bu benim son zamanlarda artık beynimde bir şablon, sanki netleşiyor gibi. Yoksa şu anda yüz binlerce Müslüman Ermeni var Türkiye'de. Onlarla ilgili hiçbir şey yok. Evet, Türkiye ile Ermenistan arasında bir sıkıntı olacak, Türkiye'deki Ermeniler tedirgin. Ama Müslüman olmuş Ermenilerde o tedirginlik yok. Demek ki sorun, Ermenilikte değil Hıristiyanlıkta. Yani bu da son günlerde kafamı çok kurcalayan bir mesele…

Mayda: "Ben Ermeniyim." demiyorlardı ki bizde. "Ermeniler" demiyorlar "Hıristiyanlar" diyorlardı Derik'te...

Antranik: Tabi, tabi. Bölgede Ermeni soykırımı denmiyor. ***Kuştina Fillah***, Hıristiyanların katliamı. Yani resmi tezde Ermeni'dir. Resmi tezlerin dışında Ermeni deyimi kullanılmıyor. Çünkü bölgede yerinde imhalar yapılırken Ermeni'sine, Süryani'sine, Protestan'ına, Ortodoks'una bakmadılar ki, yerinde imha. Hepsini birden imha ettiler.

Görüşmeye başlamadan önce soykırım sırasında Ermenilerin Batı Anadolu'dan tehcire zorlandığını ama Kürdistan'da yerinde yok edildiklerini söylediniz. Kürdistan'la Batı'daki Ermenilere neden farklı davrandıklarına ilişkin bir açıklama var mı bildiğiniz? Çok zor bir soru sorduğumuzun farkındayız ama...

Antranik: Sorulması gereken bir soru. Batı'dan Doğu'ya tehcirin yapılması, Doğu'daki Ermenilere soykırımın uygulanması ile orada Ermenilerden boşalacak toprakların Kürdistan'ın oluşması için hazırlanması projesiyle var oluyordu.

Eğer Birinci Dünya Savaşı'nda Kuzey Kürdistan'da bir Kürdistan kurulmuş olsaydı Ermeni Soykırımı Kürtlere mal edilecekti. Fransızlar Suriye ile birlikte Kuzey Kürdistan'a geldiklerinde orayı işgal etmeye gelmemişlerdi. Fransızlar orada bir Kürt devleti kurmaya geldi. Oradaki bütün Kürtlerin kanaat önderlerini topladılar. Biz sizin dininizle ilgili bir değişim için gelmedik, dediler. Ama Kürtlerle Türkler aynı dinin mensubu oldukları, aynı safta durdukları, aynı secdeye baş koydukları için ümmet olayı öne çıktı. Fransızların oradaki varlığını kabul etmediler, çünkü Kürtlere göre Fransızlar gâvurdur. Yani gayrimüslimdir, gâvurdur. Ama Suriyeliler Fransızlarla bir anlaşmaya gittiler. Fransızların Suriye'de elli sene kalma teklifine karşı Suriyeliler on beş senelik bir anlaşma önerdiler. Böylece Suriyeliler Fransızlarla anlaştılar. Fransızları kendi içlerinde barındırdılar. Birinci Dünya Savaşı'nda, Lozan'da Misak–ı Milli sınırları çizilirken Suriye bağımsızlığını aldı.

Kürtler ve Türkler Amasya Mütarekesi'nde kader birliği yaptılar. Yani kurulacak olan Cumhuriyet, Türklerle Kürtlerin ortak Cumhuriyeti olacaktı. Dolayısıyla burada Ermenilerin bir şekilde ortadan kaldırılması gerekiyordu. Tehcir başlarken, Diyarbakır valisi Reşit Paşa bölgenin Hamidiye alaylarının büyüklerini, aşiret liderlerini Diyarbakır'da topluyor. Herkes kendi bölgesindeki Ermenilerin ancak yüzde onu civarında, işe yarayan zanaatkâr olanları barındıracak, diğerlerini izole edecek. Hatta orada bir deyim çıkıyor, din değiştirsinler diye. Din değiştirmeye birçok kişi karşı çıkıyor.

Diyorlar ki, Ermenilerin Müslümanlaşması samimi değil. Yani birçoğu imhadan yana. Batı'da bu tehcir yapılırken, gelirken yolda tükenenler, bitenler, güçsüz düşenler şimdi biraz önce anlattığım gibi Bursa kafilesinin ta Derik'e kadar gelip Derik'te Kanibirk'te son bulması, geri kalanların orada imha edilmesi… Bayburt'tan gelen kafilenin Derik ovasından Derzor'a yol alırken artık tükenmişliğin getirdiği çaresizlikle çocuklarını geçtiği Kürt ve Arap köylülerine "Alın Allah için sizde kalsın. Yetiştirin. Hani size köle olsunlar"

demesi... Onlar da bilinmeze gidiyorlar. Böyle bir süreç yaşanıyor. Ha o süreçte Derik'te 1.900 nüfusumuz varken elli beş, elli altı kişi hayatta kalabiliyor ki bunlar da zanaatkâr. Çünkü Ermenilerden başka zanaatkâr kimse yok. Demircisi, marangozu, kalaycısı, nalcısı, hancısı, balcısı, değirmencisi, hepsi Ermeni… Bunlardan birkaç kişinin hayatta kalması gerekiyor. Hayatta kalanlar da kendilerini himaye eden ailelere on yıllarca hizmet yaptılar. Senelerce hizmet yaptılar. Bir yerde onların hizmetkârı konumuna geldiler.

Derik'te Kürt aileler, aşiretler vardı. Aşiretler kendi bölgelerindeki Ermeni zanaatkârlardan birkaç kişiyi korumuşlar. Eski kayıtlardan Derik'e baktığımız zaman Rutan, Ermeni mahallesi diyor. Rutan Ermeni Katolik mahallesi diyor ki benim nüfusumda da yazılı Rutan Ermeni Katolik Mahallesi diye. Sarıkan, Ermeni mahallesi diyor, Ermeni Kale Mahallesi diyor. Yani eski mahalle isimleri de Ermenice, çünkü çoğunluk Ermeni.

Ama Derik'in kökü M.Ö. 70 yılından bu yana Ermeni çoğunluğu ve Ermeni yerleşim birimi olarak tarihte yer alıyor. Yani bir Ermeni yerleşim birimidir Derik. Asıl ismi Derikin'dir. Papaz ve İsa, kilise ve İsa anlamına gelir. Hatta bizim araştırmalarımıza göre bugün kullanılan Ermeni alfabesinin iki yazarından birisinin mezarı Derik'te. Adı Sahap Mesrop'tur. Sahap Mesrop'un mezarının Derik'te olduğunu, onun Ermeni seyahatnamesinde yazılı olduğunu *Agos* Gazetesi'ni ziyaret ettiğimde Serok Sarkisyan'la da konuşmuştuk. Biz bunları araştırıyoruz. Şöyle ki Derik Belediyesi Ana Britannica Ansiklopedisi'nde de var, 1884'te kurulmuş. Raymond H. Kevorkian'ın 1890 tarihli Fransa, Lion'da basılan kitabına göre Derik'te 1.782 kişi yaşıyor. Derik'te 1900 yılında 1.900 civarında Ermeni yaşıyor; 1915 yılında var olan 695 hanenin 595'i Ermeni.

Size sunduğumuz Derik'te yakın zamanda yaşayan Ermenilerin soyadı listesi. 1942 yılında soyadı kanunu çıktıktan sonra bizim tespit ettiğimiz yirmi dokuz soyadı var. Tabi yirmi dokuz soyadının her birinin geçmişi eski, Derik'in önemli aileleri. Hepsi de misyon ve vizyon sahibi derin köklerden geliyordu.

Peki, şimdi kaç kişi var Derik'te?

Antranik: İki kişi var Derik'te. İki kişi, karı koca. Onların da çocukları yok. İkisi de yaşlıdır.

SOYKIRIMDAN 90'LARA BİR ŞİDDET TARİHİ

Antranik: Göç olayı. Yani şimdi göç deyince, 1915'te Anadolu'da Güneydoğu'da göç olmadı. Yerinde imha oldu. Bu çok önemli! Batı'dan, Orta Anadolu'dan, İç Anadolu'dan göçle geldiler. Onların da çoğunluğu imha edildi. Bazıları Der Zor'a filan ulaştı. Geri kalanlar, derlenip toparlananların birçoğu da 1942'deki Varlık Vergisi'nden sonra gitti. Yine 1955'te seksen, seksen beş aileye çıkmıştık. 92 yılıydı galiba. Biz 92'de geldiğimizde o kadar da kalmamıştık. Galiba yedi, sekiz aile kalmıştık. Evet, yedi, sekiz aile.

Çoğunlukla Suriye'ye gidebiliyorlardı. Yani bize en yakın Suriye'ydi. Suriye'ye gidiyorlardı, sonra Suriye'den Beyrut'a gidenler oldu. Ermenistan'a gidenler oldu, dünyanın çeşitli yerlerine gittiler. Benim iki amcam gitti.

Mayda: Beş, altı kardeştiler, bir babam kalmıştı Derik'te. Diğerlerinin hepsi Suriye'ye göç etti.

Niye peki diğerleri giderken siz kaldınız?

Mayda: Kalan mallar vardı herhalde, ilgilenilmesi gereken durumlar vardı. O yüzden.

Antranik: Bir de kalanların maddi ve manevi bağları vardı. Mesela bir bahçesi var, o bahçeye gittiği zaman babasını görüyordu orada, annesini görüyordu, teyzesini görüyordu, kardeşini görüyordu. Bağa gittiği zaman öyle, değirmene gittiği zaman öyle... İradesi çok güçlü olanlar tutunmaya çalıştılar. 1915'te kurtulanlardan biri dedemdi. Dedem de evlendi yedi çocuğu oldu. Yedi çocuktan, doğduğu topraklarda ölen tek babam var.

Bir amcamın mezarı Beyrut'ta... Bir amcamın mezarı Fransa'da, bir amcamın mezarı Almanya'da, bir halamın mezarı Halep'te, birisinin İstanbul'da, diğer halam da Almanya'da ama amcamla arasında 650 kilometre mesafe var. İşte babam Derik'te, bir halam İstanbul'da… O yedi kardeşten iki tanesi yan yana yatmıyor.

Size Derik'ten iki anı anlatayım. 1964 yılında Cengiz Topel'in uçağı Kıbrıs'ta düştü. Cengiz Topel şehit oldu. Bir gün sonra Derik'in dört bir tarafında davul zurnalar çalmaya başlandı. 1964'te ben sekiz yaşındayım. Sokakta oynuyoruz. Halam ve anam korku içerisinde gelip bizi sokaktan toplayıp evin içine aldılar. Bir panik doğdu. Nedir dedik. İşte her taraftan davul zurnalar

çalınıyor. Yine Hıristiyanların katliamı çıktı. Cengiz Topel'in uçağı düşünce Derik'te davul zurnalar çalındı ve yine Hıristiyanların katliamı çıkacak diye onu davullarla ilan ediyorlar.

Mayda: Hep o korku yaşandı. Hep o korku yaşandı.

Antranik: Kıbrıs Çıkarması oldu. Tabi Hıristiyanlar yine korku içerisinde… 1974'te Diyarbakır'da Hıristiyan evleri işaretleniyor. Derik'te direkt kaymakamlığa dilekçe veren insanlar oldu. İşte Kıbrıs'ta gâvurlar bizim Müslüman kardeşlerimizi öldürüyor, kesiyor. "İzin verin biz de buradaki Hıristiyanları öldürelim." diye dilekçe verdiler.

Peki, kimler veriyor bu dilekçeyi?

Antranik: Müslümanlar. Yani Kürtler. Çünkü Kürtlerden başka kimse yok. Kürtlerin sorunu Kürtlerdir... Hiç unutmuyorum Maydanın dayısının oğlu demirci, Azad Kıraathanesi'nin karşısında oturmuşuz. Azad Kıraathanesi de devrimcilerin kıraathanesi. Yani bütün devrimciler orada. Sırtımızı dayayabileceğimiz, güvenebileceğimiz insanlar. Akşamüstüdür, ikinci Kıbrıs Çıkarması yapılmış. Kevork Dayı'nın demirci dükkânının önünde dokuz, on kişi oturuyoruz. Eh, bir taraftan Âşık Mahsuni çalınıyor, bir taraftan devrimcilik, bir taraftan da Kıbrıs Çıkarması var. İkinci çıkarma. Bir taraftan da bizi yutmaya çalışan insanlar var. Bunun içerisinde kime güveneceksin? Devrimci kesime güveneceksin. Konu konuyu açtı; dedim ki "Türkiye garantör ülke olarak, birinci çıkarmada haklıydı." Yani orada bir sıkıntı vardı, birinci çıkarmada haklıydı. "Ama bana göre ikinci çıkarmanın gereği yoktu," dedim. Orada devrimci dediğin, devrimci liderlerinden biri öyle bir tepki koydu ki; "Sen ne diyorsun?" dedi. "Bugüne kadar oradaki gâvurlar bizim Müslüman kardeşlerimizi öldürüyordu, kesiyordu…" filan... Baktım ki iş farklı yöne gidecek, yani o sesleri halk duyarsa yığılma olacak filan, "Bir dakika," dedim "ben sözümü bitireyim ki siz de söz alın." Böyle kızgınlıkla, "Söyle," dedi. "Ne söyleyeceksin?" "Ya," dedim, "Türkiye birinci çıkarmayı yaptığı zaman, Kuzey Kıbrıs'tan girdiği zaman Güney'e kadar girecekti, bütün Rumları denize dökecekti, temizleyecekti, tek bir Rum bırakmayacaktı, öyle işi bitirecekti." Baktı, "Hah böyle olmalıydı," dedi. Şimdi ben de Gültan Kışanak'ın bulunduğu bir toplantıda bunu dile getirdim. Diyarbakır'da da Surp Giragos Kilisesi'nde

Diyarbakır Merkez İlçe Belediye Başkanları, İl Başkanı'nın olduğu bir toplantıda da dile getirdim. Osman Baydemir'le de ayaküstü konuştuk.

Bir kere Kürtlerin, Ermenilere özür borcu var. Bunu Diyarbakır'da Surp Giragos Kilisesi'nin bahçesinde Diyarbakır İl Başkanı'na da söyledim, Merkez İlçe Belediye Başkanı'na da söyledim. Kürtlerin Ermenilere özür borcu var. Bunu bireysel olarak sayın Osman Özçelik, Derik Milletvekili, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ilk olarak, kendisi dile getirdi. Derik'teki Ermenilerle ilgilendiğini dile getirdi. Derik'te birinin Ermeni olduğunu, öldürüldüğünü filan söyledi. Sayın Ahmet Türk, bizim ilçeye geldi. Orada Ermenilerden özür diliyorum dedi, ama medya yoktu! Yok, yani onlar bireyseldir.

Bütün bu süreçte bir Antranik Yontan, 64ıteki o Cengiz Topel olayında o korkuyu yaşarken, bir Kıbrıs Çıkarması'nda güvendiği insanlardan o tepkiyi görürken ve buna rağmen Derik'i hiç bir şekilde terk etmeyi düşünmezken 92'de bölgedeki bizi de saran o yangından sonra İstanbul'a göç etmek mecburiyetinde kaldık. Bilmiyorum ***Agos*** Gazetesi'ni takip ediyor musunuz? 90'ların Hıristiyan kurbanları… Bunların içinde Yakup Yontan da var. Fotoğrafı yok, şeyde var… Yelda'nın yazdığı İstanbul'da, Diyarbakır'da Azalırken diye bir kitap var. O kitapta da bütün bunlar var. Bölgedeki yangın Hıristiyanları hiçbir zaman rahat bırakmadı. Gerek resmi ideoloji tarafından, gerekse yerli halk tarafından.

Mayda: Hep hissettik, hep hissettik...

80'leri de, darbe zamanını da, 90'ları da gördünüz, Kıbrıs Çıkarması'ndan da bahsettiniz, en yoğun korkuyu yaşadığınız zaman ne zamandı?

Antranik: Kıbrıs Çıkarması. Kıbrıs Çıkarması zamanında bölgede Hıristiyanlarda ciddi bir endişe vardı. Yani o zamanda Ecevit iktidardaydı. Hükümet engelliyordu. İlginçtir, 74'te bölgedeki Hıristiyanları hükümet korumaya çalışıyordu. Halkın elinden hükümet korumaya çalışıyordu. Yani, hükümet orada bir 6–7 Eylül boşluğunu yaratmış olsaydı, bölgede bir 6–7 Eylül yaşanırdı. Derik'te, Diyarbakır'da, Hıristiyanların bulunduğu yerlerde 6–7 Eylül yaşanırdı. Mesela Derik'te kaymakama başvurduklarında kaymakam tedbir almasaydı, kendilerini ikaz etmeseydi, bir

6–7 Eylül yaşanırdı Derik'te. Diyarbakır'da da öyle... Yani Kıbrıs Çıkarması geri kalan Ermenilerin bölgeyi terk edip göçü hızlandırmasında bir etkendir.

O dönemde çok giden oldu o zaman.

Antranik: Tabi, tabi...

Siz 1960'lardan 80'lere kadar olan sürecin içindesiniz, bunu yaşıyorsunuz. Hem de o dönem Ermeni cemaatinin yaşadıklarıyla ilgili ciddi bilgi sahibisiniz. 60'dan itibaren neler değişti?

Antranik: 60'larda artık biz dünyayı algılamaya, büyüklerimizin konuşmasını algılamaya başladık. Çünkü ben 53'ün sonbaharında dünyaya gelmişim. 60'larda artık yedi yaşındayım. Altı, yedi yaşındayım ve işte artık yaşlıların konuşmasını kavrıyoruz. Beynimiz artık onu kayda alıyor. O zaman büyüklerimiz sayıyorlardı, seksen yedi aileye kadar sayıyorlardı.

60'lara kadar Derikıten göç edenler Suriye'ye gittiler. 60'lardan sonra İstanbul yolu belirlendi. Bu sefer tek tük İstanbul'a gelmeye başladılar, ama bununla birlikte yine yoğunluk Suriye'ye gidiyordu. Ailece göç edenler yine Suriye'ye göç ediyorlardı. Bireysel olarak göç edenler İstanbul'a geliyorlardı. Çalışıp işlerini kurduktan sonra ailelerini İstanbul'a getiriyorlardı. O şekilde, 60'lı yıllardan sonra, özellikle de Kıbrıs Çıkarması'ndan sonra göç Batı'ya, yani İstanbul'a doğru hızlandı. Kıbrıs Çıkarması'ndan sonra Suriye'ye göç hemen hemen yok denilebilir kadar. Dedelerin Kıbrıs Çıkarması'ndan önce gittiler değil mi Suriye'ye?

Mayda: İşte ben bir yaşındayken gittiler... 64'te.

Antranik: Kıbrıs Çıkarması'ndan sonra göç İstanbul'a doğru hız kazanmaya başladı.

Neden peki sizce? Yani neden Suriye değil de İstanbul'a doğru? Ekonomik mi? Daha güvenli mi görülüyordu orası?

Antranik: Neden mi İstanbul? İstanbul'da aynı dili paylaşabileceği yaşam şekli vardı. Ve İstanbul'da Lozan Antlaşması'ndan kaynaklanan haklar vardı. İşte Ermeni okulları gibi… Çocuklarını burada Ermeni okullarına gönderme şansın vardı. Eğer İstanbul'da Lozan'dan kaynaklanan Ermeni okulları olmasaydı o İstanbul'a akan göç belki Suriye'ye devam ederdi. Etkenlerden birincisi,

eğitim dili olan ortak dili kullanma; ikincisi de kendi kültürünü yaşatabilecek, öğrenebilecek okullarının olması.

Peki 80'lere 90'lara geldiğimizde kaç aile kalmıştı?

Antranik: 80'lerde otuz iki aile civarında vardık.

Mayda: 90'larda on civarıydı.

Antranik: Yok 90'da on dört, on beş aile vardı. 92'de biz geldiğimizde bizden geride yedi, sekiz aile kaldı. Evet. Kevork Dayı kaldı, Doğan kaldı, Naif kaldı. Bizden sonra gelenler, bizim Xaltika Bozê orda kaldı. Sonra Temolar vardı. Yani yedi, sekiz aile... Memduhîler vardı, Memduhî Bekiriler, Nıvarlar…

ERMENİ BİR FAİLİ MEÇHUL: YAKUP YONTAN

Antranik: Darbe bölgedeki genel sıkıntıyı aynı şekilde yaşattı, yani kimseden eksik ya da fazla bir sıkıntımız olmadı. Zaten 90'larda meydana gelen faili meçhuller 80 darbesinin devamının bir ürünüdür. 80 darbesi bütün bölgeyi etkilediği gibi bizi de etkiledi. Neticede bölgedeki on altı yıllık faili meçhul olayları sırasında oradaki nüfusumuzdan, yanılmıyorsam Hıristiyan cemaatinden de kırk iki kişi infaz edildi.

Ailemizin yaşadığı kayıplar da var. 92 yılının 25 Temmuz'unda Kızıltepe'de diş teknisyeni olan halamın oğlu Yakup Yontan, aynı zamanda kız kardeşimin damadı. Tabi çok etkin, çok sevilen bir kişi Yakup Yontan, binlerce kişi üzerinde sevgisi olan, çok sayıda yetim çocuk okutan, çok sayıda fakir aileye yardımcı olan Kızıltepe'deki tek Ermeni... Kızıltepe'de bir Ermeni'nin bu kadar seviliyor olması, çevrede bu kadar saygınlığı olması bu failleri, faili meçhulleri yaratan sistemin hoşuna gitmemiş olacak ki o şekilde onu da gün ortasında infaz ettiler.

Peki, onun başına bir şeyler gelecek diye hissetmemiş miydiniz? Hani sonuçta hikâyeler böyle oluyor ya genelde. Bir şeyler hissediyorlar takip ettiklerine dair, ya da rahatsız ediliyorlar falan...

Antranik: İnanmıyordu. Yani o kadar saygınlığı olan, o kadar sevilen, bütün halklara sevgi ve saygısı olan, bütün halklara eşit mesafede olan; din, dil, ırk, Kürt, Türk farkı gözetmeksizin herke–

se yardım eden bir kişi... İnanmıyordu. Hafta sonları Derik'e geliyordu. Beraber kalıyorduk. Söylüyorduk. Yani gözde olan herkes artık infaz ediliyor. Kendisinin de artık gitmesi gerektiğini söylüyorduk, çünkü ailesi İstanbul'daydı. Çocuklar burada okuyorlardı. Ama o inanmıyordu. Yani bütün bölge insanları infaz edilse de kendisinin infaz edileceğine inanmıyordu.

Mayda: Emindi, yani hiçbir şeyi yoktu. Kimseye zararı olmamıştı.

Siyasi bir bağlantısı var mıydı?

Mayda: Yoktu, yani zannetmiyorum.

Antranik: Yani insansever bir şahıstı. Belki de tek suçu insansever olması. O sırada Habur sınır kapısı açıktı. Köylü vatandaşlarımız, şoförlüğü olanlar filan işte geliyorlardı. İşte araba filan olsa, biz de gidip görsek, çocuğumuzun ekmeğini filan çıkarsak diyorlardı. Bir arkadaşları vardı, ona araba alıyorlardı. Arabanın dört tekerinden birisi kendisinin, yani yüzde yirmi beş ortaklıkla yardım ediyordu ki araba alsınlar, gidip görsünler. Yani ailelerini geçindirsinler. Yani amacı kazanmak değil. Amacı o insana imkân yaratmak. İnsanlara imkân yaratmak… Çok sayıda insan, öğrenci okutuyordu. Birkaç sefer rahatsız edilmişti. Örgüt değil. Yani şimdi rahatsız ediliyor ama kimin tarafından rahatsız edildiğini bilmiyoruz. Duyum alıyor.

Mayda: Çıkıyor onun ismi de listede. Antranik'in dediği gibi, inanmıyordu işte.

Antranik: İnanmıyordu. Yani infaz edileceğine inanmıyordu.

Mayda: O dönemde benim eniştem de Nusaybin'de diş teknisyenliği yapıyordu. Orda kalıyordu. O da aynı şekilde, yani sevilen, sayılan bir kişiydi. Aynı zamanda siyasi rolü de vardı. Kürtlerle çok sıcaktı ilişkileri, herkesle yani, halk insanıydı. O dönemde, o da işte bir rahatsızlık hissediyordu, bu olduğu zaman. O hemen işlerini falan orda bıraktı. Buraya, İstanbul'a taşındı.

Ama Yakup kabul etmedi dönmeyi, öyle mi?

Mayda: İşte Yakup Ağabey kabul ederdi, ancak inanmıyordu böyle bir şeyin olabileceğine. İnanmıyordu. Çocukları buradaydı. Okula gidiyorlardı. Hani bir şekilde duyum alınıyor. Bir şekilde hissediliyor, ama işte kendisi inanmayınca... Kendini saklamadı.

O olaydan sonra ne oldu? Ne yaptınız? Siz ondan sonra mı karar verdiniz çıkmaya?

Antranik: Şimdi, Yakup vurulmadan altı ay on sekiz gün önce, onun ağabeyi İstanbul'da bizim alt dairedeydi o zaman. Rahatsızlandı, burada vefat etti. Burada vefat edince, İstanbul Ermeni mezarlığında Giragos Ağabey'i toprağa verirken aile mezarlığını aldık. İki erkek kardeşlerdi. Giragos elli yedi yaşındaydı, Yakup elli beş yaşındaydı vurulduğu zaman. Biz burada aile mezarlığını aldık. Yakup Kızıltepe'deydi. Ben de Derik'teydim. Telefon geldi. Kızıltepe'ye gittik. Tabi cenaze morgdaydı, morga gittik. Oradan savcılığa gittik. Savcıyla görüştük. Ve cenazeyi alıp İstanbul'a getirdim. Çok ısrar ettiler cenazeyi Derik'te toprağa verelim diye. Ama Derik'te toprağa verseydik, Diyarbakır İl Başkanımız Vedat Aydın olayının benzeri Derik'te yaşanabilirdi. Yani böyle bir provokasyon yaşanabilirdi. İşlemleri bitirip cenazeyi alıncaya kadar belki on sefer beynimde dedim ki Derik'e götüreyim. Sonra yok İstanbul'a götüreyim dedim. Derik'te toprağa vermemiz lazım çünkü doğduğu topraklardır dedim. İstanbul'da toprağa vermemiz lazım, çünkü hayattaki tek erkek kardeşi İstanbul'dadır dedim.

Mayda: Çoluk çocuğu da burada.

Antranik: Ve o ikilem içerisinde Diyarbakır'daki provokasyon aklımdan çıkmadı. Olacaktı. Derik'te olacaktı, çünkü Kızıltepe'den, Mardin'den, Mazıdağı'ndan, bölgeden çok insan gelecekti Derik'e. Bölgenin saygın insanlarından birisiydi Yakup. Yani öyle sıradan bir insan değildi. Çok sosyal, çok sevilen bir kişiydi. Son anda arabaya bindik. Kızıltepe'den çıktık. Yolda arkadaşa dedim ki İstanbul'a gideceğiz. Derik'e götürmenin iki riski var. Bir, Derik halkı sıkıntı çekecek. İki, büyük bir provokasyon olacak ve biz bu provokasyonun altından kalkamayız. Bizim haklı bir nedenimiz var. İnsanlarımız bunu mazur görecekler. Altı ay on yedi gün önce, on sekiz gün önce kardeşini İstanbul'da toprağa verdik. Kardeşinin yanında toprağa vereceğiz. Dört gün boyunca gerek yurtiçi gerek yurtdışı *Gündem* Gazetesi filan yazdı. Ankara'dan milletvekillerimiz geldiler. Cenazeyi biz buradan kaldırdık. Bir hafta sonra Derik'e gittik.

90'LAR, KORKU VE GÖÇ

Antranik: Biz cinayet sırasında daha Derik'teyiz. İş yerimiz, evimiz Derik'te. O güne kadar Derik'te "Antranik, bütün Derik, Derik'ten gitse de biz seni bırakmayız. Sen Derik'in malısın." diyen baba dostlarımız… Daha sonraki gelişmeler, pozisyonlar onları öyle bir endişelendirdi ki "Antranik," dediler, "senin bir an önce Derik'ten çoluk çocuğunu alıp gitmeni istiyoruz." Çünkü pozisyon artık bölgeyi saran bir ateş… Gerçekten, bölgeye hizmeti olan; sosyal olsun, kültürel olsun, siyasi olsun, ekonomik olsun, hizmeti olan insanlar infaz ediliyor, yani akşam karanlığı çökerken herkes evine çekiliyor. Bir kapı çalınıyor, insanlar alınıyor. O insanlardan bir daha haber çıkmıyor. Bizi seven baba dostlarımız, sevgiden dolayı dedi ki: "Antranik gitmeniz gerekir." Zaten biz geldikten sonra Derik'te kalan aileler hızlı bir şekilde gelmeye başladılar.

Mayda: İki üç sene içinde hepsi geldi.

Antranik: Yani Derik'te kalan o az sayıdaki ailelerden olan bizlerin birbirimize desteği, bağlılığımız bizim gelmemizle birlikte koptu. Bir boşluk oldu. Bu sefer insanlar artık; "Biz de toparlanıp gidelim yani burada neyimiz kaldı ki!" demeye başladılar.

Faili meçhuller Derik'te de yaşanıyor muydu?

Antranik: Derik'in çevresinde oluyordu, Derik'in köylerinde oluyordu. Derik'in merkezine daha gelmemişti. Bizden sonra Derik'e faili meçhuller geldi. Mahmudê Hamid'in damadı gitti. Zeytinpınar mahallesi Haramiye'den insanlar alındı, gitti. Yolda araçlardan indirilip infaz edilenler oldu. Yani artık ateş bölgeyi sarınca, yaşla kuruyu birlikte yakınca o şekilde yayılıyor. Herkesi sarıyor. Yani artık bakmıyor; bu Kürt'tür, bu Arap'tır, bu Ermeni'dir, bu Süryani'dir. Ona bakmıyor. Orman hep birlikte alevlerin içerisinde kalıyor.

Özellikle Ermenilere yönelik baskı var mıydı? Yakup'un vurulmasından sonra bu durum nasıl değişti?

Antranik: Yani, biz özel hissedilen bir baskı görmedik. Ben kendi açımdan söyleyeyim. Hissedilen bir baskıyı ben kendim görmedim, ama çevrem hissetti. Yani halk hissetti. Biz hissetmedik. Ama tabi ki o endişe vardı. Neticede aileden birisi gitti.

Aileden birisi gidince muhakkak ki onun endişesi var. Yani biz kendimiz hissetmedik ama çevredeki dostlarımız, baba dostları hissetmiş olacaklar ki "Şimdiye kadar sen gidiyorum deseydin dahi biz bırakmazdık, ama şu andan itibaren biz sana bir an önce git diyoruz." dediler. Fakat şimdi şöyle; kendi dostlarımdan daha çok baba dostlarıma kulak veririm. Çünkü benim dostlarım baba dostlarım kadar beni koruyamaz. Baba dostları; daha deneyimli, daha sağlıklı düşünebilen, daha objektif bakabilen, daha çok görmüş geçirmiş o değerli baba dostları, telkinde bulundular. "Gitmen gerekiyor." dediler. Biz de tası tarağı toplayıp, her şeyi bıraktık, buraya geldik.

Hiçbir şey getirmediniz mi buraya gelirken?

Antranik: Oradaki ilişkiler farklıdır. Ticari ilişkiler, şunlar, bunlar… Yani onun beklentisi içerisine girersen ona zaman yetmez. Geldikten sonra senede bir gittik geldik. Halledebildiklerimizi hallettik. Halledemediklerimiz de öyle kaldı.

Peki, 90'larda savaş başladığında sonuç olarak bölgeden haber alıyordunuz, hani neler oluyor neler bitiyor diye. Televizyonlarda zaten her gün çatışma haberleri… 90'lar özellikle Ermeni cemaati arasında 1915 soykırımı hafızasını tazeledi mi?

Antranik: Geçmiş hiçbir zaman unutulmaz.

Mayda: Her zaman hissedildi. En ufak bir sarsıntıda, bir olayda daha yoğun hissedildi.

Antranik: Özellikle 1915'i yaşayanlar, özellikle 1915'i yaşayanlar, onlar hiçbir zaman korkuyu kalplerinden söküp atamadılar. Ve 1915'ten sonra işte Derik'te hayatta kalanlara aşiret liderleri diyorlar ki (biliyorsunuz bizim Hıristiyanların bir giyim kültürü vardır), liderler diyorlar ki, "Bundan sonra yerel halk gibi, yani Kürtler gibi giyinsinler, dışarıdan gelenler fark etmesinler." Yani bunların Hıristiyan olduğunu fark etmesinler diyorlar. Ve o gün bugündür, 1915'ten sonra Derik'teyken analarımız, kadınlarımız, nenelerimiz Kürt kadınları gibi giyindiler fark edilmemek için. Bizim büyüklerimiz hiçbir zaman dışarıda, bir Müslümanın yanında, hiçbir zaman o soykırım kelimesini dile getirmezlerdi. Dışarıda Ermenice bilenler kendi aralarında Ermenice konuşmaz–

lardı. Ancak evin içinde konuşabilirlerdi. Ve iki üç yaşlı insanımız bir araya gelince, o acıları hep yaşarlardı, konuşurlardı. Mümkün değil, mümkün değil... Yani benim babamın dayısı, Ermeni Okulu'nun müdürü. Yirmi dört kişilik nüfusundan bir kişi hayatta kalıyor, on bir yaşında. Ermeni okulu dördüncü sınıf öğrencisi Afkar Giragosyan dedemle kurtuluyor. Ayriyeten yirmi dört kişi kesiliyor. Yani toplam kırk yedi kişi benim ailemden kesilmiş. Şimdi hayatta kalan birkaç kişi, onu unutabilir mi? Her akşam başını yastığa koyarken o kaybettiği sevdiklerini, kendisine süt veren anasını, sabah işe gidip akşam eve ekmek getiren babasını, kardeşlerini, gelinlerini… Yani hangisini unutabilir? O beşikteki çocuğunu unutmak mümkün mü? Mümkün değil. Yani unutmak mümkün değil.

Geçen yıllarda bir platformda dile getirdim, bizim amacımız hiçbir zaman geçmişin acılarını, küllerini deşmek değil. Geleceğin kültürel birlikteliğini nasıl hep birlikte oluşturabiliriz, bizim amacımız o. Yani geleceğin kültürel birlikteliğini bir kök, sağlam bir kök olarak kabul edip her birimiz nasıl onun bir dalı olabiliriz? O kökün üstündeki bir dal olmak istiyoruz. Eşit vatandaş, eşit temsiliyet, eşit insan… Bizim kendimiz için istediğimiz 75 milyon için istediğimizdir. Her birey için aynısını istiyoruz. İster en kuzeydeki olsun, ister en güneydeki, en doğudaki, en batıdaki olsun… Çünkü bir insan olarak kendimiz için istediğimiz her şeyi bütün dünya halklarına mensup insanlar için de istemek mecburiyetindeyiz. Temel ilke geleceğin kültürel birlikteliğidir. Acılar yaşanmış, yaşanmakta, ama daha fazla yaşanmasını istemiyoruz.

Göç sürecinin kendisi nasıl oldu? Baba dostları sizi uyarmaya başladı, ondan sonra nasıl geldiniz? Burada kim vardı? Burada geleceğiniz yeri nasıl buldunuz?

Antranik: Şimdi, bizden önce gelenlerin gelişi bizleri etkiledi tabi ki. Yani hep insanlarımız geliyor, biz azalıyoruz. Çocuklar doğuyor, okuma çağına geliyor. Çocukların da kendi kültüründe yetişmeleri, kültürlerini tanımaları lazım... Tanımaları için de okumaları lazım. En etkin yönlendirici odur. Biz gelmeden önce burası inşaattı. Halamın oğlu alt tarafı almıştı, bir akrabamız üst tarafı almıştı. Burasını bırakmışlardı. Halamın oğlu burasını kardeşi için, Kızıltepe'de vurulan kardeşi için ayırmıştı, sen al dedi. O

da "İstanbul'u düşünmüyorum." dedi. Bu sefer de "Ya orası güzel bir yer." demeye başladı, "Antranik gitsin, baksın." Burasını 83'te aldık. Bizim ailemizin Derik'te kalan en son bireyi benim. Zaten daha önce hepsi gelmişlerdi. Her gelen, geride kalanı daha zor durumda bırakıyor. Orada çünkü bir akış var, akıyor.

Mayda: Azaldıkça şartlar daha zorlaşıyor, daha kötüye gidiyor. Kendini daha kötü hissediyorsun.

Antranik: Zorlaşıyor. Azaldıkça…

Sizin ailenizden Derik'te kalan var mı peki?

Mayda: Benim ailemde en son halamın oğlu kaldı benden sonra. Ben de ailemden son kalanım memlekette.

Antranik: Tabi biz doğduğumuz toprakları çok seviyoruz, özlemini yaşıyoruz. Benim çocuklarım da öyle…

Mayda: Ben depresyona girdim buraya geleceğim diye. Yani evlere bakıyordum, bahçeye bakıyordum, üzülüyordum yani öyle. Doğduğum ev, çevre, çok zoruma gitti, yani bırakıp gelirken. İlla ki bir gün gelecektik, çünkü çocukların eğitimi için gelmemiz gerekiyordu, yani başka türlü olmayacaktı. İster oradan, yani kazancınız ne olursa olsun bırakmak zorunda kaldık. Yani birinci etken çocukların eğitimi oldu. Eğitim çağına geldiler, mecburduk.

Ben çocuklarımı orada okula göndermek istemedim, orası yetersiz geliyordu ve kendi kültürüm yoktu. Kendi kültürüm yok olmuştu, yok oluyordu. Ben de o yüzden kendi kültürümü yaşayamadım. Okulu okuyamadım. Ama istedim ki çocuklarım alsınlar o eğitimi. Yani illa ki gelinecekti, yani başka bir düşünce yoktu. Yıllar önce karar veriliyordu bu artık yani kaçınılmaz olmuştu. Çünkü artık gitgide her altı ayda bir, her senede bir, bir aile göç ediyordu. İstanbul'u, kolay olduğu için ve kültürümüz burada yoğunlaştığı için tercih ettik. 92'de Eylül ayında, okul açıldığında geldik, oğlumuzu okula verdik. Anasınıfına aldılar.

Antranik: Aslında Yakup Ağabey olayı olmasaydı, aileyi gönderip ben daha orada kalmayı düşünüyordum. Çünkü orada kurulu bir işimiz, düzenimiz vardı. Tanınmıştık. Bütün her şeyi bırakıp buraya geldiğiniz zaman ekonomik sıkıntıları da göz önüne almak lazım. Buradaki durumu da bir düzene koyuncaya kadar orada kalacaktım. Zaten Yakup Ağabey olayından önce dediğim

gibi, baba dostları diyorlardı ki, "Herkes gitse de seni bırakmayız. Sen burada bize lazımsın." Ama Yakup Ağabey olayı olduktan sonra bu süreç hızlandı. Yoksa ben onları getirecektim, gidip gelecektim. Yakup Ağabey de öyle, çocukları buradaydı, kendisi Kızıltepe'deydi. Oradaki çocukların okuması, büyümesi için kaynak lazım. Burada kendi kültürlerini öğrenecekler, okullarına gidecekler ama bunun bir maddi bedeli var. Bu olay olunca hızlandı. Her şey planlamanın dışına çıktı.

Mayda: Evet biraz apar topar oldu, vardı planda, gelecektik ama bu durum olunca hazırlıksız bir şekilde çıkıp geldik.

Antranik: 92'de geldik, Eylül'de. Zaten Temmuz'da cenazeyi getirdik. Gittim, geldim. Her sene gidip geldim. Dokuz sene boyunca gidip geldim. Sonra araya uzun bir zaman girdi. Sonra işte Derik'teki o sosyal işler, barışlar için gidip geldik. 92'de geldik Derik'ten buraya, ama hepimizin özleminde Derik var. İki büyük çocuğum da Derik'te doğduğundan, geldiğimizde üç dört yaşlarında oldukları için hep o özlemi duyuyorlar. Mardin'e gidelim, Derik'e gidelim filan… Bu sene iki kızımla birlikte tura katıldık işte… Midyat, Batman, Hasankeyf, Mardin filan böyle bir kısa tur yaptık, çocuklar görsünler dedik. Döndük. Yani düşünebiliyor musun, bir yaştan itibaren doğduğun toprakları bırakıp geliyorsun ve o toprakları unutamıyorsun.

Mayda: Rüyaların hep orası... Yani hep geçmişi yaşıyoruz.

Antranik: Hep rüyamda… Doğduğun toprakları terk edip geliyorsun, hayattasın. Unutamıyorsun. Bir de gözünün önünde sevdiklerini kaybettiğini düşün acı içerisinde. Bir de toprağı yok. Yani mezarı da yok. İnsan onu nasıl unutabilir? Biz Derik'i unutamıyoruz.

Neler bıraktınız şimdi orada geride? Var mı eşyanız? Eviniz filan duruyor mu hâlâ?

Mayda: Ev, bağ, bahçe…

Antranik: Yok, ev filan vardı, o kızgınlıkla birçoğunu... Dedim ki gideceğiz ve bu koca yer böyle metruk kalacak. Çünkü daha önce gelip de bırakanların evlerinin durumunu orada gördük. İşte Keçecioğulları'nın büyük evleri vardı, geldiler bir süre kiracı kaldı, onlar çıktılar. Ev yıkıldı. Çarşıya yakın, insanlar işte

akşamları çarşıda soğukta bir ihtiyaçları olduğu zaman gidiyorlardı, o evde ihtiyaçlarını karşılayıp geliyorlardı. Bu benim zoruma gidiyordu. Orada birileri yaşamış on yıl önce, yüz yıl önce. O hale düşmüş. Ben o olaydan sonra birkaç kişiye dedim ki "Ya gelin" dedim "burada bedava oturun." Hiç olmazsa böyle kalsın. Tabi çok büyüktü dediğim gibi.

Mayda: Kasırdı, bahçeliydi... Hani bazen filmlerde oluyor ya…

Antranik: Kasır diyorlar ya. Çok büyüktü. Dedemin zamanında dedemi çıkartmışlar, askeri kışla yapmışlar. O ev, normal taş binadır. Üstü topraktır. O ev yıkılırsa tamiri yapılamaz. Ondan sonra diğer evlerde gördüğüm gibi başkalarının gelip dedelerimin, babalarımın, sevdiklerimin yaşadığı bu yıkılmış evde ihtiyaçlarını karşılamaları zoruma gider. Birkaç arkadaş vardı, onlara dedim, "Bu evi satacağım." Dediler, "Satma!" dedim "İki yumurtaya satacağım, o iki yumurtayı da bir tavaya koyup pişirip ya yiyeceğim ya da o iki yumurtayı duvarın şeyine vuracağım." Böyle sembolik bir fiyata bir dosta sattım. Güle güle otursun. Orada bağ var, köyde hisselerimiz filan, hiçbir şeyden yararlanmıyoruz. Var olanlardan da hiç yararlanamıyoruz, devasa bir bağımız var. Hiç yararlanma yok. Zaten dedeleriyle dedelerimiz, babalarıyla babalarımız o bağları, o şeyleri birlikte işletmişlerdi. Gözümüz de yok. Ee, neticede o insanlar faydalanıyor. Biraz da kuşlar, sürüngenler, hayvanlar geliyorlar, o yeşillikten faydalanıyor. Hatta ben gelmeden önce bağımızın (18–20 dönümlük orman arazisi içindedir) ortağına dedim ki: "Ya bu bağ, dedemden kalmış, sizin dedenizle birlikte bu bağı işletmiş, gel bu bağı sana vereyim." "Nasıl?" dedi. "Bana bir inek getir ben bu ineği Derik'te keseceğim. Hepsini fakir fukaraya dağıtacağım. Bağın tapusunu sana vereceğim. Hiç olmazsa dedelerimin emeğidir. Onların hayrına geçsin." Dedi ki "Antranik Ağabey, benim ineğim yok ki." "O zaman," dedim, "beş tane keçi getir bana. Üçünü kesip burada dağıtayım, ikisini de kesip İstanbul'a göndereyim, onların da gözü kalmasın." "Ah Antranik Ağabey," dedi "keçim de yok ki." Yahu kardeşim biz faydalanmıyoruz. Senede bir kez pekmez getiriyorlardı yani koskoca bağ… Arada helal etsinler diye senede bir kez pekmez getiriyorlardı. [Gülüşmeler]. 92'den bu yana pekmez de yok. "Kardeşim

hiç olmazsa para ver, bir inek alayım. Para ver beş keçi alayım. Yani dedelerimin, babalarımın hayrına…" "Vallahi Antranik Ağa–bey, yok." dedi. O barış görüşmelerine gittik ya Mehmet Ali dedi, "Antranik Ağabey, Allah sizden razı olsun." Dedim, "Hayırdır?" Dedi ki "Sizin bağ ortağınızın oğlu diyor ki onlardan Allah razı olsun bağı bize vermişler. Bize vermişler, biz de işletiyoruz."

Mayda: Böyle sahiplenmiş.

Antranik: Dedim, "Söyle, Antranik diyor ki helal etmemiş." Bağ devasa. Bağda öyle güzel üzümler vardı ki babam amcam zamanında o şaraplar filan… Annemler gidiyorlardı bir hafta boyunca bağ bozumunda bağı kaldıramıyorlardı. Çeşitli ağaçla–rı, ormanı vesaire… Babam vefat ettikten sonra tapusuna ana–mın adını getirdiler, tapusu bizde ama kullanamıyoruz. Bizim de gözümüz yok hani gerçekten. Neticede o insanlar işletiyorlar. Hiç olmazsa bozulmuyor.

En çok neye üzüldünüz?

Mayda: En çok… Ne bileyim, gene de hepsi. Bakıyordun komşuların evi öyle, bizim akrabaların evleri mesela... Annemler–le evimiz karşılıklı, camlarımız birbirine bakıyordu. Ona bakınca üzülüyorduk. Bağımız kaldı öyle, bahçemiz… Üzülüyordum çün–kü orada çok güzel vakit geçiriyordum.

Bağ bahçe işlerine siz mi bakıyordunuz? Nasıldı orada?

Mayda: Yok. Bakıcıları vardı. Ama ceviz ya da zeytin toplama–ya filan gidiyorduk, katılıyorduk. Bazı zamanlar işte anamlar bağa giderlerdi. Üzüm, pestil filan yaparlardı. Biz de o zaman çocuktuk işte, giderdik. Unutamayacağım şeyler... Yani hayalimde hep öyle, bir görme imkânım olsun gidip geleyim. Hani günübirlik de olsa, gidip hani o bağda bir kahvaltı edip geleyim. Öyle bir şey var, hayali bir düşünce. Bağdan yol geçince ağaçlar hep kurudu. Üzüm ağaçları hep kurudu.

GÖÇ SONRASI İSTANBUL

Mayda: Buraya geldikten sonra ben hâlâ adapte olamamışım. Çocuklar okula başladılar zaten. Çocukları okula götür getir. Yani ömrüm şu 100–150 metrekare içinde geçti diyebilirim şu son yir–

mi sene. Yani gözümü burada, Samatya'da açtım. Zaman zaman çıkıyorum, işte bazı yerlere gidiyorum, ama çok yorucu ve yıpratıcı geliyor. Orada her şey küçük bir alandaydı. Her şey yakındı. Çarşısı olsun, ne bileyim doktoru olsun her şeyi iç içeydi bir yere gitmem gerekmiyordu. Öyle alışmışım. Ve burada da öyle hissediyorum, yani her şey yakınımda olsun istiyorum.

Oradaki mallarınızı da pek satamadan yani çok ekonomik anlamda değerlendiremeden geldiniz. Buraya geldiğinizde ekonomik güçlük çektiniz mi?

Antranik: Şöyle, biraz birikimimiz vardı. O birikimlerle, İstanbul'a gelirken aslında İstanbul'da kalmak için gelmedik. Yurtdışına gitmek için geldik, çünkü o olaylar birçok insanımızın yurtdışına gitmesine de neden oldu. Sadece İstanbul'a gelme değil, İstanbul'dan bir dağılma oldu. Biz de geldiğimizde işte kız kardeşim Kızıltepe'de, eniştem Kızıltepe'deydi. Diğer enişte mler de sıkıntı çektiler. Onlar da kalkıp yurtdışına gittiler, amcalarım da gitti.

Yakup Ağabey olayından sonra bizim aile biraz daha dağıldı. Ben de yurtdışına gitmek için İstanbul'a geldim. Ama Yakup Ağabey'in yedi çocuğu vardı. Küçüğü üç buçuk yaşındaydı. Amcalarını da altı ay on sekiz gün önce kaybetmişlerdi, onları idare edecek bir büyük kalmamıştı. Dayıları olarak, kendimi sorumlu gördüm. O çocukları hayata kazandırmak, yetiştirmek ve okutabilmek için burada kalmam gerektiğini düşündüm. Tabi babalarının orada çalışmaları, ticari ilişkileri vardı. En azından bunun bir kısmını onlara toplayabilmek, getirmek, yaşantılarını devam ettirebilmek için kaldım. Her sene gidip geldim dokuz sene boyunca. Bu arada kendimiz de bir iş kurma mecburiyetinde kaldık. Yeğenlerim falan vardı, işte bir atölye açalım dediler, kuyumculuk imalatıyla ilgili filan. Bir taraftan çocukların işleriyle uğraşırken bir taraftan da hayata devam etmek için işlerle uğraşıyoruz. Sıkıntılı zamanlar da oldu. Sıkıntılı zamanlarda eşim evde giysi dikerek destek oldu.

Türkiye'de bir on sene çalışıyorsun, bir kriz geliyor, o kriz elindeki birikimi götürüyor. İşte gelirken elimizdeki birikimin üçte ikisi 1994'te Çiller'in kriziyle gitti. Daha sonra toparlanma filan vesaire… Bir arkadaşım vardı, atölye açtık. Atölye açarken

Ecevit'in anayasa krizi geldi. O bizi çok perişan etti. Borç altına girdik. Diğer taraftan bu çocukların eğitimiyle uğraşıyoruz, yani çok zorlu yıllar geçirdik, geride bıraktık. Geride kalan yıllar çok zordu, hâlâ da o zorluğun tümünü atlatmış değiliz. Çok şükür yeğenlerimi okuttuk. İki kız evlenmişti. Beş kişi varlardı. Beşin büyüğü eczacı oldu. Diğer kız halkla ilişkileri bitirdi. Büyük oğlan sağır dilsizdi ama çok yetenekli, onu evlendirdik. İki tane çocuğu var. Öteki oğlan liseyi bitirdi, üniversiteyi okumadı, o da iş hayatına atıldı. En küçük çocuğu üç buçuk yaşındaydı olay olduğunda, o da bilgisayar matematiği bitirdi. Yani hepsini okuttuk, şu anda kendileri ayakta durabiliyorlar. Ekonomik bağımsızlıklarını kazandılar. Babalarının birikiminin önemli bir bölümü gitti tabi. Hani önemli bir deyim var ya hem can gitti hem mal gitti, ikisi de birlikte gitti. Biz de bu zorlu dönemde bir tarafta orasıyla ilgilenirken, uğraşırken bir taraftan kendi işimizi kurmaya ve devam ettirmeye gayret ettik, çalıştık. Bu süreç bu şekilde süregeldi. Ha, bu sıkıntıların içerisinde hep vakıflarımızda yer aldık. Bugün gittiğimiz vakıfta iki dönem başkanlık yaptım sekiz sene. Vakıfta fakirler komisyonunda yedi sene çalıştım. Bölgedeki fakir vatandaşlarla ilgili…

Bugünkü durumu nasıl görüyorsunuz?

Antranik: Eğer devlet, İstanbul'da dahi, 6–7 Eylül gibi bir boşluk bırakırsa buradaki Hıristiyanların başına yeni bir 6–7 Eylül olayının gelmemesi mümkün değil. Neden? Eğer bir coğrafyada sürekli nüfus artıyorsa ve istihdam yoksa… Bugün okuyan gençlerin yüzde on yedisi mi, on sekizi mi ne iş bulamıyor. Ve tablo böyleyken bir din ekseni çerçevesinde yahut bir ırkçı söylemle bir 6–7 Eylül boşluğu doğarsa, bugün İstanbul'da da yeni bir 6–7 Eylül'ü yaşama endişemiz var bizim. Neden var? Çünkü o kadar işsiz güçsüz insan var. Ve diğer tarafta hazırdan ganimet var. Din ekseninde olduğu zaman ganimet olayı oraya geçiyor. Aile reisini öldür, karısı, kızını, kız kardeşini, malını, mülkünü al. Sana helaldir. Yani bu korkunç bir olay… Biz bugün İstanbul'da yaşıyorsak, İstanbul'da işte Türkiye'de 75 milyon nüfusun içerisinde tahminlerimize göre 55–60 bin Ermeni varsa, 2.200 civarında Rum var, Süryanilerin çoğu gelmiş İstanbul'a, herhalde bir 20–22 bin civarı deniyor. Ermeni Katolik olarak da 4.500 civarında. Yani şu anda Türkiye'de sokakların durumuna, işsizlerin durumuna, sosyal,

ekonomik duruma, dağılım dengesinin bozukluğuna baktığımız zaman; biz kendi açımızdan şu endişeyi de taşıyoruz. Eğer Ankara'daki hükümet bir dış muhalefetle karşılaşırsa veyahut bir komşu ülkeyle ilişkiler zedelenirse ve bu ülkelerden birisi de Hıristiyan bir ülkeyse, yani örneğin Yunanistan ile ihtilafa düşerse, bir 6–7 Eylül boşluğu olursa, inanın İstanbul'da bir 6–7 Eylül'den daha büyük facialar bugün de yaşanır. Yani bu sorunlar çözülmüş değil. Bana göre bu her zaman bir tehlike...

Mayda: Her zaman hissedilen bir şey tedirginlik. Benim kendi açımdan bu böyle. Ben her zaman o tedirginliği yaşıyorum, hissediyorum yani.

Antranik: Yani bugün dahi yirmi birinci yüzyıl dünyamızda dahi yaşanmaz diye bir şey yok. Çünkü din yorumu kadar olayları korkunç boyuta getiren başka bir şey yok.

2

PARA NEDİR? PARA KİRLİDİR

Midyat, Temmuz 2014

Yeniden inşa edilmeye başlanan Süryani köylerini gezerken uğradık Yakup ve Lehdo kardeşlerin köyüne. Yakup ve Lehdo kardeşler eski evlerinin olduğu yere ihtişamlı bir ev inşa etmişler kendi çabalarıyla. Midyat yazının sıcağında içimizi serinletiyor evin güzelliği. Görüşmeye başlamadan Lehdo Amca 1925 Şeyh Sait isyanından bahsediyor. Civarda bazı köylerin boşaltıldığını anlatıyor. 1926'da iki kardeşin dedesi Marauge Tamo ile arkadaşı Şemun Lehdo köylerini boşaltmak istemediklerini askerlere söylemek için yola çıkmışlar ve yolda askerler tarafından öldürülmüşler. Yıllardır baskı altında olduklarını anlatmak istiyorlar bize. Lehdo Amca göç hikâyesine daha vâkıf olmasına rağmen ağabeyi Yakup Amca'nın konuşmasını istediği için onunla başlıyoruz görüşmemize. Yakup Amca Müslüman olmadıkları için baskı gördüklerini anlatırken birkaç defa Müslümanların zulmünü Kürtlerin mücadelesinin bitirdiğinin altını çiziyor. Ancak çevrelerindeki Kürtlerle olan ilişkilerinde de epey baskı gördüklerini vurguluyor. Lehdo Amca yıllar sonra Almanya'ya gitmek üzere kaçtığı köyüne tekrar geldiğinde, köyde artık kuşların bile kalmadığını söylerken sesi titriyor, gözleri doluyor.

Yakup Amca, bize biraz kendinizden söz edebilir misiniz?

Yakup: Adım Yakup Aras. Aras ailesindenim. Yetmiş üç yaşındayım. Yedi oğlum, üç kızım var. Hepsi Avrupa'da. Bir de dört erkek kardeşim ve üç kız kardeşim var. Bizimkilerin bu memleketten gidişi mecburidir. Hiçbir hakkımız yoktu, biz üçüncü sınıftık. Yani Kürtler hayvanlarımızı çalıyorlardı, bize baskı uyguluyorlardı. Biz hükümete gidiyorduk, bakıyorduk ki bu hayvanın hakkını

yine biz ödüyoruz, biz yeniden onlardan satın alıyoruz. Tabi ağa–lar mağalar hükümetin arkadaşıydılar. Hükümet demokrat değil–di. Bizim için bir şey yapmıyordu, adalet gibi. Önümüze bu yol çıktı, biz kaçtık. Biz baktık idare edemiyoruz, ya korucu olacağız ya da PKK'li olacağız, dağa çıkacağız. Mecburiyetten biz yerimizi bıraktık. Bülent Ecevit, kendi döneminde daha 2000 yılı öncesiy–di, emir vermişti. Demişti ki, Süryaniler konutlarına dönebilirler. Biz döndük, 2001 yılına kadar da burası yasak bölgeydi. Yerimiz 2004'e kadar yasak bölgeydi. Biz döndük, yavaş yavaş evlerimizi onardık, bazılarını yeniden yaptık. Bu sefer de biz ne yapıp etsek de çocuklarımız, torunlarımız bizim gibi dönmüyorlar.

Dedik belki demokrasi olursa durum farklı olur. Ama biz tele–vizyonlarda görüyoruz birbirlerinin başlarına neler getiriyorlar, bize ne diyorlar... Siz deli misiniz? Ne yaptık ettikse yine olma–dı. Yani dedik, memleket için biraz yol yaptılar, elektrik getirdiler ve her şey yapılmaya başlandı. Demokrasi gelir, adalet olur, belki çocuklarımız burayı severler. Bizimkisi babalarımızın, atalarımızın yeridir, biz bırakmayız mecburiyetten. Ama ne yapsak da düzelen bir şey olmuyor. Ben şaşırıyorum, yani Müslümanlar Müslüman–ları öldürüyorlar ve Kur'an'ı okuyorlar. Diyorlar ki, Kur'an böyle diyor, böyle diyor. Babam, siz neden birbirinizi öldürüyorsunuz. Müslümanların devletleri birbirlerini öldürüyorlar. Biz şaşkınız, DAİŞ midir [Irak ve Şam İslam Devleti], Bin Ladin midir, bilmem nedir! Hepsi de Müslüman! Yani bu yüzden biz de yerimizi bırak–mak istemiyoruz, yerimiz çok güzeldi.

Aklımızın demokrat olması lazım... Geçen yıl ben Sêdari'ye muhtarın yanına gittim, dokuz on muhtar oraya gelmişlerdi. Dedim ki, sizin düzeleceğinizi aklım kesmiyor. Neden dediler. Dedim ki, Diyarbakır'dan bu tarafa hepsi Kürt'tür, kimse [resmi] dairelere gidebiliyor mu? Onlardan birisi dedi ki, vallahi dediğin gibidir. Dedim ki, belki Avrupa'ya gittiniz biraz akıllandınız, yahu gümrüğe gittiğinizde TC kanunlarını bırakın. Biz iyilik kanunları–nı çıkaramadık, biz sizden öğrendik. Yani hakikaten ne hükümet düzeldi her zaman olduğu gibi, ne de Kürtler. Belki bu Kürtlerden bazıları vardır, ben hepsi aynıdır demiyorum, bazıları akıllıdırlar, bilgili oldular. Fakat görüyorsun ki çoğu eskisi gibi. Biz ne yapsak etsek de iş yürümediğinde zordur. Biz bu yeri seviyoruz, babala–rımızın, atalarımızın yeridir. Biz sevdiğimiz için tekrar inşa ettik.

Biz Avrupa'ya gitmeden önce burayı görmeliydin. Buranın tamamı üzümdü, nardı, elmaydı, incirdi, yani cennet gibi derdin. Ama şimdi kupkuru etrafı... On kez bu dağı yaktılar, bu bağlarımız bir kere kurudu. Yasak bölgeydi, dağı ateşe verdiler. Ben nereden bilebilirim ki kim yaktı. Hükümet mi yaktı, dağdakiler mi yaktı, gidip gelenler mi yaktı? Bilmiyorum. Tabi ki biz iyilik istiyoruz. Biz demokratız, iyilikten başka bir şey istemiyoruz. Allah'a inancın olsun, bu yirmi yedinci yılım oldu bir apartmanda oturuyorum. Daha bir komşu bile bana neden geldiğimi sormamış. Orası [Almanya] böyledir. Ben Süryani miyim, Müslüman mıyım, ben ne millettenim hiç sormazlar. Hayır, hayır, hayır… Onların soruları yoktur. İnsan insandır. Allah için Adem ile Havva insanların babaları ile anneleridirler biz neden Allah'ın işinden konuşalım? Oralar böyle değil...

GÖÇ YOLLARI

Siz bu köyde mi dünyaya geldiniz?

Yakup: Evet.

Buradan ayrılmadan önce köyde ne iş yapıyordunuz?

Yakup: Biz bağlarımızla uğraşıyorduk, hayvancılık yapıyorduk, tarım yapıyorduk, böyle. Biz kendimiz için çalışıyorduk. Bazen, biliyorsun buraların Kürtleri zanaat manaat bilmiyorlar, biz zanaatkâr idik. Yani Hıristiyanlar binaları yapıyorlardı, onların ellerinden her şey gelirdi. Biz Kürtlerin işlerini de yapıyorduk. Evleri yapıyorduk. Bu evi eşimin kardeşi yaptı. Biz onun elinin altında çalışıyorduk, o ustaydı.

Siz hangi yıl Avrupa'ya gittiniz?

Yakup: 86 mıydı, 87 miydi, öyle bir şeydi… Büyük oğlum burada kalmıştı. Ben dedim, ben bir bakayım, yurtdışındaki dünya nasıl olacak diye. Ben baktım köyde durum yok, onlar gelip burada öğretmeni öldürdüler ve yaktılar, ben de mecburen oğlumla konuştum, gelmesini söyledim.

Lehdo: Önce biz gittik, dedik çalışalım, burası düzelirse biz yeniden yerimize geliriz. Bir kere felaket olduktan sonra, biz çocuklarımızı oraya götürdük, çocuklarımız orada büyüdüler, baktık ki, burası yasak bölge oldu, sonuncular da mecburiyetten

kaçtılar, mecburdular.

Yakup: Evet, evet…

Lehdo: Yani Kürtlerimizin köylerini yakıp yerle bir etmeleri gibi. Bu memleketin hikâyeleri çoktur. Bizim esas kökenimiz Ergol'dendir. Aşkoluk, Osmanlı zamanında Botan Beyi tarafından yakılıp yerle bir edildi. Bey o zaman Botan'daydı. Ergol'e geldi, dokuz yüz evdi, Botan Beyi geldi yıktı, yaktı. Köylülerin tamamını çıkarttılar, biz dünyaya dağıldık. Dünya neresiydi? Mardin'di, Cizre'ydi, Qamişlo'ydu, Diyarbakır'dı. Bizden bazıları o zaman Beyrut'a kadar gitti. Fakat biz Türkiye'de yapabiliriz, babalarımızın ve atalarımızın meselesinde.

85'te gittiniz, öyle değil mi? Siz o zaman neden köyden çıktınız?

Yakup: Yahu baskı vardı üzerimizde. Daima vardı. Buranın geçimi bağcılıktaydı, hayvancılıktaydı, falancanın filancanın üzerineydi. Ama bizim malımız bizim malımız değildi.

Nasıl?

Yakup: Yahu malımız… Mesela bir ağa vardı, adamlarını gönderip hayvanlarımızı götürdü.

Lehdo: Öyle deme. Tabi sadece ağa değil yeğen. Burada Müslümanlık egemendi biliyorsun.

Yakup: Biz köyde egemen değildik.

Lehdo: Hangi Müslüman gücü vardıysa…

Yakup: Diğerine baskı yapıyordu.

Lehdo: Kürtlere de baskı yapıyorlardı, fakat bize yaptıkları gibi değildi. Güçlü olanlar bize baskı yapıyorlardı, malımızı götürüyorlardı. Ağa oluyorlardı. Güçlü olduğu zaman malımızı yiyebiliyordu ve biz bir yere başvuramıyorduk.

Siz neden yapıyorsunuz diyemiyordunuz. Neden peki?

Lehdo: Yahu biz hükümete gitseydik, hükümet burada karakoldu. Karakoldakine de bir şeyimiz yoktu ki verelim. O zaman biz güçlü değildik, millet fakirdi. Vicdanımızla oraya gitseydik, bize kıymet vermezlerdi. Daha çoğunu götürdüler. Mesela Yakup'un ineğini götürdüler. İnek 1.000 liraydı, değil mi? Fakat senin ve çocuklarının geçimi bu inektendi. Sen karakola gidip

onları şikâyet etsen, o adam güçlüdür. Sen karakola para vereceksin, karakol gidip onlara soracak, onlar da yalandır diyecekler. Sen para vermelisin ki, sana dönsünler. Yok, yoksa dönmezler. Yani baskı bu şekildeydi. Tabi biz ikinci sınıf sayılıyorduk. Bizim Mesihi olmamız asıl meseleydi. Meselenin özü burada saklı, biz Mesihi'yiz. Mesela bu memleket İsa geldikten sonra Mesihi oldu. Sonra Muhammed geldi, çoğunluk Müslüman oldu, biz olmadık. Biz böyle görüyoruz durumu. Müslümanları falan bir yana bırak, bizim yaşadığımız hayatta biz, ikinci sınıf sayılıyorduk ve bunların hepsi dinimizden dolayıydı. Meselenin doğrusu budur.

Peki, ibadetinizi engelliyorlar mıydı?

Lehdo: Yok, yok. Dil engeli vardı. Bizim dilimizde okumak yasaktı. Hükümetten yana yasaktı, fakat başka bir şey yoktu. Biz okuduğumuzda da gizli okuyorduk.

Onu da soracaktım. Siz o zaman kilisede mi okuma yazma öğrendiniz?

Yakup: Gizlice.

Lehdo: Mesela bir kimsenin Süryanice ders verdiğini bildiğimiz zaman ona kendi cebimizden para verirdik, gizlice ders vermesini sağlardık.

Bu şekilde Süryanice kilisede çocuklara öğretiliyordu.

Lehdo: Evet, evet. Yani devletten değil, resmi değil.

Siz köyde devletin okuluna gittiniz mi?

Lehdo: Biz gitmedik. Ben askerdeyken bu okulu yaptılar, 72 yılında. Ben 71'de askere gittim, 72'de okulu yaptılar.

Yakup: Bizim zamanımızda okul yoktu.

Lehdo: Ben Türkçe'yi askerde öğrendim.

Yakup Amca, siz buradan önce İstanbul'a mı gittiniz ilk?

Yakup: Ben önce İstanbul'a gittim. İstanbul'a gittim, biletimi kestim, beni bir kere İtalya'da yoldan çevirdiler.

Lehdo: Ben Almanya'daydım, ben gittikten sonra geldiler.

Hangi yılda sizi İtalya'dan çevirdiler?

Yakup: 85'te.

Lehdo: Hükümet darbesinden sonra.

Yakup: Kenan Evren'in darbesinden sonra… Almanya'ya gittim ve döndüm. Ben yerimi bırakmak istemiyordum. Biliyorsun yerimiz burasıydı. Çocuklarım da buradaydılar. Erkek kardeşlerimin tamamı Avrupa'ya gitmişlerdi. Ben yerimi bırakmak istemiyordum, ama ben mecbur kaldım. Çare yoktu. Fakat sonra sonra baskı arttı. Ne kadar süre geçtiyse baskı arttı, 80'de, 85'te, hatta 90'lara kadar, 2000'lere kadar kimse gelemedi buralara. Burası yasak bölgeydi, kimse gelemezdi, geleni öldürürlerdi. Biliyorsun, dağdakiler gece gündüz geliyorlardı. Hükümet de diyordu ki "Neden geliyorlar?" Yahu biz onlara bir şey diyemezdik.

Hiç köyünüze gerilla geldi mi?

Yakup: Elbette ki geliyorlardı, Allah seni inandırsın, bu dağların hepsinde doluydular.

Siz kendiniz hiç gördünüz mü?

Yakup: Yok, ben gitmiştim buradan. Bizden sonra burada bir öğretmen öldürüldü, buldozer yakıldı. Burada kalanlar da kaçtılar.

Lehdo: Ben Almanya'daydım. Biz de böyle duyduk. Televizyonlardan falan. Sen PKK olduğunu söyleyemezsin, ya da diğerlerini, ya da başka bir şey olduğunu. Binlerce olay vardı. Burada ne kadar baskı yapılmışsa da, sen bu yaptı ya da o yaptı diyemezsin. Çünkü çok baskı yapılmıştı.

Yakup: Kaçmak da kolay değil! Geniş sabrın olacak, öyle birdenbire yapamazsın.

Lehdo: Öyledir kaçmak. Biz eş ve çocukluyduk. O zamanlar kaçmak kolay değildi.

Nasıl zordu, bize o günlerden biraz bahsedebilir misiniz?

Lehdo: Yahu insan hayvan besleyemiyorsa, evinden çıkamıyorsa, serbest uyuyamıyorsa… Mesela bugün siz geldiniz, öyle değil mi, biz yabancıların yanında konuşamazdık. Doğrusunu söyleyeyim. Biz o insan efendi biri mi, değil mi, bilmiyorduk ki, konuşalım. Sonra çarpıtırlarsa, konuşmaları değiştirirler, başımız belaya girerdi. Biz başımızın belaya girmesini istemiyoruz, hiç kimsenin de.

Yakup: Biz herkesin iyiliğini istiyoruz.

Lehdo: Biz iyilik, güzellik istiyoruz. Biz baskıyı, kavgayı, bu şeyleri sevmiyoruz. Bilhassa biz Mesihiler, bu memleketin Sürya-

nileri! Biz Avrupa'dakiler gibi değiliz. Yani bugün mesele, daha önce de söylediğimiz gibi, dedelerimiz burada öldürüldü ha! Biz buralarda bir askerin de ölüsünü görmek istemiyoruz. Biz dağdakilerin de ölüsünü görmek istemiyoruz. Biz ölümü sevmiyoruz, intikamı sevmiyoruz. Ölüm fakirliği de getiriyor. Yani ölüm memleketi yıkıyor, fakirliği getiriyor. Biz bu şeyleri sevmiyoruz. Bizi mecbur bıraktılar, biz bu memleketi bırakıp dünyaya dağıldık. Bu memlekette dünyaya gelen ve okuyan gençlerin öncelikle insanlarını anlamaları gerekir. Üstün olmanın anlamı nedir, sizin bu devletin terörü nedir bilmeniz lazım, neden bu insanlar hiç gelmiyorlar? Yani insanım diyen kişi öncelikle kendisini sorgulamalıdır. Bu dünyanın hali nedir demeli. Biz ikinci sınıftık. Kendi milletimiz içinde de. Milletimiz kimdir? Senin komşularındır. Mesela ben İncil'den de Kur'an'dan da anlıyorum. Ben Kur'an'ı okudum dersem ne dersin, bende bir tane var, ben yalnız olduğumda bakıyorum, Kur'an için vaktim olmadı. Fakat İncil'e, Tevrat'a baktım, öncelikli istek komşun diyor. Komşum, annem ve babamdan olan kardeşim değil. Eğer seni kız kardeşim gibi sevmezsem ve sana baskı olursa, gücüm yetiyorsa ve ben bu baskıyı senin üzerinden kaldırmıyorsam artık benim dinim ve imanım olmaz. Namaz da olmaz, dinim de olmaz, ben Allah'a yalan söylerim. Bizim, komşularımız çoğunluktular, onlar bizi barındırmalıydılar. Onların akıllarındaki bu ayrımcılık ve baskı fikri hâlâ da kaybolmamış. Daha sonra belki biraz azaldı ama bitmedi.

Ne zaman siz Kürtlerle komşuydunuz, size ne yaptılar?

Yakup: Az önce söylediğim gibi gücü yeten zayıf olana baskı yapıyordu. Yani baskı gören Süryani'ydi.

Lehdo: Bak, ben sana söyleyeyim. Müslümanlıkta deniliyordu ki, yedi kişiyi, yedi köpeği öldüren direkt cennete gider. Kürtlerimizden iyi olanlar deselerdi ki, ben bir Mesihi'nin başını vurmayı kabul etmem. İmamın yanına gitselerdi. İmam deseydi ki, bu dinsizdir, onu savunma. Sen onu savunursan sen dinsizsin, o kişi durmaya mecbur olurdu. Bunu anlayın. Mesela siz kendi gözlerinizle görüyorsunuz. Kürtlerin içinde bizim insanlarımız var, bu şeylerden haberdar oluyorlar, mesela imamın söylediği şeylerden. Fakat imam söylemişse de ben o şeyi yapmam, Kur'an'dan anlamam, Kur'an'dan olduğunu söylüyorlar, ben Kur'an'ı okumamı-

şım, bu şeyleri sizin bilmeniz gerekir.

Yakup: Giremîreli Hıristiyan birisi aynı şeyi anlatıyordu. Aynen senin dediğin gibi… Giremîre'de belki iki yüz, üç yüz ev Müslümandı, üç ev Hıristiyan'dı.

Lehdo: Fermandan önce miydi, yoksa?

Yakup: Fermandan sonra, bu yıllarda… Dedi ki, ben eşime dedim, ben harman yerine gidiyorum. Burası Giremêra'dır, beş yüz altı yüz ev var, başımız belaya girmesin. Eşim dedi ki, ne olacak ki? Dedim ki, ben oraya gideyim.

CAMİYİ KİRLETTİN

Mesihi olan mı böyle dedi?

Yakup: Evet, Mesihi olan. Harman da camiye yakındı.

Lehdo: Onun adı Xeribo idi.

Yakup: Evet, evet, onun adı Xeribo idi. Demiş ki, ben kalktım bir döşek, bir yastık aldım ve caminin gölgesine gittim. Bir yarım saat aradan geçmedi, baktım imam camiden çıktı. Xeribo'ya demiş ki, sen burada ne yapıyorsun? Demiş ki, vallahi ben harman için bekliyorum, hayvanlar mayvanlar girmesin diye. İmam demiş ki, "Xeribo buradan kalk." O da demiş ki, "Neden?" İmam demiş ki, "Sen Süryani bir adamsın, sen camiyi kirletiyorsun." Xeribo demiş ki, "Ben başımı çevirdim, yedi köpeğin caminin gölgesinde olduğunu gördüm. İmama gösterdim yaban köpeklerini." İmam demiş ki, "Hayır, senin burada uzanman haramdır." Xeribo düşünmüş ki, baktım, bunun sonu kargaşa olacak, Kur'an'ın, Muhammed'in yeminiyle kargaşa çıkaracaklar, başıma bela olacaklar, ben kalktım.

Demiş ki, sen Müslüman değilsin. Anladın mı? Sen camiyi kirlettin.

Lehdo: Senin caminin yanında durmaya hakkın yoktur. Çünkü sen Müslüman değilsin.

Yakup: Sonra Xeribo demiş ki, "Eve gittim, eşime söylemeye de korkuyordum. Ben bunu eşime anlatırsam köyde laf söz olur." Eşi demiş ki "Xeribo neden dönüp geldin?" Xeribo akşama kadar susmuş düşünmüş, başına ağrı girmiş. Demiş ki "Ben köydeki baş–

çavuşun yanına gideyim." Eşinin ismi Şahrê'ydi. Demiş ki "Şahrê, bana bir kova yoğurt, beş altı yumurta ve üç dört ekmek verebilir misin, ben başçavuşa götüreyim." Xeribo'nun eşi kocasına "Oooo sen aza değilsin, muhtar değilsin, köyün başkanı değilsin, sana ne gerek bunlar." demiş. Eşiyle tartıştıktan sonra eşi istediği şeyleri vermiş. Akşam olunca başçavuşun evine gitmiş, getirdiği şeyleri başçavuşun karısına vermiş. Karısı demiş "Amca sen başçavuşun yanına git, ben size bir kahve yapayım." Xeribo başçavuşa demiş ki "Başçavuşum köpekler benden daha mı değerlidir?" Başçavuş, "Xeribo, senin bir derdin mi var" demiş. Xeribo imamla arasında geçen meseleyi başçavuşa anlatmış. Başçavuş, imamın yanına gideceğini söyleyecek olmuş. Xeribo "Hayır, hayır, ben eşime de anlatmadım bu konunun köyde çok duyulmasını istemiyorum," demiş.

Lehdo: Tabi bundan dolayı kötülük çıkacak.

Yakup: Çünkü Kürt milleti geridir, imamlarından duyarlar, onlara ne derse ona inanırlar. Xeribo anlatmaya devam etmiş: "Aradan bir ay iki ay geçmişti, bir gün [başçavuş] denk getirdi imama vurdu, başçavuşa dediler ki, "Sen imamımızdan ne istiyorsun?" Ben ses çıkarmadım. O olaya kadar akılları böyleydi. Biz idare edemiyorduk. Bize yol göründü bundan sonra. Bir kere berbat olmuştu her şey."

Lehdo: Başçavuş iyiydi. Eğer buradaki hükümetlerin tümü onun gibi olsaydı iş kolaydı. Bizim bu köydeki Kürtler bu başçavuş gibi olsaydı sorun olmazdı. Yani mesele budur. Yani çok sorun vardı ve sorunların nedeninin biz olduğumuzu düşünüyorlardı. İyi Kürtler vardı, yok değillerdi, fakat azdılar. Biz Mesihi olduğumuz için, bizden birisiyle, Müslümanlardan birisi birbirlerine takılsalardı, şeriat bozmalıydı. Ne şeriat kabul ederdi, ne de devletin kanunu kabul ederdi. Bu yüzden biz ikinci sınıf olarak görülüyoruz. Siz bugün hâkim gibi olun, elinizi vicdanınıza koyun, siz direkt Mesihiler haklıdır, diyeceksiniz. Yani bütün mesele böyleydi. Bu şekildeydi, biz iki taraftık, sonra bu şey oldu. Artık milletimiz dayanamadı. Biz öldürmeyi istemiyorduk, yani ne hükümetten ne Kürtlerden, mecburiyetten milletimiz kaçtı. Önceleri Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında baskı vardı, sonra bu devrimci gruplar ortaya çıktı, biz kaçmasaydık eğer ayaklar altında

ezilirdik. Aynen Irak gibi… Suriye'de DAIŞ silah kullanıyor, onlar ile Kürtlerimiz savaşıyor. Fakat Irak'ta ayaklar altında kaldılar. İki hafta önce Êzîdîler ile Süryanileri vurdular. Televizyondan gördük. Artık kim kimi yakaladıysa…

Lehdo: Hayır, hayır, kötü olan gruplar DAIŞ'tir. Şimdi burada Müslümanlar ile Hıristiyanlar birbirlerini vurmuyorlar. Önceleri gibi değil. Şimdi doğruyu söyleyeyim. Başka bir şekildedir. Biz burada kalsaydık, biz yaşayamazdık.

DÜNYAYA DAĞILDIK

Şimdi siz köyü bıraktınız ve Almanya'ya mı gittiniz?

Yakup: Belçika, İsveç, Hollanda… Dünyaya dağıldık.

Siz hangi ülkeye gittiniz Yakup Amca?

Yakup: Biz şimdi Almanya'dayız, ben ile kardeşim. Fakat şimdi köylülerimizden birçok kişi İsveç'te varlar, Hollanda'da varlar, Belçika'da varlar.

Siz oraya gittiniz, hiç kamplarda kaldınız mı? Bazı görüştüklerimiz Almanya'ya gittiklerinde kamplarda kaldıklarını anlattılar.

Yakup: Yok ben kalmadım. Benim kardeşim oradaydı.

Lehdo: Ben kampta kaldım.

Biraz bahsedebilir misiniz, ne zaman, neden gittiniz? Almanya'da nasıl bir hayata başladınız?

Lehdo: Benim adım, biliyorsun, Lehdo'dur, biz kardeşiz. Ben 77'de Almanya'ya gittim. Benim Almanya'ya gidiş sebebim, ben sadece kendimden söz edebilirim, fakat benim anladığım kadarıyla bütün Süryaniler için aynı şeydi. Biz ikinci sınıftık. Bu taraflarda devlet de bakmıyordu, şimdiki gibi değil, yol yoktu, elektrik yoktu, okul yoktu, su yoktu. Bu nasıl bir hayat olur? İsa'dan önceki zaman olur. Bu şekildeydi. Bizim bütün bu halimiz bir tarafa yeğen, biz ikinci sınıftık. Şimdi kardeşimin dediği gibi durumlar. Ben askerden döndüm, ben tam olarak askerlikte anladım ki, biz aynı değiliz, biz ikinci sınıfız. Ben yalan söylemem, askerlikte onlardan yana bana baskı olmadı. Fakat Süryanilerimize baskı oldu, fakat benden yana olmadı, benim komutanım çok iyiydi, o

bölükte, yani benim şansım vardı. Fakat ben anladım ayrımcılığı. Mesela biz buradan kalkıp Nusaybin'e gidelim, benim eşim Kürtlerin kadınları arasında yaşamaz. Çünkü aynı görüşten değiller. Ben Almanya'ya gittim, kampa gittim. Ben çok pişman oldum. Yani ben gidip oralara girmeyi istemiyordum. Burada ben kendi işimi yapıyordum. Ben iki üç kampta kaldım, çıktım. Aynen askerlikteki gibi denetim yapıyorlardı. O zaman bizim tercümanımız bir Arap'tı, Türk değildi, fakat Türkçe biliyordu. Ben ifademi verdim, aynen şöyle verdim, dedim ki, biz zulümden kaçtık, biz ikinci sınıftan sayılıyorduk. Yollarımız yok, elektriğimiz yok, hükümet bize bakmıyor. Ben bu şeyleri söyledim. Bu şeyleri burada konuşmak yasaktı, konuşamazdın. Doğruyu söyleyeyim, siz biliyorsunuz. Sonra ben oradan çıktım, gittim. Ben eşimi getirdim, çocuklarımı getirdim…

Ne kadar zaman sonra?

Lehdo: 1977 yılında ben gittim, 78'de ben çocuklarımı getirdim buraya. Buradayken dört çocuğum dünyaya gelmişti, diğer dördü de orada dünyaya geldi, sekiz çocuğum var. Hepsi orada okudu, büyüdü. Hepsinin zanaatı var, sadece bir tanesinin yok, küçük olanın. Ben para da verdim yine de zanaat edinmedi, buradaki gençler gibi. Biz, Avrupa'ya gidenler devamlı bu memleket için dua ediyoruz. Güzellik olsun, eşitlik olsun, Avrupa gibi olsun. Biz günlerden bir gün çocuklarımızın dönmesini istiyoruz. Şimdi siz bana sorarsanız, memleketi olmayan milletlerin dinleri ve imanları da olmaz. Bir keresinde askerlikte bir asteğmen beni sevdiğini, Müslüman olmamı söyledi. Müslümanlık için değil, sana baskı yapmasınlar diye. Ama ben inanmıyordum, ta ki, yabancılığı görünceye kadar. O adam okul okumuştu, çok bilgiliydi, adını da biliyorum, Kazım Asteğmen. Unutmuyorum, yani ben yabancılığı gördüm, onun bana söylediği sözlerin hepsini daha iyi anladım. Memleketini bırakan milletler örf ve adetlerini, dilini kaybeder.

TAZMİNAT YASASI

2005 yılında tazminat yasası çıkarıldı. Siz bundan faydalandınız mı?

Lehdo: Bizim burada zarar ziyan vermişlerdi, dava açmış–

lardı. Bazılarına 20.000, 40.000 vermişler. Fakat benim fikrime göre devlet milyon da verse bize verilen zarar karşılanmaz. Bize milyonlar da verse yerimizi yurdumuzu bırakıp Avrupa'ya gider–kenki zararımız, sen milyonları da bize versen, sen bana sorarsan azdır. Para nedir? Para kirlidir. Dedem, kardeşimin dediği gibi, burada öldürüldü, biz intikam aramıyoruz, biz buraya geliyoruz. Biz eşitlik istiyoruz, biz memleketimizi bırakmak istemiyoruz. Mal kirlidir, mal gelir ve gider. Benim şimdi orada evim var, devlet–ten de hiçbir şey almıyorum, bana bir şey sormasınlar diye, fakat ben buraya geliyorum. Burada başım rahattır, yüreğim rahattır, hiçbir yerim ağrımıyor. Yani ben burada olursam rahat hissedi–yorum. Ben orada olursam yüreğim kapanır, ben sıkılırım, sabah–tan akşama kadar televizyonun önündeyim, dışarı çıkamıyorum Almanya'da. Yahu buranın havası başkadır. İncil, Kur'an, Tevrat'ta diyor ki ben inanıyorum, cennet buradan başlamış, burası cen–nettir. Benim doğrusu buna inancım var. Eğer bu dünyada cen–nette değilsem, komşularımla iyi olmazsam, birbirimizden hoş–lanmazsak, birbirimize alıp veremezsek ben cehennemliğimdir. Fakat biz birbirimizle yaşayabilirsek, kardeş gibi, fark olmazsa her şey çok daha güzel olur. Burada bazı şeyler var ki bizim dindar Müslümanların kafasına sokmuşlar, insanların kafalarına sok–muşlar çıkaramıyorsun. Avrupa'da Hıristiyanlar, (kimileri Fileh diyor, o kötü anlamdadır.) Mesihi, Müslüman, Yahudi, dinsiz, o memleketin sahipleri olan çocuklar birbirleriyle anlaşırlar, evle–nirler. Yasaktır diyen bir kimseyi hükümet hapse koyar. Burada her gün tecavüz, zulüm, ölüm var, recm ediyorlar.

Yakup: Hayır, hayır burası demokrat olmaz.

Lehdo: Yahu umut ediyorum ki olsun!

Yakup: Aklım almıyor.

Lehdo: Benim olacağına inancım var. Neden? Ben çocuk–luğumda gördüm, öğrenci olanlar, doktor olanlardan bazıları 2000'den sonra demokrasi buradan çıkacak diyorlardı, hem de bizim buradan dünyaya yayılacak. Ben inanıyorum. Belki biz gör–meyiz. Çünkü bu dünyanın tamamında dünyanın çeşitli mezhep–leri buradan çıkmış. Ben bilmiyordum, öğrendim. Allah, Adem ve Havva'yı, biz insanların anne ve babasını Dicle ile Fırat'ın ara–sındaki bölgede yaratmış. Hiç kimse doğru değildir diyemez ve

yasak da değildir. Eğer sen okumamışsan oku. Tevrat'a bak, burada yaratılmışlar.

Lehdo: Zerdüştlük mezhebi de buradan dünyaya yayılmış. Biz de o zamanlar öyleymişiz. Şimdi bizim bazı Mesihiler kabul etmiyorlar, fakat ben böyle görüyorum ve ben bu şeyi de seviyorum ve onlara karşı değilim. Êzîdîlerle sorun yaşamıyorum. Êzîdîler şeytanın peşinde değiller. Zavallıların boynuna şeytanı Kürtler doladı. Yani bu zulüm de ağırdır, kolay değil. Yani doğruyu söylemeliyim. Sonra İsa geldi ve İsa da zulme karşıydı, şeriata karşıydı, saldırdılar, can verdi. Kürtlerimizden bazıları bunu daha yeni anlıyorlar, bu normaldir. Muhammed peygamber sonra geldi. Ben insanlığı seven insanı, komşusunu kendisi gibi kabul edeni kardeşim gibi görürüm. Yani mezheplerden konuşamayız, konuşursak iyi de olmaz. Fakat konuşabileceğimiz şey, iyi insanların kardeş olduğudur. Bu benim inancımdır, hangi din olursa olsun, komşusuna iyi olmazsa ben cennete gidemeyeceklerine inanmıyorum. İsterse Mesihi olsun, isterse Yahudi olsun, ne olursa olsun. Biz böyle görüyoruz ve fikrimiz böyledir.

ALMANYA'DA SÜRYANİ OLMAK

Lehdo Amca, siz Avrupa'nın zorluklarından söz ettiniz, gittiğinizde çok zorlukla karşılaştınız mı?

Lehdo: Yeğen zorluklar… Ben gençtim. Hayır, ben zorluk görmedim. Çünkü orası Avrupa... Gördüğün baskıları, zorlukları söyleyebileceğin böyle gruplar Avrupa'da çoktu. İnsanlar için çalışıyorlar, sizler de bunun için çalışıyorsunuz. Avrupa buraların insanlarına çok değer veriyor. Siz Avrupa'da devletten sayılırsınız, devlet size maaş verir. Yabancılara çok yardım ediyorlar. Burası gibi değil. Bizim Kürt insanlarımız kaçıp Barzani'nin yanına gittiler, Barzani onlara kulak vermedi. Ben gördüğümde çok üzülüyorum. Şimdi siz bugün bizim misafirlerimizsiniz, buradasınız, biz size su vermezsek, yemek vermezsek, değer vermezsek, biz nasıl insanız? Eğer siz başka bir devletten kaçmışsanız, size yedi kat daha fazla verilmeli. Eğer biz size vermezsek biz insan değiliz. Dinimiz de yoktur, ben böyle görüyorum. Avrupa insanları önemsiyor. Eğer kendini iyi ifade edersen bir tercüman sana rastlarsa, derdini onun aracılığıyla anlatabilirsen ve anlarlarsa seni önemsi-

yorlar ve çözüm arıyorlar. Yemeğini, giysilerini verirler, ev sağlar–lar, para da verirler. Bunlara erişme imkânın olursa idare edebi–lirsin. Biliyorsun, dil gençler için sorun değil. Şimdi sen Rusya'ya gitsen, sen ekmeğin adını, suyun ve kalacağın yerin adını öğre–nirsen tamamdır. Zaten oralarda okul hakkı sağlanıyor, okumak isteyenlere haklarını veriyorlar. Eğer ben isteseydim beni okula gönderirlerdi. Adamlar da beni okula göndermek istiyorlardı. Ben gittim Türkçe Almanca bir kitap satın aldım onlara derdimi anla–tabilmek için. Yahu benim eşim var, çocuklarım var, ben çalışmak istiyorum, ben okula gitmek istemiyorum dedim. Benim aklım da biraz böyleydi. Bir taraftan da bana verdikleri parayı haram sayı–yordum. Ben diyordum ki, ben çalışayım ve kendi paramı, hakkı–mı yiyeyim; sana böyle paralarını vermeleri, senin yemen sakattır. İçimden gelmiyordu sosyal parayı yemek, "sosyal parası" deniyor onlara. Kendime ayıp değil mi diyordum. Yani benim şahsi görü–şüm buydu. Tabi millete kulak veriyorlar. Ben sıkıntı görmedim. Benim gördüğüm zorluklar, ben üç ay orada kaldım, çalışmıyor–dum, bir yerlere gidip yemek istemiyordum, sıkılıyordum.

Kamptayken mi?

Lehdo: Kamptayken, evet. Yoksa başka da sıkılmadım.

Ne iş yapıyordunuz Almanya'da?

Lehdo: Yeğenim, ben Almanya'da üç dört şekilde fırınlarda çalıştım. Çünkü benim bir zanaatım yoktu. Biz Süryaniler ne iş olursa yapabiliriz. Biz işten korkmuyoruz. Fakat orada biz işimizi yapıyorduk, emir vermeleri hoşuma gitmiyordu. Orada fırınlarda şefler askerlikteki komutanlar gibi. İşçiler arasında her şey yüzde yüz tam anlamıyla yapılmalı. Yüzde yüz olmasa iş yürümez. Ben onları haklı görüyorum. Üç dört kez farklı fırında çalıştım, son–ra ben kendime iş yeri açtım. Ben Pitzeria açtım, Pitzeria lokan–tadır, İtalyan yemekleri yapan lokantalar. Ben üç yıl çalıştırdım, sonra kendime bir ev kiraladım, kirasını ödüyorum. Daha son–ra 91 yılında manav açtım. Türk ve Rus yiyecekleri bulunuyor dükkânımda. Hepsini satıyorduk. Dükkânlarımız çok iş yapıyor–lardı. Büyük oğlum çalışsın diye açtım. Okuldan geldiğinde boş gezmesine izin vermiyordum. Kötü arkadaşlar edinmesin, onlarla gezmesin diye işe çağırıyordum. Doğrusu ben çocuklarımı din–liyordum. Benim çocuklarım orada okulda çok çalışkandılar.

Okuldan dükkâna geliyorlardı. İki dükkânımız vardı, şimdi biz onları kapattık ve ben işten çıktım. Biz işi büyük oğluma verdik, şimdi o da sattı, başka bir tane açtı. Ben çalışmıyorum. Yani ihtiyarlık parasını da almasam, bin Euro civarında gelirim var. Yani kiradan çıktıktan sonra çalışmak istemiyorum. Ben burada kalmak istiyorum.

Siz Almanya'ya gittiğinizde orada sizin Süryani cemaati var mıydı? Tanıdık kimseler?

Lehdo: Yeğenim ben gittiğimde çok azdılar. Diyorlardı ki, siz guest'siniz, yani guest misafirdir.

Lehdo: Devlet tarafındaki Kürtler, Türkler gitmişlerdi, birkaç Süryani vardı. Daha o zaman bizim Kürtler yoktu.

Türkler var mıydı?

Lehdo: Yoklardı, hayır. Biz oraya gittik, bize maaş verdiler. Sonra gelenlere biz yardım ettik. Yani isterse Kürt olsunlar, isterse Süryani. Mesela oraya bizim Kürtler geliyorlardı, biz yardım ediyorduk onlara, yani karşılıksız. İnsanlık menfaati için. Mesela gelip dayı ben burada kalmak istiyorum deselerdi yardımcı oluyordum. Bir ihtiyaçları olduğunda ben avukata koşuyordum, elimden geldiğinde tercümanlık da yapmaya çalışıyordum, elimden gelmediğinde yani dilim yeterli olmadığında devlet sana tercüman sağlıyordu.

Şimdi orada sizin Süryani cemaati kalabalık mı?

Lehdo: Kalabalıktır. Şimdi elli dört kilisemiz var ve her birisine de 300, 400, 700 ev aittir. Ailelerin çocukları kayıtlıdır. Biz Almanya'da bir sürü kilise yaptık.

Lehdo: Çok kilise var, biliyorsunuz ama Mesihi'dirler, fakat biz içlerine girmedik. Çünkü biz Süryani'yiz. Mesela bizim Süryaniler ile Kürtlerin büyükleri eskiden akılları başlarında değildi. Mesela eskiden biz bir Kürt'e sorsaydık sen kimsin diye, ben Müslümanım diyordu, ben Kürt'üm demiyordu. Biz de aynen böyleydik. Yani affedersin biz hayvandık. Bu durumu ben hayvanlık olarak görüyorum. Biz de sen kimsin diye sorduklarında Hıristiyan'ım, Mesihi'yim diye cevap veriyorduk.

Yakup: Süryani.

Lehdo: Yok, yok, millet için Süryani diyorlardı. Süryaniler

Asurlardan gelmişler. Yani biz Asurlardan gelmişiz. Asuriler de Zerdüşt'idirler. Şimdi kim bana ne söylerse söylesin, ben bizim yani Kürtler ile Êzîdî'lerle bir millet olduğumuzu düşünüyorum. Yani kim bana ne derse desin biz biriz. Şimdi ben bunu anlayabiliyorum. Fakat önceleri ben de bilmiyordum. Şimdi sen Kürtlere söylersen, hepsi kabul etmez. Ben biliyorum ki, onların arasında kabul etmeyenler var. Bu durumu anlayamıyorlar. Avrupa böyledir, farklıdır. Tabi Kürtlerimiz sonradan oraya geldiler. Tabi Kürtlerin nüfusu çoktur.

Yakup: Şimdi Almanya'da hesaplarsan bir milyon Kürt vardır.

Lehdo: Babana rahmet! Ne bir milyonu! Sen ne diyorsun yahu!

Bir milyondan daha mı fazla?

Lehdo: Daha fazladır, yahu dört milyon. Yahu şimdi sen milletimize sorarsan Türkiye'de dokuz on milyondur derler. Belki kırk milyondur.

Yakup: Şimdi biz Almanya'da yüz elli bin kişi kadar varız.

Lehdo: Daha çoktur. Almanya'da elli dört kilisemiz var.

Siz Almanya'da kiliselerinizi yapmak istediğinizde devlet destek veriyor mu?

Lehdo: Verdiği destek şöyledir yeğenim; yer satın almak istediğinde ucuza veriyorlar. Destek verilirse de kilise verir, devlet vermez. O da bazı kiliselere müracaat edersen, bizim milletimiz müracaat ederse, belki böyle çok değeri olmayan bir şey verirler. Fakat vermedikleri de oluyor. Orada cami yapmak istediğinde camiye ne verirlerse kiliseye de onu verirler, onların yanında fark yoktur bu açıdan. Onlar böyle bir millettirler. Yani bugün biz bu köyde bir kilise inşa etmek istersek, burada kalan köylüler müracaat ederlerse bir miktar yardım eder Almanya, ancak yarın Kürtlerimiz de bir cami inşa etmek isterse bize ne verirlerse aynısını onlara da verirler. Onların yanında fark yoktur. Din farkı yoktur.

Lehdo Amca, siz 77'de Almanya'ya gittim dediniz, değil mi?

Lehdo: Öyledir.

Sonra ilk kez ne zaman memlekete geldiniz?

Lehdo: Ben 2004'tü herhalde bilmiyorum, öyle bir şeydi geldim. Ben Alanya'ya izne geldim. Üç ay Türkiye'de kaldım. Dedim ki, orada bir ev satın alayım. Ben evi de buldum.

Alanya'da mı?

Lehdo: Evet. Ama buraya geldim, aklım çok değişti. Ben köyü o halde gördüm, Alanya'da satın alma işinden vazgeçtim. Evin sahibine telefon açtım, dedim ki "Kusura bakma, ben evi satın almıyorum." Artık 2005'ti, 2006'ydı öyle bir yıldı, evimi burada yapıp bitirdim. Yani sanırım 2004'tü. Tabi o zaman burası yasak bölgeydi. Ben buraya geldim, sen o evi görecektin, diğer evler gibi yıkılmıştı. Ben kaçak bir şekilde geldim buraya, bu eve geldim, ağladım.

Köy yıkılmış mıydı?

Lehdo: Yıkılmıştı, köyde hiç kimse yoktu. Kuşlar da yoktu, kuşlar! Burada Müslüman, Türk falan filan yok. Bizim yanımızda fark yoktur. Biz Allah'tan istiyoruz ki, bu hükümetimiz, Erdoğan barış getirsin. Önce de söylediğimiz gibi, bu Türklerin ve Kürtlerin arasındaki şey bitsin, ölümler bitsin. Onlar da bunu söylüyorlar, bu sözleri yerine getirsinler ve bu memlekette eşitlik olsun, biz herkesi kardeşimiz gibi görelim. Biz bu memleketin iyi olmasını istiyoruz ve biz daha sağken çocuklarımızı geri getirelim istiyoruz.

UMUT

Neden çocuklarınızı buraya getirmek istiyorsunuz?

Lehdo: Şimdi yeğenim, biz neden çocukları buraya getirmek istiyoruz? Çünkü bir gün gelecek ki, bu eskilerin iyi olmayan meselelerinin hepsi bitecek. Ben inanıyorum ki burası Avrupa gibi olacak. Eğer kardeşlik olursa burada bizim bu memleketten daha güzel bir memleket dünyada yoktur. Bu bizim babalarımızın ve atalarımızın memleketidir, binlerce yıldır. İsa'dan binlerce yıl önce biz buradaydık, şimdi de yüreğimiz buradadır. Babam orada rahmete kavuştu hatta ben onun kemiklerini buraya getirmek istiyorum, eğer yapabilirsem. Yani aklımda bir gün kardeşlerimin tümünü ve çocuklarımı ikna edebilirsem hepsini doğdukları topraklara getirmek gibi bir düşünce var. Benim düşünceme göre, kendi memleketinde olmayan insan, benim dinim imanım

var diyemez. Bu da bizim memleketimizdir. Binlerce yıldır biz bu memleketin çocuklarıyız. Hammurabi zamanında, Gılgamış zamanında, İsa'dan önce, bugüne kadar. Bu bizim memleketimizdir. Hepimizin memleketidir. Ben bizim memleketimizdir derken yanlış anlamayın. Bizim aramızda fark yoktur. İnanıyorum ki, dediğim gibi, bir gün demokrasi olacak, eşitlik olacak ve fark olmayacak kimse arasında. Ben böyle inanıyorum.

Anladığım kadarıyla çocuklarınız buraya gelip yaşamayı çok istemiyorlar.

Lehdo: Doğrudur, istemiyorlar. Çünkü burayla Avrupa arasında gelişmişlik açısından 2000 yıllık fark var sanki. Mesela birkaç yıl önce çocuklarım burada mal mülk satın almamı istiyorlardı, fakat şimdi "Sen deli misin, orada ne yapıyorsun, sen bir gün arada gideceksin" diyorlar. Ama ben kimseye karışmıyorum ki! Biz, Allah iyi olanı hem hükümetin hem milletin aklına soksun diye dua ediyoruz. Biz kötülük istemiyoruz, neden biz ayaklar altında gidelim? Sebep nedir? Sebep çoktur. Buradaki akıl hâlâ burada kalıyor. Ve dil! Dil meseledir. Ne Türkçe biliyorlar ne Kürtçe. Benim büyük oğlum biraz anlıyor, diğerleri yok anlamıyor.

Süryanice biliyorlar mı?

Lehdo: Süryanice biliyorlar, evet. Almanca ve İngilizce de öğrendiler. Fakat Kürtçe bilmiyorlar.

Peki, orada Süryanice eğitim gördüler mi?

Lehdo: Yok, evde öğrendiler. Mesela biz onlarla Süryanice konuştuk, Süryanice öğrendiler. Süryanilerin tümünün çocukları biliyor diyebilirim. Bazı ailelerin çocukları bilmiyor. Çünkü anne ve babaları onlarla Süryanice konuşmadılar. Onlar bilmiyorlar.

Şimdi siz Kürtçe konuşuyorsunuz, siz nasıl Kürtçeyi böyle güzel öğrendiniz?

Lehdo: Yeğen biz Kürtçeyi bu köyde öğrendik. Bu köy, bizim köyümüz. Kürtler yoktu. Fakat her gün en az on beş yirmi kişi, şimdiki gibi geliyordu, yani en az yirmi Kürt misafirimiz burada kalıyordu. Eskiden otel yoktu, araba da yoktu, yürüyüş vardı. Mesela diyelim bugün sen İstanbul'dan geldin, sen Midyat'tan geldin, gece oldu, nereye gideceksin? Nusaybin'e gidemiyorsun, mecburen bu evlerden birinde kalacaksın. Babanın tanıdığı aracı–

lığıyla yer bakacaksın. Yani siz misafirperverliğin memleketimizde nasıl olduğunu biliyorsunuz. Biz Süryanilerin yanında hiç fark yoktu. Biz Kürtlere, misafirlere, dostlara çok değer veriyorduk. Devamlı Kürtler bizim yanımızdaydılar. Biz şehirlere gittiğimizde de Kürtler vardı. Biz radikal değildik. Daha önce sana dediğim gibi, babam akşamdan sabaha kadar Kürtçe öykü anlatabilirdi, bitmiyordu. Üstelik okuma yazması olmadan anlatabilirdi. Şimdi Kürtler Süryanilerin arasında yaşıyorlardı ve Süryanice öğrenmiyorlardı. Yani ben bunu yanlış buluyorum. Bugün sen ne kadar dil biliyorsan o kadar insansın. Yani sen bir dil biliyorsan bir insansın, sen iki tanesini biliyorsan iki insansın. Türkler akıllıdırlar, diyorlar ki, bir dil bir insandır, iki dil bilen iki kişi oluyor, üç öyle, dört öyle. Yani insan ne kadar dil bilirse o kadar kafası çalışır, kendini idare edebilir. Çünkü hangi bölgeye gidersen o dille yaşayabilirsin. Kürtçe doğrusu güzel bir dil ve bizimki gibi yasaktı yıllarca. Şimdi serbest olmuş diyorlar, ne kadar serbest olmuş ben bilmiyorum. Ne yaparlar, ben bilmiyorum.

Lehdo Amca, şimdi siz buraya kesin dönüş yaptınız mı?

Lehdo: Yok, yok. Kesin dönüş yapmadık. Şimdi ben Almanya'dayım. Yani Alman vatandaşıyım. Buranın vatandaşlığından çıktım. Bulunduğum bölgede eğer vatandaşlıktan çıkmasaydım beni kabul etmeyeceklerdi.

Siz hangi bölgedeydiniz?

Lehdo: Westfalen. Almanya burası gibi değildir. Almanya'da her bölgeye eyalet deniyor, her bölgenin kanunları değişiktir. Tamam, hükümetleri ortaktır, devlet birdir. Fakat onların sınırları da vardır. Mesela şimdi sen Mardin'den gidersen, burası Diyarbakır sınırıdır dersin. Bu sınırdan öte onların kanunları vardır. Nasıl ki diyorlar başbakan, cumhurbaşkanı, onların da her şeyleri vardır. Şehrin büyükleri vardır ve onların değişik kanunları da vardır. Her şehrin aynı değildir. Mesela yabancılara karşı kanunları aynı değildir. Orada biz nüfusumuzu bırakmasaydık, Alman nüfusunu bize vermezlerdi. Vermeselerdi işimiz yürümezdi. Mesela ben iş yapamazdım. İstediğim şeyleri yapamazdım. Ben Türkiye çıkışımı vermiştim. Türkiye'nin vatandaşlığını istersem vereceklerini söylediler konsolosluktakiler, ancak ben "Çocuk mu kandırıyorsunuz. Bizim Türkiye'nin büyükleri ile onların büyükleri birlik-

te çalışıyorlar. Ben burada gizlice alırsam Türkiye kimliğimi ve Almanlar öğrenirlerse, çok kötü olur. Bir gün sıkılırlarsa Alman kimliğini de benden alırlar, benim işim bozulur." dedim. Fakat dedi ki, ne zaman istersen veririz, çünkü benim sabıkam yok, rahat alabilirmişim.

Lehdo Amca, şimdi siz sadece yazları mı buraya geliyorsunuz?

Lehdo: Ben doğrusunu söyleyeyim, kışları bazı arkadaşlarım burada kalsalardı ben buradan gitmezdim, kış yazdan daha güzeldir. Yaşı benden büyük olanlar da kalsalardı ben gitmezdim, fakat kalmıyorlar. Ben de kalamıyorum. Burası benim için daha iyidir. Hepimiz için daha güzeldir. Fakat kışın kimse kalmıyor, ihtiyarlar kendilerine bakamıyorlar. Kış geldiği zaman ben gidiyorum. Yani yılda sekiz aydan daha fazla kalıyorum burada ve iki ay, üç ay oraya dönüyorum.

Son olarak şunu soracaktım, Tazminat Yasası çıktı, 5233 sayılı kanun, boşaltılan köylerin zararlarının tazmini için. Siz de bu yasadan yararlanmak için başvurdunuz mu?

Lehdo: Yeğen zarar ziyan için biz dava açmıştık. Bize bir şey verdiler, fakat sen bana sorarsan, çocuk işiydi. Daha önceleri biz buradaydık. Sığırlarımız vardı, hayvanlarımız vardı, koyunlarımız vardı, her şeyimiz vardı, bağlarımız vardı. Bu dağı görüyor musun, hepsi üzüm bağlarıydı. Yani bize öyle zararlar verdiler ki! Bugün 40.000, 50.000 veriyorlar, bana sorarsan, sanki çocuklara beş kuruş veriyorlarmış gibi. Tabi bizim milletimiz okumamış, bilmiyor. Biz kendi aramızda bunu reddedelim, istemeyelim demiştik. Yani ev başına milyon vermelerini normal bulurum. Bu millete büyük zarar verdiler. Biz bu devletin milletiyiz, burada zarar oluştu. 40.000'i ben sana soruyorum, para mı? 50.000 para mı? Mesela benimki 55.000'di. Böyle bir şey ben aldım, bana vermişlerdi. Fakat bu eve belki ben 100.000 harcamışım. Daha fazla hatta… Bir de gidiş ve gelişleri de bir yana bırak. Yani bize verilen zarar karşılanmadı. Biz para için gelmemiştik, fakat kanundur dedikleri zaman, devlet kanunu çıkardıktan sonra, normaldir, başvuralım dedik. Birisinin kendini kaydettirmesi arkasından koşması normaldir. Fakat bana verilen miktarı doğrusu ben gülünç buluyorum. Siz farklı görüyorsanız bilmem.

Yok, doğrudur. Lehdo Amca eğer eklemek istediğiniz bir şey varsa, buyurun.

Lehdo: İstediğimiz şeyleri söyleyeyim… Biz Allah'tan önce Türkiye'de, yani bu memlekette eşitlik olsun istiyoruz, bu zulüm, zor, ölümler, terör söylemleri hepsi kalksın istiyoruz. Hükümet de söylüyor bunları. İnsanlar kardeş gibi olsunlar bütün Güneydoğu'da, bu memleketin bütününde. Diğer memleketlerde de. Bizim Süryani milletimiz Irak'ta da var, Suriye'de de var. Biz yalan söyleyemeyiz. Nasıl ki, Kürtler her dört parçada varlarsa, biz de varız. Biz Allah'tan her dört parçada eşitlik olsun, bu terör merörler dursun istiyoruz. Yani bu ölümler kalksın, eşitlik olsun, bu dil yasakları masakları... Allah u Teâlâ sana bir dil verdiği zaman ben yasaklarsam, olur mu? Ondan daha büyük birileri var mı? Birinin birisine sormasına ihtiyaç yoktur. Bu şeyler kalksın. Hükümetin kim olduğu ne fark eder! O hükümet ister Türk, ister Kürt olsun, isterse o hükümet Süryani olsun, kardeşinin haklarını vermediği zaman, yasakladığı zaman bu memlekete gelmiş olmamız ne fark eder? Biz ne diyelim? Allah için bu şeyler kalksın, eşitlik olsun, bu memleket zengin olsun. Bu memleketin insanları birbirlerini kabul ederlerse memleket dünyanın en iyi ülkesi olacak. Ben böyle inanıyorum. Memlekette ister Türklerin ismi olsun, ister Kürtlerin ismi olsun, ne olursa olsun, zulüm olmazsa ve birbirlerini kabul ederlerse, birbirlerine yardım ederlerse, ben bu inançtayım ki, İsa'dan önce olduğu gibi, nasıl ki önceki yıllarda bütün dünyaya hükmettilerse, dünyaya insanlığı verdilerse, bu memleketin insanları yine dünyaya egemenliği verirler. Çünkü memleketimiz zengin. Malımız çoktur, yani bu toprak zengin bir topraktır. Ben bu fikirdeyim ve Allah'a bu duayı ediyorum.

3

BU ÜLKEYE BİR HUZUR GELMESİ LAZIM!

Midyat, Temmuz 2014

Yeniden inşa edilen köyleri ziyaretimizin son durağı olan Kafro'da Yakup Demir'in görkemli taş evine uğruyoruz. Kafro bir Avrupa Birliği projesi kapsamında desteklenerek çok büyük bir bütçeyle inşa edilen yirmi kadar villadan oluşuyor. Projenin Yakup Demir'e ait olduğunu kendisinden öğreniyoruz. Yakup göç sürecini ve sonrasını, köye geri dönmek için verdiği mücadeleyi paylaşıyor bizimle. Tüm bu süreçte kendisinin nasıl bir diplomatik çevre yaptığını, tüm bu diplomatik ilişkilerinin köylerinin yeniden inşası için işini kolaylaştırdığını, ancak yaşadıklarının hiç de kolay olmadığını anlatıyor. Görüşmemiz esnasında eşi ve kızı da yanımızdaydılar. Eşi Atiye Demir ile görüşmek istiyoruz ancak kendisinin, Türkçe bilmediği için sorularımızı yanıtlamakta pek istekli olmadığını görüyoruz. Görüşmecilerimizi bulmamızda aracılık eden Sanharib'in yardımıyla birkaç sorumuza Süryanice cevap alıyoruz. Atiye çok kızgın bir şekilde konuşuyor. Sanharib çevirince anlıyoruz ki, babasının vurulması hikâyesini anlatıyor. Müslümanların Süryani köylerine gelip hayvanlarını çaldıklarını ve buna karşı köylülerin sırayla köylerinde nöbet tuttuklarını aktarıyor bize. Atiye Hanım'ın babası da nöbet esnasında böyle bir saldırıda vurulmuş, daha çocuk yaşta babasını yaralı olarak yardım isterken son defa gördüğünü ve bunu hayatı boyunca unutamadığını söylüyor bize. Öncesinde Yakup Demir'e kulak veriyoruz.

Kendinizden biraz bahseder misiniz? Yaşınız, doğum yeriniz, aileniz…

İsmim Yakup Demir, Mardin'in Kafro (Elbeğendi) köyünde 1953 yılında doğdum. Yirmi iki yaşına kadar bu köyde yaşadım. Evliyim, dört erkek çocuğum var. Köyde ilkokula gittim ve

Avrupa'da birçok kursa katıldım.

Çalışıyor musunuz?

Yok, çalışmıyorum. Avrupa'dan geçimimi sağlıyorum.

Evde hangi dili konuşuyorsunuz?

Süryanice. Çocuklarımın hepsi de Süryanice biliyor. Sadece konuşma tabi, Süryanice okuma yazma bilmiyorlar.

GÖÇ ÖNCESİ KAFRO'DA HAYAT

Avrupa'ya göç öncesi köye dair neler hatırlıyorsunuz? Mesela kaç hane vardı köyde?

En yüksek döneminde elli yedi hane vardı köyde. Hatırlıyorum o dönemi, 60'larda, 70'lerde, elli yedi haneye kadar çıkmıştı. Bu köy, Bagok Dağları'ndaki yedi köyden biridir. Her bir köy de Süryanidir. Bir köyde, bir iki Êzîdî aile vardı, diğerlerinin hepsi Süryani idi.

O dönemde neyle geçiniyordunuz köyde?

Tarımla, hayvancılıkla, bağcılıkla. Arazilerimiz vardı… Yani, örneğin kadastro gelmeden bir yıl önce, amcamla malımızı paylaşmıştık. 2008'de tapu kadastro işlemlerini yaptırdık. Şu anda, sadece benim kendi malım olan yüz elli, yüz altmış dönüm kadar tarlam var, babadan kalma.

Peki, o zamanlar köyde kilise var mıydı?

Vardı. Dini ritüellerimizi kendi çabamızla yerine getiriyorduk.

Herhangi bir sıkıntı yaşıyor muydunuz o dönemde? Müslümanlarla ya da devletle?

Yaşıyorduk, yani herkes biliyor bunu, esirgemeye veyahut sormaya da gerek yok bence. Şimdi, biz o acı günleri unutmak istiyoruz. Eğer onların üzerinden temel atsak bugün birlikte konuşamayız. Yani onları unutmamız lazım.

Unutmak için de, ne yaşandığını biraz bilsek…

Yani, ben bir örnek vereceğim size. Komşu köylerimiz kirvedir. Kirveyiz diye geliyorlardı ziyaretimize. Biz kestiğimizde eti yemezlerdi, kendileri keserlerdi. Kirveyiz sözde, anlatabiliyor muyum? Yemeğimizi yerlerdi ve buradan çıktıktan sonra ya

bağlara girerlerdi ya hayvanlarımızdan bir iki hayvan çalarlardı, giderlerdi! Yani o derece, bunlar yakın olan insanlar, komşular, kirveler… Yani onun için bence onları geçtik artık. Geçenlerde iki saat Sayın Ahmet Türk'le bir görüşmemiz olmuştu. Kendisi de söylediydi; olanları, geçmişteki acıları, zaten kendisi de anlatmıştı. Özür de dilemişti, kendi halkı adına özür dilemişti.

Peki, bunlar ne gibi sorunlara sebebiyet veriyordu? Tartışmalar, kavgalar ya da aşağılama gibi şeyler oluyor muydu?

Olmaz mı? Hiçbir hürlüğümüz yoktu o dönemlerde. Yani hem malımız çalınıyordu hem biz dövülüyorduk. Mahkemeye gidiyorduk, oradan da kovuluyorduk, cezayı yiyen yine biz oluyorduk.

ŞİDDET OLAYLARI VE FAİLİ MEÇHULLER

Aklınıza gelen, sizi en çok etkileyen bir olay var mı?

Bir örnek vereyim: Elli üç faili meçhul cinayet olmuş bizim cemaatten, doksanlı yıllarda, 90–95 arasında. Elli üç insan vurulmuş, hiçbir kişi ceza yemedi. Mucize değil mi bu?

Sizin yakınlarınız ya da arkadaşlarınız var mıydı aralarında?

Tam bizim yakınlarımız yoktu fakat biliyorduk, yakınlarımızdaydılar. Bu köyde de yaralanma olmuştu. Neredeyse öldürme teşebbüsü olmuştu, birisinin ayağına mermiler sıkılmıştı, o kişi halen de sakat yaşıyor Almanya'da. Zaten köyün boşaltılma sebepleridir tüm bunlar. Bu bahsettiğim olayın tarihi 1993 olması lazım, 1994'te köy boşaltılmıştı çünkü. 1993'te çok yoğun yaşandı ama 91'de, 92'de de yaşanmıştı bunlar.

Neden o dönemde yoğunlaştı? Askerin baskısı ya da korucuların baskısı mıydı sorun?

Sebep… Kürtlerin mücadele verdiği bu dönemde, biz her iki taraftan da sıkışmıştık. Yani her iki taraftan da eziliyorduk. Örneğin geceleyin, şu bizim köylere dağda olanlar geliyordu. Yemek, içecek, şunu bunu falan mecbur istiyorlardı. Onlarla devlet de varmış, bu sefer askere haber veriyorlarmış. Ertesi sabah muhakkak ki asker de siz teröristleri eve aldınız diye, size gidiyorlar diye işkence ediyordu. Böyle böyle işkence görüyorlardı. Yani onun için boşaldı bu köy zaten. Yaşayan son dört aile kaldıydı köyde.

Birisi amcamdı, zaten hepimiz akrabayız köyde. Korucular geldi, asker geldi. Dediklerine göre belki yüz, iki yüz asker ve korucu vardı. Tam bu dönemdeydi. Geldiler bir evi işgal ettiler. Onun ekinlerini, buğday, arpa, mercimek, hepsini birbirine karıştırdılar, bu bir. İkincisi, adamı öyle bir dövdüler ki yani ölümden kurtuldu. Hatta öldürmek için taşa doğru götürmüşlerdi. O dönemde onun dediğine göre, on beş bin küsur markı varmış, onları da almışlar. Anlatabiliyor muyum? Başka bir olay; geliyorlardı mayın koyuyorlardı yola. Bir minibüste bir patlama oldu, ateşe verildi. İki at mayından öldürülmüş. Birkaç tane mayına rast geldiler. Haber verdiler askere. Bu sefer, asker de bunlara bozuk çalıyor. Diyorlar siz biliyorsunuz kim koydu onu, teröristler koydu, niye şikâyet etmiyorsunuz. Hem mayın koyuyorlar, hem işkence yapıyorlar insanlara. En sonunda bir yüzbaşı geldi. Gidin siz, defolun buradan, köyü boşaltın dedi. Ben şahsen mecbur kaldım. Dört aileye vize yapıp, götürdük onları. O dönemden, 1994'ten 2006'ya kadar, bu köy bomboş kalmış.

Zarar verilmiş miydi peki?

Nasıl zarar verilmemiş! Bakın köy kalmadı ki! Yani dört beş ev kaldı. Hepsi yakılmış. Kilisenin içi, hepsi, kötü kelimelerle, yazılarla, resimlerle çizilmiş. Onun mihrabı olduğu gibi yok edilmiş. Bizim ölülerin mezarları hepsi kazılmış. Zaten onun için ben karar verdim dönmeye. 2001'de burası yasak bölgesiydi. Bu köye girmek yasaktı. Sadece geçiş vardı. Kiliseye gittim, baktım. Atalarımızın kemikleri dışarıda... Baktım kilise o hale getirilmiş. Ben orada vaat verdim. Ben dedim, ben bu köye sahip çıkacağım. Ve oradan başladım, bu dönüşler benden başladı. Yani ilk adımı atan benim. Benden önce hiçbir insanın hayaline gelmezdi dönüş nedir. Anlatabiliyor muyum? Yani bu gibi bir sürü şeyler, olaylar olmuş.

GURBETTE ZOR HAYAT

Biraz sizin göçünüzden bahsedelim, göç ettiğiniz yıllardan. Siz ne zaman, niye göç ettiniz?

Ben göç etmedim. Dediğim gibi benim malım, yüz altmış dönümüm vardı. Bir de amcamla birlikte yaşıyorduk. Benim

babam askerlikte vurulmuş, ben altı aylıkken. Benim babam Ankara'da askerlikte vurulmuş, ben yetim kaldım.

Niçin peki?

Niye, niçin? Gâvur olduğu için! Niçin? [gülüyor]. İlla her şeyi mi söylememiz gerekiyor? Anlatabiliyor muyum? Bak, benim yüz altmış dönüm tarlam var, bağlarım var. Amcamınki de yüz altmış, düşünün. Bir de bir sürü hayvanımız vardı. Keçi, koyun, inek, öküz, katır, çok affedersin eşek vesaire. Bunun dışında ben tüm bu köylerin terzisiydim. Yani sadece o terzilik bana yeterliydi. Anlatabiliyor muyum? Düşünün burada bir köy var ve benden başka terzi yoktu. Hepsi bana geliyordu. Yani ben maddiyat için Avrupa'ya gitmedim. Huzursuzluktan dolayı, güvensizlikten dolayı gittim Avrupa'ya. Daha o dönem Kürt meselesi de yoktu. Bu benim dediğim 70–77'de. Ama yani hem devlet nezdinde olsun, hem komşulardan hiçbir huzurumuz yoktu. Devleti bir sefer gördük. Biz asker gördüğümüzde çocukken, kaçıyorduk korkumuzdan. Ben gözümle gördüm kaç sefer. Biz Sivrice köyüne bağlıydık. Orada bir karakol vardı. Bir onbaşı idi, bakın asker başı bir onbaşı idi. Geliyordu bu köye, bir siyah atı vardı. Tüm adamları topluyordu, kadınları dahi, bu sopaları elinde, böyle vuruyordu, sanki çok affedersiniz yani bugün hayvana da zaten vurulmuyor, dövülmüyor hayvan. Onların vücudunu böyle kapkara yapıyordu. Sebepsiz yere… Huzur yoktu ki…

Kaç yılındaydı bu?

Ne bileyim, biz çocuktuk ya gençtik. 60'lı yıllarda, 60–62. O dönemlerde idi. Ben 75'te buradan çıktım. Askerliğimi yaptım. 77'de Avrupa'ya gitmiştim. İlk, İsviçre'ye.

Neden İsviçre? Orda akrabalarınız, bağlarınız mı vardı yoksa?

Ben askere gitmeden önce akrabalarım vardı, baldızlarım vardı İsviçre'de. Hanımı yolladım. Ben dedim askere gideceğim. Eşim burada kalmasın diye, onu yolladım. O devrede ismim çıkmadı. İsmim çıksaydı, aynı ayda çıkmış olacaktık. Ben askere, o İsviçre'ye. Ben dört ay sonra askere gittim. Askerliğimi bitirdikten sonra İsviçre'ye gittim. Eşim işçi olarak gittiydi. O zaman biri iki yaşında, biri de üç buçuk yaşında iki çocuğumuz vardı. Kız kardeşi vardı, dayıkızı vardı vesaire… Çalışıyorlardı, geçimlerini

sağlıyorlardı. Ben de işçi ailesi olarak gittim, işçi oldum. Oradaki sıkıntı başka bir sıkıntıydı. Buradaki gibi bir sıkıntı değildi. Kültür ayrıdır, lisan ayrıdır. Ne bileyim yani yaşama sorunu vardı. Herhangi bir yerden, devletten para almıyorduk. Yani o sıkıntıyı çektik haliyle. Orada da yabancı, gurbet…

Köydeki diğer insanların nereye gittiğine dair bir fikriniz var mıydı? Yani birbirinizden haberdar mıydınız? Ondan önce de, ondan sonra da…

Yok, haberdar değildik. Şimdi şöyle; örneğin ben oraya gittiğimde ondan sonra ben birkaç aileye sebep oldum oraya gelmesine. O şekilde oldu yani.

Peki, orada bir Süryani cemaati var mı?

Vardı. Azdı, gittikçe çoğalmıştı tabi. Kültürümüzü yaşatmaya çalışıyorduk. Biz 79'dan beri bu kültürle ilgili, entegrasyonla ilgili dernekler kurduk. Cemiyetlerimiz oldu, tayinlerimiz oldu, papazla şunu bunu yaptık. Yani elimizden geleni yaptık. Kültür için, din için, dil için.

Yani İsviçre'de dini ritüellerinizi yerine getirebiliyor muydunuz?

Tabi getiriyorduk, buradan daha iyi getirebiliyorduk. Tüm Avrupa kiliseleri emrimizdeydi, sadece gidip isteyecektik. Ne vergi veriyorduk ne su parası ne elektrik parası, hiçbir şey… Bedavadan kullanıyorduk onların kiliselerini.

Bundan önce yaşadığınız ya da işte büyüklerinizin yaşadığı göç ettirilme olayları var mı? Bildiğiniz, duyduğunuz, size anlatılan?

Benim dedem anlatıyordu, bu 1915 katliamlarından… O zaman benim dedem otuz yaşındaydı. Mücadele veriyordu. Sabahtan akşama kadar mücadele veriyorlardı; hem askere hem Kürtlere karşı. Zaten buraya kimseyi sokmadılar. Bu Bagok Dağları'na, ne Kürtler ne de askeriye girebildi. Mücadele veriyorlardı. Ve o dönemlerde bizden birçok kişi Suriye'ye göç etmişti. Bugün Suriye'de, Türkiye hududunda, yani şeyden tutun, siz söyleyin, bu Qamışlo'daki ve etrafındaki Süryaniler, hepsi buradan göç etmedir, ama hepsi, yüzde yüz. Ve herkes de biliyor hangi köyden göç ettiğini ve halen de biliyorlar.

Dedenizin anlattığı hikâyeleri hatırlıyor musunuz? Karşılaştırabiliyor musunuz? Sonuçta 90'larda da böyle bir göç yaşandı ve bir mücadele verildi.

Ya, şimdi çok ayrıdır. O dönemdeki göçle 90'lı yıllardaki göç farklıydı. O dönemde katliamdı, kelle kesiliyordu. 90'lı yıllarda sistematikti. Yani ayrıdır. İkisi de göçtür, ama farklı…

Bizim bir manastır var Mor Augin. Direk ovaya bakıyor. Onun dibinde mağaralardan yapılmış koskocaman bir köy vardı o dönemlerde. İşte dediler ki katliam geldi gâvurlara. Orada bir imam vardı. Bu da, gitti bu Maarelilere dedi ki, sizi güvencemiz altına alacağız, hiç korkmayın, çekinmeyin dedi. Onlar da inandılar. Ondan sonra bu katliam geldiğinde ne yaptılar? Kadın, erkek, çocuk, ihtiyar, genç demeden hepsini katlettiler ve o imam onların kanında yıkandı. Bunu benim dedem anlatıyordu. Hiç kimse kalmadı o köyde. Bugün gidin, hepsi, o köylülerin birçoğu, kilisedir, şudur budur ve bunun dışında bu bizim Mor Augin manastırı topraklarını almıştır. Geçenlerde bir toplantı yaptık, o tarlalar için falan. Önce bir girişim yapıldı, yani partiden [dönemin Barış ve Demokrasi Partisi] birkaç kişi görevlendirildi. Sonuçta bir müdahale yapacaklar ve herhangi bir çözüm bulacaklar sözde.

Toprakların sahiplerine geri verilmesi için mi?

Evet, o bir. İkincisi, benim dedem anlatıyordu. Bizim bu Bagok Dağları'ndaki son köyde, biz o taraftan, düşmanlar diğer taraftan bu savaş zamanında mücadele ediliyordu ve açlıktan ölünüyordu. Tam üzüm mevsimiydi. Tüm bu köyler toplandılar Mor Augin Manastırına. Orada grup halinde, aynı askeriye gibi alay kurmuşlardı. Siz burayı kontrol edeceksiniz, siz burayı diye… Demiş, ben bu bağlara atlayacağım. Yok demişler seni görecekler. Duvar üzerinden, iki metre yetmiş santimetre atlamış, yakalanmamış. Ondan sonra, çok kayalıkmış, oturmuş bir kayanın dibine üzümleri yemiş yemiş… Alabildiği kadarıyla arkadaşlarına da toplamış. Ama sonra, "Yemek kalmadı, tuz kalmadı, şurup kalmadı," dedi. "Ondan sonra bir kolera başladı." dedi. Katliamdan daha fazla insanlar öldü ve hatta dedi "Biz kanallar kazıyorduk o manastırın altında ve insanları böyle gömüyorduk, başka çözülmüyordu, o koleradan." Çok anlatıyordu…

KÖYE DÖNÜŞ

5233 nolu yasadan bahsedelim, bundan hiç yararlandınız mı? 2005'te çıkarıldı bu yasa, zararları karşılamak için Tazminat Yasası…

Burada ikamet edenler bir şeyler almışlardı ve bunu da teşvik eden biri idim ben. Hatta avukatları Diyarbakır'dan getirtmiştim bu bölgeye. Sonra kabul edilmedi. Valilikten reddedilmişti köylülerin müracaatları. Ondan sonra, burada bizim bir avukatımız vardı, İsmet; tüm dosyalar ona geldi. Bu sefer o ilgilendi. Bir gün benimle görüştü, "Yakup Amca," dedi, "senin elinde bu dönüşle ilgili belgeler yok mu?". Ben dedim "Var". "Nasıl belgelerdir?". Ben dedim "Başvuru yapılan dönemde burası yasak bölgesiydi. Sadece bizim köy değil, tüm bu Bagok Dağları'ndaki köyler, hepsi yasaktı. O belge, ruhsat verdikleri belge, bendedir, hazırdır." Ondan sonra o belgeyle birlikte tekrar müracaat etti, kabul edildi. Köylülerin birçoğu almışlardı, yirmi bindir, elli bindir, yüz bindir… Ben şahsen müracaat etmemiştim. Ben dedim inanmıyorum bunlara, müracaat etmemiştim. Ben bir geri dönüş almadım. Benim altmış dönüm bağ ve tarlalarım, evlerim… Hepsinden fazla vardı. Bir kuruş almadım ben. O şekilde bana en az yüz bin lira gelecekti, en az. Bu müracaatlar 2008'e kadar uzatılmıştı ve tazminatlar yanılmıyorsam geçen sene alındı. Yani, evet 2008'den ta geçen seneye kadar devam etmişti. Geçen sene almışlardı. Aşağı yukarı on, on beş aile tazminat almıştı. Fakat birçoğu da daha müracaat etmemişlerdi.

Peki, 77'den sonra ilk defa köyünüze ne zaman geri döndünüz?

81'de ve 89'da… Evet, iki sefer geldim. Ailem vardı burada daha, akrabalarım vardı.

Gelip giderken bir sıkıntı yaşadınız mı o dönemde? Çünkü tam burada hakikaten savaşın da yoğun olduğu bir dönemdi o zaman.

Yok, biz bir işim için gelmiştik, o dönemde çok bir sıkıntı görmemiştik, yok. 89'dan sonra 2001'de geldim. Köye değil, manastıra Mor Gabriel'e gitmiştim. Çünkü konaklama yerimiz yoktu burada. Mor Gabriel'e gittik. Zaten havaalanındayken bir araba

kiralamıştım, daha İsviçre'deyken. Diyarbakır havaalanında çıkış–ta baktım araba hazır, kapı önünde. Arabayı kiraladım, geldim, Mor Gabriel'den sonra buraya geldim.

On iki sene sonra gelmek nasıl bir histi buraya?

Ağladım çocuk gibi… Hani demin anlatmıştım ya, atalarımı–zın kemiklerini öyle mezarlardan çıkarmışlardı. O, mihrap, her tarafı, kiliseyi, atmış, tepmişlerdi. Evlerimiz, bu taşlar, hepsini çalmışlardı. Evler yıkılmıştı. Yani insan ağlıyor ki ya…

Ne zaman inşa etmeye başladınız burayı?

2002'de dönmeye karar verdik. 2004'te başladık inşaata. 2002 ile 2004 arasında diyaloglarımız oldu. Toplantılar, kararlar, pro–jeler, şu bu hazırlamıştık. İki yıl sürdü ve 2004'te temelleri attık. 2006'da kesin dönüş.

Peki, buraya kesin dönüş yaptınız, bir daha Avrupa'ya git-miyorsunuz, öyle mi? Yani kışın da mı buradasınız?

Normalinde şu diğer köylülerin hepsi kışın, yazın devam–lı buradalar. Ben değilim. Çünkü benim çoluk çocuğum orada. Evim var orada. Sigortalarım, hepsi orada. Ben devamlı gidip geli–yorum. Yani sadece İsviçre'ye değil, tüm Avrupa, Afrika, diğer ülkelere gidiyorum. İki gün önce Antakya'daydım.

Çocuklarınız gelmek istiyorlar mı buraya, dönmek istiyorlar mı?

Dönmek şu anda istemiyorlar çünkü burası daha sıfırın altın–dadır. Daha sıfırda da değildir, İsviçre'ye göre. Ve benim çocuk–larım, hepsi de yüksek tahsilli. Hepsinin yüksek branşları vardır, yani gelip bu taşlarda ne yapacaklar? Zaten orada büyümüş, orada okumuşlar. İki tanesi orada dünyaya gelmiş. Ama burayı da çok severler yani… Burası da anavatanları olduğu için memnuniyetle ve zevkle gelip izinlerini yapabiliyorlar burada. Gelip gidiyorlar sürekli.

Biraz geçmişle bugünü karşılaştırsak, geçmişte çok sıkın-tı yaşadık dediniz. 1915'e kadar gittik, hikâyeler anlattınız. Köyünüze döndünüz, İsviçre'ye gidip geliyorsunuz. Durumu-nuz nasıl şu anda?

Bir sürü sıkıntı yaşıyoruz hâlâ. Ben demin bahsettiğim valiye de söylemiştim. Bakın dedim sayın valim, Avrupa'da insanın başı

ağrıdığında direk komşusu doktordur veyahut 5 km ileride hastane vardır. Bu bir. İkincisi dedim, bir insan üniversite okumak istiyorsa, başka bir yere gitmeye gerek yoktur. Bulunduğu evden, üniversiteye gider icabında mesela, 50 km, ya da en fazla, en fazla 100 km yoktur. Anlatabiliyor muyum? Üçüncüsü dedim, bir farklılık yoktur, herkesin hakkı ne ise hakkı veriliyor. Şu sorulmuyor, sen filan ırktansın, sen falan dindensin, sen falan renktensin. Yok öyle bir şey! Anlatabiliyor muyum? Yani şimdi burada ben bir cümleyle bitirmek istiyorum, önce bu bölgeye veyahut bu ülkeye bir huzur gelmesi lazım. Bir güven gelmesi lazım. Ben çok insanlar tanıyorum, bu insanlar milyonlarca para buraya bırakabilir, ama birisi de beş kuruş bırakmıyor. Neden? Git yap burada bir proje, bir milyon Avro koy… Bir çatışma oldu, bir bakıyorsun yazık oldu, gitti. Kimden alacak o masrafı, o parayı? Kim bu garantiyi verir? Öyle değil mi? Yani önce devletin garanti vermesi lazım, ikincisi bu çatışmaların bitmesi lazım. Bu çatışmalar yerde olduğu müddetçe ne huzur var ne yatırım var ne ilerleme var. Ben bunu böyle biliyorum.

Ben şunu merak ettim, bu köy bir proje gibi aslında. Yani gelip herkes kafasına göre yapmamış. Bu köyün yapılış süreci nasıl oldu?

Bu köyün projesi, başlangıçtan sonuna kadar bendeydi. Ev sahiplerinin burada bir şey yaptığı yok. Benim kayınço o zaman bekârdı, inşaatçıydı. Avrupa'da inşaat sektöründe çalışıyordu ve öğrenimini inşaat hesabında yaptı. O dönemde onun dönmeye niyeti yoktu. Gittim, ona dedim "Ben de yabancıyım orada ve orada hiçbir firmaya güvenmiyor insan, sen gel inşaatın başında ol, maaşını vereceğiz. Aşağı yukarı burada ne kadar alıyorsan vereceğiz sana." İşte derneği kurduk, hepsi de beni seçmişler dernek başkanı olarak, proje yöneticisi olarak. Bu sefer ben de işimden çıktım. 2002'de işimi bıraktım, yani söylemesi ayıp olmasın ben o dönemde yedi bin İsviçre frangı alıyordum. Yedi bin İsviçre frangı az değildir. Hepsinden vazgeçtim ve bu projeyle ilgili başladım temaslara. Almanya hükümeti ile Almanya kurum ve kuruluşlarıyla, İsviçre hükümeti ile yani İsveç parlamentosu olsun, Almanya parlamentosu olsun, Türkiye parlamentosu olsun temaslarda bulundum. Maddi manevi destek istedik hepsinden. Allah razısı

olsun yani aşağı yukarı yarım milyon Euro bu projeye destek verildi. Destek altyapı içindi, evler için değil. Yani bu dönen insanlar için kanalizasyon parası neredeyse verilmedi, su parası verilmedi, su pompası verilmedi, jeneratör verilmedi, regülatör verilmedi, ne diyeyim? Kaldırımlar verilmedi, verilmedi de verilmedi. Hepsine dışarıdaki kuruluşlardan destek getirmiştim ve evleri bitirdik. Ondan sonra da arkadaşlara dedik ki, arsa bitmiş, gidin sıhhatle oturun evlerinizde.

Şu anda on iki aile. Ama yirmi dubleks ev yaptık, hani bazıları daha dönmediler. Bu on iki aile kesin dönüş yaptı. Önce on yediydik, on yediden on ikiye indik. Birisi, bu adamın [kayınbiraderinin] arkadaşı idi, dönecekti ailesiyle birlikte, sonra vazgeçtiler, dönemediler. Hepsi de hürdür, yani zorla bir şey olmaz.

Dönenler şimdi ne ile uğraşıyorlar burada?

Hani birisinde emeklilik var, diğerleri ne bileyim… Herkes arazi falan, parsel alıyorlar mülkiyete, hani emlakçı gibi. Bir tanesinin burada yazlık pizzacısı vardı. Önce bir iki tane turist gezdiriyorlardı, minibüsleri vardı falan, şimdi onları da vermişler. Bu şekilde herkes kendi geçimini sağlıyor.

Yani memnunlar mı döndüklerine?

Ben şahsen memnunum, pişman olmadım ben.

Mülkiyet sorunu yaşanıyor mu? Civar köylerde ya da bu köyde arazi sorunu olan var mı?

Şimdi, bizim komşularımızla bir sorunumuz yok, yalnız devlet çok mülkümüzü gasp etmiş. Birçok yerleri hazineye almış ve şimdi döndüğümüze göre ta Batman'dan gelip üç yüz dönümü hazineye aldı devlet. Bir proje yapacaklarmış mülkiyetimizde, satacaklarmış. Valla bu normal değildir. Normal değildir ama ne yapalım koskocaman devlettir, ne yapalım…

Sizin eklemek istediğiniz, söylemek istediğiniz bir şey var mı?

Benim söyleyeceğim bir şey yok. Yalnız dediğim gibi geçmişten öğrenmemiz, ileriye bakmamız lazım hepimizin.

4

TERK ETMEDİK AMA ACISINI ÇEKİYORUZ

Midyat, Haziran 2014

İsho Akay 90'lı yıllar boyunca Midyat'a bağlı Aynvert köyünün muhtarlığını yapmış yetmiş beş yaşında bir Süryani. Muhtarlık yaptığı dönemde gördüğü işkencelerden ötürü akciğer yetmezliğinden mustarip halde köydeki evinde makineye bağlı bir yaşam sürüyor. İsho Akay'ın oğlu olan, aynı evde babası, annesi, eşi ve yedi çocuğuyla beraber yaşayan Yuhanun Akay ise otuz beş yaşında. 13 Haziran'da Midyat'ta Yuhan ile tanışmamız ve daveti üzerine ertesi gün Aynvert'teki evlerinde görüştük. Görüşmemiz her ne kadar 90'lar ve zorunlu göç olgusu temelinde olsa da konu sıkça gayrimüslim halkların maruz kaldıkları dini baskıya, dolayısıyla daha eski dönemlere de geldi.

Bu bölgede kaç Süryani köyü boşaltıldı 90'larda?

Yuhan: Yedi köy. Bunlara hiç Müslüman girmedi bugüne kadar. Hiç yok. Hepsi boşaldı 90'lı yıllarda.

İsho: Bir tane köy kalmış idi, o da, karakol vardı.

Yuhan: Xarabale dediğimiz. Bir o kalmıştı.

İsho: O da göç edecekti ama karakol sayesinde kalmıştı. Şimdi yavaş yavaş, tek tek geliyorlar, bina yapıyorlar.

MİDYAT'TA SÜRYANİ FAİLİ MEÇHULLER

Yani son kalanlar da 90'lardaki son dalgayla mı gitti?

Yuhan: Evet, çünkü 94'te Midyat'ta Doktor Edward öldürülmüştü. Hemen ardından mahalle muhtarı öldürüldü, Yakup. Tamamen bir korku kapladı çevreyi. Yani Midyat'tan bir iki hafta içerisinde yaklaşık iki yüz hane göç etti bu ölümlerden sonra.

Sonra Üçköy'den bir minibüsçü öldürüldü. Doğançay'dan Süryani bir minibüsçü öldürüldü. Anhil'e yurtdışından gelen üç kişi öldürüldü. Artık tamamen Hıristiyanlara karşı bir şey oldu. Yani en büyük göç, boşalma o dönemde oldu. O da 91, 92, 93'lere kadar.

Devletin girip tamamen boşalttığı köyler oldu mu 90'larda?

Yuhan: Bagok tarafında oldu, bu bahsettiğimiz köyler. Kalanları tamamen boşalttılar. "Boşaltmanız gerekiyor." dediler.

İsho: Çok köyler boşalttılar.

Yuhan: İşte 90'da başladı her şey. Biz de üçüncü sınıfa gidiyorduk. 90'dı sanırım, okul kapandı tatile girdi. 90, 91'di. Bir daha da açılmadı.

Sonra okul ne oldu?

Yuhan: Kapandı o. Gidemedim bir daha. Bugüne kadar bir gün olsun okumadım. Gidemedik. Biraz kitap okudum. O da artık merak oldu. Dediğim gibi, bu Xalo'yu[10] sorduk köyde. Xalo kimdi, neydi, neyin nesiydi? Xalo niye buradaydı? Niye adı Xalo oluyordu? O şekilde. Merak olunca da biraz kitaplarda araştırmak istedim, bakmaya çalıştım. Ama okudum. Yani okul kapandıktan sonra okudum. Okuduk, okuduk bugüne kadar. Bazen boş vaktimiz olduğunda okuyoruz. Ama keşke gitseydim. Ben istiyordum, babam sağ olsun göndermedi. Manastırda o dönemde Mor Gabriel'de okutuyorlardı. Çocukların çoğu oraya gidiyordu. Türkçeyi ve Süryaniceyi okuyordu.

BİR ÇOBAN HİKÂYESİ

Niçin karşıydı okumanıza?

Yuhan: Babamın yükü biraz ağırdı ben biliyorum. Birkaç tane hayvanımız vardı sırayla, Süryaniler sırayla gidiyorduk gütmeye. Sıramız olduğunda ben gidiyordum. Mesela bir gün gittim.

10 Kendileriyle yapılan sohbetin kayda alınmamış bölümlerinde soykırım sonrası sağ kalan ve köye yerleşmiş olan bir Ermeni'den Kürtçe'de dayı anlamına gelen "xalo" olarak bahsediliyor. Soykırım sonrası hayatta kalan Ermenilerin çoğunluğunu oluşturan ve hayatta kaldıkları bölgelerde çoğunlukla başta Kürtler olmak üzere Arap ve Süryanilerle evlen(diril)miş bulunan kadınlara referansla hayatta kalan Ermeni erkekler halk arasında dayılar olarak anılmaktadır. Nitekim Yuhan da annesinin aslen Ermeni olduğunu sohbetin kayda alınmamış bölümünde ifade etmektedir.

Çıkardım, köye getirirdim kuyuya. Su veriyorduk. Öğleden sonra tekrar dağa götürüyorduk. Bir gün işte büyük bir operasyon oldu bu bizim dağda. Kaçtı… 94–97 arası, o civardaydı. Korucular, asker, herkes katılmıştı operasyona. İşte ihbar oldu, bizim buradaki köylü de korucuydu. İhbar oldu, teröristler filan göründü, bir grup göründü Gülgöze'nin dağlarında, dediler. Çevre korucuların çoğu da tanıdıklar. Yani o kadar şey oluyor orda. Bu bizim komşu köyde vardı birkaç tane. Onlar mesela bir zamanlar bizim çobanımızdı. Bizim köyde çobandı amcası. Ben de hayvanları götürdüm, dağa vardım. İşte hayvanlara sesleniyorum, bağırıp çağırıyorum falan. Baktım ağaçların arasından birisi çağırdı. Bir asker. "Gel buraya." dedi, gittim. "Hayırdır," dedi "ne bağırıp çağırıyorsun?" Dedim, "Ben çobanım." [gülüyor]. Hayvanların önündeyim. Onlara bağırıyorum. "Gel gel," dedi, "yanaş." Gittim, baktım işte bu tanıdık korucular. Komşu köyden bir iki tanesi… Ya dedi "Terörist görüyor musun, PKK'lı falan var mı bu dağlarda?" "Valla," dedim, "bugüne kadar hiç rastlamadım. Yani dört senedir sırayla güdüyoruz hayvanları biz Süryaniler. Valla rastlamadık hiç." İkna olmadılar "Yok yok," dedi "rastlamışsındır. Rastlasan da söylemezsin." Ben direttim "Valla," dedim "belki söylemem ama köylüm korucudur. Size söylemesem kendim için onlara söylerim. Yarın bir çatışma olur köyde, kim bilir ki belki kör bir kurşun bize denk gelir. O yüzden söylerim." Rütbeli söylüyor: "Ya biliyorum söylemezsin. Şimdi gelseler onlara bir hayvan da kesersin, bir oğlak da kesersin." Ben de "Valla keserim." dedim [gülüyor]. Keserim niye kesmeyeyim? Adam gelse keleşi karnıma dayasa, başıma dayasa, öldürmekle tehdit etse keserim. "Bize de keser misin?" diye sordu. "Aynısını yaparsan al bütün sürüyü götür," dedim, "hepsi sizin olsun."

Yaklaşık şöyle bir yarım saat konuşuyoruz. Şimdi korucular da giriyor arada bir. Biri diyor "Yok yahu, bu görse de söyler mi? Söylemez bize." "Zaten bunlar korucu olmadı, koruculuğu kabul etmedi." Sonra diğeri "Yahu komutanım," diyor, "bir filmde gördüm, adamı konuşturuyorlar konuşmuyor. Adamı ayaklarından ağaca bağlıyorlar, bülbül gibi ötüyor." Ben de dedim "O filmleri biz de gördük." Sonra kızdım ben de: "Biz görsek bunlar da görürdü, bunlar bizim komşumuz yani." "Niye," dedi komutan, "sen bunu tanıyor musun?" dedim, "He tanıyorum." Şimdi o

sıkıştı, diyor ki "Ben seni tanımıyorum." Dedim, "Tabi sen tanımazsın. Sen şimdi köyde baban çobanlık yaptığında tanımazsın tabi. Sürekli köye gidip geldiğinde korucu olduktan sonra biz seni yabancı görüyorduk, soruyorduk kimsin neyin nesisin. Sen beni belki sormadığın için tanımadın." Dedim ki, "Biz görsek bunlar da görür. Bunlar da komşumuzdur, yani bu teröristler nereden gidecek. Ve niye biz ihanet edelim? Bunlar ihanet etmiyorsa biz niye ihanet edelim? Yani adamlar silah aldılar. Devlet silahını kabul ettiler, korucularımız. Ve biz onlar için belki yapmayız. Mecburen gördüğümüzü söyleriz." "Yahu," dedi "git tamam, senden birşey çıkmaz hayvanlarına bak."

Kaç yaşındayken oldu bu?

Yuhan: On yedi filan. Belki on sekiz. Biz şimdi dağda olduğumuz için kimseyi görmüyorduk. Bir sohbet şeklinde oldu. Onlar da tabi bir şeyler öğrenmek istiyordu. Sonra ben gittim hayvanları döndürdüm bağlara girmemesi için. Koşa koşa geldim baktım, orada yoklar. Dedim, devam edeceğiz kaldığımız yerden. Baktım gittiler. Sonra baktım bir tanesi sesleniyor koruculardan bir tanesi. Gülverenli. O diyor, "Dur dur, mşono." Dedim ki, "Hayırdır, ne oldu?" "Yahu," dedi, "ben görmedim seninle konuştuklarını, seni sorguya aldıklarını. Valla sonradan öğrendim," dedi. "Bu bizim adamımızdır. Bir şey derseniz ona, birbirimizi burada öldürürüz." dedi. "Aha," dedim "belki bu duvarın arkasındaydın, seslenmiyordun, kendini göstermek istemiyordun." "Yok, tabi bilinçli olarak söyledim onlara." "İşte," dedi "burada bir mağara var, gördün mü onu?" Dedim, "Evet." "Büyük mü?" "Fazla değil." "Nereden biliyorsun?" "Yahu," dedim, "bizim tarladadır. Biz çobanlık yapıyoruz, yağmur yağdığında mecburen oraya giriyoruz. Niye bilmeyeyim ki mağarayı. Zaten bir o mağara var." Ya işte bizim çobanlık yapmamızın sebebi de çobanımızı ihbar etmeleriydi. Hiç çobansız kalmadık. Çobanı ihbar ettiler PKK'ya yardım yataklık yapıyor diye. "Kimdir?" "Süryanilerin çobanı." Bir daha da çobanlık yapmaya kimse gelmedi bize.

Kürt müydü çoban?

Yuhan: Kürt'tü. Başka köyden Kürt'tü. Sonra mecbur kaldık, biz güdüveriyorduk hayvanları. Köyde de hayvansız olmuyor. Adam diyor işte "Bi filmde gördüm." O adam kötü. Kendini

yabancı yapıyor. Ekmeğimizi yedi. Köyümüzde büyüdü. O kadar kötü bir şey oluyordu işte. Adam kendini yabancı görüyor. Yok, ben seni tanımıyorum. Dedim, "Tabi tanımıyorsun sen. Artık bize ihtiyacın kalmadı, tanımazsın tabi."

KİLİSEDE YEŞİL SARI KIRMIZI ASMA

Yuhan: Doğuş Bayramının akşamıydı. Sabah da bayram oluyordu. Bizim Noel Bayramı. İşte gitti şey verdi, rapor verdi. "Geldiler, okulu ateşe verdiler," dedi muhtar. Karakol komutanı da dedi, "Siz ne yaptınız karşılık vermediniz mi?" Dedi, "Valla karşılık falan vermedik. Neyle verecektik, taşlarla mı karşılık verecektik? Kimse cesaret etmedi, kime sesini çıkarmadı." Hatırlıyorum, ertesi gün gelmişlerdi Midyat'tan.

Keşiften sonra… Geliyorlar okulu keşfediyorlar. Karlar eridikten sonra. Bizim büyük kilisenin mihrabı boyanmıştı. Bu Midyat taşından… Oyulu taşlardı. Taşlar boyandı şimdi. Genelde o taşlarda nakışlar oluyor. Nakışta şey oluyor, asma ağacı. Asma çubuğu, yaprakları ve salkımları. Genelde öyle oluyor kiliselerimizde. Şimdi 1980'de, 81'de de bir Süryanice öğretmeni vardı, *Melfono*muz vardı başka köyden. O dönemde 132 öğrenci okutuyordu Süryanice. O sene boyadı bunu. Taşları boyadı. Asma yaprağını yeşile boyadı. Asma çubuğunu kırmızıya boyadı. Sapını da üzüm rengine boyadı, sarıya boyadı. Şimdi bu da şeyi alıyor. PKK'nın bayrak, sembol renklerini alıyor. Kırmızı, yeşil, sarı... Yüzbaşı da okul keşfinden sonra, "Kilisenizi görelim, bir göz atalım," diyor. Eski bir kilisedir. Merak ediyor. Girince de diyor ki, "İşte PKK bayrağı." Onu soruyor, diyor muhtara, "Burayı da, kiliseyi de PKK'laştırdınız, Kürtleştirdiniz. Burayı, taşları boyadınız, PKK'nın bayrağına çevirdiniz." Dedim ki, "80'li yıllarda bir tane öğretmen vardı. İşte asma ağacını boyadı. Şekil verdi, yani yaprağıdır yeşil, asma çubuğu kırmızı, salkımı sarı yetişen üzüm." Dedi, "Valla PKK bayrağına benzedi." Birkaç defa oldu. Geldiler sordular bunu. "Niye bu şekilde boyadınız?" Duruyordu, öyle, sonra bir tane köylümüz dedi, "Ya yok işte," o da biraz devletçidir. Büyük ihtimalle ondan dolayı yenisini yaptırdı. Onu söktürdü, yenisini yaptırdı.

BU ŞEKİLDE ÖLEYİM, DEVLETİN NAMI YÜKSELSİN

Yuhan: Merkez komutanı Hilmi Yüzbaşı vardı bir zamanlar. Kısa boylu biri. O da terör estirdi burada. O dönemde çok katliamlar oldu. Çok ölümler oldu. Öldürülmeler.

İsho: Hâlâ bu döneme kadar devam ediyordu.

Yuhan: 90'lı yıllarda da... Herkes 90'lı yılların boynuna sokuyor onu. Herkes rol aldı. Çok kötü oyunlar oluyordu. İşte babam yakalandığında sorumlu Hilmi Yüzbaşıydı. Cezaevinden çıktıktan sonra bu Hilmi Yüzbaşıyla bir tane ağamız var, Abdüllataş, babam, yeğenimiz ve Hilmi Yüzbaşıyla o kuyumcuya giriyorlar. Gümüş yüzük tabldotunu getiriyor. O ağa, yüzbaşıya diyor, "Seç kendine yüzük beğen." Tabi yüzbaşı da anlıyor, babamı çok sevdiği için, o da bilmiyor niye yakalandığını. Niye bunun şikâyetini yaptılar. Çünkü korucular şikâyet etmişti. Uydurmaydı.

İsho: O da biliyordu yalan yaptı, şikâyet etti.

Yuhan: Sonuçta şikâyetti. Onlar da uyguladılar gerekeni. İşte yüzbaşı, "Yok ben istemiyorum," dedi. "Beğenmedim," dedi, bana bakıp başını salladı. Babamla yeğenimiz verecekti yüzüklerin parasını. Siz bıraktınız, bizim de hediyemiz olsun diye. Tabi o söylüyor bunu, ağa söylüyor. Kürt korucu lideri… Başını salladı yüzbaşı şey dercesine, "Görüyor musun," dedi "bak sizin sırtınızdan kendini şey yapmaya çalışıyor? Sizin sırtınızdan, yani siz alacaksınız ama nam ona olacak." Ağaya yani. Allahtan öldürülmedi. Çünkü biz de hiç sormadık, soruşturmadık. Avukattır, şudur budur kimse cesaret etmiyordu. Cezaevine giden kişinin ardından gidilmezdi. Kimse cesaret etmiyordu sormaya, soruşturmaya. Niye, nedendir…

Karakolda babama işkence yapıldıktan sonra tabi soyuluyor. Yarım lastiğin içine sokuyorlar. Tabi kıştı da. Soğuk suyla yıkıyorlar. Sonra elinden elektriğe veriyorlar. O şekilde iyice perişan ediyorlar, onu anlatıyor. Diyor, "Beni koğuşa götürüyorlar yarı ölü." Ben de çıplağım, orda oturdum. Geldi bir tanesi dedi, "Al elbiselerini giy." Dedim, "Ben de giymeyeceğim. Bu şekilde öleyim, devletin namı yükselsin. İşkence verdiği görülsün. Herkes görsün. Buradan beni bu şekilde çıkarmanız için giymeyeceğim." Öldükten sonra tabi… Sonra diyor, "Gitti onlar, baktım bir tanesi daha

geldi." Askerlerden bir tanesi geldi dedi, "Dayı giy giy, elbiseni giy." "Valla," dedi asker, "ölsen de kimsenin umurunda olmaz, kalsan da kimsenin umurunda olmaz. Dün, evvelsi gün birkaç kişi öldü burada; attılar bir köşeye, kimse de sormadı soruşturmadı. Senin de aynı o şekilde olur yolun. Giyin, belki sağ kalırsın, çıkarsın hiç olmazsa." Öyle dedikten sonra yardım etti bir tanesi. Onunla beraber giydirdiler beni.

İsho: Allah o zamanı kimseye göstermesin. He valla. O zaman çok sıkıntı vardı.

Yuhan: O zaman her Pazartesi, haftada bir yayan gidiyorduk Midyat'a. Araç falan yoktu. Biraz da korkudan dolayı… Mayın falan döşeniyordu yollarda. Her pazartesi rapor veriyorduk karakola, merkez komutanlığına köy hakkında. Veya bir şey olduğunda onlar söylüyordu, soruyordu. Kötü bir şeydi valla gerçekten.

Yuhan: Okulu yakmışlardı bir gece. PKK'lılar yakmıştı büyük ihtimal. Geldiler tadilatını yaptılar okulun. Restore ettiler. Sonra bir akşam PKK'lılar geldi, her şeyi topladılar, ateşe verdiler kapı pencere filan. Tabi köylü de seyrediyordu. Kimse sesini çıkarmadı. Tabi o zaman daha korucu yoktu. Sabah da muhtarı çağırıyorlar. O gidiyor karakola. Kar vardı, onu anlatıyorlar. Kar vardı yerde. Azayla Midyat'a gittiler.

İsho: Bu kadar kar vardı. Yayan gittiler.

Peki İsho Amca, sizi şikâyet eden korucular diğer köyden mi?

İsho: Evet.

Yani sizin köyde korucu yok mu?

İsho: Var ama şikâyet etmiyordu. Bizim köyde daha korucu yok idi beni işkenceye götürdüklerinde.

Yuhan: Korucuydular, köylü de korucu olmuştu. İlkinde işkence görmedi. Köyde on sekiz kişi yakalandı. Daha korucu olmamışlardı. Korucu olduktan sonra işkence gördü. Yani sonuncuda işkence gördü. O zaman köylü de korucu olmuştu.

PKK'ye yardım etmekle mi suçluyorlar?

Yuhan: Öyle olmuştu, o da bahaneydi. Üç PKK'lı öldürülüyor komşu köyle bir başka köy arasında. Bizimle komşu köy arasında değil. Komşu köyle bir başka köy arasında bunlar öldürülüyor.

Nerede öldürülüyorsa oraya getiriyorlar. Orası Narlı'yla Gülveren arası. Yani bizimle hiçbir alakası yok. Köyün sınırları içerisinde de değil. Orda öldürülüyorlar. Keşif, otopsiler falan filan gidiyor. Savcıdır, şudur budur. Otopsi ettikten, keşfettikten sonra iyice bakıyorlar. Herkes toplandı oraya. Korucular, devlet, asker falan. Birisi artık babamın ismini ve köyden iki kişinin daha ismini yazıyor. Ve işte altını dolduruyor. Bize yardım yataklık, şu kadar elbisedir, şu kadar ayakkabıdır, şu kadar para yardımıdır, şudur budur. Yalanla isimlerini kaydediyor. Soyadını bilmiyor. Çıkarıyorlar, işte bu evrakı gördüm ceplerinde, bunu devlet yetkililerine veriyor. Sonra da geliyorlar ertesi gün. Gelip babamı götürüyorlar. Ve diğer iki kişiyi… Tabi hedef babamdır muhtar olduğu için. Hedefte biraz o vardı. Yani niye muhtar Süryanidir? Beş, altı Süryani hane var köyde. Onlar da muhtarın sayesinde burada bir arada kalabiliyor. Muhtar gittikten sonra, muhtarlığı aldıktan sonra, biraz daha lekelendikten sonra zaten herkes kaçıp gider. Oyunları biraz böyleydi.

İşte babam içerde kalıyor. Diğer ikisi serbest bırakılıyor işkence görmeden, dayak yemeden. O da dokuz, on gün içerde kalıyor. Ve ondan önce de zaten bu yargıçlardı köyü terk et diyen, köyden çık diyen. E o da terk etmediği için cezasını çekti.

Koruculara Süryanilerden hiç katılan oldu mu?

Yuhan: Süryanilerden bir kişi.

Aynvert'ten mi?

Yuhan: Yok, Aynvert'ten kimse katılmadı. Bu komşu köyden, Altıntaş'tan, yöreden daha doğrusu bir kişi. Bu Mardin, bizim yöreden, Turabidin'den. Bu Mardin'in Bülbül köyü var Yeşilli'ye bağlı.

Bnebil mi?[11]

Yuhan: Evet, Bnebil. İşte onlar korucu olmuştu. Süryani olarak onlar korucu olmuştu. Onlar da öldürülmüştü. Üç kişi Bnebil'de, bir de burdan, Midyat yöresinde bir kişi Altıntaş'tan. Onlar öldürüldü, buradaki yaşıyor.

Süryanilerden niye katılmıyorlar?

Yuhan: Köyde kimse kalmamıştı. Katılacak kimse yok.

11 Türkçeleştirilmiş ismiyle "Bülbül" köyü.

İsho: Süryanilerden yalnız o köyde korucu vardı, öldürdüler. Üç adam… Başka Süryani korucu yoktu... Bu Altıntaş'taki için diyorlardı ne Müslümandır, ne Hıristiyan...

Bir de Mardin'de Müslüman dediğiniz zaman Araplar da var, Kürtler de, Mıhallemiler de var. Sizin burada Müslüman dedikleriniz Kürtler mi?

Yuhan: Buradakilerin çoğunluğu Kürt. Bu Mıhalmi köyleri var, onlar da kendilerini Arap olarak zannediyor ama değil. Onlar da Süryani kökenli. İşte Mıhalmi köyleri diyorlar onlara. Yaklaşık dokuz, on köy var. Belki daha fazla... Onlar Arapça konuştuğu için kendilerini Arap zannediyorlar ama değiller.

Korucu oluyor mu bu köylerde?

Yuhan: Korucu var, onların arasında da var, koruculuğu kabul eden var. Ama buradakiler yani Mıhalmiler değil. Kürt Müslümanlar. Tabi genel olarak değil ha.

Korucu olanların çoğunluğu zaten kendi halklarına, herkese… Kötü olan kötülüğünü gösterdi yani. Ayırmadı Müslümandır, Hıristiyan'dır, şudur budur diye. Genel olarak işkence ve eziyet ediyorlardı. Çoğunluğu yaptı bunu korucuların. Tabi bu da biraz devletin sırtından oluyordu. Kimse bir şey diyemiyordu onlara. Yani öyle bir görev almışlardı.

"PKK da bizi sıkıştırıyordu." demişti başta İsho Amca.

Yuhan: He, PKK'nın sıkıştırması biraz şeydi. Köylünün bir kısmı onlarla beraberdi. Onlarla beraber derken her köyden yardımlar oldu. Hatta Midyat'tan. Hemen hemen her köyden bir yardım oldu PKK'ya. İster istemez yapıldı bu. Yani gece yarısı geliyor, kapıyı çalıyor, mecburen herkes kim olursa olsun açıyordu. Mecburen açacaktı. Diğer taraftan aynı şekil… Diğer taraf da çok yardımlar gördü. Yani asker olsun, korucu olsun. Çoğu zaman mesela ben hatırlıyorum operasyon olduğunda yüzlercesi geliyordu. Sudur, ekmektir, şudur, budur askere… Diğer taraftan da PKK geldiğinde gruplar halinde…

İsho: Allah bir daha kimseye göstermesin. Yani kimseye göstermesin o zamanı…

Yuhan: PKK geliyordu diyelim. Bizde olmadı Allaha şükür. Bunun ertesi gün asker geliyor operasyona. Yok, "Dün akşam işte

sizdeydiler, şu yemeği yaptınız, şu ekmeği verdiniz."

İsho: MİT vardı MİT. Onların arasındaydı. Valla bir grup MİT'siz yok idi, bir grup ha!

Yuhan: İlk başta ihanetler vardı PKK'nın arasında da.

İsho: İnsanlar otlamaya götürüyor. İnsanlar hayvanları otlamaya götürüyor. Devlet boş değildir. Niye diyorlar… "Devlet?"

Yuhan: Devlet de milletin sırtından devlet oluyor.

İsho: Bir grup MİT'siz yok idi. Şimdi PKK geliyordu. Yemek üzerine… Muhakkak onlara bir nöbetçi yolluyordu. Devletle konuşuyordu telsizle. Biz şunun yanındayız, yemek yiyoruz. Bu MİT geldi, PKK bilmiyordu o MİT'tir. Asker geldi, yemek yaptı, dedi size de isterseniz yapacağız.

Yuhan: Bizde dediğim gibi olmadı ama olan yerler, mesela Mardin'in bir köyünde anlatıyorlardı. Diyelim muhtara gidiyorlar akşam, yemek yiyorlar, sabah erkenden muhtar ekmek veriyor onlara, götürmeleri için. Sabah erkenden asker basıyor köyü şafak sökmeden. İşte diyor "Şu kadar ekmek verdin, şu kadar kişiydi, bu kadar kaldılar evinde." Yani bu bir gerçekti. Yok, yok, muhtar da yalanlıyor. En sonunda da diyor ki "Git, bize bir ekmek getir." Asker bunu söylüyor. Muhtar ekmeği getiriyor sepetinin içinden… Onlar da gidiyor dün akşam verdiği ekmeği getiriyorlar. "Bu ekmeklerin arasında farklılık var mı, bu ekmek senin mi?" diye soruyorlar. "Benim." diyor muhtar. "Diğer ekmek senin mi?" "O da benim." diyor. Ve bir hafta sonra öldürülüyor muhtar gece yarısı.

Yuhan: Bu Gülveren köyü var. Bizimle o köy arasında bir köy var, bize yakın. Oraya gitti PKK, herhalde yemek yediler. Akşam bir oğlak kestiler onlara. Hazırladılar, yiyorlar. Grubun içerisinden bir tanesi nöbetçidir dışarıda. Diğerleri içerde yemek yiyor. Bu haber veriyor artık jandarmaya, askere. İçerdekiler de herhalde geldiklerini anlıyor. Nasıl oluyorsa, görüyorlar mı araçları bilmiyorum, hemen kalkıp çıkıyorlar. Kalkıp çıkıyorlar, asker basıyor köyü. Bakıyorlar sofra daha kuruludur evde. "Ee kimdi misafiriniz?" diye soruyorlar muhtara, azaya falan. Asker soruyor, "PKK'ya mı yemek veriyordunuz, PKK'ya mı sofrayı kurdunuz?" "Evet," dedi, "PKK'lı geldi, yemek yiyorlardı, çıktılar gitti–

ler." "Niye," dedi, "niye yaptınız, yardım yataklık yapıyorsunuz?" "Ee," dedi, "mecburuz, geldiler köyü bastılar ve bunu istediler. Biz de mecburen yaptık."

İsho: "Asker de gelse, yemek istese, mecbur hazır edeceğiz." dedi.

Yuhan: Ben de onu diyorum. Yaptık da bunu.

Sonra asker ne yapıyor?

Yuhan: Sonra asker gidiyor. Köylü köyün etrafını tutuyor bunlar daha çıkmadan. PKK'lı daha çıkmadan köyün etrafını tutuyor. Çeviriyorlar, çıkmalarına izin vermiyorlar. İşte aldılar onları aralarına. Dediler, "Aranızda bir tane ajan var." "Ya sizin aranızda bir ajan var ya da şüphelendiğimiz bir tane birinci aza var, ya da o ihbar etti." "Yok, ben kendi kendimi nasıl ihbar edeceğim?" dedi. Sonra nöbetçiyi arıyorlar, onu yakalamaya çalışıyorlar. Birisi ayağından tutuyor kaçmaması için. Telsiz varmış çorabının arasında. Sonra vuruyorlar onu, öldürüyorlar. Diğer arkadaşları öldürüyor tabi. Yani o şekildi o dönem. Korucu, PKK kılığına girip köy geziyordu, Yardım topluyordu...

İsho: Kimse bilmiyordu dost hangisidir, düşman hangisidir. Ne devlete inanıyordu, ne korucu, ne PKK. Yani hiç…

Yuhan: Devlet timleri vardı o zaman.

SANKİ OLMAMIŞ GİBİ

Süryani muhtar başka var mıydı yörede?

Yuhan: Yörede vardı. Bu Bagok tarafındaki köylerin hemen hepsi boşaltılmıştı. Karakolu olan köyler boşaltılmamıştı. Süryanilerin üç köy vardı: Xarabale, Anıtlı (Hah), Midin. Bunlarda karakol olduğu için boşaltılmamıştı. Tabi korucu da olmamışlardı. Diğerleri boşaltılmıştı. Korucu olmayan köyler karakol olduğu için köyde o sayede kalıyorlar, köyü terk edemiyorlar. Karakolu olmayan köy korucu da olmuyor, mecburen köyü terk ediyor. O şekilde. Bizim de o sebeple köyü terk etmemiz lazımdı.

Yine de terk etmediniz.

Yuhan: Terk etmedik ama acısını çekiyoruz. Ne bileyim…

Bazen bakıyorsun pek faydası olmamış gibi. Yani çıkanlara da kalanlara da pek bir faydası dokunmadı. Ne bileyim… Belki de olmuştur ama biz görmüyoruz.

Nereye gidilse geride birileri kalıyor sanki.

Yuhan: Doğrudur. Kalanları da görmüyorlar. Kaldılar. Mesela babam bunları yaşadı. Babam gibileri bunları yaşadı ama kimse ilgilenmiyor, görmüyor. Sanki olmamış gibi. Geçenlerde Diyarbakırlı bir yönetmen arkadaş geldi, bir film senaryosu hazırladı. Kendisi de bunu anlatıyor, adam diyor, "Biliyorum soykırımda ne olduğunu." Yani, "Ben de bir Kürdüm, Diyarbakırlıyım ve böyle bir şey hazırlamak istedim hem sizin için, belki bizim için de olabilir. Ama en çok da Süryaniler için bir şey yapmak istedim" diyor. İlk defa uzun metrajlı Süryanice film oluyor Türkiye'nin genelinde. Tabi bizim için de biraz iyiydi yani bugün kendimizi izah etmemiz, burada var olduğumuz, bu dilin var olması, biz de bunu düşündük.

90'LARDA BİR SÜRYANİ ASKER

2000'li yıllarla beraber dini farka olan yaklaşımlarda ne ölçüde değişim oldu sizce?

Yuhan: Duruyor ya çok şey. Mesela ben askere gittiğimde babam anlatırdı: "Çavuşun biri geldi. Şahadet kelimesini getir dedi. Yok, dedim. Türkçe bilmiyordum, konuşamıyordum. Sonra dövdü beni. Dövmeye başladı, toplandılar üstüme. Ben de tercüman istedim. Kürt Nüsaybinli biri geldi. O da çavuştu, tercümanlığımı yaptı." Babam bunları anlatıyordu sürekli. Sürekli din üzerinden kavgalar, dayak falan.

Ben 2001'de gittim, 2002'de usta birliğine girdim Siirt'te. Aynı şeyler yaşandı. Gidiyoruz on dört kişiyle. Özel Harekât Taburuna girdik, katıldık, aldılar bizi. Jandarma Özel Harekât taburu... Tabi yöreden de ilk giren iki Kürt biz oluyoruz. Yani Güneydoğu'dan gelen ilk iki kişi… Bu tabura kaç seneden beri kimseyi alamıyorlardı. Bir ben, bir de Dargeçit'ten bir arkadaş. İşte kısa künye yapıyoruz isim, soy isim, memleket falan, ee hangi silahı aldınız… On dört kişiyle girdik, sırayla yapıyoruz, bana vardığında "Yuhanun

Akay," dedim, "Mardin." İşte acemi birliğim Bilecik falan filan, şudur budur. "Bir daha tekrarla." dedi Ankaralı üsteğmen. Tekrarlayınca "Sadece ismini söyle." dedi. İsmimi söyledim. "Kimlikte Yuhanun olarak geçiyor, genelde arkadaşlar Yuhan diye hitap ediyor." dedim. Tekrar arkadaşlara soruyor. Diyor ki, "Arkadaşınızın ne söylediğini anladınız mı?" Evet dediler. Beraber girdiğimiz için "Evet ismi Yuhan." dediler. "Niye, sen nereden girdin buraya? Nereden geldin Türkiye'ye?" diye sordu. İnsan şey oluyor. 2000 yılındayız, babam anlatıyordu hadi, biz o zamanda kaldı zannediyorduk. Üsteğmen sordu: "Sen nereden geldin, nereden girdin Türkiye'ye, dış devletlerden mi geldin?" "Yok," dedim "ben buralıyım, ben Türkiye'deyim. Türkiye'den çıkmadım daha, yurtdışına gidemedim daha. Avrupa'yı falan görmedim, Arabistan'ı görmedim, Suriye'yi görmedim." "Yok," dedi, "Avrupa devletlerinden falan mı geldin?" "Yok" dedim. "Niye," dedi "Sen nesin?" Dedim "Süryaniyim." "Süryani ne oluyor?" diye sordu. "Hıristiyanım," dedim ben de. "Hee Hıristiyan mısın?" diye yineledi. "Evet." dedim. Ve adam bir gün olsun yüzüme gülmedi.

Binbaşı vardı, beni bahçeye tabur komutanı yaptı. Atışa gittik, üç el ateş ediyoruz. Ateş ettik gruplar halinde. Benim de üç merminin ikisi aynı deliğe denk geldi, aynı yerden geçti. Bir tanesi bir santim falan hafif kaydı. "Aferin." dedi. "Sağ olun komutanım." dedim. Böyle birden bire yüzüme baktı, sanki pişman oldu dediğine. "Tamam," dedi, "sen git, bir daha atma, sıkma." Ve sürekli bahçedeydim, bahçe görevlisiydim, bahçeye verdiler beni. Ve bir gün olsun yüzüme gülmediler. Rütbeliler sürekli ordaydı. Tabur komutanıyla beraber tüm üst teğmenler ve diğerleri. Ama bir gün olsun yüzüme gülmedi adam. En sonunda da beni boşu boşuna disipline gönderdi cezaevine iki gün. Nöbette yatıyormuşsun, bilmem ne. Yakalanmadım ama nöbette yattığımı söylüyorlar. "Yatıyorum, evet doğrudur." dedim. O şekil yani. Babam anlatıyordu ben de dedim, hangi dönemde yaşıyoruz… Bugün adam Ankara'da yaşıyor yani bunları, bir de üsteğmen bilmiyorsa, Süryanilerin varlığını bilmiyorsa, biraz kötü oluyor. Bir de benim ilk gurbetim oluyor askerlik. Onun dışında hiç çıkmadım yani. Ya bakma sen çoğunun içinde hâlâ şey var, Hıristiyanlar deyince akıllarına haçlı seferleri falan geliyor. Çoğunluğu öyle düşünüyor hâlâ.

SÜRYANİLER VE KÜRTLER

Şimdi Kürt hareketine ne diyorsunuz? Mesela Ahmet Türk adım atıyor.

Yuhan: Onlar şu an çok çok iyi. Bu yaklaşım, PKK'nın, partinin bu yaklaşımı çok çok iyi… Gerçekten demokratik bir yaklaşım... Yani farklılık yok. Ama halkın çoğu bunu bilmiyor daha. Çoğunluğu diyor evet biz de Kürdüz, biz de aynı yolu takip ediyoruz ama çoğu bilmiyor daha. Ne olduğunu bilmiyor, kabullenmiyor, kabul etmek istemiyor. Yine din giriyor araya. Yani din de güzel bir şeydir. Yani dinler kendi dönemlerine gelen çok güzel kanunlardı. Yani bugünkü gibi bir yasaydı. Öyle diyebiliriz. Gerçekten de öyleydi. İki bin yıl öncesinde Hıristiyanlık gerçekten çok güzel bir şeydi. Yani tüm insanları eşit gör veya karşındaki insan olduktan sonra insanca davran. İnsanlığınla alıp ver onunla. Başkasının malını yeme. Haksızlık etme. Bugünkü yasa gibi gelmesi çok güzel bir şeydi. Yani din odur. Din hiçbir zaman zorbalığı kabul etmedi. Hiçbir din.

Ancak artık din adamlarının yorumuna kalıyor. Nasıl yorumluyorsa. Mesela bizimkiler de diyordu, "Bu Müslümandır, güvenme." "Özellikle 1915'teki olaylardan dolayı güvenme." diyordu. Yoksa eskiden öyle değildi. Eskiden öyle değildi. Eskiden mesela bizim, dedemin, Müslümanın, herkesin bir öküzü vardı. Ortaklaşa bu öküzlerle çift sürüyorlardı. Ama 1915'teki Soykırım'dan sonra artık güvensizlik olmaya başladı: "Yok Müslümana güvenme." Müslümana da diyorlar ki "Bir Hıristiyanı öldürdüğünde direk cennete gidiyorsun." Bu şekilde oluyor.

1915 öncesi için böyle bir düşmanlık anlatmıyorlar yani?

Yuhan: Yani yoktu sanırım. Duymadım. Dini de alet ettiler, yok cihattır, yok şudur, yok budur. Hâlbuki dinde de yoktu. Belki İslam'da da yoktu. Bugünkü insanları suçlamak da kötü oluyor. Hemen hemen aynı şeye denk geliyor. Aynı durumu yaşatırcasına yani... Bugün kalkıp "Deden ya da yok babanın dedesi böyle böyle yaptı." diye adamı suçlamak da kötü bir şeydir. Şimdi kalkıp da bugünkü Kürdü suçlamak olmaz. Yani işte Ahmet Türk de özür diliyor. Şimdi kalkıp bir de üstüne üstüne gitmek artık… "Yok, sen öldürdün, sen öldürdün, sen öldürdün," olmaz. Gerçekten

hatadır. Bir şeyden dolayı değil de yani bugün kalkıp başkasını suçlamak… Ben böyle görüyorum. Yani diyelim ki bir insanı dedesinin yaptığı bir hatayla suçlamak olmaması gereken bir şey.

5

BU TOPRAKLAR HEPİMİZE YETER

Midyat, Haziran 2014

Diba Gabriel ile Barış ve Demokrasi Partisi'nin Midyat İlçe Ofisi'nde buluştuk. Hikâyesini aktarmak için aracı olmak istediğimizi söylediğimizde kayıt cihazını açmadan başlıyor anlatmaya. Bu bölgede birçok gerçeğin gizlendiğini ve dillendirilmesi, duyurulması gereken ne kadar çok Süryani hikâyesi olduğunu söylüyor, abilerinden birinin devlet güçleri tarafından katledilişini anlatmak istediğini paylaşıyor bizimle. Ailesinin zorla göç ettirilme hikâyesinin içinde kendi göç hikâyesinin evlilik kararıyla gerçekleştiğini öğreniyoruz sonra. Bir kadın olarak aşina olmadığı bir ülkede yeni yaşam kurma mücadelesinin nasıl güçlü bir şekilde üstesinden gelinebileceğini gösteriyor bize anlattıklarıyla. Türkiye'de Süryani olmanın devlet nezdinde köle gibi görülmek için temel neden olduğunu vurgularken Süryanilerin bölgede maruz kaldığı daha önce çok da duymadığımız birçok zulmü aktarıyor. Sıra köye geri dönüş hikâyesine geldiğinde, kelimelere gerek kalmıyor, nasıl bir özlemle tekrar doğduğu topraklara kavuştuğunu birlikte hissediyoruz.

GÖÇTEN ÖNCE KÖYDEKİ HAYAT

Ailenizden ve kendinizden biraz bahsedebilir misiniz?

Biz Süryani'yiz, evde Süryanice konuşuyoruz. Dört çocuğum var. Çocuklar da evde Süryanice konuşuyor. Ben beşe kadar köy–de okudum, şu anda açık öğretimde okuyorum. Köyümün adı Taşköy, eski adıyla Arbo. Köyümüzde hepsi Süryani, altmış aile vardı. Arazilerimiz vardı. Geçiniyorduk. O zaman, beş yüze yakın küçükbaş hayvanımız vardı, büyükbaş hayvan vardı, inek, katır, koyun... Bir sürü hayvanlarımız vardı.

Köyde dini ritüellerinizi yerine getirebiliyor muydunuz?

İbadethane var mıydı, ibadet edebiliyor muydunuz köyde kendi geleneklerinize göre?

İbadetlerimize iki köy yanımızda olan Üçköy'deki (Sêdarê) papaz geliyordu. Çünkü köyümüzde papaz yoktu. Köyde yedi kilisemiz var, şu anda hepsi define avcıları tarafından harap edildi. Birini yeni tamir ettik. Amcamın oğlu kırk bin Euro vererek onu tamir etti. Orada da şu anda dini ihtiyaçlarımızı görüyoruz.

Peki, köyde herhangi bir sorun yaşıyor muydunuz? Kimliğinize dair, ibadet ederken ya da kiliseye giderken...

İbadetlerde yoktu ama hep baskı vardı üstümüzde. Askerler geliyor, "Silahınız var mı? PKK'ye yardım ve yataklık yapıyor musunuz?" diyordu. Hep gelip... Bir kere hiç unutmam, bütün köyün erkeklerini sıraya dizdiler ve dövüyorlar. Küçük çocukları bile... Yani tutup hepsini on ikiden böyle. Böyle sıralayıp, dövüp... Hatta dört kişiyi, o kadar işkenceden sonra, dört kişiyi de alıp götürdüler sorguya, ayriyeten. Bu şekilde bir olay olmuştu.

Bu olay kaç yılında yaşanmıştı?

İşte bu 80'lerden sonra... Bir de insanlarımızı göçe zorlayan bu petrol boru hattı var. Bu yüzden bütün bu köylerimizi parasız, mecburi nöbete tabi tuttular. Her akşam, iki kişiyi yağmurda, karda, soğuk havada, silahsız, sabaha kadar gidip gelmeye zorluyorlardı. Bütün köylere, bütün köylülere... Askerler nöbet tutmuyordu. Köylülere nöbet tutturuyorlardı. Askerler yalnız böyle ciplerle kontrole geliyordu. Onları yolda görmedikleri zaman bir köşede gördükleri zaman dövüyorlardı. Bunu gündeme hiç kimse getirmedi. Bunu gündeme getirin. O nöbet tutan korucular para alıyor. Süryanilere bedava yaptırıyorlardı bu petrol boru hattını koruma işini. Bunu gündeme getirin. Bu gündeme getirilirse, aslında çok tazminatlar ödenmesi gerekiyor insanlarımıza.

Siz kaç senesine kadar köydeydiniz?

Ben 1985'te evlenerek ilçeye yerleştim. Ailem köyde, Arbo'da yaşıyordu daha ve 86'da yazın, altıncı ayda abim yatarken gelip öldürdüler, gece saat birde. Abim öldükten sonra bir yıl daha ailem kalmaya çalıştı. Muhtarımızı gelip götürdüler. PKK'ye yardım ve yataklık dayattılar, bir ay boyunca işkencede kaldı. Dönünce, inan, köylüler tanıyamadı, o kadar mahvetmişlerdi

işkencelerle ve de oğlu işte şeyden [Avrupa'dan] gelerek, on bin frank rüşvet verip, Diyarbakır'da tutukluydu, onu çıkardı hapis–ten, Diyarbakırıda tutukluydu. Çıkardı hapisten, birkaç gün sonra gelip taradılar. Taradılar, evde yatan bir misafirleri vardı. Akşam yatakları koydular, bildiğiniz gibi köylerde yatak seriliyor, onlarda yatıyorlar. Çocuklar alt katta yattı ve muhtarla misafir yukarıdaki katta yattılar oğluyla. Misafir yanlışlıkla muhtarın yatağına uzandı, o da çekindi bir şekilde "Bu benim yatağımdır, sen bu tarafa git." demeye ve o diğer yatakta yattı. Gelip gece taradılar ve o muhtarın misafirini öldürdüler. Ve sonra bütün ailem de, kalan köylüler de göç ettik. Göç etmek zorunda bırakıldık daha doğrusu. Bu şekilde.

Bu baskı sürekli miydi köyde?

Tabi, her gün geliyorlardı. "Terörist gördünüz mü, yemek veriyor musunuz?" diye soruyorlardı şimdiye kadar. Daha şimdi de var. Köylülerimiz geldi birkaç evi yaptılar. Her gün çağırıyorlar: "Geliyorlar mı, ekmek veriyor musunuz, görüyor musunuz?" diye soruyorlar. Bu şekilde onları yine rahatsız ediyorlar.

ZORUNLU GÖÇ

Aileniz ilk İsveç'e mi geldi?

Ailem buradan İstanbul'a gitti. İstanbul'dan akrabalarımızla Avusturya'ya gittiler. Avusturya'dan küçük bir uçak tutarak İsveç'e gittiler. O zamanın parasıyla kırk üç bin krom bu uçağa vererek İsveç'e gittiler.

Kalabalık bir grup mu İstanbul'a gitmişti?

On beş kişilik bir ailemiz vardı. Abimin çocukları, annem, babam ve kardeşlerim...

İstanbul'da ne kadar süre kaldılar?

Valla tam süreyi bilemeyeceğim ama birkaç hafta kaldılar ora–da, gidebilmek için. Pek de öyle yakın akraba yoktu orada. Gittiler bir otelde kaldılar, öyle bir şey.

Peki, köydeki diğer insanlara ne oldu?

Hepsi kalktı çıktı oradan, hepsi yurtdışına göç etti.

Tamamıyla boşaldı köyümüz. Yalnız bizim köyümüz değil. Bütün o köyleri, ona yakın köylerimiz vardı o Bagok Dağı'nda,

hepsini boşalttılar. Geliyorlardı. Hizbullah'ı geliyordu, şu bu geliyordu. Artık bir köyümüzde, PKK giysilerini giyerek askerler geliyordu. Kapıyı açmıyorlardı zavallılar beşten sonra. Her evde telefon olmadığı için herhalde telefon geldi akrabalardan diye çağırıyorlar. Zorla açıyorlar kapıyı, birden o askerler geliyor. O dağdaki gerillaların giysilerini giyerek evlere dalıyorlar. Adamın cebine ellerini atıyorlar. O zaman beş yüz mark çıkarıyorlar ve alıp götürüyorlar. "Yapmayın diyor, bu benim paramdır." Yok, alıp götürüyorlar. Diyor, "Bölüşün siz köylüler." Ertesi gün hemen askerler geliyor, köyü tutup, o muhtarı götürüyorlar. Diyor, "Sen dün para verdin PKK'ye." "Yok," diyor, "vermedim." Hemen gidip o giysileri giyip adamın önüne geliyor. "Yok," diyor, "Aha, bana beş yüz mark vermiştin." "Yok," diyor, "sen aldın ben vermedim." Adamı öyle bir işkenceden geçiriyorlar, adam çıktıktan sonra bir daha buraya gelmemek üzere gidiyor. Şu an Hollanda'da.

Akrabalarınız olduğu için mi oraya gittiniz?

Ben evlenerek gittim. Ben eşimle tanıştım, evlenerek gittim. Ben İsviçre'de işçi olarak çalışıyordum. Biz 2002'de döndük buraya. Kesin dönüş yaptık. Midyat'a yerleştik.

Köyünüze dönmediniz, değil mi?

Köyümüze dönmedik. Benim babamların köyü zaten boştu, eşimin köyü de boştu. Yandaki köyde birkaç aile vardı, oraya geçtiler. Şu anda eşimin köyü, beş altı aile yurtdışından gelerek, tekrar kesin dönüş yaparak, şu anda kendilerine yeni evler yaptılar ve yerleştiler.

Bu yaşadığınız göç olayı ilk yaşadığınız olay mıydı? Bundan önce, daha önce sürgün edilen, göçe zorlanan kimse var mıydı? Yaşadığınız olay ya da duyduğunuz, size anlatılan bir olay var mı?

Zaten 1915'te insanlarımız, Osmanlı Devleti tarafından katledildi. Kürt aşiretleriyle beraber. Şeyh Said zamanında zaten 1915'ten sonra 1925'te, Şeyh Said'e yardım amaçlı toplanacaklar dediklerinde bir grup Süryani de gitti. Mardin'e yetişinceye kadar yüz elli adamdan, Süryani adamdan kırkı kaldı. O yardım amacıyla gittikleri zaman, Kürtler tarafından, o yüz on kişi öldürüldü. Yani, kime dayanırsak, yaslanırsak hep darbe yedik. Bu da bir

gerçektir yani. Geçen seçimlerde Sayın Ahmet Türk 1915 olayları için gelip dernekte ve manastırımızda özür diledi ve tekrar beraber çalışmamız için teklif verdi. Midyat'ta tek Süryani olarak eşim partiye girdi. Beş yıldır da beraber çalışıyoruz BDP ile geçen dönemden beri.

Yurtdışına ilk gittiğinizde zorluklarla karşılaştınız mı?

Tabi, nasıl karşılaşmayalım? Gidiyorsun ne televizyonu, ne dediğini anlıyorsun ne de başka bir şey. Gazeteleri okuyamıyordum. Orada sanki nasıl diyeyim, dışarıdaki insanlarla bile konuşamıyorsun. Bu çok zor bir şey… Hani bir azimle kalkıp Almanca'yı öğrendim. Ben öğrendim, eşim öğrenmişti zaten benden önce. Altı ay önce gitmişti. Eşim de ilk olarak İstanbul'daydı, oraya göç etmişlerdi köyden. Orada altın dükkânları vardı. O, Türkeşçiler yine insanlarımızı İstanbul'da da zorladılar. Baktılar, insanlarımız dükkân sahibi oldu. İnsanlarımız çok çalışkan, gittikleri her yerde hemen kendilerini toparlayıp, çalışıp bir şekilde yaşamlarını geçindiriyorlar hiçkimseden yardım almadan. Baktılar ki oturdular İstanbul'da, orada da Türkeşçiler rahat vermedi. Her köşe başında birine silah dayıyorlar ve dövüyorlardı. Bu şekilde insanlarımızı İstanbul'dan da göç ettirdiler. Eşim ve dayısı bir ton dayak yiyenlerdendir. Tutmuşlar silahı dayamışlar. Biri dayamış silahı bir şey yapmamaları için ve çok kötü dövmüşler onları dayısıyla.

Ondan sonra mı İsviçre'ye göç ettiler?

Eşim on yedi yaşında babasının imzasıyla İsviçre vizesini alarak İsviçre'ye gitmiş. Orada iki yıl turist vizesiyle kalmış, sonra bir gün yakalamışlar, "Ne yapıyorsun burada?" demişler. Demiş, "Valla abilerim ablalarım burada, ben de çalışmak istiyorum, o yüzden geldim buraya." Demişler: "Filan yerde işçi arıyorlar, git kendini kaydet." ve o da gidip yapmış işlemlerini ve orada on yıl boyunca aynı yerde çalışmış. Sonra on yıl da bir başka yerde çalışmıştı, bir başka fabrikada.

Yurtdışında hiç sorun yaşadınız mı kimliğinize dair? Süryani olmak orada bir sorun oldu mu ya da siz kimliğinizi gizleme gereği duydunuz mu?

Yok kesinlikle… Bizim zaten hiçbir yerde kimliğimizi gizleme ihtiyacımız yok. Ne burada ne orada, gizlemiyoruz. Biraz, başımız bu Bagok Dağı'ndaki taşlar gibi kalındır [gülüyorlar].

ANNEM BABAM YAĞMUR GİBİ YAĞDI

Döndüğünüzden beri burada dini ritüellerinizi yerine getirirken ya da yaşamınızı idame ettirirken herhangi bir sorunla karşılaşıyor musunuz?

Yok, burada bayağı çoğunluğuz, bu bölgede. Burası Süryani bölgesi... Öyle bir şey... Zaten 2002'den sonra Türkiye bu Avrupa Birliği'ne girme sürecini dikkate alarak bize yapılan baskıları az da olsa hafifletti ama tamamıyla bitti diye bir şey yok. Maalesef, köylere şimdiye kadar bile gidiyorlar, diyorlar: "Ne için geldiniz buraya, bu dağ başında ne için bu evleri yaptınız?" Bu şekilde insanlarımıza baskı uyguluyorlar.

Peki, geçmişte yaşadıklarınızı düşündüğünüzde bu sıkıntıları aşmak için neler yapılabilir?

Bu sıkıntıları aşmak için ilk önce TC, bu ülkenin yalnız Türklerin olmadığını bilmeli. Çünkü burası bütün halkların ülkesidir. Ermenilerin, Süryanilerin, Rumların, Yahudilerin, Êzîdîlerin ve Kürtlerin. Türkler sonradan gelmiş Kafkaslardan ve malımıza mülkümüze hazıra konmuş. Öyle görüyoruz.

Bugün Türkiye'deki siyasi ortama baktığınızda ne görüyorsunuz, neler düşünüyorsunuz?

Pek parlak bir şey düşünemiyorum. Çünkü bir gelişme yok. Yıllardır, yüz yıllardır yaşanan bu faşist düşünceyi devam ettiriyorlar. Kesinlikle bir barış yapma düşünceleri yok. Çünkü öyle bir barış yapılacaksa eğer 1915 katliamları bir şekilde kabul edilmeli. Mallarımızı mülklerimizi geri vermelerini isteyeceğiz. Hatta şu anda amcalarımın Mardin'de 350 dönüm arazileri var. 1960'larda amcamlar, Mardin'in bir köyünde komşuların rahatsız etmelerinden dolayı Suriye'ye gitmek zorunda kaldılar. Birine emanet ettiler bu arazileri. Bir kısmını da zorla aldılar amcamlardan. Şu anda, Suriye'den yukarı çıktılar ve orada durumları iyi değil amcamların. "Evimizi istiyoruz, tarlalarımızı istiyoruz." diyorlar. Bu sefer de köylülerden biri, "Yok yeğenim," diyor, "ben hacca gitmiş biriyim. Yalan söylemem. Baban bize hediye etti." İnsan malını mülkünü hediye eder mi? Kim kime hediye etmiş de sana edecek. Dedik: "Yok, emanet ettik, başkasına, siz gidip aldınız mülkümüzü. Kimse dedim, 350 dönümlük arazilerini hediye etmedi, hiç

kimse." Bu şekilde...

Şimdi geri dönenlerin toprak sorunları ya da mülkiyet sorunları oluyor. Sizin de benzer bir sorununuz oldu mu?

Otuz yıldır tarlalarımız hiç sürülmedi. Orman olarak gösterdiler, hazine malı yaptılar. Şimdi kapımızın önüne kadar hazine malı yaptılar. Diyorlar, "Satın alın." Babamların evleri o kadar yıkıldı, döküldü; 450.000 paha biçtiler eve. Ee, şimdi kalkıp iki odalı bir yeri onarsa, yarım milyona onaramazsın. Tapuya 450.000 paha biçtiler. Abimin adına geçirmek istedik. Bizden 14.000 lira istediler. Valla dedim kalsın. Öyle 14.000 verecek paramız yok. Bu şekilde durum, resmen avukatlara çalışıyoruz. Ya tarlamız var, atıyorum, değeri 1.000 liradır. Avukat 5.000 senden istiyor, davayla tekrar alabilmek için. Ee, onun için bırakıyoruz. Yani avukatlara gidip, ederinin dört katı verip mahkeme açacaksın. O mahkeme de on yıl ya sonuçlanır ya sonuçlanmaz. Zaten şu anda bir mahkememiz var babamların arazileriyle ilgili. Bu boru hattını korucular ve devlet ortaklaşa patlatıp, o petrolü çalıyorlardı. Ve bütün babamların, köylülerin tarlalarını ziyan ettiler bu yüzden. Yeterince çalıyorlar gerisi de akıyor, akabildiği kadar artık... Bütün tarlalarımız bir parça siyah bir şeye, petrol şeyine dönüştü, orda hiçbir şey ekemiyorsun artık ve daha on yıldır tespit için oraya gitmediler. Şu anda mağduruz. Köye amcamlar, dayımlar döndü, orada ev yaptılar ama o tarlaları ekemiyorlar. Çünkü o tarlalar ziyan oldu, ne devlet gelip, keşif yapıp zararımızı ödüyor ne de başka bir şey yapıyorlar, böyle sorunlu bir hayatımız var Süryani olarak.

Köyünüze dönen kaç aile var dediniz şimdi?

Tamamıyla kimse daha geri dönmedi. Çünkü ağaçlarımızı, bağlarımızı, bahçelerimizi dipten kesip odun yapıp, odun yerine yaktılar ve şu anda her şeyi yeniden ekmemiz gerekiyor. Şu anda bir kilo meyve lazımsa, gelip Midyat'tan almak zorunda kalıyorlar. Bir saatte geliyorlar, bir saatte dönüyorlar. Bir kısa yolumuz vardı, onu da kapattılar. Bu petrol hattından rahatça çalıp götürsünler diye, oradan geçişimize izin vermiyorlar. Ve biz bütün bu dağ köylerini dolaşıp, ancak köyümüze gidebiliyoruz. Bu şekilde.

İlk gittiğinizde ne hissettiniz köye?

Kendimizi çok kötü hissettik. Annemle babamı götürdük,

annem ve babam böyle yağmur gibi yağdı [ağlıyor]. Hâlâ gözü–mün önünden gitmiyor.

Köyünüze göç ettikten sonra ilk ne zaman gittiniz?

2002'de gittik, ama ilk kez babam, annem gelince yazın bizim eve gittik. O anı anlatamam... [ağlıyor]. O babamın gözyaşlarını, ne çektiğini... Yani, bizim Süryani olarak işimiz çok zor burada. Çünkü biz bu toprakların esas sahibiyiz ve bir şekilde bu topraklar adım adım bizden alınıyor. Bu topraklar hepimize yeter aslında. Kürtlere de yeter, Süryanilere de yeter, Ermenilere de yeter. Yeter ki insan olarak birbirimizi kabul edelim.

6

YERİM, MEMLEKETİM HARABE

Midyat, Temmuz 2014

Midyat'ta bir arkadaşımız aracılığıyla tanıştığımız Yusuf Amca'nın evinde buluşuyoruz görüşme için. Eşi, kuzeni, damadı ve oğluyla birlikte balkonlarında oturuyoruz bir süre. Eşiyle de görüşme yapmak istediğimizi söylüyoruz, çünkü kadınların dilinden duymak istiyoruz biraz da göç hikâyelerini, ancak rahatsız olduğunu ve uzun süre konuşamayacağını dile getirip Yusuf Amca'yla görüşmemizi istiyor. Yusuf Amca Taqa (Oyuklu) köyünden, Almanya'ya 1987'de göç etmiş. Yusuf Amca, 80 ve 90'lardaki göçün Êzîdîlerin ilk göçü olmadığının altını çiziyor. Êzîdîlerin yetmiş üç ferman sürgün yaşadığını ancak özlerini hiç kaybetmediğini gururla ve dirençle söylüyor. 87 yılında tüm mal varlığını geride bırakıp göç etmek zorunda kalmış. Yusuf Amca, şikâyet gibi anlaşılmasını istemediğini ancak eskiden beri önemli göç nedenlerinden birinin İslamiyet'in zulmü olduğunu aktarıyor. Êzîdîler olmasaydı şu anda Kürtlerin de olmayacağını ekliyor. Yaşadığı zulmü ve sıkıntıları anlatırken derin derin nefes alıyor, hâlâ ağırlığını hissediyor yaşadıklarının. 93 yılında korucuların saldırısında yengesi ve dayısını kaybetmiş ve abisiyle birlikte başka birçok yolcu da ağır yaralanmış. Ailesinin bu olaydan sonra yaşadığı sıkıntıları aktarırken bize bir yandan da Êzîdî kültürünün kendileri için önemini anlatıyor.

Biraz kendinizden söz edebilir misiniz?

Adım Yusuf Kaya. 1938'de Taqa (Oyuklu) köyünde doğdum. Sekiz çocuğum var, ikisi oğlan, altısı kız.

Okuma yazmanız var mı?

Yok vallahi. Benim zamanımda okul yoktu. Belki biliyorsundur, okul bize 1982'de geldi. O zaman 1982'de ben Almanya'ya

gittim. Ben köydeyken, ticaretle uğraşırdık. Hayvan, mercimek, buğday, kuru üzüm, pekmez ticareti yapardık. Bir arada Suriye'de kaçakçılık yaptım. O sıralar evliydim, üç yıl Suriye'de kaçakçılık yaptım… O zamanlar ticaret iyi bir işti. İyi bilen için çok kârlıydı.

YETMİŞ ÜÇ ÊZİDÎ FERMANI

Almanya'ya ne zaman göç ettiniz?

Yeğenim, sana anlatayım göçümüzü. Bizim göçümüz çok uzun zaman önceydi. Bildiğin gibi insan okumuş olunca her şeyi anlıyor. Êzîdî göçü 1788'de olmuş. Êzîdîler öldürülüyordu, vuruluyordu, ayrımcılığa uğruyordu. Rahmetli ninem derdi, ona da büyük büyük ninesi anlatmış, rüştüler [askerler] Midyat'a gelmişler. Bir kadını öldürmüşler. Öldürdükleri kadının beş, altı aylık bir bebeği varmış. Bebek annesinin göğsüne çıkmış süt emmek için. O sırada iki adam bebeğin ellerinden ve kollarından tutarak duvara çarpmışlar. Büyük büyük ninem çığlık atmış ve demiş ki: "Eyy Allah'ın insanları, sizde hiç vicdan yok mu? Zaten annesini öldürdünüz bu günahsız bebek size ne yapmış?" Rüştüler ise; "Büyüdüğünde size bir erkek olacak." demişler. Bu kadar vicdansızlık olmaz!

İlk Êzîdî göçünde, büyük bir ferman çıkarılmıştı. Çoğu Êzîdî; Şengal'e, Roboski'ye, mağaralara, yüksek kayalara kaçtılar. Êzîdîler için yetmiş üç tane ferman çıkarılmıştır. Ancak Êzîdîler ne dillerini ne de kimliklerini terk etmişlerdir.

Bizim, kendi göçümüz ise 1987'deydi. O zamanlar yalnız biz göç ettik. Ya elimize silah alıp kardeşlerimizi öldürecektik ya da gidecektik. Yani ya devleti öldürecektik ya da kardeşlerimizi. Hiçbir zaman silah alıp kardeşlerimize karşı durmadık. Yanlışımız birbirimizden kopuk oluşumuzdur.

Dediğim gibi eskiden işte bu şekilde göçmen olmuşuz. İkinci göçümüz ise… Şimdi burada çok şey söylemeyelim. İlk önce dinimiz, mezhebimiz üzerinde duracak olursak biz kendi milletimiz ile evleniriz ancak. İslamiyet ile ya da Hıristiyanlık ile evliliğimiz yoktur. Yalnızca Êzîdîler ile evlenebiliriz. Başka kimseler ile evlenemeyiz. Neden evlenmiyoruz, çünkü yabancı aramıza girsin istemiyoruz.

Misal biriyle sohbet ediyorduk, bir seyit ile, önceden seyitler vardı, şimdi onlar seyitliklerini harap ettiler. Tabi çoğu seyit yolunu ve amacını değiştirmiş değil. Şimdiki seyitler nasıl da çingene gibi olmuşlar. Öyle değil mi? O çingeneler nasıl seyitliği sürdürsün. Sürdüremezler. Bizimkisi de öyle… Biz, aslımızı, Kürtlüğümüzü kaybetmek istemiyoruz. Eğer ki dilimizi terk edersek kültürümüzü de terk etmiş oluruz. Eğer Kürtlüğümü bırakacak olursam ben ne Kürt'üm ne Müslümanım ne Êzîdî'yim...

Biz de işte bu şekilde göç ettik. Babam, erkek kardeşim ve yengem Taqa'da kaldı. Onların çocuklarını da korkup götürdüm. Eğer çocukları götürmeseydim teki bile hayatta kalamazdı. Onların beş çocuğunu, on yaşına kadar yanıma aldım. 1993'ün üçüncü ayında Taqa yolunda otobüsümüzü durdurdular, yengemi öldürüp erkek kardeşimin ayaklarını sakatladılar. Kardeşim bu nedenle göç etti. Hâlâ düzgün yürüyemiyor. Ama Almanya yardım edip onun ayaklarını tedavi etti. Belki Türkiye'nin gücü onun ayağını iyi etmeye yetmezdi. Bunları yapmaya kimin hakkı vardı? Êzîdîlerin, Hıristiyanların dolmuşları deyip patlattılar.

Başka bir olayda ise Hezax (İdil–Şırnak) yolunda, içinde yedi, sekiz Hıristiyan'ın bulunduğu bir taksiyi patlattılar. Taksiciyi de öldürdüler. Onların suçu neydi? Kimsenizi öldürmemişlerdi. Hâşâ, kadınlarınıza dokunmamışlardı. O ihtiyarların arkasına düştüler. Bu adalet mi? Bu İslamiyet meselesi değil, bu zorbalık meselesi. Bu sebepten biz de kaçtık. Bizim göçümüz bu şekilde oldu.

ZULÜMDEN KAÇIŞ

Amca 1993'teki olay nasıl oldu? Kimler yaptı?

O olay şöyle oldu: Cizre yolunda, Mîzax köyüne yedi kilometre kala (Taqa gibi Mîzax'ı da harap etmişler) altı korucudan üçü yolun bir tarafına, üçü de yolun diğer tarafına geçmişler. Dolmuş geçtiğinde de dolmuşu durdurup boşaltmışlar. Koruculardaki altı kalaşnikof varmış. Diğerlerinde ise hiçbir şey yok. Dayım Halil, Hıristiyan adı Gewrî, dolmuşun şoförüydü, öldürüldü. Beş Hıristiyan öldürüldü. Yengem, Nure Kaya öldürüldü. Erkek kardeşimin bacağı koptu. Dokuz tane de yaralı vardı. Almanya'da karde–

şimin ayaklarını tedavi ettiler ama silahın bir parçası damarında kaldı. Bunun için çok uğraştılar ama çıkaramadılar. Kardeşime bir de hastalık kaldı. Bu zulümkârların işi değil midir? Bütün bunları devletin koruculari yaptı.

Dava açmadınız mı?

Hayır. Kimi kime dava edeceğim? O zamanlar biz dava mı açabiliyorduk sanki. Avrupa'da dava açtık. Almanya'daki Baş hâkim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne dava açtı. Dava sürüyor. Nasıl ki Ermenilerin davası sürüyorsa o da sürer. Nereye kadar bilmem! Bu olay yaşandıktan sonra 1993'ten sonra ben, babamı ve erkek kardeşimi köyden götürdüm. Daha çocukları küçücüktü. Biri de iki yaşındaydı**.** Yengem de hamileydi.

Yengeniz öldürüldüğünde hamile miydi?

Evet. Öldürüldüğünde hamileydi. Bebeği karnındaydı. Oğlan çocuğuna hamileydi. Artık onların ardına düşmüşlerdi. Ne yapabilirdik? Babam artık ayakta değildi, onları idare edecek kimse yoktu. Ben Almanya'ya gittim ve Almanya'ya rapor verdim. Babamın durumunu anlattım. Almanya devleti, Türk devleti gibi değil. Almanya devleti bize çok yardım etti. Ankara'daki Alman Konsolosluğu'yla konuştular. Bize bu insanlar hakkında bir çeviri yazı istediklerini haber verdiler. Ben de bir oğlanı İstanbul'a yolladım. Oğlum bizim vize işlemlerimizi yaptı. Türk Devleti'nin bize izin vermesi otuz milyar tuttu. Almanya vize verdi ancak Türkiye kabul etmedi. Bize "Neden gidiyorsunuz?" dedi. "Bizi suçlamaya, şikâyet etmeye mi gidiyorsunuz?" dedi. Kardeşimin bir bacağı yoktu. Onlar durumu biliyorlardı ve bunu Türk devletinin yaptığını söyleyeceğimi de biliyorlardı. Kim yapmış olabilir? Korucular. Peki, korucular kim? Korucular devletin silahını taşıyanlardır.

Yusuf Amca, başta çocuklarınızı ve yeğenlerinizi ilk olarak götürdüğünüzü söylemiştiniz. Neden babanızı, eşinizi, kardeşinizi götürmediniz ilk önce?

Ben çocukları gizlice götürdüm. Bir Alman yolladım. Almana onlara gizlice ulaşmasını söyledim. O zaman annem ve babam yaşlılardı. Almana çocukları getirmesini ve onların parasını vereceğini söyledim. Böylece 1991'de erkek kardeşimin beş çocuğunu götürdüm. "Onun çocuklarını kurtarmalıyım." dedim. Yengemin ölümü ise on çocuğu annesiz bıraktı. Yengem on çocuk annesiydi.

Yaklaşık elli iki, elli beş yaşlarındaydı.

Çocuklar şimdi ne yapıyorlar?

Çocuklar büyüdü. Bazısı evli, bazısı değil. Babalarına ayak takıldı, kendini idare edebiliyor. Kardeşim benden küçüktür. Altmış üç yaşındadır. Evlenmedi de. "Eşim gitti bir daha evlenmem." dedi. Çocukları küçüktü, en küçük kızı daha iki yaşına basmamıştı. Diğerleri de dört, beş yaşlarındaydı. Bir sürü çocuk... Almanlar gibi değil.

Yusuf Amca biraz köyünüzden bahseder misiniz? Kaç ev vardı, ne yapıyorlardı?

Biz ayrılırken köyümüzde altı yüz ev vardı. Yerimiz büyük, evlerimiz çoktu. Köyümüz çok yüksek. Yazın uyuyamazsın, o kadar yüksek. Arazilerimiz çoktu, şimdi git, hiçbir şey yok. Bu kötülük değil midir? Hepsini götürdüler. Etrafımızdaki Kürtler, etrafımızdaki Müslümanlar, Mîzax, Hernas, Hellax köylüleri hepsini götürdüler. Bizimkiler köyü bıraktı, onlar da gelip ne varsa götürdüler, yıktılar.

Köyünüzde hiç Müslüman var mıydı?

Hayır. Taqa'da da Xelabiya'da da hiç Müslüman yoktu. Son zamanlarda köye zarar verilmemesi için göçmen olmayan bir aile yerleştirilmişti ama yine de zarar verdiler.

Siz göç etmeden önce Müslüman köylerle aranız nasıldı? Aranızda bir kavga var mıydı?

Vallahi, hep bıçaklarımızla geziyorduk. Birbirimizin arkasını kolluyorduk, bırakmıyorduk. İslamiyet, birbirine hayretmiyor, bize nasıl hayredecek? Müslümanlar bizi çok katletmişler… Tecavüzler çoktu, ölümler çoktu.

Misal, iki hafta önce bir hemşerimizin cenazesini getirdiler Almanya'dan. Sen de bilirsin, ölen kişi için mezarlıkta kurban kesilir. Müslümanlar kurbanın başını kesecekleri zaman şahadet getirirler. Ancak şahadet getirilmesi zorunlu değildir. Tanrı'nın gücü ve emri hepsini helâl etmiştir. Bazı Müslüman arkadaşlar cenazeye geldiler ama "Neden siz kestiniz?" deyip ikramları yemediler. Artık ben de dedim ki, "Eğer bir insan cenazeye gelip ikramları yemeyecekse, cenazeye de gelmesin." Şimdi diyelim ki sen buraya geldin ve sana sunulan bir bardak çayı içmedin. O

zaman sen niye geldin? Madem benim çayım sana haram, benim evim de sana haram.

Şimdi biz köyümüzü yeniden kurmayı amaçlıyoruz. Fakat bize çok sıkıntı çıkaracaklar. Birisi gelmiş benim evime girmiş odaların birine arpa ekmiş. Bunu yapmaları şart mı yani? Belki bizim pis bir insanımız var, bu şekilde kendi rızkını pisletmeye ne gerek var. Senin olmayan bir köye kendin için ekim yapmaya gider misin? Yirmi yıldır yiyorlar. Bu doğru bir şey değil. Yani onlar bizim halkımız ve biz kardeş olduğumuzu söylüyoruz. Bizim dillerimiz aynı. Eğer dinimizden, mezhebimizden konuşacak olursak, Kürtlüğü ve kardeşliği de hesaba katmak lazım. O zaman birbirimize karşı çıkıp düşmanlık mı yapalım? O zaman nasıl bir devlet elde edelim, nasıl bir devlet kazanalım?

Sabaha kadar söylesem bitmez. Sizler okumuş yazmış insanlarsınız, siz kendi başınıza da Êzîdîlerin göçünün nasıl olduğunu öğrenebilirsiniz… Ama birçok Müslümana, Müslüman aileye diyorum, "Eğer Êzîdîlik bitseydi, Kürtlük de biterdi. Kürtlük yok olurdu." Önceden çok kötüydü; başımıza çıkarılan fermanlar… Başımıza çıkarılan fermanı kim, ne zaman, neden, nasıl çıkardı biz gayet iyi biliyoruz. Ferman çıktığında Êzîdîler; Ermenistan, Antep, Adana, Urfa, Batman, Siirt, Bitlis, Van'dan gitmişler. Bütün köyleri boşaltmışlar fermandan dolayı. Siirt'ten Bitlis'e, Cizre'ye kadar hep Êzîdî idi. Sonra ferman çıkardı, Muhammet bir ferman çıkardı, Osmanlı ferman çıkardı. Her ferman bize düşmandı. Yine de ne dilimizi ne de yerimizi terk ettik. 80'de ve 75'te Almanya'ya gitti milletimiz. Ama yine de yurdunu terk etmemiş, geri dönmüştür.

MELEK TAVUS

Siz Almanya'ya göç etmeden önce köyünüzde ibadetinizi yapıyor muydunuz?

Bizim ibadetimiz Tanrı iledir, yaşayanlarla değil. Birisi dedi ki, biz öleceğiz, sonra da hiç ölmeyeceğiz. Şeyhler ve meleklerle bazen konuşuyoruz. Şimdi diyelim ki ben öldüm. Beni nasıl yerin altına koyacaksınız? Yerin altına koydunuz, ben nasıl kalkacağım? Kalkamam ki… Bu yüzden bizim ibadetimiz Tanrı ile. Bizim sabah

namazımız gün doğumundadır, akşam namazımız da günbatımındadır. Güneşe dönüyoruz. Ellerimizi güneşe doğru kaldırıp dua ediyoruz.

En büyüğü ise Melek Tavus'tur. Melek Tavus nedir? Melek Tavus Tanrı'nın izni ile her iki gökyüzünü yaratmıştır. Bizce İslamiyet buna Havva–Âdem diyor. Başka bir melek yeryüzünü yaratamadı çünkü Tanrı izin vermedi. Evin reisi, çocuklarına akıl vermezse çocuklar ne yapsın? Ya anası ya babası çocuklara ne iş yapması gerektiğini söyleyecek. Tanrı da böyle bir şeydir. Dünyanın yaşı yedi milyar desek, her milyar bir gün; bir tanesi yedi gün ediyor. Melek Tavus dünyayı Kırmızı Çarşamba günü yaratmıştır. Bir yılın gelinidir Kırmızı Çarşamba. Bence bütün dinlerde böyle gelin yoktur. Nisan ayındadır. Nisan ayı yılın gelinidir. Ağaçlar, yer, her şey süslenir. Kırmızı Çarşamba Melek Tavus'un Çarşamba'sıdır. Dünyanın her tarafı denizmiş, Tanrım Melek Tavus'a izin vermiş ve o da dünyayı kurmuş. Havva, Âdem'den olmuş. Âdem'i cennete koymuş.

Tavus'umuz dedi ki: "Ya Rabbi! O cennettekiler nasıl insan yapsın? Dünya nasıl çoğalsın?" Tanrı da, "Onlara söz verdim. Onları cennetten çıkaramam. Yapabiliyorsan, bir planın varsa sen çıkar." demiş. Derler ki; dünya üzerinde ne kadar ağaç varsa cennette de o kadar ağaç vardır. Ayrıca cennette buğday ağacı da vardır. Melek Tavus, "Bu ağacı tadabilir misin?" diye sormuş. Biri yoldan gelmiş, "Ben o kadar ağaçtan tattım, bir de bunu tadayım," demiş. Buğday ağacındaki sarı buğdayı yediğinde midesi kötü olmuş. O zaman demiş ki, "Bu sebepsiz yere olmadı." Yani onu rahatlatacak tuvalet yoktu. "Şimdi rahatsızlıktan seni kurtarsam, eskisi gibi olacak mısın? Ne istersem yapacak mısın?" "Evet." diyor. Bizim Müslümanlar namaz kıldığında midelerindekini çıkaracaklarmış gibi duruyorlar. Namaz kılıyorlar ferahlamak, cennete dönmek için. Melek Tavus "Olmaz," diyor. Bize cennete indirildiği ve yine çıkarıldığı söyleniyor. Âdem cennetten çıkartılınca Havva kaburgasından yapılmış ve birini bir tarafa, diğerini de başka bir tarafa atmışlar. Birbirinden uzak düşmüşler. Dünyada Havva gece–gündüz gezerken Âdem bir gün gezmiş. Havva, Âdem'in başının ucuna geri dönmüş ve yalnız dönmeyeceğini söylemiş. Eski masallar böyle işte…

KÖYDEN KAÇIŞ, GURBETTE HAYAT

Yusuf Amca, köyünüzün ne zaman ve nasıl boşaltıldığından bahseder misiniz?

Köyümüz 1993 yılında boşatıldı. Bildiğin gibi köyümüz boşaltıldığında çok zengindi. Bizi istemiyorlardı. İslamiyet üzerine şey yapmak da istemiyorum. Doğrusu kötü şeyler oldu. Birçok insanımız ölsün, malımız mülkümüz viran olsun, ama namusumuza bir şey olmasın diye göç ettik. Bize çıkarılan zorluklara dayanamadık. Bize yapılan zorluk silah almamız yönündeydi.

Devlet mi?

Devlet, diğerleri; üç, dört tane büyük korucu… Çelebi ailesi, Hawlina ailesi ve diğerleri. Devlete bağlı Midyat bu dört ailenin elindeydi. Bu dört insan da yüz insan tutmuştu ve bu yüz insanı köyün üzerine salıyordu. Bize silah almamızı söylüyorlardı. Elimize silah alıp Kürtleri öldüremezdik. Silah alsaydık, devlete gidecektik. Mecbur birbirimizi öldürecektik. Bu yüzden biz de göç ettik.

Siz 1987'de gitmiştiniz değil mi?

1987'den bir ay sonra gittim. Çünkü benim için korucular, ağalar ölüm kararı çıkartmışlardı. Bana haber geldi. Onlara karşı çıkmadım. Bana, "Bıraktın bıraktın, yoksa seni öldürürüz," dediler. Bu yüzden ben de köyümü bıraktım. Bütün evimi, her şeyimi bıraktım. Sadece yanıma para aldım. Onun da yarısını beni denizden geçirmeleri için verdim.

Kaçak mı gittiniz?

Evet, kaçak gittim. İstanbul'da birkaç tanıdık vardı, önce onların yanında bir, iki gün geçirdim. İki tane Yusuf vardı. Bir de Murat vardı. Onlara çok para verdim beni geçirmeleri için. İnsan takip edilince mecbur kalıyor. Yalan söylememek, doğruyu söylemek lazım. Çoğu zaman bizim Müslümanlar yalan söylerler. Ben oğullarıma hep derim "Bakın, yeni bir millet olmuşlar da üç kuruş için kendi milletini öldürüyorlar." Ben de kurtulmak için kaçtım.

Almanya'ya gittiğinizde kampa mı gittiniz?

Köln'e 70 km uzaklıkta, Drosophila'da bir yer vardı. Gidenlerin kaydı alınana kadar orada kalıyorlardı. On dokuz gün orada

kaldım. Kamp gibi ama kamp değil. Orada her şey vardı; yemek, maaş. Artık köydeki evime de gidemezdim, bana ev de verdiler.

Yalnız mı gittiniz yoksa eş ve çocuklarınızla mı?

Yok, çocuklarımı, eşimi ve kardeşimin büyük çocuğunu ben gitmeden bir sene önce yolladım. Onlara bir şey olmasından korkmuştum. Birisi sekiz, dokuz yaşlarında idi. Diğeri büyüktü. Onu evlendirmiştim. Onu da çok takip etmişlerdi.

Onu neden takip ettiler?

Onu öldürmek istiyorlardı. Bize "Ya silah alırsınız, ya da biz sizi öldürürüz," dediler.

Peki, siz silah alsaydınız ne olacaktı, o silahla ne yapmanızı istemişlerdi?

PKK ile savaşmamızı istemişlerdi. Tabi ki savaşmamızı isteyecekler. Suriye'ye bak! Dokuz gündür Şengal'deler. Şengal'e girmek istiyorlar, yok etmek istiyorlar. Yedi, sekiz yıl önce bildiğin gibi, Şengal'e bomba atmışlardı. 700 kişi ölmüştü. O insanların ne suçu vardı?

Köln'e gittiğinizde ne iş yaptınız?

Vallahi bir iş yapmadım. Bana izin vermediler. Almanya'da belgen yoksa bir şey yapamazsın. Ticaret için de belgen olmalı. Bir şey yapacaksan diploman olmak zorunda! Şimdi biz yüz yıldır Türkiye'deydik değil mi? Babam, dedemden beri birimiz çavuş bile olmadı. Ne çavuş ne asker oldu. Hiçbir Êzîdî çavuş olmadı. Bugün Almanya'da savcımız, polisimiz, avukatımız, doktorlarımız var. Benim gelinim avukattır. Avukatlığı bitirdi. Bir avukatın yanında sekreterlik yapıyor. Biz devlete evimizi verdik, şimdi benim gelinim o davada çalışıyor. Bir ayda buranın üç, dört katını alıyor. Almanya devleti, gerçek insan! Ne sen Hıristiyan'sın diyor, ne sen Êzîdî'sin, ne sen Müslüman'sın, ne sen şöylesin, böylesin diyor.

Çalışmadan nasıl geçindiniz?

Benim maaşım var. Devlet çalışmayanların hem maaşını, hem de kirasını veriyor. Devlete karşı çıkma yeter. Ben oğlumun evini de kiraya verdim. Devlet evimin kirasını ödüyor, maaşımı da bana yolluyor. Öyle olunca idare ediyoruz.

Çocuklarınız ne iş yapıyor?

Çocukların biri sosyal bilimler okudu. Kendi işini yapmıyor. Ev alıp–satıp kiraya veriyor. Birisinin de firması var. O da bahçe ürünleri, bahçe taşları falan yapıyor. O da bir ayda yüz bin, iki yüz bin falan alıyor. Kızlarım da evli, her ikisi de. Beş tane çocuğu var.

Kızlarınız da çalışıyor mu?

Önceden biraz çalışmışlardı. Üçü çalıştı, üçü çalışmadı. Birisinin de beş yıl önce kocası vefat etti. Kırk beş yaşındaydı. Onun çocukları vardı. Almanya Türkiye gibi değil. Almanya suçluları bile aç bırakmaz.

Almanya'ya gittiğinizde köylülerinizden kimin nerede olduğundan haberiniz var mıydı?

Evet, birbirimizden haberdardık. Bir insanımız gitseydi, birbirimize telefon açıp durumu bildiriyorduk. Ne olur ne olmaz diye düşündük. Acaba buraya gelip bizi öldürürler mi diye düşündüğümüz de oluyordu. Açıkçası biraz benim ardımdan gelmişlerdi. İnsanların hepsi bir değil. Dürüstlük olmuyor bazen.

Almanya'da halkınızla birbirinize yakın mısınız?

Almanya'da halkımız çok. Önceden birbirimize yakın değildik. Alman vatandaşlığına geçince hepimiz komşu olduk. Bizim Êzîdîler orda yüz elli hanedir. Hannover'da bizim köyden yüz elli hane var. Evlerimiz birbirine yakın, beş, altı kilometre.

Almanya'da bayramlarınızda bir araya geliyor musunuz?

Evet. Bizim üç bayramımız vardır. Batızmi,[12] aralık–ocak ayındadır. Çarşema Serê Nisane,[13] nisan ayındadır; kurban kesilir. Bir de oruç var, Şeşems orucu. Dokuz gün oruç tutuyoruz. Tanrı için, Melek Tavus için… Bunların dışında ibadet olarak gün doğduğunda sabah namazı kılınmalı. Yüz gündoğusuna dönülmeli.

Namaz kılmak için bir yerlere mi gidiyorsunuz yoksa evde mi kılıyorsunuz?

12 Batızmi: Pir Ali için kutlanır. Bu bayram Şêxadi'den önce de kutlana gelen bir bayramdır. Turabdin (Torê), Laliş ve Şengal yöresindeki Êzîdîler, büyük bir saygıyla bu bayramı kutlarlar. Bu bayram yılın son ayında yani aralık ayının son haftasında kutlanır ve yedi gün sürer.

13 Çarşema Serê Nisane: Tawusê Melek Bayramı olarak da bilinir. Bu günde Zerdüşt'ün doğduğuna, tanrı Azda'nın Tawusê Melek'i yarattığına, Âdem ile Havva'nın yaratıldığına, Şahit bin Car'ın yaratıldığına inanılır.

Hayır, hayır. Her yerde olur. Yeter ki temiz olsun. Namazı bitirdiğinde ellerini üç defa öpüyorsun. Bizim her şeyimiz tanrı–saldır. Sana dediğim gibi bizimki insanın ardından değil. Bazıları Êzîdîlik şeyhlidir diyorlar. Öyle değil. Şeyh emirleri var ama biz onlara uymuyoruz. Çünkü onlar ölmüş.

O, mir beş yüz yıl önce ölmüş. Şimdi onun kabri Laleş'te. Adı Şêx Hadî idi. O şeyhin adı Arapçadır. Melek Tavus her dünyada ve her insanda vardır. Herkesin feryadına koşar. Kim ondan bir dilek, bir murat istese inşallah o verir. Derler ki eskiden, askerler gelip bir dalın ucunu ıslatıp küçük çocukların önünde gezdirir–miş. Kime denk gelirse onu o sopayla dövermiş. Bir gün bunlar yine gelmiş. Bir kadının oğlu varmış. Herkese çöp çektirmişler. Siyah çöpü çeken askere gidiyor, beyaz çöpü çeken ise gitmiyor–muş. Eskiden böyle şeyler vardı, ben görmedim ama duydum. Kadın Melek Tavus'tan yardım istemiş. Demiş ki "Melek Tavus sen benim oğlumu kurtar sana inek kurban edeyim." Kadının çocuğu beyaz çöp çekmiş. Kadın da bir inek kesmiş. Yani Tanrı'ya içten inanır ve istersen, o isteğini yerine getirir.

KÖYE DÖNÜŞ

Almanya'ya gittikten sonra ilk ne zaman döndünüz köye?

2003'te döndüm. O zamana kadar hiç gelmedim, gelemez–dim. Üzerimizdeki o sıkıyönetim kalkmayıncaya kadar gelemez–dik. 2003'te de bizim insanlarımız "Gitme! Seni öldürürler." dedi. Tanrı beni korudu. Tanrı'nın rahmeti üzerinde olsun. Ben, "Val–lahi giderim." dedim. Beni öldürseler de cenazemi Türkiye'ye götürmek zorundalar. Ben geldim ve beş gün kaldım. Doğrusu daha fazla kalmaya cesaret edemedim. Kimse burada olduğumu bilmesin, dedim. 2005'te de geldim. Ben, iki kadınımızla ve bir cenazeyle geldik. 2005'ten bu yana her yıl geliyorum. Üç yıl önce evimizi yapmaya başladık.

İlk gelişinizde köyünüze gitmiş miydiniz?

İlk gelişimde bir kere köye gittim, o da gizli. Hiçbir şey yok–tu. Sadece kurtlar, kuşlar vardı. Ayıptır söylemesi, öylesine içim yandı ki… Yerim, memleketim harabe olmuş. On çift bağım var–dı. Hiçbir şey kalmamış. Kapısından, camına, elektriğine hepsini

Müslümanlar götürmüş. Oradaki taşları gördün, beyaz olan. İşte onları çıkarıp götürmüşler. O kadar köy harabe olmuştu. Göçerler koyunları getirmiş, hakkını almıştı. Göçerlerin hakkını alıp koyunlarını da bıraktılar. Şimdi o göçer nasıl yapsın? Onun köyünü de mahvettiler. Oğlum bana dedi ki, "Ya gideriz köyümüze ya da köyümüz artık başkalarının olur." Bizim Kürtler devletle, hükümetle, HADEP (Halkın Demokratik Partisi) 'le konuşuyor… Artık mecbur kaldılar da "Köyünüze dönebilirsiniz." dediler.

Sizin dışınızda gelen oldu mu?

Dört ev geldi. Şimdi beş ev olduk. Biz köyü kurduk, evlerimizi yaptık, artık muhafaza ederiz Tanrı bize ölüm vermezse. Öldürülme olmazsa biz köyümüzü muhafaza edeceğiz.

Siz köye gelmeye karar verdiğinizde, kimse sizi tehdit etti mi? Gelmeyin, dedi mi?

Çok kişi dedi. Çevredeki Müslüman köylüler "Madem gittiniz gelmeyin, sizi kabul etmiyoruz." dediler. Köyümüz onlara kalsın diye gelmemizi istemiyorlardır. Biz de ne yapmalı ne etmeli deyip köyümüze geldik. Şimdi çok kimse artık şey yapmıyor.

Hâlâ ayrım var mı Müslümanlarla sizin aranızda?

Evet, hâlâ var. Öldürülmek var, ayrım var. Bizim onlarla evliliğimiz yok. Yani biz izin vermiyoruz. Köyümüzü kurmamıza izin vermiyorlar. Kendilerine kalsın istiyorlar. Bu vicdan mı?

Almanya'da sizin Müslüman Kürtlerle aranız nasıl?

Almaya'da, Êzîdî, Müslüman, Hıristiyan yok. Bak şimdi Suriye'den çıkmak zorunda olanları da Almaya kabul ediyor. Yani demokratik bir devlet! Elinden çalışmak gelmiyorsa, sana maaş, ev kirası, bunlar yine yetmiyorsa sana bir de yardım verir. Çocukların kendini idare edene kadar yardıma devam eder. Şimdi Almanya'da belki yüz cami vardır. Ama ezan yasaktır. Onu kabul etmiyorlar ama bence yakında o da serbest olur. Almanya demokratik ve orada dünya hakları var. Almanya'da Müslüman Kürtlerle aramızda sıkıntı olmuyor. Onların kızları bizim oğullarımıza geliyorlar.

Siz buna izin veriyor musunuz?

Biz istemiyoruz, aramız kötü olmasın diye izin vermiyoruz. Eğer izin verirsek birbirimize düşeriz. İslamiyet ve Êzîdîlik kalmıyor. Biz kızlarımıza izin vermiyoruz. Şimdi baktığımızda belki

yüz Müslüman kız, Êzîdî ile evli. Gizliden evleniyorlar. Ama biz bir şey yapmıyoruz. Almanya bırakmaz. Zaten biz de bir şey yapmış olsak vicdansızlık yapmış oluruz. Hem belki gelen kız öyle biri değildir.

Almanya'da sizin bir federasyonunuz var. Oraya Müslüman Kürtler de destek veriyor mu?

Şimdi Kürt olunca orada Êzîdî, Müslüman, Hıristiyan hepsi destek veriyor Ancak bir köy birliği olunca Müslümanlar katılmıyor.

Önceleri size kötülük yapıldığını anlattınız, devlet, Müslüman Kürtler… Şimdi durum nasıl, ortam nasıl?

Vallahi şimdi vicdansızlık etmeyeyim, eskisi gibi değil. Bazen bir şeyler oluyor ama sana demiştim, bir kadın, adını bilmiyorum Müslüman mı, Hıristiyan mı… Yani böyle şeyler gereksiz. Bugün Kürt olduğumuzu söylüyoruz. Sen oruç tutuyorsan kendine tutuyorsun bana mı tutuyorsun? Herkes kendi vicdanına göre yaşar. Dünya Müslümanlardan ibaret değil. Midyat'ta Müslümanlar, Hıristiyanlar, Êzîdîler var. İnsan insanı eşit tutmuyor oruçtan dolayı. Misal, Midyat'ta iki tane açık lokanta bulamazsın oruç zamanında. Zorla mı yani, kavga çıkacak, ne gerek var. Hadi ben oruç tuttum diyelim, sen de tutmuyorsun. Günahı da senin sevabı da senin! Neden bunun için peşinden dolanayım. Bu tür şeylerin olmaması lazım, biz Kürdüz. Ülkemizin davasını sürmeliyiz. Yurtsever olmalıyız. Katliam yapmamalıyız. Oruç düşmanlığını aramızdan çıkarmalıyız. Belki ben hastayım, oruç tutamıyorum. Müslüman olsam da ben hastayım tutamam. Aramızda dini kavgalar bitmeli, nereye kadar sürer bu zulüm.

Belki haberiniz vardır. Bundan birkaç yıl önce devlet bir kanun çıkardı. Köyü yakılıp yıkılanlar, köylerine döndüklerinde onlara tazminat veriyor. Ona başvurdunuz mu?

Biz döneli üç yıl oldu. Evlerimizi bir görseydin harabe olmuştu. Şimdi o köy bir milyarla bile kurulamaz. Bir gün olsun devlet, bakmamış, etmemiş. Bu köyü kurayım dememiş. İki yıl öncesine kadar yol yoktu köyde. Su yoktu. İnsan nasıl idare etsin susuz? Bu İslamiyet meselesi değil mi? Mesele burada. Bir İslam köyüne gittiğinde yolları var, suyu var. Neden bizim yok? İşte burada bir sıkıntı var.

Siz buraya yazları mı geliyorsunuz?

Ben yazın geliyor, kışın gidiyorum. Yazın geliyorum, on ikinci aya kadar. İki ay için gidiyorum. Burası çok soğuk oluyor, bizler ihtiyarız üşüyoruz. Genç çocuğumuz da yok bize hizmet edecek. Bir nöbetçi tutuyoruz, kapı penceremizi yine götürmemeleri için. Beşinci, altıncı ayda yine geliyoruz.

Çocuklarınız da geliyor mu?

Evet, bazen oğlumuz geliyor.

Neden bu sene bu zamanda gelmiyorlar?

Oruçtan dolayı. Pazara gittim alacak hiçbir şey yok. Çarşı–da bir şişe su içemezsin. Ama oğlum altıncı ayda cümbür cemaat geliyorlar. Tanrı onlara bir bela vermesin.

7

YAĞIŞTAN HUZURA KAÇALIM

Nusaybin, Temmuz 2014

Midyat'tan ayrılıp başka bir Êzîdî görüşmecimizin aracılığıyla tanıştığımız İbrahim Amca ile görüşmek üzere Nusaybin'e hareket ediyoruz. Ramazan ayında olduğumuz için Nusaybin'de de Midyat'taki gibi epey zorlanıyoruz. Yemek yenebilecek herhangi bir yerin açık olmaması ve çevredekilerin oruçlu olmayanlara yaklaşımı bizi biraz sıkıntıya sokuyor. Bu durumun gayrimüslimler açısından ne kadar zorlayıcı olduğunu anlayabiliyoruz. İbrahim Amca, kuzeni İskan Amca'yla birlikte gelip bizi Mitanni Kültür Merkezi'nden alıyor, yakındaki büyük blokların olduğu bir mahalleye gidiyoruz. İbrahim Amca yeni yapılan bu blokların birçoğunun geri dönen Êzîdî aileler tarafından yapıldığını ya da satın alındığını anlatıyor. On altı dairelik binaya girdiğimizde bir daire dışında tüm dairelerin kendi akrabalarına ya da Êzîdî arkadaşlarına ait olduğunu söylüyor. İbrahim Amca Gunde Xanika'dan (Mağaracık Köyü). Köyleri 2002'de son kalan iki kişinin öldürülmesinin ardından tamamen boşaltılmış. İbrahim Amca'nın göç ederken ve sonrasında Almanya'da yaşadığı sıkıntıları dinliyoruz, sonra İskan Amca'yla da görüşüyoruz. İskan Amca, on dört yaşındayken çıktığı köyüne yirmi üç yıl sonra ilk defa görüşmeyi yaptığımız yaz aylarında (2014) dönmüş. Bu anları aktarırken İskan Amca'nın gözleri doluyor ve görüşmeye devam etmekte epey zorlanıyor. Hepimizi sessizlik sarıyor. Görüşme esnasında İbrahim ve İskan Amca'nın sürekli Kürt Hareketi'ne ve Abdullah Öcalan'a olan inancını yinelemesi ve özellikle de şu anki dönüşlerini ona borçlu olduklarını söylemesi de görüşme esnasında dikkatimizi çekiyor.

Kendinizden biraz bahsedebilir misiniz? Ne zaman ve nerede doğduğunuzdan, köydeki yaşamınızdan...

Adım İbrahim. 1955'te Nusaybin Xanik'ta doğmuşum, ömrüm elli dokuz oldu. Xanik'ın şimdi Türkçe ismi Mağaracık'tır. Köyümüz elli dört evdi. Köyümüzdeki elli dört hanenin hepsi Êzîdî idi. Burada bizim altı köyümüz vardı, hepsi Êzîdîydiler. Sadece birisinde iki ev, birisinde de üç ev vardı Êzîdî olmayan. Onun dışında hepsi Êzîdî idi. Gitmeden önce işimiz hayvancılıktı. Mesela koyunları olanlar vardı, inekleri olanlar vardı… Biz yapabildiğimizde Türklerin tarafına giderdik, Isparta'ya kadar, Konya'ya kadar giderdik. Burdur'a kadar, Afyon'a kadar, bu yerlerde çalıştım.

Yirmi yedi yıldır buradan çıkmışım. Şimdi Almanya'da da sıvacılık yapıyorum, evlerin sıvasını yapıyorum. Avrupa'da da inşaat işi yapıyorum. Burada ben sıva işi yapıyordum. Vallahi zordur, önceleri yapıyordum. Burada iyi insanlar da vardı, iyi olmayanlar da vardı. Hâlâ da öyledir. Şimdi çarşıya çıkarsan, bir tas su içemezsin, çünkü oruç var. İnsanlar dışarıya çıkamıyor, çünkü insanlar oruçludur.

Köyüme yirmi beş yıldan sonra gelebildim. Nedenleri bellidir. Mesela bazıları gidip böyle böyle oldu, siyasi nedenler olmasaydı biz buradan gitmezdik diyor. Bugün bakalım, Ortadoğu'nun tümünü görelim. Milletin hepsi göç ediyor, neden göç ediyor, bir nedeni var. Önceki yüzyılda insanlara dinleri yüzünden baskı yaptılar. Fermanlar yazıyorlardı, öldürüyorlardı. Bu gitti, bu kalmadı. Allah için bu iyi insanlar sayesinde oldu. Bugün sen Süryanilere sorsan rahatlamışlar, Êzîdîlere sorsan rahatlamışlar. Bugün hangi millete sorsan, rahatlamıştır.

Kaç yılında göç ettiniz?

Ben 1985'te gittim. Bazıları 79'da gitti. 79'dan sonra sıkıyönetim vardı. Biz sıkıyönetimden sonra gittik, zaten sıkıyönetimden önce bu çevrede baskı görmeyen kalmadı. Hangi eve gidersen bir kişi yaralıdır. Yüzde seksen, doksan yaralıdır, yani hangi eve gidersen… Bu sadece Êzîdîlik meselesi değil… Bugün Nusaybin'in tamamı Müslümandır. Sıkıyönetimden sonra malumdur ki, her insanın bir hikâyesi vardır. Biz yağıştan huzura kaçalım dedik, oraya gittik. Doğrudur, orası güzeldir, iyidir, fakat benim için

güzel değil. Bana sorarsan güzel değil. Yüzde yirmi fikirlerimiz kalırsa o da iyidir, fakat o da gidecek…

Bana göre ulus dinden daha iyidir. Sen ulusunu savunamazsan dinini de savunamazsın. Ulusumuz Kürttür. Zaten başka bir dilimiz de yoktur. Êzîdî halkının tamamı Kürtçe konuşur. Başka bir dilden konuşmayız. Mesela bugün doğrudur, Avrupa'da her insan neredeyse oranın diliyle konuşuyordur, fakat öncelikle ulusumuz Kürttür. Yani biz Kürdüz. Belki binde biri Kürt olmadığını söyler bizim Êzîdî halkından. Ama bence öncelik budur. Birçoğu din diyor. Her insanın dini Allah'tandır, fakat sen hangi milletten-sin? Çünkü Allah onu vermiştir. Bugün benimle senin fikirlerimiz ayrı olsa da, seninle inançlarımız bir değil, aslında her insan bir-dir, fark yoktur. Her insanın da inancı Allah'adır. Biz hepimiz de Allah vardır diyoruz, Allah'ın melekleri vardır diyoruz. Eğer böyle kabul edersek, her şeyimiz bir olmalıdır, fark olmamalıdır.

Köyünüz hangi yıl boşaltıldı?

Köyümüzde 89'a kadar evler vardı. Bizden bir kişi kaldı. O ve eşi, eşi Suriyeli'ydi, adı Newroz'du. 2002'de onu da eşini de korucular öldürdüler. Biz Avrupa'daydık, onlar buradaydılar, bizim düşündüğümüz, köy meselesinden dolayı öldürüldüler. Köye göz koymuşlardı. Ortada kimse kalmamış, bunlar kalmış, onları da ortadan kaldıralım, böylece kalan da gidecek, zaten kimse de dönmeyecek diye düşünmüşler. Aynen geçmiş zamanlardaki gibi, yüz yıllar öncesinde mesela yeri boşalanların yerlerini gasp ediyorlardı. Onlar bu şekilde yapmışlardır. Bana göre bu inançla bu insanları öldürdüler. Kadının ismi Newroz'du. Erkeğin ismi Şêredîn'di. Soyadları Sincar'dı. Onlar da bizim akrabalarımızdır, fakat biz üç dört baba öteden ayrılmışız, yani yeğenlerimizdirler. Onlardan sonra köyde kimse kalmadı.

Korucular köye yerleşmek istediler, fakat bizden bir iki kişi geldi, müdahale etti. Önce bizden aşağıda bulunan bir köy ellerindeydi, onların ellerinden kurtardılar. Onların ellerinden çıkarıldıktan sonra 2006'ya kadar durdular… 2006'da bir iki kişi geldi, yine dediler "Biz öldüreceğiz." Onlar da yapamadılar. Ta ki 2009'a kadar, 2009'da ben ve birkaç arkadaşım toplantı yaptık. Ben dedim ki, "Biz köyümüze dönmeliyiz, köyümüzü inşa etmeliyiz, bu insanların ellerine geçmemeli, kaç insan öldü bu köyde,

biz sahip çıkmalıyız." Biz birkaç insan döndük. Kaç yıldır mesela biz geliyoruz mülklerimiz için…

GÖÇ ÖNCESİ BASKILAR, FAİLİ MEÇHULLER

İbrahim Amca, Almanya'ya gitmenizin sebeplerini, genel sebepleri değil, kendi sebeplerinizi söyleyebilir misiniz?

Ben şahsımı söyleyeyim: 83'te tutuklandım. 83'ün sonuna kadar da tutuklu kaldım. Benim bir suçum da yoktu. Dava iftiraydı. Şimdi ben kızımın ismini İftira koymuşum. O zaman kabul etmeyeceklerini söylediler. Bu yüzden A'nın yerine İ harfini yazmışız. Yalnız adı hâlâ İftira'dır. Bu yüzden ben yemin ettim, dedim ki, ben bu memlekette kalmayacağım. O zaman dört çocuğum vardı. Kalktım, pasaportumu çıkardım. 1985 sekizinci ayda buradan çıktık.

Bir sürgün yaşandı bizim burada. Burada davalar böyleydi. Mesela bir şey oldu mu davayı kapatmak istiyorlar. Birkaç insanı tutuklarlar, böylece insanlar davanın peşinde gitmesin, davayı kapatsın isterler, biz davayı kapattık derler. Bu yüzdendir, nedeni budur. Yani illa haklıdır ya da yapmıştır diye değil. Bu yüzden beni tutukladılar. On, on beş gün işkencede kaldık. Ettiler etmediler, bir şey anlamadık. "Ben böyle bir şey yapmadım," dedim, "siz benim yaptığımı da söyleyemezsiniz, beni öldürseniz de ben yaptım diyemem, çünkü ben yapmamışım. Ben yapmadığım bir şey için, beni öldürseniz de ben yaptım demem, çünkü ben yapmamışım." On beş gün boyunca bizi karakolda tuttular, sonra bizi mahkemeye verdiler, mahkeme bizi tutukladı. On bir buçuk ay tutuklu kaldım. Sonra herkes beraat etti. Çünkü araştırdılar, sorguladılar, bu şeylerin yalan olduğunu gördüler. Böylece beni bıraktılar.

İbrahim Amca, sizin tutuklanmanızın siyasi durumunuzla bir ilgisi olabilir mi? Siz siyasi bir insan olduğunuz için bu iftirayı atmış olabilirler mi?

İftira meselesinde bizi şikâyet etmişlerdi. Yalnız belli değildi, ne kadar siyasetle ilgimiz vardı diye şikâyet etmişlerdi, belli değil. Fakat o zaman da bizim hevallerle ilgimiz vardı. Fakat belli bir şey yoktu, yani biz siyasetten dolayı mı tutuklandık, belli değildi.

Bana göre, onlar davayı kapatmak istediler. Belki bizim içimizdekiler de ihbar etmişlerdi. Bilmiyoruz. Çünkü tespitli değildi. Bu yüzden bilmiyoruz. Ancak iftira eden benim tespit edebildiğim kadarıyla Müslümandı. Çünkü ne olursa bizim Êzîdîlerin köyünü gösteriyorlardı. Ne olursa olsun illa bizim köyümüzü gösteriyorlardı. Diyorlardı ki, yüzde yüz bu köy yapmıştır. Kürtlük hakkında da olsa, başka şey hakkında da olsa illa köyümüz sorumlu görülüyordu. Bu sonlarda kaçan insanlarımız da tamamen bu nedenden dolayı kaçtılar. Çünkü birkaç heval orada şehit düştü. Artık dayanamıyorlardı, bu yüzden kaçtılar.

Ne burada ne Avrupa'da beni siyasetle ilgili tutuklamadılar. Avrupa'da baskı falan oluyordu, baskın yapılıyordu, fakat tutuklama olmadı, çok tutuklanmadım. Çünkü tespitli değildi. Mesela misafirlerin gelmiş diyorlardı. Misafirlerim kimdi, hevallerdi. Ben kendim de çalışıyordum. Şimdiye kadar da her şeyimiz bellidir. Korkuyla ilgili bir şey kalmamış.

Tutuklandığınız olay haricinde siyasi baskılar olduğunu da söylediniz, kötü şeyler olmuş. 85'te gitmeden önce köyünüzde yaşanan olaylardan bahsedebilir misiniz?

Şunu söyleyebilirim; kaç kez asker gelmişse her seferinde ben dayak yemişim. Bir kere bile dayaksız kaldığımı hatırlamıyorum. Çünkü bir şeyler söylüyorlardı, ben de cevap veriyordum. Cevaplar da askerlerin zoruna gidiyordu. Mesela belki on kez bu şeyler yüzünden dayak yemişim. Yine de ben yüzlerine söylüyordum. Kızsalar da kızmasalar da… Yani burada biz desek baskı yoktu, baskı vardı, yok değildi. Bana baskı olmamışsa amcaoğluma olmuştur, ona olmamışsa kardeşime olmuştur. Bizden baskı görmeyen zaten yoktur. Biz 2009'da buraya gelince, yolumuzu iki kere üç kere mayınlamışlardı. MİT'tekiler bizi çağırdılar. "Teröristler yolunuzu mayınlamışlar," dediler, "kendinize dikkat edin, belki köye gidersiniz." Ben dedim ki, "Onlar terörist midir, PKK'dir, yola mayın döşeyen PKK değildir." Dediler ki, "Sen nasıl PKK yola mayın döşemedi diyorsun, biz biliyor ki, PKK'dir." Ben de dedim ki, "Biz de biliyoruz ki, PKK değildir mayın döşeyen." Dediler ki, "Ne gibi?" Ben de dedim ki, "Bizim bildiğimiz PKK gelip de yolumuza mayın döşemez. Ben bunu biliyorum." "Öyle mi?" dediler. "Evet, öyle," dedim. "Peki," dediler "kim yaptı bunu?" Ben

de "Kim mayını sana göstermişse o yapmıştır," dedim. Dedi ki, "Korucular bize gösterdiler." Ben de dedim ki, "Nerenin korucuları sana göstermişlerse onlar yapmıştır, PKK gelip yolumuzu mayınlamaz, şaka bir yana, yolumuzu mayınlamaz. Neden yolumuzu mayınlamaz? Çünkü zararsız bir millettir, öyle şey insanlar değiller ki, PKK gelip yolumuza mayın döşesin. Neden yolumuzu mayınlasın?"

MİT bizi çağırdı, JİTEM bizi çağırdı. Zaten bizim bu bölge tamamıyla JİTEM'dir. Evet, ad olarak JİTEM'dir, ama esasında derin devlettir. Bu kadar öldürmeyi JİTEM yapmıştır. Mesela bizim buradaki ölümleri komple JİTEM yapmıştır. Başka kim yapmıştır? Yüzde doksanı, vallahi yüzde yüz de diyebilirim, JİTEM yapmıştır. Tamam, şimdi bazıları, şöyle böyle oldu, kendi kendilerini öldürdüler, birbirlerini düşmanlıkla vurmuşlar, bazıları bilmem ne diyor, mesela Türk milleti PKK çocukları öldürdü, diyor. Sen bana sorarsan, PKK çocukları öldürmedi. PKK ömrünü dağlarda tüketti ki, bir çobanın kafasına bir şey koysun da, ona bir inanç versin diye aylarını yıllarını bir çobanla harcadı. PKK gelip de çocukları öldürmez. Peki, kim yapıyordu? Mesela JİTEM yapıyordu, korucular yapıyordu. PKK'nin üstüne atmak için, işte bunu PKK yaptı, diyorlardı. PKK'de de hainler vardı, yok değillerdi. Mesela burada Kör Cemal diyorlardı. Mardin Eyalet Komutanı idi. Yetmiş altı gerillayı bu kendisi öldürtmüş. O kadar olay yaptılar ki, şimdi sen onlara sorsan, PKK'nin mantığına, tüzüğüne göre bu şey yoktur. Hâlâ da inanmıyorum. Tamam, ben PKK'nin içine gireyim, ben hainim, pis şeyler yapayım, sonra söylesinler PKK. Doğru, PKK'dir. Ama ne kadar dürüsttür o insan? Bunun dürüstlüğü nedir, bu önemlidir.

İbrahim Amca, köyümüze geliyorlardı, bizi topluyorlardı, bizi dövüyorlardı dediniz. Köye gelenler kimdi?

Askerdi… Mesela sıkıyönetim zamanında zaten köylere baskın yapılmayan gün yoktu. Köylülerin tamamını topluyorlardı. Bazılarına işkence yapılıyordu, bazılarını dövüyorlardı, bazılarını götürüyorlardı. Milletin tamamı baskı gördü. Bir insan bir yerde korkarsa, istese de istemese de kaçar. Bizim kaçmamızın yüzde seksen, doksan sebebi de budur. İkinci sebebi de, dediler ki, "Silah alacaksınız." "Neden silah alacağız?" dedik. "Kaçakçılara

karşı silahlanacaksınız!" dediler. İyi de kaçakçı yok. Diyorlardı ki, "Sınırdan kaçakçı geçtiğinde sizin köyden iz geçmesin." İz neydi? Bunu anlamayan insanlar vardı. Anlayanlar davanın ne olduğunu biliyorlardı. PKK meselesi nedeniyle böyle yapıyorlardı. O zaman Kawacılar vardı, KUK vardı, PKK vardı.[14] Hepsi de vardı. İşte onlar PKK nedeniyle, Kawa nedeniyle, KUK nedeniyle, Ala Rizgari nedeniyle, demiyorlardı. Bunları söylemiyorlardı, "kaçakçılar nedeniyle" diyorlardı. "Sivil kaçakçılar sınırdan geçip sizin köyden geçerlerse, izleri sizin köye gelirse mecburen size işkence yapacağız." "Ne yapalım?" diyorduk. "Silah alın." diyorlardı.

Sizin köyden kimse silah aldı mı?

Biz köyde toplantı yaptık. Birkaç kişi "Silah alalım." dedi. Baki Yüzbaşı onları çağırdı. Her akşam köyün nöbetini tutuyorduk. Nöbetçi olduğumuz bir akşam, ben ve bir arkadaşım bizim köylülerin yanına gittik. Ben dedim ki, "Bu nedir? Bu tamamen PKK ile ilgilidir." "Biz biliyoruz." dediler. Biz dedik ki, "Siz silah alırsanız, biz kendi kendimizi öldürürüz. Sen silah alırsan, gidip bizi şikâyet etmeye mecbur kalırsın. Sen silah aldığında kimi ihbar edeceksin, beni ihbar edeceksin. Belki sen dışarıda birisini ihbar edebilirsin, ama beni de ihbar edeceksin. Bu nedenle siz silah almamalısınız." Sonunda, amcam, İskan'ın babası köylülerimizi çağırdı. "Biz silah alırsak birbirimizi öldürürüz, bu nedenle silah almamalıyız. Biz kaçabiliriz, ama biz silah almamalıyız," dedi.

İbrahim Amca, bu sözünü ettiğiniz yıllar daha PKK'nin başladığı yıllar mı? Sizin köyünüzde, bölgenizde PKK güçlü müydü o zamanlar?

Bu olayların yılları 80'ler. Buralarda 78'de PKK vardı ama çok değillerdi, azdılar. Birkaç kişiydiler. Tanıdığımız insanlardı, Nusaybin'den olanlar vardı, çevre köylerimizden olanlar vardı. Bu yüzden biz biliyorduk meselenin ne olduğunu. Toplantı yapıyorlardı, durumu anlatıyorlardı. O zaman Delal vardı, Nusaybinli'ydi.

14 Devrimci Demokrat Kültür Ocakları (DDKO) içinde yapılan ideolojik tartışmalara paralel biçimde 1970'lerin ikinci yarısından itibaren KAWA, KUK, PKK, Rizgari gibi çeşitli Kürt örgütleri ortaya çıktı. 78–80 arasında Kürt hareketine yönelik ciddi bir tutuklama dalgası başlamasıyla PKK, KAWA, Rizgari ve KUK gibi örgütler siyasi şiddet eylemleri gerçekleştirmeye başladılar. Bu dönemde, PKK ve KUK arasında da çatışmalar yaşandı ("Kürt Hareketinin Kronolojisi, 1960'lardan 1990'a", ***Toplum ve Kuram***, Sayı: 4, Güz, 2000, s.18–21).

Şimdi şehit düşmüş. Allah rahmet eylesin! Derdi ki, "Yirmi, yirmi beş yıl sonra binlerce öğrencimiz olacak. İşte o zaman işimiz kolay olacak." Bilmeyen, görmeyen bir insan inanmazdı. İnsan bir tarihi anlamayınca, bir inancı da kabul etmez. Birisi anladığında da, inancı da kabul eder. Biz de anlıyorduk. O zamanlar biz gençtik. Şimdi bana bir şey söylerseniz kapıdan dışarı çıktığımda unutabilirim. Ama o zaman sen yüz bin şey söyleseydin, ben unutmazdım. Bilgisayar gibi tamamen kafama giriyordu. Biz meselenin ne olduğunu biliyorduk. Toplantıya gelenler meselenin ne olduğunu anladılar.

Devletin baskısından başka hissettiğiniz bir baskı var mıydı?

Dini baskı da vardı. Şöyle vardı: Bilgisizlik! Zaten her şey akıldandır! İnsanın başına ne gelirse insanın aklından dolayı gelir. Ne millet olursa olsun, insan akıllı oldu mu, baskı olmaz. İnsanlara baskı yapmaz, insanlığı bilir. Hatırlıyorum da, elli yıl önce Nusaybin'e geldiğimizde, kadınlarımız bizimle iken kadınlarımızın örtüleri beyazdı, uzundu; pijama gibi gördüklerinden, küfür ediyorlardı. Vallahi bu Kürtlük meselesi olmasaydı, kadınlar çarşıya çıksalardı gizlice de olsa kesin küfür ederlerdi onlara. Doğruyu söylersem, böyleydi. Ama bugün belki de yüzde biri bize küfür ediyordur. Şimdi ben çarşıya gitsem, Êzîdî olduğum için birisi bana küfür etse, on genç onun başına üşüşür. Bir yıl önce, kardeşim başından ameliyatlıydı, Mittani Parkı'nda çocuklar yanına geldi, onlara bir şeyler verdi. "Amca sen nerelisin?" dediler. "Ben buralıyım." dedi. "Yok" dediler, "Sen buralı değilsin." "Yeğenim ben buralıyım." dedi. "Sen Müslüman mısın?" dediler. "Yok, Müslüman değilim, ben Êzîdîyim." dedim. Biri daha ötedeydi. Onun yanına gittiler. Birisi dedi ki, "Hoca bu Êzîdîdir." "Çocuklar ona bulaşmayın, o kâfirdir!" dedi o adam. Böyle insanlar da var. Yok değiller, varlar. Bugün sinmişler, yarın biraz kendilerine gelirlerse yine aynı olurlar.

Bu 2002'deki olay haricinde, sizin köyde faili meçhuller oldu mu?

2002'de bu söylediğim oğlanı, eşiyle birlikte öldürdüler. Hatta eşini diri diri, teneke bağlayıp, taşlar bağlayıp suya bıraktılar. Oğlanı da köyde öldürdüler. Arabasına koyup, Midyat yokuşu-

na götürdüler. Kaza yapmış dedirtmek için virajda arabayla birlikte aşağı sürüklediler. Bu yüzden köyde kimse kalmadı. Birisi daha öldürüldü mezradan. Onu da götürdüler, hiç kimse bilmiyor nereye götürmüşler. Hâlâ da belli değil!

O zamanlar Müslümanların köyleri de aynı durumda mıydı? Yoksa siz hem Kürt hem Êzîdî olduğunuz için devletin baskısı daha mı fazlaydı?

Kürtlük meselesinde Müslümanların gördüğü eziyet kadar biz eziyet görmedik. Doğruyu söyleyelim. Nusaybin'de, benim bildiğim, benim duyduğum, dokuz yüz insandan fazla, dokuz yüz yetmiş küsur insan şehit olmuş. Altı yedi kişinin ölmediği gün yoktu. Bizim buradakiler için söyleyeyim; ancak on şehidimiz vardır. Onlar da Avrupa'dan gitmişler, buradan değil. Onların Nusaybin'de dokuz yüz küsur şehitleri olmuş, bizim altı yedi şehidimiz var. Aynı yaparsak yanlış olur. Kürtlük davasında, doğrudur, belki onlar yanlışlıklar da yapmışlar, fakat onlar yeterince baskı görmüşler. Önceki gece bir kişiden konuşuyorduk, bizim oranın sorumlusuydu. Orada kaza yaptı. Aynı hafta burada askerler oğlunun önünü keserek aldılar. Oğlunu bugün hapse koymuşlar. Bu halkın gördüğü dertleri kimse görmedi. Siyasi olarak söylüyorum.

BASKILAR ALMANYA'DA DA SÜRÜYOR

Almanya'da durum nasıldı?

Avrupa'da da, belki on kez evime baskın yaptılar. Onlar da bizi rahat bırakmıyorlar. Almanya demokrattır diyorlar, ama bana göre Almanya buraya göre bile demokrat değildir. Çünkü bir insan demokrat olacaksa doğru demokrat olmalı. İş icabı demokrat olmaz. Demokrasi ve insanlık iş icabı değildir. Yürekten demokrat ve insan olacaksın. İhtiyacın oldu diye olmaz, bu yanlıştır. Hatta bugüne kadar, bütün Avrupa PKK'yi terör listesine koymuş. PKK Avrupa'da ne teröristlik yapmış? Bir şey yapmamış, yürüyüş yapmış. O da ne zaman? Mesela Saddam gaz attığı zaman, mesela Roboski'de savaş uçakları otuz beş insanı öldürdüğünde…

Bu yürüyüşleriniz dolayısıyla mı evlerinize baskın yaptılar?

Evet. Yürüyüş olduğunda görevli birisiyle illa evlere baskın yapıyorlardı. Ya dinliyorlar, ya peşine düşüyorlar… Hele hangi yoldadır, kim oraya geliyor, kim ne yapıyor? Aynen burası gibi… Orada da herkesi rahat bırakmazlar. Bizim siyasi insanlarımızın çoğu hapis görmüştür, baskı görmüştür. Burada işkence ve dayak vardı, orada psikolojik baskı var. "Biz onların bilinçlerini öldüreceğiz." diyorlar. Türkiye'de bir şey çıkarmışlardı, sen illa karakola gidip imza verecektin. Diyecektin ki, "Ben geldim." Almanya'da da çoğu insanımıza böyle yapıyorlardı. Her gün polislere gidip "buradayız" demeleri gerekiyordu. Bu baskı değil mi? Büyük baskıdır bu. Bir insanın düşüncelerini inkâr etmesi baskıdan beterdir, dayaktan daha kötüdür bana göre.

Evinizi bastıklarında ne istiyorlardı, sizi gözaltına mı alıyorlardı, ne yapıyorlardı?

Evlerimizi bastıklarında, PKK sizin eve geliyor, diyorlardı. 94 senesiydi, bir gün ben tercümanımı çağırdım, böyle olmaz, dedim. "Neden?" dedi. "Çocuklar korkuyorlar, böyle olmaz." dedim. İstihbarat baskın yapmıştı, buranın MİT'i gibi… Bir akşam eve baskın yaptılar, on beş insan tamamen kalaşnikoflu kapıya geldiler. Tabi orada illa emir alıp gelmeliler. Bir de illa sosyalden bir insan onlarla olmalı. Evde arama yaptılar. "PKK evine geliyor." dediler. Kalktım sabah erkenden tercümanı çağırdım. Ne kadar aidat varsa, kampanya vermişsem makbuzları dosyamdaydı.

Onu alıp polislerin büyüklerinin yanına gittim. Dedim ki, "Evime baskın yapılıyor! Eğer Kürtlük yüzündense pasaportumu verin, beni sınır dışı edin. Öleyim, bu durumdan daha iyidir. Bunu kabul etmiyorum." dedim. "Yok, yapmıyorsanız, işte dosyam, ne yapmışsam buradadır. Gizli yapmıyorum, ben Kürdüm. Kürtlüğüm için her şeyi de yapacağım, ne gerekiyorsa yapacağım. Ya siz beni sınır dışı edeceksiniz ya da bugünden sonra evime baskın yaparsanız kesinlikle ölüm çıkaracağım," dedim. "Bunu söylemen yasaktır." dedi. "Yasak olsun olmasın, sen polislerin amirisin, yemin ediyorum sana, on bin [Avro] olsa da ben tabancayı alacağım ve kesinlikle bu kez de kapıma gelirseniz öldüreceğim," dedim. Kalktı gitti dosyamın tamamını kopyaladı. Sonra geldi dedi ki "Yasaktır!" Dedim ki, "Neden yasaktır?" Dedi ki, "Sen yeni yılda dört bin mark vermişsin, üç bin mark vermişsin kampanyaya."

"Para benimdir, ben çalışıyorum, ben veriyorum!" dedim. Dedi ki, "Yasaktır." "Yasak değildir." dedim. "Ben Kürt değil miyim?" diye sordum. "Evet," dedi. "Ben yeni sizin yanınızda işe başladığımda, siz bana 'Askerlik için yirmi para senden keseceğiz' dediniz. 'Yirmi para da kilisenin hakkı olarak senden keseceğiz' dediniz. Bunları dediniz mi?" dedim. "Dedik." dedi. "Ben de askerlik paramı veriyorum, sizin benimle ilginiz yoktur." dedim. Böyle yaptıktan sonra artık evime baskın yapmadılar. Onlar benim yürekten söylediklerimi yapacağıma inandılar, bir daha da baskın yapmadılar.

DEVLET ELİYLE AVRUPA'YA "KAÇAK" GÖNDERİLMEK

1985'te Almanya'ya gittiğinizi söylediniz. Köyden doğrudan Almanya'ya mı gittiniz, yoksa başka yerlerde, kamplarda kaldınız mı? Bu süreçten biraz bahsedebilir misiniz?

Biz köyden önce İstanbul'a, ardından Fransa'ya gittik. Fransa'dan Belçika'ya geçtik. Sonra Belçika'dan gizlice Almanya'ya geçtik. Sözde biz Belçika'da kalacaktık. Bugünkü gibi bilgisayarlar olsaydı, Almanya'ya gittiğimizde bizi geri çevirirlerdi. Tamamen devlet insanlarının yoluyla gittik. "Neden devlet insanlarının yoluylaydı?" diye bana sorarsan, memleketin boşaltılmasını istiyorlardı. Onların fikirleri buydu.

Bugün Suriye'de de böyle yapmıyorlar mı? Suriye'den çıkarılan insanlar bilinçli çıkarılıyorlar. Türkiye'de bize pasaport yapanlar devletin insanlarıydı. Yol gösterenler de devletin insanlarıydı, Türkiye devletinin yol göstericiliğiydi. Kaçak olarak gidip binebilir misin? Vizesiz binmene izin verilir mi? Devlet yapıyor bu işleri. İstanbul'dan Fransa'ya giderken pasaportlarımız vardı, ama vizeler sahteydi. Geçmek anlaşmalıydı. Uçağın müdürüyle, havaalanı müdürüyle anlaşmalıydı. Bir sivil polis seni karşılıyor, gümrükten geçiriyor. Fransa'ya gittikten sonra orada da böyle adamlar vardı. Fransa'da da polis bizi karşıladı. İşaretlerinden tanıyorduk karşılayanları. Diyorlardı ki, "Bir insan seni karşılayacak, onun kravatı var, ceketlidir, gömleği, pantolonu, her şeyi şöyledir. Seni karşılamaya gelen bu insanı takip edeceksin." Bütün insanlar polisti. Yol gösteren bütün insanlar tamamen devlettirler. Devletle olmayan insanlar yol gösteremezler. Mümkün değildir! O zamanın parasıyla on altı bin mi, on yedi bin mi, öyle bir şey verdik. Ben, eşim

ve altı çocuğumuzla o kadar para verdik.

Sahte vizeyi kim çıkardı?

Sahte vizeyi de polisle çalışanlar çıkardı.

Şebeke gibi, öyle mi?

Tamamen şebeke… Bugün de şebekedir. Bugün de insanları gönderiyorlar; bir kişiden sekiz dokuz bin Avro alıp gönderiyorlar. Şebeke olmadan, kaçak olmaz ki! Uçağa binip kaçak olur mu? Mümkün değil. Devletle çalışmadan beni gümrükten geçirebilir misin?

Siz bu insanları nasıl buldunuz, nereden biliyordunuz onların sizi göndereceğini?

Onlar gelip bizi buldular. Yurtdışına çıkmaya karar verdiğimde bu işi kendim halledecektim. İstanbul'a gittim. İstanbul'da kendim biletlerimi kestim. Onlar duydular, bizim yanımıza geldiler. "Siz bizsiz giderseniz dönersiniz." dediler. Hakikaten de öyleydi. Dediler ki, "Biz istiyoruz sizin gitmenizi, fakat bizsiz giderseniz dönersiniz." Çünkü onlar bizden para alıp diğerlerine veriyorlar. Biz kendimiz gidersek kimseye para vermiyoruz. Uçakla gitsem de, havaalanına gideceğim ve oradan döneceğim. Döndürmemeleri mümkün değil.

Neden Fransa'da, Belçika'da kalmadınız da Almanya'ya geçtiniz?

Akrabalarımız oradaydılar. 79'da kardeşim gitmişti, Amcamın oğlu gitmişti. Biz de birbirimizle dayanışıyorduk. Kim neredeyse orada birbirimizi bulurduk. Belçika'da bir gece kaldık. Biz akşam saat altıda Belçika'ya geçtik, sabaha kadar orada kaldık. Sabaha doğru iki–üç taksi gelip bizi alıp götürdü.

Siz Almanya'ya gittiğinizde eviniz, bir şeyiniz var mıydı?

Hiçbir şeyimiz yoktu. Halkımız vardı, onların yanlarına gittik. Bir, iki gün kaldık, üçüncü gün, yani Cumartesi ve Pazar kaldık, Pazartesi polise gittik. Amcamın oğlu bizi kapıya kadar götürdü, "Bunlar polis," dedi. "böyle böyle yapacaksınız," dedi, bize tarif etti. Biz de içeri girip oturduk. "Sizleri kabul etmiyoruz, sizleri çıkaracağız." dediler. Biz kabul etmedik. Artık anladılar ki, biz mecburen kalacağız, tercümanı çağırdılar. "Ne istiyorsunuz?" dediler. Mülteciliği istediğimizi söyledik. İlticamızı önce kabul

etmediler. Sonra dört, beş yıla kadar kabul ettiler.

O zamana kadar siz kaçak mıydınız?

Yok, yok. Pasaportumuz, her şeyimiz vardı. Siyasi olan birisini çabuk kabul etmiyorlar. Senin bilgisiz olduğunu, hiçbir şey düşünmediğini, fikir sahibi olmadığını, senin siyasetle alakan olmadığını bilseler o zaman seni kabul ederler. Eğer öyle olmazsan başın ağrır.

ALMANYA'DA HAYAT

İbrahim Amca, siz gittiğinizde altı çocuğunuz vardı, sonra orada çocuklarınız oldu mu? Çocuklarınız orada okula başladılar mı, ne yaptılar?

İki çocuğum daha oldu. Üç oğlum, beş kızım var. Çocuklar okula gittiler; kendilerine göre herkes okulunu okudu. Zaten bizim gelenekleri biliyorsundur, evlenenler gittiler, gençler çalışıyorlar. Küçük kızım yirmi beş yaşındadır. Büyüğü de amcamın çocuğunun eşidir, kırk yaşındadır. Kızların bir tanesi tek üniversiteyi okudu. Diğerleri evlendikten sonra bıraktılar.

Siz Almanya'da çalıştınız mı?

Çalıştım. İki yıl kaldım, üçüncü yıl "Çalışmam gerekiyor." dedim. "Olmaz," dediler, "biz sana yardım vereceğiz." Ben, "Olmaz, yardımı kabul etmeyeceğim, çalışmalıyım." dedim. Çalışmazsan, devletten yardım alırsan, peşini bırakmazlar, seni rahat bırakmazlar. Fakat sen çalışırsan, emeğin olsa, paran senin olsa, hiç kimse sana bir şey diyemez. Avrupa'da yanında fazla para bulunduramazsın. İki bin üç bin olursa, üstünde bulurlarsa, "Nereden getirdin?" derler. Çalışsan da böyle olur. Burası gibi değil. Orada ben iki yılı bitirdim, üçüncü yılda işe başladım, çalıştım ve bugüne kadar da devletten yardım almadım. Ben istemedim.

Eşiniz ne yaptı, o da çalıştı mı?

O hiç çalışmadı. Ne burada, ne orada hiç çalışmadı.

Yaşadığınız yerde akrabalarınız, insanlarınız vardı, değil mi?

Bizim olduğumuz Billefield, Dortmund'ta elli evimiz var, akrabalarımızın bizzat. Köylülerimiz, akrabalarımız hepimiz bir–

likteyiz. Beş, altı evimiz var, bizden biraz uzaktalar, onlar da çok uzakta değiller, hepimiz bir aradayız.

Almanya'ya gittikten sonra dininizi rahatlıkla yaşayabildiniz mi?

Almanya'da siyasi değilsen, ne istersen yapabilirsin. Eğer siyasi isen fırsat vermezler. Mesela birçok yerde Êzîdî derneklerimiz var. Önce soruyorlar, "Derneğin nereye bağlıdır?" Eğer sen derneğinin partiye bağlı olduğunu söylersen, sana yardım da etmezler, kabul de etmezler.

Parti hangi parti oluyor?

PKK. Biz Êzîdîler'de herkes PKK'ye saygı gösterir ve yakınlık hisseder. Belki binde bir, iki vardır ya da hiç yoktur. Bağlı olmasan da, seviyorsundur, fikirlerindir çünkü. Sen bu fikri illa ki kabul ediyorsundur. Mesele budur. Diğerleri dini… Bana sorarsan, Almanya ve hatta Avrupa kısmı, beni benim için beslemiyor. Kendileri için beni besliyor. Neden kendisi için beni besliyor? Biliyorlar ki, ben belki on yıl, yirmi yıl orada kalırım ardından giderim. Fakat sekiz çocuğum onlara kalacak. Sekiz çocuğu da bırak, yirmi torun vardır. Onların hepsi de onlara kalacak. Bu çocuklar Türkiye'nin durumunu beğenmiyorlar. Mesela bugün, Nusaybin'e geldi. Gördü ki, herkes oruçludur. Ellerini kafalarına vurup diyorlar ki, "Yahu biz deli miyiz, gidelim." Çocuklarım beğenmediler. Oğlumu getirdim, yirmi üç, yirmi dört yaşlarında, dedi ki, "Burası bizim yerimiz değil, bu fikir olduğu sürece burası bizim yerimiz değildir, insanlığı öğreninceye kadar burası bizim yerimiz değildir." Almanya'da bir aileye dört beş bin veriyorlar. Almanlar bir kuruşlarını bile bedava vermezler. Peki, neden bu parayı bize veriyorlar? Beni mi seviyorlar, çok mu iyiler? Yok!

Çocuklarınız orada kalırsa Almanlara nasıl bir faydası olacak?

Nasıl faydası olmaz? Bir nüfus da onlar için bir nüfustur. Bir nüfus onlar için çok şeydir. Onlara çalışacaklar, onların nüfusları artacak. Senin nüfusun azalacak, onlarınki artacak. Bugün Avrupa'da, istesen de istemesen de, onların dışarıdaki kültüre ihtiyaçları vardır. Çünkü Almanya biraz kendi kültüründen çıkmıştı. Bu yabancılar olmasaydı, çok yanlış şeyler olacaktı. Oldu da, olacak da. Bu nedenle biraz birbirlerini kabul ettiler. Bugün

Avrupa'da nereye gidersen git yüzde altmış, yetmiş yabancı gençler kötüdür. Almanların kendisi rahatlar, akıl aldılar bundan, çünkü okuyorlar. Bir hata gördüklerinde onlar bundan ders alıyorlar, akıl alıyorlar, bizimkiler de daha da bozuluyorlar. Onlar bizim gibi düşünmüyorlar.

İbrahim Amca, çocuklarınız buraya dönmek, burada yaşamak istemiyorlar mı?

Vallahi isteyenler de var. Yalnız istemeye her gün istiyoruz da... Mesela bugün buraya gelsek, köye gitsek, sen köyü gördün, Koçan'ı gördün… Çocuklar, sudan çıkan balık gibi, nasıl idare edecekler? Mümkün değil yani. En azından yol yapılmalı, su olmalı, elektrik olmalı ki sen rahat yaşayabilmelisin. Hatta köylerin içlerini buradaki çarşılar gibi yapmalısın ki çocuklarımız geldiklerinde desinler "Burası güzeldir!" Bir havuz onlara yapmalısın, bahçe yapmalısın, güzel yerler yapmalısın, güzelliği ve rahatlığı olmalı ki çocuklar gelebilsinler. Bizim yanımızdaki çocuklar en çok sıcağı seviyorlar. Soğuğu sevmezler. Bizim çocuklar, kız kısmı üç dört tanesi, belki bugün kalkın gidelim desem, belki eşleriyle kalkıp gelirler. Fakat oğlanlar, onlardan ikisi kafalarını da kessem gelmezler. "Yok!" diyorlar.

Çocuklarınız Almanya'da hangi dilde konuşuyorlar?

Şimdi çocuklar bir arada olurlarsa diyebilirim ki, yüzde yetmiş Almanca konuşuyorlar. Fakat eve geldiklerinde yüzde seksen, doksan Kürtçe konuşurlar. Benim eşim Almanca bilmiyor. Mecburen onunla Kürtçe konuşuyoruz. Küçük çocuklara kadar, mecburen Kürtçe konuşurlar. Eve geldiklerinde de Almanca konuştuklarında ben kızıyorum, "Kürtçe konuşmalısınız," diyorum. "Ama neden, biz okuyoruz?" diyorlar. İyi sen okuyorsun da dilini de öğrenmelisin.

Kürtçe biliyorlar mı?

Biliyorlar, biliyorlar… Şimdi getirsem, sen "Almanya'da büyümemişler," diyeceksin. Küçükleri de öyle. Hepsi de biliyor. Bir yeğenim vardı, doktora gitmişti, adı Hekim'di. Doktor Türkçe konuşmuş. Doktora "Benimle Türkçe konuşma," demiş. "Neden?" demiş doktor. "Çünkü ben Türk değilim ki sen benimle Türkçe konuşuyorsun. Ben zaten size kızmışım, siz Apo'yu [Abdullah Öcalan] alıp Türkiye'de hapse koymuşsunuz, bir de

kalkmış benimle Türkçe konuşuyorsun." demiş. "Eğer büyürsem kendi ellerimle sizi öldüreceğim." demiş. Bu sefer de "Tamam, biz bir şey demedik, ben pişman oldum, senden özür diliyorum, ben yanlış anlamışım. Kürtçe bilmiyordum, ben senin Türk olduğunu sandım. Senden özür diliyorum." demiş doktor. Ama yine de doktoru bırakmamış. "Neden?" demiş doktor. "Sen önce kimsin, nesin diye sormalısın." demiş. İşte çocuklar, sen nasıl eğitirsen öyle olurlar. Eğer eğitmezsen kendileri gibi olurlar.

KÖYE DÖNÜŞ: KÖY KİME AİT?

İbrahim Amca, memleketten çıktıktan sonra ne zaman ilk kez döndünüz?

İlk defa 2009 on birinci ayda geldim.

Bu kadar yıldan sonra ilk geldiğinizde size nasıl göründü?

Geldiğimizde bazı köylülerimiz vardı, topraklarımız vardı. Birbirimizi şikâyet ettik. Hatta dediler ki, "Seni öldüreceğiz. PKK'lidir, bilmem ne yapıyor." Beni ihbar da ettiler. Ben de şikâyet ettim. Onlar da şikâyet ettiler. Köylülerimiz de oradaydılar, ağa da oradaydı… Çünkü köye el koymak istiyorlardı. Birbirimizi şikâyet ettik. Biz haklı olduğumuz için kazandık. Biz dedik ki, "Köyümüz için geldik, köyümüzden elinizi çekmenizi istiyoruz, o kadar!" Tabi devlet de biraz değişmişti, doğrusunu söyleyeyim. Mesela önceki gibi olsaydı, mümkün değildi ki, şikâyet edildiğimiz başçavuş önümüze gelip "Hoş geldiniz" deseydi. Mümkün değildi. Yüzbaşı da beni çağırdı, dedi ki, "Senin hakkında çok şikâyet var." Ben de dedim ki, "Şikâyet ediyorlarsa edebilirler. Sen sorsan Kürt müsün, Kürdüm." Ben doğrusunu söyledim. Ben dedim, "Eğer Kürtlüğüm konusundaysa ben Kürdüm, sana açık söylüyorum. Kim şikâyet ederse etsin, ben Kürdüm. Şikâyete de gerek yok. Eğer bir suç işlersem konuşabilirsin. Eğer bir insan öldürürsem, bir suç işlersem, kanun dışı bir şey yaparsam beni çağırabilirsin. Fakat 'Sen neden Kürtsün?' dersen, evet ben Kürdüm. Ben sana açık söyleyeyim." dedim. "İşte dosyam da var, bütün kâğıtlarım da benimle. Fakat ben buyum. Evet, ben Kürdüm, fakat ben bu milletten daha üstün de değilim." dedim. Tabi devlet değişmiş, biz değişmemiş desek de, devlet değişmiş. Mesela bir kez biz tartıştık, ben yüzbaşı

olduğunu bilmiyordum, çünkü sivil giysiler giymişti. "Nedir biliyor musun?" dedim. "Söyle." dedi. Dedim ki, "Ne söylersem öyle, değilse söyle yalan söylüyorsun. Ne kadar okumuşsun bilmiyorum," dedim. "Fakat ben bir gün bile okul okumamışım, bunu da bil." Ben ne dediysem, elini ağzında tutup öyle düşündü. Ben ne dediysem "Doğrudur." dedi. Dedim, "Bakınız, sen devletsin, diyorsunuz ki, devlet babadır. Önceleri bize bir insan için 'devlet babadır' diyorlardı, öyle değil mi? Biz diyorduk ki, Allah'tan sonra devlettir." Ben dedim ki, "Eğer sen babalığını bilmezsen, sen bir şey yapamazsın, bu hale düşersen, kusuruma bakma, bu yüzden çarşıya çıkamazsın." Neden mi söyledim? Bu akıldan dolayı söyledim. Neden mi söyledim? Bir kişi kendisini büyütmek istediğinde korucu oldu, MİT oldu, ajan oldu, bilmem ne oldu. Millete silah verildi, herkesi öldürttüler. Sen ne kadar iyidir deyip sırtını sıvazladın. Bugün ise millet tamamen sana düşman oldu. Bir insan tuttun, ama binlerce insanı bıraktın. Bu hatadır. Sen ne kadar "Devletim, haklıyım!" desen de bu hatadır. Zorla, zulümle Kürt milletini şey yapamazsınız, bu devir gitti. Dedim ki, "Belki elli yıl önce burada elli insan okumamıştı, bugün binlerce insan burada okumuş durumda." Dedim ki, "Bu yüzden kabul edilmiyor. Bunların tamamının nedenleri bu şeylerdir. Dün de bugün de ister dini olsun ister başka olsun baskıların sebebi siyasettir. Çünkü senin kendini anlamanı, tanımanı istemiyorlardı. Mesele budur yani. Yüzde yüz budur. Dini olarak da baskı bundandı."

Köye ilk geldiğinizde köy nasıldı, yıkılmış mıydı, biraz anlatabilir misiniz?

Köye ilk geldiğimizde Koçerler köydeydiler, bu Çelebi ailesi, belki adlarını duymuşsundur…

Evet, duymuştum…

Zaten biz ile onlar ihtilaflıydık. Her gün köye saldırıyorlardı. Diyorlardı ki, "Siz Koçerlerin haklarını bize vermelisiniz." Biz gelinceye kadar Koçerlerden haklarını, iki bin para almışlardı. Biz gittik, şikâyet ettik, sonra mahkemeye düştük, sesleri kayıtlara düştü. Sonra gördüler ki, devlet mecburen onları çağıracak, çünkü biz onları şikâyet etmiştik. Biz Ankara'ya dilekçe verdik, biz insan haklarına dilekçe verdik, hatta bu Kılıçdaroğlu o zaman adını insan hakları koymuştu. Bu yüzden dedim, "İnsan hakları yok-

tur!" Çünkü insan hakları olsa baskı da olmaz. Biz Diyarbakır'a dilekçe verdik, biz Mardin savcısına dilekçe verdik. Biz dedik ki, "Durum budur, bunlar 'Sizi öldüreceğiz,' diyorlar. Biz köyümüze gelmişiz, bir şey olursa bu insanlar bizi öldürmüş demektir." Biz gelmeden önce dilekçelerimizi gönderdik. Koçerler de köydeydiler. Biz dedik ki, "Kabul etmiyoruz Koçerlerin haklarını almanızı." Çünkü köy bizim köyümüzdür. Ne hakkın var ki, Midyat'tan kalkıp Êzîdîlerin köylerine el koyuyorsun? Şimdi Nusaybin'den birisi el koysa normaldir diyebiliriz, çünkü toprağı Nusaybin'e bağlıdır. Ama oradan, Midyat'tan kalkıp buradaki köye el koyarlarsa demek ki, bu zorbalıktır. Burada bir boşluk görmüşler, el koymuşlar.

HER GECE RÜYALARIMDA KÖYE GELİYORDUM

Yirmi dört yıldan sonra memlekete döndünüz, ne hissettiniz?

Buraya gelmeden önce de her gece rüyalarımda buraya geliyordum desem belki inanmazsınız. Belki her gece iki kez uyanırdım ama yine de rüyalarımda geliyordum. Çünkü benim için meraktı. Ben kesinlikle gelmek istiyordum. Şimdi insanlarımız, "Bu deli midir, ne sorunu vardır?" diyorlar. Belki dönmeyebilirdim. Bu köyde tek başıma da otursam yine de otururdum. Çünkü memleketim! Şimdi her insan bırakırsa, bir evin de olsa bırakırsan yanlıştır. Zaten dünyayı gözünün önüne getirirsen dünya boştur. Bu memleket için, bu insanlar için hayatlarını verenler, ne için veriyorlar? Kendileri için mi veriyorlar? Benim için, senin için, diğeri içindir. Belki anlamayabilirim, ama bizim içindir. Bunu anlamalıyız. Her insan kendisi için bir hayat kurabilir, kendisi için ev yapabilir, toprağa yurda göz koyabilir. Ama insan vardır ki, her şeyini bunun için vermiştir. Demek ki, bir mesele vardır. Bir insan kör de olsa bugün televizyonlarda görebilir, bir insan sağır da olsa bugün gözle görebilir. Çünkü her şey belli olmuştur bugün. Üzerine konuşmaya gerek yok. Bir insan iyi olursa her şey bellidir.

İbrahim Amca, tazminat yasası çıktı, ona başvurdunuz mu?

Hayır. Düşünün, biz Avrupa'ya kaçtığımız zaman biz devlet baskısından dolayı kaçtığımızı söyledik. Devlet de bunu yeterince biliyor. Biz biliyoruz, devlet de biliyor, her şeye göre önlemleri–

ni alıyor. Bana sorarsan bu terör kanununu Avrupa için çıkardı. Çünkü demek istiyor ki, mesela İbrahim oraya devlet baskısından dolayı kaçmış, bugün geliyor ve evi için "Devlet benim evimi yıkmamış." diyor. Birilerinin düşünmesi gerekiyor, neden? Madem evimi yıkmamış, neden gidip devletten dolayı kaçmışım? Demek ki, yanlıştır. Her insan bunu düşünmeli. Mesela ben çok kişiye söyledim, dedim ki, "Siz yanlış yapıyorsunuz, siz kendiniz diyorsunuz ki, 'Ben teröristim.' Arkadaşını terörist yapmayı bırak, sen kendini terörist yapıyorsun." Bu yanlıştır. Bizim Avrupa'da Türkiye'yi şikâyet ettiğimiz dosyalar yok mu, Türkiye'ye gelmiş denilmiş ki, sen bu kadar baskı ve zor uygulamışsın. Şimdi bu terör nedeniyle dosyalar yeniden Avrupa'ya gidecek. Avrupa engelleyecek. Sen ne iş yaparsan, ne yürüyüş yaparsan, ne protesto edersen hepsini yazıyor. Para veriyorlar, ama diyebilirsin ki, yine yüzde doksan yine Avrupa para veriyor, onlar vermiyor. Neden, çünkü kendisini biraz temizlemek için. Ben ne yapacağım? Ben yirmi bin para alacağım ve devleti temizleyeceğim. Eğer ben yirmi bin paraya devleti temizlersem öncelikle kendimi kirleteceğim. Ben böyle düşünmeliyim.

Bu nedenle de başvurmadınız, öyle mi?

Yok, yok. Akrabalarımızın hiçbiri de başvurmadı. Anlayan hiç kimse başvurmamalıdır para için. Eğer para için kendini terörist yapacaksan bu yanlıştır.

Siz köyde ev yaptınız mı, orada eviniz var mı?

Bizim daha önce var olan evimizin yüzde sekseni yıkılmıştır. Bu yıl üçüncü ayda çok güzel bir ev yaptık bir arkadaşıma. Belki gelip evleri yaparız. Kendime bir ev yapmaya umudum var. Çok istiyorum. Buradaki insanların tümünden de belki daha çok istiyorum. Fakat şimdi ben tekim. Ömrüm altmış. Ben yalnız olurum. Çocuklar gelmedikleri zaman, eşim gelmezse, hiç kimse de gelmediği zaman ben yalnız gelsem, ben ne yapacağım?

Eşiniz de gelmiyor mu?

Önemli olan şudur, bugün köylüler dönmelidir. Eşim… Sen kadınların akıllarını biliyorsun, "çocuklarım" diyor. Mümkün değil ki, çocuklarından ayrılsın. Olmuyor yani, bugün çocuklarından ayrılmaz.

MÜCADELE İYİDİR

Gittiğiniz gün ile bugünü karşılaştırdığınızda ne gibi farklar görüyorsunuz?

Farkı… Mesela çoğu kez burada da tartışıyoruz. Bir limon buraya bırak, sen kesmediğin sürece ondan su gelmez. Mücadele iyidir. Mücadele olmazsa kimse bir kimseye bir soğan bile vermez. Eğer direnirsen sen yaşarsın, direnmezsen yaşamazsın. Bugün devlet ne yapıyorsa mücadele sayesindedir. İkincisi, eğer devlet bir iğne ucu kadar da bir fırsat bulursa senin evraklarını vermez. Çoğu kişi devletin iyi hale geldiğini söylüyor. Ama başta Lider [Öcalan] sayesindedir. Onlara diyor, "Sen böyle böyle yaparsan sen böyle olursun, böyle böyle yapmazsan böyle olursun." Tabi onlar da biliyorlar, bilmiyor değiller. Çünkü zamanı gelmiştir. Bana göre, yüz yirmi yıldır, hiçbir devlet yine kendisinin elinde değildir. Kimin elindedir, bugün büyük kimdir, Amerika'dır; Amerika'nın ellerindeler. Amerika isterse bugün yirmi dört saatte Türkiye'de her şeyi yapabilir. Peki, Türkiye neden değişiyor? İşte dünya elleniyor, birkaç yılda bir dünya kurcalanıyor. Hangi devlet büyükse diğerlerinden, hangisinden kötülük geleceğini görürse kalkıp vuruyor. Neden, çünkü daha ileri adım atmasınlar. Eğer fazla ileriye adımlar atarsa, ondan kötülük geleceğini bilirler. Irak gibi, Libya gibi, Suriye gibi… Türkiye'nin kendisi de aynıdır, İran da aynıdır. Bu değişmeli. Türkiye mecburdur, ya çözümü geliştirecek ya da başka çaresi kalmamıştır. Kürt sorununu çözmediği vakit, mümkün değildir ki, Türkiye iyi olsun. Türkiye ya çözümü geliştirecek ya da başka şeyler olacak.

ULUS VE DİN

İbrahim Amca, şunu da soracaktım: Çocuklarınızın evde Kürtçe konuştuklarını söylediniz. Êzîdî inançlarına da sahip çıkıyorlar mı, gereklerini yerine getiriyorlar mı orada?

Biz yüzde doksan ulusallığımıza sahip çıkıyoruz, yüzde on da dinimize sahip çıkıyoruz. Öncelikle insan olduğumuzu bilmeliyiz. Eğer insan olmazsam, din benim için bir şey yapmaz. Ulusun önemlidir. Sen kendini tanırsan yeterlidir. Bizim buradaki insanlar

kendi inançlarıyla kalırlarsa diyorlar ki, "Biz direkt cennete gideriz." Cennet o kadar kolay değildir. Cennet bu dünyadır. Eğer iyi olursan sen cennetliksin, insan olursan cennetliksin. Eğer zulüm yaparsan, baskı yaparsan, fitne ekersen, insanları öldürürsen bu cehennemdir. İslam'a göre de cehennemdir. Her insanın inancı Allah'adır. Allah her insanı yaratmıştır. Sadece beni seni değil, hatta hayvanları da yaratmıştır. Madem Allah bu şeyleri yapmış, neden biz bu kadar karşı karşıya geliyoruz? Bunun sebebi nedir? Tamamen akıldan dolayıdır. Çünkü biz Ortadoğu insanları aklımızın hastasıyız. Şimdi kimi çağırırsan aklıyla konuşur, ama bu aklıyla ne yapıyor? Bu önemlidir. Biz bu aklımızla iş yapmadığımızda, sen ustasın ve ustalığınla bir şey yapmadığında ne anlarım senden? Sen bir yazarsın ve yazınla bir şey yapmadığında ne anlarım senden?

İbrahim Amca, biz bazı Êzîdî aileleriyle görüştük, dediler ki, biz çocuklarımızla Müslüman çocuklarının evlenmelerini istemiyoruz. Sizde böyle bir şey var mı?

Evet. Neden olduğunu biliyor musun? Sana söyleyeyim. Şimdi benim bir kızım gidip bir Alevi ile evlenirse demez ki, "Gel, Alevi ol." Alevi toplumu bunu söylemez. Anladın mı? Gidip bir Alman ile de evlense yine aynıdır. Ama kızım bir Müslümana âşık olduğunda, illa Müslüman olacaksın, önce camiye gideceğiz, imam nikâhı kıyacağız ki, sen Müslüman olasın. Eğer oğlum bir Müslüman kıza âşık olursa, yine aynı şey olur. Deniliyor ki, sen camiye gelip Müslüman olmalısın. Demiyorlar ki, yahu sen ile oğlum birbirinizi sevmişsiniz, ya da sen ile kızım birbirinizi sevmişsiniz, herkes kendi inancıyla, senin inancın nedir Allah bilir… Cennet ile cehennem illa oruç ile namazla değildir. Cennet ile cehennem insanlıkla ilgilidir. Şimdi biz ile bizim Kurmanc milleti aynıyız. Dilimiz birdir, ulusumuz birdir, her şeyimiz birdir. Ama burada bir tek farklılığımız vardır. O da olmasaydı aramızda sorun da olmayacaktı. Evlenme sorunu olmayacaktı. Şimdi birbirleriyle evleniyorlar, bir şey olmuyor. Peki, nedendir? Sen illa benim gibi olacaksın diyorsan, bu kabul edilmez. Fikrim ne olursa olsun illa benim gibi olacak dersem olmaz. Şimdi ben Êzîdîyim, kız gelip benim oğlumla evlenirse, "Yok olmaz, sen illa Êzîdî olacaksın!" mı diyeceğim? Bu zulümdür, haksızlık olur, iyilik değildir. Bu konu–

nun nedeni tamamen bundandır.

Yani siz başkalarıyla, mesela Almanlarla evlenmelerine izin veriyorsunuz.

Yok…

Sadece İslam mı, yoksa hiçbiriyle mi?

Yok, yok. Bizim inancımızda izin yoktur.

Yani sadece Êzîdî olacak, öyle mi?

Ne sen bir Êzîdî ile ne bir Êzîdî seninle yapabilir. Tabi inanca göre böyledir. İnancımıza göre sen illa bir Êzîdî ile evleneceksin. Mesela bizim içimizde biz şeyhiz. Şeyhler şeyhlerle evlenirler. Şeyh ile pirler birbirleriyle evlenemezler, müritler ile pirler birbirleriyle evlenemezler ve şeyhler ile müritler de birbirleriyle evlenemezler. Bunun nedeni nedir? Çünkü biz ahirete göre gidiyoruz. Ahiret, öbür dünya diyorlar ya… Müritlerimizin babaları Allah'ın rahmetine kavuştuklarında, mecburen gidip yıkıyorlar ve kefenlendikten sonra baş tarafına bir düğüm atılıyor. Sen bir insanı düğümlediğinde önünün ahiret olduğunu söylüyorsun. Ahirete gönderiyorsun.

Bizim inancımıza göre ahiretsiz olmaz. Ahiretlikler birbirleriyle evlenmezler bizim yanımızda. Çünkü biz onların şeyhleriyiz. Biz onların çocuklarını kutsuyoruz, onların ölülerini yıkıyoruz. Bizim inancımıza göre Seyitler ile Kurmanclar birbirleriyle evlenmemelidir. Çünkü İslam dinine göre Seyit dinin öncüsü olmalıdır. Sadece okuyarak öncü olunmaz. Belki sen benden daha fazla okumuşsundur. Bizde kökten böyledir. Mesela bu din kaç bin yıldır var, şeyhlik de öyledir, köklerden gelir. Şeyh illa şeyhtir, pir illa pirdir, mürit illa mürittir.

En üst kademe hangisidir?

Şeyhliktir. Sonra pirlik, sonra da müritlik gelir. Çok kademelerimiz vardır. Fakiler vardır, Koçekler vardır. Diyanet bakımından Şengal'de Ruhan heyeti vardır. Bunların verdikleri kararlara hiç kimse karşı çıkamaz. O da Êzîdîlerin kararıdır. Bir toplantı yapıp Êzîdîler karar verdiklerinde, herkes tamam dediğinde, o zaman yapabilirler. Fakat karar vermezlerse olmaz.

BİZ ÊZİDÎ HALKI KÜRDİSTAN'IN VARLIĞIYIZ

İskan Amca siz de bize bir şeyler söylemek istemez misiniz?

Benim adım İskan, soyadım Ak'tır. Ben 1986'da göç ettim. Ben çocuktum, on dört yaşındayken Avrupa'ya göç ettim. Çocukluğumda oraya geçmişim. İbrahim'in de dediği gibi, ikinci, üçüncü kez tekrarlamama ihtiyaç yoktur. Bizim memlekette söylesen de söylemezsen de zulüm oluyordu. Devlet tarafından olsun, din konusunda olsun illa etkisini Êzîdî halkı üzerinde gösteriyordu. Mesela yolda bir şey olsaydı ya da kaçakçılar Suriye'den kuzeye geçselerdi ilk olarak Êzîdî halkı etkileniyordu. Baskı etkisini sürdürüyordu. Gerek devlet eliyle, gerekse Sünni halkımız eliyle…

Bu bir oyundu. Diyebilirim ki, insan okuyup inandığı kitaplara göre, memleketimizin boşaltılmasının başlangıcı, Avrupalıların kendileri de bunun içindeydi, bilgilerini Kürt halkının üzerinde deniyorlardı. Türk hükümetinin kendisi de bunun içinde vardı. Sayın Helmut Schmidt'in kitabını okudum. O, Helmut Kohl'dan önceki Alman başbakanıdır. Kitapta Türklerle bir pazarlık yapıldığından söz ediyor. Türkler diyorlar ki, "2014'e kadar, 2020'ye kadar," sanırım böyleydi, tam tarihini hatırlayamıyorum, "ben yirmi beş milyon insanı sizin yanınıza göndermeliyim." Türkiye'den Avrupa'ya geçirecekler. Helmut Schmidt de çok bilen birisidir. İnsanlara ilişkin çalışmalar yapan birisidir, çok akıllı bir insandır. Türklerin bu düşünceleri üzerine düşünüyor ve diyor ki, "Bunlar Türk değiller. Bunlar sizin dağ Türkleri dediğiniz kişilerdir, onlara Kürt deniyor. Siz bunları benim yanıma göndermek istiyorsunuz, ben bu şeyi kabul etmiyorum. Eğer insanlık yapmak istiyorsanız Ortadoğu'da size yardım edip onlar için bir başka Avrupa yaratabiliriz." Yani başlangıçta bizi bilinçli buradan çıkardılar. Biz Êzîdî halkı Kürdistan'ın varlığıyız. Zaten Kürdistan bizsiz kurulamaz, kabul de edilemez. Kürtlük de bizsiz olamaz. Biz bu toprağın, bu halkın temelleriyiz. Bu nedenle bizi memleketimizden bilinçli olarak çıkardılar.

Kürdistan İşçi Partisi olmasaydı, hepimizi çıkaracaklardı, hepimizi eriteceklerdi, bizler de giderdik. Artık orada bizler Türk olurduk, Alman olurduk, Britanyalı olurduk, yani gidiş o gidiş olurdu. Parti sayesinde ayakta kalabildik. Başta da bu partiye

teşekkürlerimizi sunuyoruz. Bunu açıkça söylüyoruz. Onlar bize öncülük ettiler. Onların sayesindedir biz ayakta kaldık. Şehitlerin mücadelelerinin sayesinde bizler ayakta kaldık. Yani bizler kendimizi övüp kendi emeğimizle ayakta kaldık dememeliyiz. Şimdi orada doktorlarımız, mühendislerimiz, avukatlarımız, öğrencilerimiz olmuş, bütün bunlar da bu partinin sayesindedir. İbrahim'in de dediği gibi insan nerede annesinden doğmuşsa orası onun için merak konusudur.

Benim ilk gelişimdir. 86'dan bu yana ilk kezdir buraya geliyorum. Her zaman aklımdaydı, gerçekten rüya gibiydi, dönebileceğime inanmıyordum. Eğer çocuklarım isteseydi, belki dönmeyebilirdim ya da başka şekilde olsaydı. İnsan diyebilir ki, memleketinin toprağını işleyebilirse göç etmekten daha iyidir. Tabi herkes aynı değildir, insanlar birbirlerinden farklıdırlar. Bu memleketin güzel olmasını umut ediyoruz. Güzellik dolsun, eşitlik dolsun, özgürlük dolsun. İnsanlar sormasınlar, hele sen Türk müsün, Arap mısın, Kürt müsün, sen nesin, ya da sen Müslüman mısın, Êzîdî misin, Süryani misin diye. Bu inanç oturmalı. Eşitlik! Bir daireye gittiğinde, "bu Êzîdîdir" diye işi ertelenmemeli. Eşitlik oturtulmalı. Birçok insanımızın bu kutsal topraklara, babalarımızın ve atalarımızın toprağına, uğruna yüzlerce şehit verdiğimiz toprağa dönebileceğine inanıyorum.

Yetmiş üç ferman çıkarılmış Êzîdîler için, ama hiçbir zaman baş eğmemişler. Ne kadar zulüm zorbalık yapılmışsa da biz baş veririz, dinimizi vermeyiz demişler. O inançtayım ki, bizler yeniden bu kutsal topraklara döneceğiz. Bizler yeniden bayramlarımızı kutlayacağız. Biz Sünni, Alevi, Süryani, Keldani halkımla birlikte bu topraklarda yaşayacağız. Bunu umut ediyorum. Bizim Êzîdîlik inancında çok kutsal şeyler vardır. Hepsini dile getiremeyiz, ama kısaca şunları söyleyebilirim: İbrahim'in de dediği gibi, ne olursa olsun insan özgür olmalı. Biri diğerine benim dinime gel derse bu çok hoş olmayan bir şeydir. Sen kendi düşünceni koru, hiç kimse bunun önünü alamaz. Êzîdîlerin dininde her daim barış vardır, barışseverdir. Bana göre, Êzîdîlerin dini her zaman barış bayrağını elinde tutar, hiç kimseye zorbalık ve zulüm yapmaz. Hiç kimseyi içine çekmek için, "gelirsen sen cennete gidersin," demez, bu şeyleri hiç kimseye söylemez.

Siz Avrupa'ya ailenizle mi gittiniz?

86'da biz gittiğimizde babam bizden önce gitmişti. Sonra ben, annem ve bir erkek kardeşim gittik. Bir erkek kardeşim tek burada kaldı, onun da askerliği yeni çıkmıştı, bu yüzden devlet bırakmadı. Sonradan o da geldi, böylece ailece gittik. İbrahim'in dediği gibi, bizim üzerimizde oyunlar oynanıyordu, bizi bilinçli buradan çıkardılar. Yani biz keyfimizden gitmedik. Tabi bizden bazıları keyiften gittiler. O en başta gidenler, onlar işçi olarak gittiler. Fakat söylesen de söylemesen de devletin etkisi bizim üzerimizde vardır. Bilinçli olarak insanlarını, kadrolarını oluşturuyorlardı. Diyorlardı ki, "Yahu gelin Avrupa'ya gidin." Pasaportları bilinçli olarak çıkarıyorlardı, İbrahim'in dediği gibi. Ben gittiğimde, bir insan Avrupa'ya gideceğim dediğinde, en azından vize almak için yirmi günden üç aya kadar beklemek gerekiyordu. Ama biz üç günde aldık, yani İstanbul'dan Almanya'ya kadar üç gün… O vize de sağlam vize değildi, sahteydi. Devlet kendisi yapmıştı. Alman Konsolosluğu içinde adamları vardı. Artık nasıl yapıyorlardı bilmiyorum. Ama gerçekten bilinçli…

Bu bilinçli davranma hâlâ da sürüyor. Hâlâ da Kürt halkını bu topraklardan çıkarmak için uğraşıyorlar. Mesela Batı [Suriye Kürdistan'ı] olsun, Güney [Irak Kürdistan'ı] olsun, Kuzey [Türkiye Kürdistan'ı] olsun, bilinçli olarak bu insanları buralardan çıkarıyorlar. Özellikle de Êzîdî halkı üzerinde oyunlar oynanıyor. Êzîdîler eritilmek isteniyor. İlk olarak oraya gittiğimizde de, bilmiyorum İbrahim söz etti mi, etmedi mi, bizim üzerimizde çok oyunlar oynandı. Bizi orada kiliseler yoluyla Hıristiyan yapmak istediler. Gelip çocuklarımızı kiliselere götürdüler. Çocuklarımızı bisküvilerle falan kandırmak istediler; onların yoluna gitmelerini istediler. Biz yeterince direndik. Biz Êzîdîler için bir şey farzdır ki, bir şey zorla yapılmaya çalışılırsa eritilmez, helal de değildir. Bu dinimizde tespitlidir. Bir Almanın konuşması vardı, ona Doktor Visna diyorlardı, Lidderburg bölgesinde kalıyordu. Diyordu ki, "Eğer siz Êzîdîleri eritmek istiyorsanız, aynen sıcak çay gibi, nasıl şekeri içine attığınızda kaşığa ihtiyacınız olmayacaksa öyle, eğer onları eritmek istiyorsanız kendinizi şeker yapıp onların dillerinin üzerine bırakacaksınız, öylece onları kendi içinizde eritirsiniz." Biz Êzîdîler yeterince baskı gördük ve direndik, fakat güzellikle insan eritilebilir. Bu bütün Kürt halkına yönelik vardır.

Sizin Avrupa'ya gidiş nedeniniz neydi?

Diyebilirim ki, bütün Êzîdî ailelerinin gidişi birbirine bakmakla ilgilidir. İşte diyorlardı ki, "Falan kişi gitti sen neden gitmiyorsun? Orada güzellik var, şey var." Fakat zorbalık ve zulüm de vardı. Söylesen de söylemesen de, burada hâşâ hayvanlarımız bizim hayvanlarımız değildi, paramız bizim paramız değildi, mülklerimiz bizim mülklerimiz değildi.

Neden?

Benim durumum iyi olsaydı ve birisi gelip beni ihbar etseydi, beni suçsuz yere içeri atarlardı. Sana söyleyeyim, ya sen hevallere ekmek vermişsin, ya da dün bu yol kapatılmış derlerdi. Gerekçe buluyorlardı, bahane uyduruyorlardı ki sen buradan kaçıp gidesin. Senin bu topraktan nefret edip kaçmanı istiyorlardı. Göç etmemiz için bu duruma getirdiler. Bilinçli yapıyorlardı ki, insanlar buradan kaçıp gitsinler. Avrupa'ya gittikten sonra on yıla kadar da farkına varamıyorsun. Avrupa ülkeleri donukturlar, buralar gibi değillerdir. Sen oraya gittiğinde burada çektiğin acıların beş yıl on yıl farkına varamıyorsun. Zaten çocuk olanlar kendi durumlarının farkına varmazlar, büyükler belki farkına varırlar.

HUKUK BİR KİŞİ İÇİN DEĞİL HER İNSAN İÇİNDİR

Şimdi memlekete gelmişsiniz, burada kalmayı istiyor musunuz?

Buraya gelişimizle ilgili şunları söyleyebiliriz, biz dönmek istiyoruz. Bizim dönüşümüzde bir samimiyet, dürüstlük olmalı. İbrahim'in de dediği gibi, Türk devleti her ne kadar değişmişse de, hâlâ köyümüzün yolu topraktır. Köyümüzde elektrik yok, su yok. Bunlar bizim yaşamdaki sorunlarımızdır. Bu sorunlar olunca sen bu toprakta yaşayamazsın. Biz dönersek, bu şeylerle ilgili imkânlarımız olmalı, bunları bize yapmalılar. Bizim belediye bize yardım etmeli ki, biz köyümüzün yolunu yapabilelim, elektriği köye götürebilelim, bu köyü yapabilelim. Dönmek istiyoruz. Biz on ev dönebilirsek bizim için çoktur doğrusu. Söylesen de söylemesen de çocuklarımız topraklarına, kültürlerine, dinlerine bağlanırlar, uluslarına bağlanırlar.

Orada [Almanya'da] elimizden geldiğince direniyoruz, çocuk-

larımızın orada erimelerine izin vermiyoruz. Mesela kültürden kaçış yaşanıyor. Ben her zaman çocuklarıma söylüyorum, "Neresi olursa olsun, hangi devlet olursa olsun, her şeyden önce o devletin hukukuna uyacaksınız. Bu hukuk bir kişi için değil, her insan için geçerlidir. Fakat örf ve geleneklerine mecbur değilsin. O devletin örf ve geleneklerine uymak zorunda değilsiniz. İyi olanı zaten yaparsınız, iyi değilse de uymayacaksınız." Dediğimiz gibi, çocuklarımız da buralara meraklıdır. Ben dört çocuk babasıyım, büyüğü yirmi üç yaşında, küçüğü dokuz yaşındadır. Onlar da bu memleketi görmek istiyorlar. Daha önce burada nasıl yaşıyorduk, yaşamımız nasıldı? Bunu görmek istiyorlar, bu topraklara dönmek istiyorlar. Mesela altı aya, bir yıla kadar da olsa istiyorlar. Her ne kadar orada okuyorlarsa da bu memleketi görmek istiyor, nasıl olduğunu görmek istiyorlar.

Evde çocuklarınızla Almanca mı yoksa Kürtçe mi konuşuyorsunuz?

Elimizden geldiğince, Alman hocalarının dediği gibi, çocuklarımızla Kürtçe konuşmalıyız. Eğer süper Kürtçe, saf Kürtçe konuşabilirlerse okulda da onlardan sorun çıkmaz. Orada anadillerinde konuşabilen çocukların Almanca öğrenmelerinde bu çok faydalı oluyor. Kendilerini Almanca da ifade edebilirler ve derslerinde de çok başarılı olurlar. Eve geldiklerinde biz elimizden geldiğince onlarla Kürtçe konuşuruz. Fakat istesen de istemesen de yüzde yirmi, yirmi beş Almanca giriyor. Bazı şeyler vardır ki, bilmiyorlar, mecburen Alman diline dönüyoruz. Bu eksiklikler istesen de istemesen de oluyor. Ama orada imkânlar vardır. Çocuklarımız gidip dini dersler alabilirler, Kürtçe dersler alabilirler. Bu imkânlar yaratılmış. Dini Kürtçe derneklerimiz vardır.

1986'da köyden çıktığınızı söylediniz. Bundan önce köyde belirli bir olay hatırlıyor musun?

Bizim bölgemizde başlarda KUK'çular (Kürdistan Ulusal Kongresi) vardı. Sonra Kawacılar geldiler. Birkaç insan da bu partiye üyeydiler. Bir gece asker köye baskın yaptı. Aynen şimdi gibi gözümün önüne geliyor. Çocuklukta olan bir şeyler hiç insanın aklından çıkmıyor. Orada bir insanımızı aldılar. Orada o insana yaptıkları dayak hiçbir zaman gözümün önünden gitmiyor. Yani köye baskın yaptılar, onu aldılar, amcasının oğlunu aldılar, kar–

deşini aldılar, amcasını aldılar, hepsini hapse koydular. Sonradan da çok kez oluyordu. Mesela bir araba kaza yapmışsa ilk olarak köye gelip baskın yapıyorlardı. Yani bu konularda bir tespit yok–tu. Zaten köylüler de bir şey yapmıyorlardı. Dedik ya, Êzîdîlerin köylerini boşaltmak istiyorlardı. Diyelim köyde yüzde on Sünni varsa da, yüzde doksan Êzîdîler ile Süryanilerin üzerinde oyunlar oynanıyordu.

O baskın ne zamandı?

Kadri'nin olayı… Sanırım 1980'di, tam olarak 1980'di.

Siyasi nedenle o aileye yaptılar. Yani ailenin kendisi siyasi fikirlere sahipti, Kawa örgütünün resmi üyesiydiler, çalışma yapı–yorlardı. O insanlar tutuklandı, ben kendim o zaman küçüktüm. O zamanlar dokuz, on yaşlarındaydım. Bu aile böyleydi.

Bizim sorularımız bu kadar. Eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Sonuç olarak şunu söyleyebilirim. Buraya gelip bizimle görüş–me yaptığınız için sizlere teşekkür ederim. Tanıştığımıza çok memnun olduk, çok teşekkür ederiz.

8

BİZ KÜRDİSTAN'IN MAYASIYIZ

Midyat, Temmuz 2014

Rebih Erdem, 12 Eylül sonrası gördükleri baskıdan ve askere gitmek istemediği için 1984'te çok genç yaşta Almanya'ya mülteci olarak göç etmiş. Annesinin "buralardan gidişin olsun dönüşün olmasın" sözüyle uğurlanan Rebih, ilk defa yirmi yıl sonra 2004'te Midyat'a dönmüş. Annesinin, bu hiç unutamadığı sözünü anlatıp o zamanların ne kadar kötü olduğuna vurgu yaparken gözleri doluyor. Köyünü terk ederken bir daha hiç geri gelmeyeceğini düşünüyormuş. Almanya'da bir mülteci olarak kurduğu hayat her ne kadar rahat olsa da kendi topraklarında bulunmanın çok farklı olduğunu dile getiriyor. Tüm zorluklara rağmen kültürünü ve Êzîdî kimliğini korumuş olmanın gururuyla başlıyor hikâyesine. Rebih ile sıcak bir Midyat gününde Süryani Derneğinde görüşüyoruz. Geçen uzun yıllardan sonra bir Êzîdî olarak topraklarına dönmüş olmanın heyecanı, tüm içtenliği ve sıcaklığıyla sorularımızı yanıtlamaya başlıyor.

Biraz kendinizden söz edebilir misiniz?

Adım Rebih Erdem. Kırk sekiz yaşındayım. Evliyim. Sekiz çocuğum var. Almanya'da yaşıyorum. Ve buraya [Mardin'e] izine geldim. Burada durumların nasıl olduğuna bakmak istedim. Okuma yazmam var, burada okula gittim. Köyde [Taqa Köyü] dört sene gittim, Midyat'ta da bir sene gittim okula. Ben Taqa'da (Oyuklu), dünyaya geldim. 1966'dan 1979 senesine kadar oradaydım. 79'da Midyat'a geldim, 84'e kadar kaldım. 84'te Avrupa'ya geçtim. Önümüze çıkan engellerden dolayı Avrupa'ya geçtim. 84'ten şimdiye kadar Avrupa'da, Almanya'da ailemle ve çocuklarımla yaşamıma devam ediyorum.

GÖÇ ÖNCESİ KÖYDE HAYAT

Burada, Taqa'dayken, ne iş yapıyordunuz?

Taqa'dayken, köy işleri yapıyorduk. O zamanlar çocuktum. Dört sene okula gittim. Okurken, evlerimizde hayvanlar vardı. Biliyorsunuz; koyunlar vardı, keçiler vardı, inekler vardı. Onları besleyerek hayatımızı sürdürüyorduk.

Evet. Almanya'da mı evlendiniz?

Avrupa'da, Almanya'da evlendim.

1979'da Midyat'a geldiğinizi söylediniz. Neden geldiniz?

Biliyorsunuz, 79'da Midyat'ta Kürtlük konusunda bir gelişme oluştu, devrimcilik ortaya çıktı. Köylerde Êzîdî halkının yaşamları gerçekten sıkıntı içindeydi. Halkımız dağlara, mağaralara sığındı. Kimse onlara baskı yapmasın diye. Dinlerini korudukları için şehirde rahatça yaşayamıyorlardı. Kendilerini korumuşlardı, hep dağlara sığınıyorlardı. 79'da ailemle böyle bir karar verdik. Köyde artık geçinemiyorduk. Dünyanın gelişmesiyle biraz ilerleme oldu, geçinmek zordu. Biz de 79'da Midyat'a geldik. Midyat'a geldiğimizde bir demircinin yanına gittim. 84'ün başına kadar çalıştım. Demirci bizimkilerden bir Süryani'ydi. Dört beş sene çalıştım yanında. Sonra Avrupa'ya geçtim. Orada artık kendimizi kurtarmak istedik. Burada kaldığımız sürece, zorluklar artıyordu. Biliyorsunuz, burada yaşarsanız, özgür olmalısınız. O özgürlüğü ben burada görmedim. Sürekli engeller çıktı karşımıza.

Nasıl engeller?

Engeller; mesela bir sebebi, ben Êzîdî biriydim. Êzîdîlerden bizim ailemiz azdı burada, Midyat'ta. Bizim kaldığımız dönemde Taqa'da kırk beş aile vardı. Ben Midyat'a geldiğimde, Taqa'dan üç aile Midyat'taydı. Ama tabi etrafımızda Bacinêli (Güven), Kevnasêli ve Deywanêli aileler de vardı. Önümüze çıkan engellerden biri, Kürt olduğumuz için, Êzîdî olduğumuz içindi. Devlet karşısında kendini ifade edemiyordun. İfadeni yapamıyordun. Bir ikincisi, İslam tarafından, Kürtler tarafından, Müslüman Kürtler diyeyim. Onlar da devlet oyunu olarak önümüze zorluklar ve engeller çıkarıyorlardı. O engellerle artık yaşamaya devam edemedik. Bir keresinde ninem bana söylemişti. "1914–1915 senelerinde Muş ve Van muhacirleri Erivan'a, Rusya'ya geçtiklerinde,"

demişti, "Êzîdîydiler." Yüz binlerce Êzîdî'nin buradan göç ettiğini söylemişti. Biz de bu hikâyeden dolayı, Avrupa'ya geçip daha iyi bir hayat geçirme olayını konuştuk. Ama maalesef Avrupa'da da sorun vardı, şimdi doğru güzel şeyler var yine de. Demokrasi iyi işliyor, sosyal hakları çok. Ama yine de orada dinimizi gönlümüzce savunamıyoruz. Bu sebepten dolayı bizim Kürt bölgelerine kardeşliğin, barışın, eşitliğin gelmesini istedik. Biz de bir kere daha babamızın dedemizin topraklarına geri dönelim dedik. Bu şekilde, dönüp bu işleri yaparsak, önderlik felsefesi altında eğer özgürlüğümüz olacaksa tabi. Buna inanıyorum ki kurtuluşumuz olacak. Olmazsa, yapamayız. Avrupa'da gerçekten de Almanya gibi bir devlet Êzîdîlere çok yardımda bulundu. Yani biz kuzeyli Êzîdîler, Kürdistan'ın kuzeyinden olanlar, yani Türkiye'dekiler oraya sığındık adeta. Biz kendimizi orada çok özgür hissediyoruz. Kendimizi rahat hissediyoruz. Ama çocuklarımız ve ailelerimiz konusunda bir kaybın olacağına inanıyoruz. Bu sebepten dolayı isteğimiz doğrultusunda vatanımıza geri dönüyoruz.

Köyünüzden biraz daha bahsetmenizi istiyorum. Ne hatırlıyorsunuz? Köydeyken, dini pratiklerinizi rahatça yerine getirebiliyor muydunuz?

Biz köydeydik. Bizim köyün hepsi Êzîdîydi. Sadece bir tane Mıhellemi vardı. O benim öğretmenimdi. Biliyorsunuz, biz hayvan kesiyorduk. Herkes, her aile, kendi imkânına, gücüne göre iki veya üç tane hayvanı alırdı, beslerdi, kesmek için. O hayvanı kestiğimiz gün, Batizmî bayramıydı, Çarşamba günü. Kestik ve Perşembe günü dağıtım günüydü. O hayvan kesiminde bir Müslümanı bekliyorduk, gelip hayvanımızı kesmesi için. Biz kendimiz yapamıyorduk. Biz kesseydik, biri gelip neden Müslüman tarafından kesilmediğini sorardı. Biliyorsunuz bizim kestiğimiz hayvanları [Müslümanlar] yemiyorlardı. O dönemlerde, efendime söyleyeyim, çocuktum, küçüktüm. Baktım, bizim köydeki Mıhellemi olan gelip hayvanımızı kesti. Baktım önümüzde halen birkaç aile, yaklaşık kırk beş aile vardı. Sıra bize yetişinceye kadar, belki otuz aile vardı önümüzde. Belki biz otuzuncu sıradaydık, belki otuz bir, belki otuz iki. Ben öylece dama çıkıp indim. Benim aklımda çok zahmetli olarak kalmış. Yani bazen bu şeyi kendime zahmet olarak görüyorum. Kafamızda büyüttüğümüz bu geleneksellik;

her iki açıdan, hem Êzîdîlik açısından, onları gözünde büyüten Êzîdîler, onları kullanmışlar. Bize zulüm yapıldı. Ve gelip "Hayır... Artık bırakın. Siz de değişin, bizim farkımız yok." diyenler açısından da. Bu tür şeyler yaptılar.

Bana çok zor geldi. Bizim dinimizde Fakir Temê, bizim bir şeyhimizdi. Bir fakirimizdi, bir dindarımızdı. Bize çok güzel ve ilginç şeyler anlatırdı. Örneğin aramızda toplanırdık, o zamanlar televizyon yoktu. Din konusunda, dinin ortaya çıkışı konusunda, dinin ilerleyişi, dünyanın gelişimi konusunda, Şeyh Hadi ilmiyle anlatılır, yorumlanırdı. Filan vakitte dünya şu kadar gelişecek diyordu, teknoloji ilerleyecek diyordu. Yani bunu konuşmasının içinde söylüyordu. Ve "Tavus Meleği ve Şeyh Hadi şahittir, biz Êzîdîler o kadar iyi kalpli, vatanseveriz ki!" diyordu. Biz Êzîdîlerin tarihinden beri birdik. O zamanlar erkeklerin hükmü geçerliydi. Yani soruyordum, yani şahsen sormadım ama bizden birileri soruyordu. Efendim diyorlardı, neden kadınlar daima erkeklerin hükmü altındadır? Biz Êzîdîler o kadar iyi kalpliydik ki, o kadar eşitlikten yanaydık ki... Biz kadın ve erkeklerin eşit olmasını istiyorduk. Mezopotamya tarihinden beri bu coğrafyada, öyle inanıyorum ki Êzîdî dinine mensup olanlardan kimse hiçbir zarar görmemiştir. Kimseye bir haksızlıkları olmamıştır. Etraftakilerin onlara haksızlıkları olmuştur.

Etrafınızdaki köyler de Êzîdî miydi, yoksa hepsi Müslüman mıydı?

Bizim köyümüzün hepsi Êzîdîydi. Köyümüzün kuzeyinde Hıristiyan ve Müslümanlar vardı. Oraya Êwert (Gülgöze) diyorduk. Doğumuzda Mizîzexê (Doğançay) köyü vardı. Onlar da Müslümandı, Hıristiyanlar da vardı orada. Batı tarafımızda ise Xirabiya (Yenice) köyü vardı, onlar da Êzîdîydiler. Ve bu tarafındaysa, güney tarafında, Midyat tarafında zaten şehirdi. Midyat diyorduk. Oraya bağlıydı köyümüz, bizim yerimizdi. O yüzden oraya gittik.

İKİ ŞEHİT

Ne zaman köy yıkıldı demiştiniz?

Köyümüzden son kişiler de çıktığında, iki insanımızı orada şehit ettiler. 93'te, iki üç kişi köyden, Mizîzexê'den (Doğançay),

Taqa (Oyuklu) ve Xirabiya'ya (Yenice) gideceklerdi. Biri Nure Kay, diğeri de Halil Deve'ydi. Ve bizim Süryanilerden Ago Gabriel. Her üçü de şehit edildi. Êzîdî dininin şehitleriydi. Kendi köylerinde kaldıkları için, kendi yerlerinde kaldıkları için, kendi malları üzerinde kaldıkları için. Korucu muydular, her kimseler mi, gelip onları öldürdüler. Bu da bizim yaşadığımız son korku oldu. 93'ten beri, şu ana kadar bildiğim kadarıyla köyümüz boşaltılmış ve harap olmuş.

O 93 yılında yapılan zulümde tespit edilmiş, yüzde yüz elimizde diyebileceğimiz bir şey yok. Ama o inançtayım ki bu Ergenekon, devletin eliyle oluşturuldu. Tansu Çiller döneminde, onun eliyle yapıldı. O dönemlerde, bu köylere bu oyunları yaptılar. Sonra köylüler korktu, herkes korktu. Etraflarındakilerin hepsi korktu. Onlar da artık köyü boşalttılar. Öyle inanıyorum ki, devlet ve Ergenekon birlikteydi. Yahu zaten devlet bir şey dediğinde, bu zemini hazırlayanları kast ediyorum, bu senaryoyu yazanları, senaryolarını da yaptırıyorlardı, hallediyorlardı.

80 yılında darbe oldu. Buralarda da savaş başlamıştı. Siz de 84'te gittiniz. Darbe döneminden bir şeyler hatırlıyor musunuz? O dönemler Midyat'ta nasıl bir hayat vardı, Avrupa'ya nasıl gittiniz, daha önce İstanbul'a gitmiş miydiniz?

Tabi. 80 darbesinde, 12 Eylül'de diktatörlüğü yürütenler köyümüze geliyorlardı. Xerîbe Köyü karakol komutanı gibi birisi, diyelim ki o dönemlerde ona Hasan çavuş mu Hasan yüzbaşı mı diyorlardı, bilmiyorum. Köye gelip "Kalk yat," diyordu. Yaklaşık kırk, elli kişi topladılar. Hava da sıcaktı. Onları süründürmüşler. Olanları bana anlattıkları için, haberdar olmuştum. Bana yüzbaşının bizim köyden birinin ayağına bastığını söylemişlerdi. Ona Hacı Yusuf diyorlardı, ihtiyardı, biraz kiloluydu, ağırdı. Ayağına basıp küfür etmişler. Kalk, acele et demiş ona. Acele etmezse, dayak yerdi. Yani 12 Eylül'den dolayı gördüğümüz zulüm... Öyle inanıyorum ki etrafımızdakiler de zulüm görmüş olabilirler ama bizim iki zulüm vardı üzerimizde. İlki devletin bize yaptığı zulüm, ikincisi ise biz Êzîdî olduğumuz için yaşadığımız. Kürtlerin, yani Kurmanc'ların diyeyim, cehaletlerinden dolayı da çok zulüm gördük.

ALMANYA'YA GİDEN YOL

Avrupa'ya göç hikâyenizi anlatır mısınız?

İstanbul'a kadar kendimiz gittik. Buradan, Midyat'tan binip İstanbul'a gittik. İstanbul'da beni Avrupa'ya geçiren kişi aracılığıyla geçtik. İstanbul'a gittim, İstanbul'dan Belçika'ya gittim, Belçika'dan Hollanda'ya, Hollanda'dan da Almanya'ya gittim. Belçika'da üç gece kaldım. Hollanda'da bir hafta kaldım. Hollanda'da kaldıktan sonra Almanya sınırına gittiğimde "Oh, oraya geçtik artık," dedim. Orada Alman gümrüğüne yakalandım. Beni kampa verdiler. Bana "Neden geldin?" diye sordular, ben de "Buraya iltica mı vermeye geldim. Zulüm ve baskılardan kaçıp buraya geldim." dedim. Gerçekten de oraya vardıktan sonra, çok iyi baktılar bize. Bizi tanıdılar. Bizim gördüğümüz zulüm ve baskıları öğrendiler. Görmüşlerdi. Bize her açıdan, ekonomik açıdan veya insanlık açısından, her açıdan yardımları dokundu.

İstanbul'a gidişte kimler size yardım etti? Neden önce Belçika'ya gittiniz? Orada akrabanız var mıydı? Ya da neden Hollanda'ya gittiniz ve sonra Almanya'ya gittiniz. Neden önce ilticada bulunmadınız?

Bize yardım eden kişiyi gerçekten tanımıyorduk. Bize rehber bulan kişi aracılığıyla bulduk. Aklıma geldiği kadarıyla oraya geçmek için yedi bin mark verdim. Ben ve ustam, ustam vardı, İsa Hesani'ydi. Ben ve onun ailesi beraber gittik. O zaman beş kişiydik. Ama Belçika'da indiğimizde, yaklaşık altmış, yetmiş kişi vardık. Midyat'tan ve etrafından, Nusaybin tarafından, Hesana taraflarından gelmişlerdi. Beraber geçtik, Belçika'da yakalandık. Ama orada birileri vardı, bizi çıkardılar oradan. Bizi çıkardıktan sonra, ustam ve arkadaşlarım Belçika'da kalmak istediler. Karar verdikten sonra ailesi ile anlaşamadılar. Hollanda'ya geçeceklerini söylediler. Hollanda'ya gittik, orada gidip teslim olacağımızı söyledik. "İşte geldik." diyecektik onlara. Ama onlar durmamızı söylediler. Gidip yol öğreninceye kadar dediler. Neresi iyiyse artık... Sordular, en iyi yer Almanya, dediler. Orada sosyal haklar daha fazla dediler. Almanya, Avrupa'nın önde gelen devleti olduğu için dediler. Orada birlikte Almanya'ya geçme kararı verdik. Sosyal haklar, insanlık, eşitlik iyi düzeyde olduğu için oraya sığındık.

O zamanlar Almanya'da akrabanız yok muydu?

Vardı. Almanya'da akrabalarımız vardı. O zamanlar birkaç aile gelmişti. 79–80 senelerinde gitmişlerdi. Ama onlardan bazı aileler dönmüşlerdi, yine bazıları kalmıştı. Tabi onları görme, yanlarına gitme imkânımız yoktu. O zamanlar telefon ve teknoloji çok azdı. Onları çabuk görme imkânımız yoktu. Mektup yoluylaydı. Onlara bir mektup yazardık, filan yerdeyiz derdik. Tabi adresleri vardı bizde. Ama mektubun cevabı gelinceye kadar yerimiz değişiyordu. Örneğin ben o zaman kamptaydım. Yirmi sekiz gün kampta kaldım. Yirmi sekiz gün kaldıktan sonra bizi başka bir yere gönderdiler. Orada da on gün kaldım.

Orada zorluk çektiniz mi? Kamp nasıldı? Ne yapıyordunuz?

Hım, Almanya'ya vardıktan sonra pek bir zorluk çekmedik. Biraz dil öğrenme zorluğu çektik. Gitmemize yardım edenler ya da tercümanlar aracılığıyla iletişim sağlayabiliyorduk. Rehberimiz olsun, Süryaniler olsun, Êzîdîler olsun, Kürtler olsun, gelip bize tercümanlık yaptılar. O kişiler aracılığıyla kendimizi ifade ediyorduk, ihtiyaçlarımızı söylüyorduk. O şekilde geçiyordu.

Ninenizin 1915'lerden bahsettiğini söylemiştiniz. Size hiç hikâye anlattı mı? Bir şey hatırlıyor musunuz?

Bir hikâye vardı... 1914–15 senelerinde Süryani ve Êzîdîlerin fermanı çıkmıştı. Muş ve Van'dakiler muhacir olmuşlardı. Üç milyon Süryani katledilmişti. Ninemin söylediğine göre orada yaklaşık yedi yüz bin Êzîdî katledilmişti. Bugün Mezopotamya ve Kürtlerin tarihine bakarsan, seyitleri çıkarırsanız, hepsi Êzîdîydi. O zamanlar Muş ve Van'dakiler, yaklaşık iki yüz bin Êzîdî, Rusya ve Ermenistan'a geçmiş. Cengir Ağa vardı. Ermenistan patriğiyle bir anlaşma imzaladılar. Bir çeşit ittifak yaptılar. Yapılan ittifakta "Sen bana savaşçı vereceksin, ben de sizi yanımda barındıracağım. Sen bana savaşçı vermezsen, bizim yanımızda yeriniz yok." dediler. Êzîdî halkı Mezopotamya tarihinden şu ana kadar savaşçıdırlar. Gerçekten de asla yüreklerinde korku yoktur. Savaşçıdırlar, hem de çok. Aynı zamanda çok insancıllar. O zaman Cengir Ağa, sekiz yüz kişiyi Ermenistan'a yolladı. O sekiz yüz kişi, Ermenilerle kardeş gibi oldular. Ve birlikte, onlara savaş açanlara hücum ettiler. Üstlerine gelen savaşçıları püskürttüler. O zaman Ermenistan patriği "Êzîdîleri kabul ediyorum. Êzîdîler benim yanımda kalsınlar."

dedi. Almanya bizi ne şekilde kabul etmişse, o zaman da Ermenistan bizi aynı şekilde kabul etmişti. Êzîdîlik tarihi, aslında kendi zamanında tarif edilemez zulümlere tanık olmuş. Benim söylediklerim, yüzde iki sayılır. Yani daha doksan sekizi var. Biz bugün, önderlik felsefesi altında, aramızda oluşan bu kardeşlik için çok mutluyuz. Bundan müşerref duyuyoruz. O inançtayım ki; inşallah, Tavus Meleği ve Şeyh Hadi üzerine, geçmişte kalan şeyleri bir daha yaşamayız, bunlarla karşılaşmayız ve biz de insan gibi, dünyadaki dindarlar gibi, dünya halkları gibi hayatımızı yaşarız. Kardeş kavgasını yaşamayalım.

BİR AVUÇ NOHUDU TAŞA FIRLATMIŞSINIZ DA, DAĞILMIŞ

Almanya'da evlendiğinizi söylediniz. Hayat nasıldı Almanya'da?

Almanya'ya ilk gittiğimde, altı yedi ay çok büyük zorluklar yaşadım. Epey zahmetliydi. Dildi, gurbetti, yalnızlıktı… Kimseniz yok. Birileri aklınıza geliyordu, vatanı hatırlıyordunuz, anne babanızı hatırlıyordunuz, kardeşleriniz aklınıza geliyordu, eş dostlarınızı hatırlıyordunuz. Bunların hepsi ilk yedi sekiz ay boyunca insanı bazen ağlatıyordu. Bu insani bir durum... Yani o zaman biz çok zahmet çektik. Yedi sekiz aydan sonra, üç ay dil kursuna gittim. O zamanlar maddi imkânlarımız da çok kısıtlıydı. Kursa gittiğim üç aydan sonra iş buldum, çalıştım.

O zamanlar inşaat işi yapıyorduk. İnşaat işçileriydik. Orada büyük bir inşaat vardı. Yaklaşık iki sene, üç sene çalıştım orada. Bana orada iş bulanlara da, beni yanında çalıştıran şefe de çok teşekkür ediyorum. Gerçekten de o da büyük bir uğraş veriyordu. Çok sağlam biriydi. Benim Alman, Fransız, Hollandalı, İtalyan arkadaşlarım vardı, çok yabancı vardı orada. Aralarında gerçekten de en çok benim işe ihtiyacım vardı. Ben daha çok uğraştım, daha çok çalıştım. O anda şefim ve patronum beni gördü. Ondan sonra daha çok iyi oldum. 87 senesine kadar çalıştım. 87'de kendi dinimden birini tanıdım. Ben de artık bir yuva kurmaya karar verdim. O zamanlar, 87 senesinde bizde yardım geceleri vardı, vatandaşlarımıza yardım amaçlı. Ne gece düzenlendiyse, kim düzenle-

diyse ben gittim. Malum, sizin halkınız, sizin vatandaşlarınız, sizin dilinizi konuşuyorlardı. Ailelerimiz de geliyorlardı oraya. Aileler arası ziyaretler artıyordu. Güzel şeyler artıyordu. 88'de düğünümü yaptım. Sonra Allah u Teâlâ bana çocuk bağışladı. O şekilde hayatımıza devam ettik. Şükürler olsun hayatımızdan memnunuz şimdi. Bu güne kadar da bununla gururluyuz.

İbadetinizi rahat yapıyor muydunuz? Ya da Almanya'da size zorluk çıkarılıyor muydu?

Din ve ibadet konusunda kimse bize karışmıyordu. Ama biz birbirimizden uzaktık. Her birimiz bir şehirdeydik. Bir avuç nohudu taşa fırlatmışsınız da, dağılmışlar gibi. O kişileri tekrar bir araya getirip dinlerini kabul ettirmeniz biraz zahmetti. Ama yapabildik bunu. Aramızda karar verdik; düğün yapıldığında davetiyeleri hepsine verip gelmelerini sağladık. Kültürümüzü, dinimizi unutmayalım diye. Şimdiye kadar bile Almanya'da düğünler vasıtasıyla ayakta kalabildik. 93 senesinde de Kürdistan Êzîdîler Birliği'ni kurduk. 93 senesinde Önder [Abdullah Öcalan] geldiği zaman; o, Sayın Talabani ve Barzani bir anlaşma yaptılar. Bir karar verildi; herkes kendi dinini yaşamalı denildi. 95 senesinde de… ROJ TV miydi?

MED TV

MED TV kuruldu. O kanalın da biraz yardımları oldu. Kürtçe haberleri izliyorduk, Kürt kültürünü görüyorduk. Din adamlarımız çoğu zaman MED TV'ye gidip röportaj veriyorlardı. O sebepten dolayı gelişmemiz biraz rahat oldu. Ondan sonra da, 96'da mıydı 97'de miydi, KUK'un kurulduğu dönemde[15] bir karar alındı. Êzîdî derneklerini arttırma kararı alındı. Êzîdîlerin olduğu her bölge için bir dernek kuralım dedik. O derneklerde bizim halkımız yer aldı. Dini çalışmalar yapıyorlardı. Bir tanesi Heyra Êzîdî idi, Çarşema Sor gibi, Batizmî gibi ve diğer pek çok tarihi adetlerimizi orada birbirimize söylüyorduk. Filan zamanda, filan saatte, filan vakitlerde diyorduk. O şekilde kültürümüzü koruduk.

Peki, "biz Êzîdîyiz" diyordunuz ve derneğinizi de kuruyordunuz. Orada size hiç Almanya hükümeti, komşularınız,

15 Kürdistan Ulusal Kongresi 1999'da kurulmuştur.

ya da herhangi birisi bir şey diyor muydu?

Hayır. Orada Profesör Visna vardı. Alman bir profesördü. Göttingen Üniversitesi'nde eğitim veriyordu. Êzîdî dinini iyi biliyordu. Kitaplardan Kürdistan'ı okumuştu. Bir kitap okumuştu ve Êzîdî dinini iyi biliyordu. Çok eski ve tarihi bir din olduğunu söylüyordu. Onun, Dekman'ın ve Verna'nın sayesinde birçok kez heyet yolladılar. Kürdistan'ın kuzeyine gönderiyorlardı. Türkiye olsun, batı olsun, güney olsun, heyet yolluyorlardı. O heyetler sayesinde tespit ediyorlardı. Êzîdîler üzerinde haksızlık ve zulüm var, köyleri boşaltılmış, bölgeleri terk edilmiş, dediler. Sonra bize haklarımızı verdiler. Pasaport verdiler. Ondan sonra bizim daha güçlü bir birliğimiz oldu. Kendimizi daha iyi ifade ettik, kendimizi kabul ettirdik. Vatanımıza gidiş gelişlerimiz de ara sıra oluyordu.

OYUNCAKLARIMI BURADA SAKLIYORDUM

Köye dönüşünüzden söz eder misiniz biraz?

2004 senesinde geri döndüm. Buraya geldiğimde, Almanya'da tanıştığım bir arkadaşımı gördüm. Gerçekten de Erdoğan hükümeti döneminde demokratik haklar daha çok arttı. Çoğu kişi de söylüyordu; bu gidiş gelişler sayesinde birliktelik kurulacak, diye. Yurdumuzda insan hakları gelişecek, bir ilerleme yaşanacak diyorlardı. Oysa ben inanmıyordum, gidersem yakalanacağımı sanıyordum. Gerçeği, benim hiçbir suçum yoktu da, lakin kendimi suçlu gibi görüyordum. Yakalanacağımı söyledim. Arkadaşım gidersem nerede ineceğimi sordu. Ben de Adana'da inip oradan devam etmek istediğimi söyledim. Bir hafta Adana'da kalıp, giderim. Adana Emniyet Müdürü'ne telefon etti. O çok becerikli biriydi. Telefon etti, işte "Rebih Erdem yurda, Türkiye'ye gelecek," dedi, "hiç sorun, engel çıkarmaz." O da "Gelsin, ama bekle birkaç saate sana haber vereceğiz." dedi. Ertesi gün oldu. Haber geldi, "Gelsin, dosyasında bir şey yok, temiz. Bir suçu yok." dedi. Dosyalarım, her şeyim tamamdı. Sonra ben geldim. 2004'te geldim, yirmi yıl sonra buraya döndüm. Yirmi sene boyunca bu şeyleri görmemiştim. Bir hafta Adana'da kaldım, sonra Mardin'e ve Midyat'a geçtim. Köyüme gittim. Çoğu şey değişmişti, yağmalanmıştı, bozulmuştu. Evimizde ne bir pencere kalmıştı, ne de bir kapı. Ellerinden gelse taşları da söküp götürürlerdi. Bu davranışı

yapanların öyle inanıyorum ki hiç bir zaman gönülleri rahatlamayacak. Ve hiçbir zaman işleri yolunda gitmeyecektir. Biz göç etmiştik, doğrudur, göçebeydik. Ama yapılan o yağmalamalar, göç etmemizden daha ağır geldi. Yirmi gün burada kaldıktan sonra geri döndüm.

Köye gittiğinizde neler hissettiniz?

Köye gittiğimde, ilk, sakladığım tüm şeyler; gerek oyuncak olsun... Oyuncaklarım vardı, saklıyordum. Ha filan yerde, tam şurada oynuyordum dedim. Oraya gittim, oyuncaklarımı burada saklıyordum dedim. Tüm bu şeyleri hatırlıyordum. Arkadaşlarımla buluştuğum yerler... Çok zor gidebildim oralara. Çok duygulandım, hüzünlendim. Çok zor bir durumdu. Malum, yirmi sene yurdunuza gelmemişseniz ve geldiğinizde her şey yağmalanmışsa… Gerçekten de zor bir durum.

Yalnız mıydınız? Ya da sizinle birlikte kimse var mıydı?

Birkaç kişi vardı. Arkadaşlarım vardı.

Onlar da Êzîdî miydiler?

Onlar da Êzîdî idiler. Amcaoğlum, Yusuf Erdem… Buraya geldiğimde ailem benim yalnız gitmemi istemedi, yalnız gitmememi söyledi. Birinin benimle gelmesi gerektiğini söylediler. O zaman o geldi, arkadaşım da gelmişti. Biz üçümüz gelmiştik. Arabamızı alıp köye gittik.

Şimdi tekrar dönmek ister misiniz köyünüze? Köyde evinizi yapıyor musunuz?

Şimdi yapmıyorum evimi. Zaten şimdi dönmem için erken. Daha onun hazırlığı yapılmamış, henüz yerine tam oturmamış. Nasıl oturmamış? Örneğin bugün altıncı ayın 29'u, oruç başlamış. Peki, onlar oruç tuttu. Sevap işleyen kişi, dinini yaşayan kişi, yani oruç tutmaya mecbur olmayan kişi için zor olacak. Bu bizim için, Kürt milleti için çok zararlı bir şey. Zararı nedir? Şunu görüyorum; örneğin bir devlete bir ay boyunca ambargo uygularsanız, o devlet ne kadar zengin de olsa yok olur. E bakıyorum; burada biri herkes gibi dükkânını çalıştırmasa bir ay boyunca, herkes gibi lokantasını işletmese, herkes gibi işlerini yapmasalar, herkes gibi çalışmalarını yapmasalar; ekonomik anlamda Kürt halkı için büyük zarar olarak görüyorum. Bu ekonomik zararı da Midyat gibi dinlerin merkezi olan bir yerdeki insanlar görüyor. Midyat'ta Süryaniler

yaşıyor, Êzîdîler yaşıyor, Sünniler yaşıyor. Sanırım Katolikler de yaşıyor orada. Bu çok dinliliğin içinde bazıları zulüm görüyordu. Eğer birileri ambargo uygularsa, diğer dindekiler zarar görüyorlar. Bizim bu komşularımızdan, vatandaşlarımızdan isteklerimiz, umutlarımız var. O da bu uyguladıkları ambargoyu hafifletmeleridir. Nasıl yani hafifletmek? Örneğin biliyorlar ki bizim her açıdan birbirimize ihtiyacımız var. Kürt milleti demesin işte artık oruç geldi, artık şu ambargoyu uygulayacağız. Her açıdan zarardır bu.

TAZMİNAT İSTEMİYORUZ, EŞİTLİK İSTİYORUZ

2005 yılında Tazminat Yasası çıktı, duydunuz mu? Bildiğim kadarıyla sizin köyde gördüğünüz zararlar var. Şey demiştiniz, hepsini yağmaladıklarını söylemiştiniz. Bu yasa kapsamında bir girişimde bulundunuz mu?

Tazminat Yasası konusundan haberdarım. Bir yasa çıkmış, bir de dindarlar için var. Gayrimüslimler için de bir yasa var ve Tazminat Yasası da var. Bizim istediğimiz Tazminat Yasası değil. Bizim isteğimiz; burada özgür ve eşit bir şekilde yaşamak. Yani buraya gelen kişilerin, hayatlarını kardeşçe beraber geçirmeleri, biz bunu istiyoruz. Biz öbür türlü, tazminat gibi, parasal şeyleri istemiyoruz. Biz eşitliğin olmasını istiyoruz. Bir örnek verirsek; dün geceden beri çok mutluyum. Sayın Hatip Dicle serbest bırakıldı. Biz birkaç arkadaş beraber Avrupa'dan buraya gelmiştik. Haberlerini izledik. Gerçekten de serbest kalması bize çok moral verdi. Bu süreçteki önemli bir adımdı. Umutluyum ki, Önder de serbest bırakılacaktır ve Önder serbest bırakıldığında, vatanıma geri döneceğime söz veriyorum. Öyle inanıyorum ki ancak o zaman vatan özgürleşir, insanlar özgür ve eşit olur. Biz ne Türklere ne Araplara ne Farslara haksızlık yapılmasını istemiyoruz. Biz kimsenin zarar görmesini istemiyoruz. Biz eşitliğin olmasını istiyoruz. O zaman biz de çocuklarımız da dönmek isteriz. Ve artık daha iyi dinimizi koruyabiliriz. Çünkü Avrupa'da biz dinimizi çok koruyamıyoruz. Biz korusak bile çocuklarımız korumuyorlar. Bu konuda önderlerimizden, siyasetçilerimizden, aydınlarımızdan beklentilerimiz var. Bu ülkeye özgürlüğü getirmelerini istiyoruz, bu ülkede birlikte güzel bir hayat geçirelim istiyoruz. Birlikte mutlu olalım, başımız dik olsun.

BİR ANNENİN SÖZÜ

93'te köyünüzün tamamen boşaltıldığından bahsettiniz O zaman akrabalarınızın bazıları yine Avrupa'ya geldiler mi, yanınıza? Ya da onlara ne olduğundan haberdar mısınız, köylerine ne oldu?

93 yılında Taqa ve Xirabiya köyleri katliama maruz kaldı; bir minibüsün içindeki on iki kişiye üç taraftan ateş ettiler. Ve onlardan üç kişiyi şehit ettiler; biri Süryani diğer ikisi Êzîdî idi. Kendi dinlerinin şehitleriydiler, köylerinin şehitleri. Onun dışında köyden haberdar olmadım. 2004 senesine kadar. Evet, Avrupa'da birbirimizi ziyaret ediyorduk ama köyden haberdar değildik. Biz köye ne olursa olsun bir daha dönemeyiz diye düşünüyorduk, köyden umutlarımızı kesmiştik. Biz artık geri dönemeyeceğimizi düşünüyorduk. Yani biz köyümüzü tekrar hayattayken göreceğimize inanmıyorduk. Vallahi bu teknoloji sayesinde devletlerde güzel şeyler yaşandı, ilerlemeler oldu. Gidip gelmek kolaylaştı. Almanya devleti de bu konularda bize çok yardımda bulundu. Biz bu konuda çok fayda gördük, ziyaretlerimiz daha rahat oldu.

84 senesinde ustanızın ailesiyle birlikte yalnız gittiğinizi söylediniz. Anneniz, babanız, erkek kardeşler, kız kardeşler, onlar yurtta mı kaldılar?

Ben yalnız gittim. Onlar yurtta kaldılar. Midyat'ta kaldılar. O zaman aslında ben askerlikten dolayı gittim. Ailem gitmezsem askere göndereceklerini söylediler. 12 Eylül'den sonra öyle bir korku sarmıştı Êzîdî ve Kürtleri. Özellikle de Êzîdîleri. Artık gidip askerliğimizi de yapamıyorduk. Gidip dönmediklerini söylüyorlardı. O dönem annemin bana söylediği çok güzel bir şey geliyor aklıma. Bana, "Allah'tan isteğim, gidip bir daha gelmemen." dedi. Yani ben Avrupa'ya gittiğimde, bir daha buraya dönmemem için söyledi. Bir de örneğin kardeşim askere gideceği zaman, birlikte kardeşimi yolcu etmeye terminale gitmiştik; yine annem "Allah'tan isteğim, Tavus Meleği ve Şeyh Hadi üzerine; gidip selametle geri gelmen." demişti. Belki yüz kere kendi kulaklarımla duydum bunu. Gerçekten de çok ağır bir söz. Ben Avrupa'ya gittiğimde, bana o sözü söyledi, sonra ben arabaya bindim. Malumunuz, çok ağır bir söz. Yani bana "Avrupa'dan dönmeyesin, hep Avrupa'da kalasın." diye söyledi. Bizden çoğu, gidip döndüklerin-

de, öyle ekonomik durumları da iyi değildi. Yani onlara bakmak için, tekrar [para] göndermek için imkânları yoktu. Ellerinden bir tek dua etmek geliyordu. Gerçekten de annemin o sözü bana çok tuhaf geldi, bana zor geldi.

Sizden sonra, anneniz geldi mi yanınıza? Erkek kardeşleriniz, kız kardeşleriniz, hiç yanınıza geldiler mi?

Tabi. 85'te anneme babama, kardeşlerime, aileme bir mektup yolladım. Onlara buranın, Almanya'nın çok güzel olduğunu söyledim. Ne şekilde olursa, suyu toprağı satıp, ellerinde ne varsa satıp Avrupa'ya gelmelerini söyledim. Çünkü her geçen gün daha da zorlaşıyordu. Biz de dedik bakalım, ne yapabiliriz diye. Onlara ne yapıp edip, ben nasıl geldiysem onların da bir yolunu bulup Avrupa'ya gelmelerini söyledim. Hangi devlete geleceklerini sordular. Almanya'ya gelmelerini söyledim. Bizim Êzîdîlerin çoğu da Almanya'da yaşıyorlar. Giden herkes Almanya'ya sığınmış. Tüm gidenler yanına ailelerini de almak istediler. O sebeple gerçekleşti.

Şimdi kardeşleriniz, anneniz?

Ailemin hepsi burada… Evet. 85'te geldiler. 86'da birbirimizi gördük. Yani çok iyi bir şeydi, çok güzel oldu. Çok rahat oldu artık. Onlar geldikten biz görüştükten sonra, vatanımız kurtulmuş gibi hissettik. Kürdistan'ı kurmuşuz gibi hissettik. O kadar mutlu oldum.

İKİ TARAFLI BASKILAR

Demin söylediğiniz bir şey dikkatimi çekti. O senelerde, bir taraftan devletin, bir taraftan Müslüman Kürtlerin size zulüm yaptıklarından bahsettiniz.

Vardı.

Nasıl bir zulümdü? Mesela ne yapıyorlardı size?

Nasıl bir zulümdü? Efendime söyleyeyim; bir örneği, biz Midyat'tayken herkes gibi kendi kimliğimizi yaşayamıyorduk, Êzîdî olduğumuzu söyleyemiyorduk. Elbiselerini giyiyorlardı, Êzîdîlik elbisesi, biliyorsunuz, beyaz böyle. O elbiseleri giyiyorlardı. Ama serbestçe giymeye korkuyorlardı. Hep kendilerini örtüyorlardı. Ya da bizden biri hastalansa, hastaneye gitse; kadınlarımız beyaz elbiselerini giyip gidemiyorlardı. Müslüman kıyafetleri giyiyor–

lardı. Haksızlığa uğramamak için bunu yapıyorlardı. En büyük haksızlık budur. Bugün mesela hastaneye gitsen ve dinini gizlemek zorunda kalsan, içinde bir korku varsa; tabi ki rahat olmazsın. Hastaneye iyileşmek için gidiyorlardı, daha çok rahatsız olup dönüyorlardı. Korkuyorlardı, içinden "Ben Êzîdîyim. Öğrenirlerse beni öldürürler," diyorlardı. Yani çok zordu.

Müslümanların ve Êzîdîlerin elbiselerinden bahsettiniz. Ne farklılıkları var?

Giyimleri, kıyafetleri… Êzîdîlerin kılık kıyafeti; beyaz pantolonlar giyiyorlardı, kadınları da beyaz etek giyiyorlardı. Êzîdîlerin genelinin bıyıkları vardı. Yani çok farkları vardı. Kurban olduğum Âlemlerin Rabbi, her insan ırkını farklı şekilde yaratmış ki birbirlerini tanıyabilsinler. Örneğin diyelim ki biri var, adı Rebih, yirmi tane Rebih var. O da diyecek ki Êzîdî Rebih, filan köyden. Yani o şekilde tanınmışlar. Örneğin Êzîdîlerin elbiseleri beyazdı, beyaz pantolonlar giyiyorlardı. Müslümanlarınki maviydi. Aynı zamanda Müslümanlar çarşaf giyiyorlardı. Êzîdîler çarşaf giymiyorlardı. Müslümanların [kadınların] saçlarının gözükmemesi gerekiyordu, Êzîdîlerinki görünüyordu. Bu farklılıklar vardı. Bu yüzden bazı haksızlıklar oldu bize.

Halkın kendisi, devlet değil yani?

Halkın kendisi... O zamanlar kimse bir ulus olduğunun bilincine varmamıştı, hakları olduğunu bilmiyorlardı. Bu onlara yapılmış bir oyundu. O sebepten dolayı, etraflarından çok baskı gördüler, haksızlığa uğradılar.

Devlet tarafından nasıl haksızlıklar oluyordu?

Devlete karşı kendimizi ifade edemiyorduk. Nasıl kendimizi ifade edemiyorduk? Örneğin benim gibi bir Êzîdî; ne okul okumuştum, ne de görmüştüm; kendimi devlete karşı ifade edemiyordum. Eğer "Ben Êzîdîyim." deseydim belki devlet de bana yardım ederdi. Belki daha fazla haklarımı savunurdu. Ama biz korkuyorduk. Bir Müslüman aracılığıyla kendimizi tanıtırdık. Müslüman olanın da vicdanına kalıyordu. Onun da ne yapacağını bilemiyordunuz. Yani orada güçlü olanın vasıtasıyla bir şeyler yapabiliyordunuz. Yani mesela aşiretçilik vardı. Mesela Heverkanlar vardı, aşiretler arasında en güçlüleri onlardı. Gerçekten de o dönemlerde biz çok zahmet çektik. O sebepten dolayı burayı terk edip gittik.

Şimdi çocuklarınız Avrupa'da mı yaşıyor? Alman okullarındalar mı, Kürtçe öğreniyorlar mı? Kürtçeleri ya da Êzîdîlikleri nasıl?

Çocuklarımız üniversite okuyorlar. Her imkâna sahipler. Kürtçe okullar da var, Kürtçe öğretmenler de var. Aslını kaybetmesinler diye. Biz Êzîdîler "Biz Kürdistan'ın mayasıyız," diyoruz. Bilmiyorum, mayanın ne olduğunu biliyor musunuz? Biz Kürdistan'ın mayasıyız. Kürt bayrağının yasak olduğu dönemlerde Çarşema Sor'u kutluyorduk. Basimbar yaptık; yeşil, kırmızı ve sarıydı. Biz o zaman Kürt bayraklarını dışarı çıkarıyorduk, evlerimize asıyorduk. Biz o zamanlar sahipleniyorduk. Zaten bizde kimse Türkçe konuşmuyordu. Almanca ve Kürtçe konuşuyorlar. O sebepten dolayı çocuklarımız Kürtçeyi unutmasınlar diye onları Kürtçe öğretmenlere yolladık, Kürtçe öğrenmelerini sağladık. Gidip öğrendiler. Bizim orada Êzîdî derneklerimiz var, Êzîdî evleri var. Oralarda buluşup konuşuyoruz, daha iyi öğreniyoruz.

Kürtçeleri iyi yani?

Kürtçeleri iyidir. Birbirimizi anlıyoruz. Altı, yedi yaşındakiler, on yaşındakiler için biraz zor. Onlar daha tam öğrenmemişler. Ama diğerleri tam öğrenmişler.

Êzîdîlik konusunda, yani din konusunda nasıllar? Çocuklarınız dinlerine sahip çıkıyor mu?

Din konusunda da; örneğin benim çocuklarım, yediden yirmi yedi yaşındakine kadar "Tavus Meleği üstüne, Laleş üstüne…" deyip yemin ediyorlar. Bir keresinde kızım bana "Baba, ben de Laleş üstüne yemin etmek istiyorum, ne olduğunu bilmek istiyorum." dedi. Ben de kızıma, "Orası bizim Êzîdîlerin bir mekânı," dedim. "Nasıl ki Müslümanların camiye, Hıristiyanların kiliseye inançları varsa, bizim de Laleşıe inancımız var," dedim. "Şengalıdedir." Çok aydınımız var artık. İnternet üzerinde, medyada, bir sürü fotoğraf, kitap, bildiri falan var Êzîdîlik üzerine. Takip etmişler, öğrenmişler. Bizim Avrupaıdaki tek korkumuz Êzîdîlerin az olması, biz az kişiyiz orada. Avrupaıda da her türlü özgürlük var. Biz artık dinimize sahip çıkamıyoruz. En çok korktuğumuz şey de bu.

Son bir sorum var: Almanya'da da Müslüman Kürtlerle

iç içesiniz. Orada da halen Êzîdîlere karşı haksızlık yapılıyor mu? Ya da bunun artık bittiğini söyleyebilir miyiz?

Artık bittiğini söyleyebiliriz. Bu soruyu sorduğunuza sevindim. Gerçekten çok ilginç bir soru. Bunun da artık bittiğini söyleyebiliriz. Ve bazen bizim Müslüman Kürt halkı da bize yaptıkları zulümden dolayı utanıyorlar. Ve biz de bazen utanıyoruz, bize bu kadar haksızlık yapıldı, bu kadar zulüm gördük derken. Şimdi bu sorunlar bitti. Allah korusun, bir daha başımıza bir şey olmasın. Biz her iki taraf da kardeşçe yaşayalım. Her üç tarafla; yani hem Müslümanlar, hem Süryaniler, hem de Êzîdîler beraber kardeşçe hayatlarına devam etsinler ve o eski engeller, tarihte yaşadıklarımız tekrar yaşanmasın.

9

NE OLURSA OLSUN BU ZALİMLER GİDECEK!

Batman, Temmuz 2014

Batman'ın Êzîdî köylerini ziyaret amacıyla yola çıktığımız bir yaz gününde Gunde Çinêra'yı ararken daha önce uğradığımız Gunde Feqiran'a yanlışlıkla tekrar giriyoruz. Diğer köyü bulmamıza yardımcı olmaya çalışan Azad ile orada tanışıyoruz, çalışmamızı anlattıktan sonra bizimle hikâyesini paylaşmak istediğini söylüyor. Azad elli yaşında. Dört erkek dokuz kız olmak üzere on üç kardeşmişler. 1985 yılında devletin, çevredeki Müslüman kesimin baskıları ve ekonomik kaygıların artmasıyla köyden çıktığını anlatıyor Azad bize. Göç öncesini, sürecini ve sonrasındaki sıkıntılarını anlatırken PKK'yle bağlantılanan kardeşinin sivil hayattaki çalışmalarını yürütürken Hizbulkontra tarafından katledilişini gözyaşları içerisinde paylaşıyor bizimle. Yaptığı çalışmalarıyla gurur duydukları kardeşinin ölümünün Azad'ı ve ailesini ne kadar üzdüğü, sohbetimizin birkaç defa ağlamalarla kesilmesinden anlaşılıyordu.

Köydeyken ne iş yapıyordunuz?

Ben köyde yaşadığım zaman çiftçilik yapıyorduk, toprak ile uğraşıyorduk. Herkes köyde bu işleri yapıyordu o zaman.

Eskiden beri evde Kürtçe mi konuşuluyordu?

Evet, bizim anadilimiz Kürtçedir. Biz Kürdüz, Êzîdî Kürt. Ben bu köyde doğdum ve 1985 yılında bu köyden ayrıldım, Avrupa'ya göç ettim. Almanya, Hannover'e göç ettim.

GÖÇ ÖNCESİ ŞİDDET VE İHANET

Köyden neden ayrıldınız, biraz bahsedebilir misiniz?

Gidişimizin, köyden çıkışımızın sebeplerinden birinin ekonomik olduğunu söyleyebilirim, artık köyün nüfusu artmıştı. İkinci sebebi de biz Kürttük, Êzîdî Kürttük. Şöyle söyleyebilirim; atalarımıza zorbalık yapılmıştı, bize de yapılıyordu. Sebepler bunlardı. Biz Müslüman olmadığımız için çevremizden bizi Müslüman yapmak için zorlama vardı. Böyle bir zorlama vardı. Anne babalarımızın bize anlattığı hikâyelerde çokça "ya Müslüman olacaksınız ya da kafanızı keseceğiz." gibi şeyler vardı. Şunu söyleyeyim, kırk yıl önce bu tarz olaylar çok vardı. Ama kırk yıldan bu tarafa artık bu tarz şeyler bitmek üzere. Eğer birkaç yüzyıl geriye gidersek yüz binlerce Kürt Êzîdî'nin başı Müslümanlığı kabul etmemelerinden dolayı kesilmiştir.

Bu tarz baskıları devlet mi yapıyordu yoksa çevredeki Müslüman köylüler mi?

Müslüman köylerdi, devletten herhangi bir zorlama oldu desek, hayır öyle bir şey yoktu. Devlet ve Kürtler arasında sorun vardı, yani devlet böyle küçük bir halk ile ilgilenmiyordu. Yani Êzîdîlere öyle bir zorlama yapmak istemiyordu. Ne zaman ki Kürt hareketi başladı, o zaman Kürt Êzîdîler de yavaş yavaş uyandılar. Bu hareket onların da gönlüne göre bir hareket. Onlar da kendilerini bu hareketin bir parçası olarak görüyorlar. Bu nedenle de şunu diyebiliriz ki, kendilerini hareketin içinde tanıdılar.

1985'te göç nedeni hem ekonomik hem de dini zorlamalardı dediniz. Sizin şahsi göç nedeniniz neydi? Avrupa'ya gitmeye nasıl karar verdiniz?

Valla, o zaman şöyle söyleyeyim, biz modern bir şeyler arıyorduk. Rüyalarımız, hayallerimiz hep Avrupa üzerineydi. Eğer zorbalık olmasaydı da bizim yönümüz o ülkedeydi diyebilirim. Çünkü daha moderndi, bunu sadece kendi şahsım için söylüyorum. Buydu, sebebi buydu yani. Mesela 1984'ten sonra binlerce Müslüman Botan'dan korucuların baskısı nedeniyle metropollere akın etti. Artık yavaş yavaş aynı baskı Êzîdîler üzerine de oluyordu. İşte 1984'ten önce diyelim ki Êzîdîler için bu göç yüzde on ise, 1984'ten sonra bu yüzde altmış yetmiş seksen oldu. Daha sonra da

bu baskı yüzde doksan dokuz olmuş diyebilirim, çünkü onlar da paylarına düşeni aldılar.

Valla o zamanlar oluyor diyorduk, biliyor musun, bazı Müslüman Kürtler vardı, bizden daha mazlumdular. Ben Almanya'ya gittiğimde bunları düşündüm. Kin ve nefret yoktu dersem yalan olur, vardı. Ama ne zamanki bu ülkenin üzerine baskı çöktü, biz kendimizden çok daha mazlum olan birçok insan gördük. İşte o zaman ben kendi derdimi unuttum. Diyelim ki Cizre veya en büyük yara olan Halepçe, işte o zaman kendime geldim. Anne babamızın, atalarımızın bize anlattığı acıları unuttuk, yeni bir defter, yeni bir sayfa açtık kendimize. Bu ülkeye uygulanan sistem bilinçli olarak yapılıyordu. Ama dediğim gibi Êzîdîler de paylarına düşeni aldılar.

Bu köyde 1992'de benim kardeşim[16] bu harekete katılmıştı, ona ihanet edildi. 1992 yılının Ocak ayının 24'ünde Batman şehrinde Hizbulkontra'nın eliyle şehit düştü.

O zaman kardeşiniz gerilla mıydı yoksa sivil miydi?

Yok, yok sivil biriydi. Ama çevreden bana söylendiğine göre milislik işleri yapıyordu. Birileri de, mesela çevreden olabilirler, biz bunu araştırdık. Milislik yaptığına dair bir şeyler vardı.

1992'de şehit oluyor. Siz o zaman Avrupa'da mıydınız?

Allah o günleri bir daha göstermesin [Sesli bir şekilde ağlıyor ve bir süre sessiz kalıyor]. Ben o zaman Avrupa'daydım. Geldim, çok soğuk bir kıştı. Zaten çevreden biri olduğunu sandık. Çevremiz bize çok sahip çıktı diyebilirim. Yani Botan Cizre'sinden Serhat bölgesinden [Doğu Anadolu] o soğuk kışta bu köye çok fazla gelip giden oldu. Böyleydi, yani çok fazla sahip çıkılınca artık bu işte bir şeyler olduğunu anladık.

Ağabeyimdi, muhtardı… Otuz beş yaşındaydı o zaman. Altı çocuğu vardı**.** Onları da yanımıza götürdük. Birkaç yıl burada kaldılar, ülkede hiç Êzîdî kalmayınca onları da yanımıza geçirdik. Köy ağabeyimden, 1992'den sonra daha da boşaldı. Ondan önce köyde on beş, on altı hane vardı. Ağabeyim Batman'da şehit olduğu zaman yanında bir amcaoğlum, bir de dayıoğlum vardı.

16 Azad'ın kardeşinin ismine, Azad'ın kendi kimliğinin açıklanmasını istememesi nedeniyle burada yer vermemeyi tercih ediyoruz.

Onlara da çok fazla baskı ve işkence yapıldı. Yanılmıyorsam bir gün ve bir gece, "Siz kim olduğunu bilip söylemiyorsunuz." diye işkence yapıldı. O kişilerden biri ondan sonra bir yıl yaşayabildi, ikincisi de beş, altı yıl. Yani onların üzerinde etkisi oldu, acılarından öldüler. Burada bir amcaoğlum vardı, ona baskı yaptılar, kim olduğunu söylemen gerekiyor dediler. Biliyorsun o zaman istiyorlardı ki… Nasıl söyleyeyim kışkırtma yapıyorlardı. Yani çevreden birileri yaptı deyin, biz çevreden kimse olduğunu da söylememiştik ama gidip çevreden birini yakalayıp ifadesini almışlardı. Yani bu kişi yakalansın da tekrar bizler karşı karşıya gelelim… Böyle bir oyun vardı. Amcamın oğlu çok üzüldü, sıkıldı. Onun yanında şehit etmişlerdi ağabeyimi. Yani, ben nasıl bir adamım ki yanımda şehit edilmesine izin verdim, hiçbir şey yapamadım, dedi. İkincisi de, dayıoğlumdu, o da üzüntüsünden hastalandı. Yani utanıyorlardı. Her ikisi de genç yaşta öldüler.

Ağabeyimin suçu da sonradan ortaya çıktı. Daha Botan bölgesi boşaltılmadan önce, ağabeyimin çok fazla toprağı vardı. Bizim Botanlılar geliyordu, onlara iş veriyordu, para veriyordu, onlara yardım ediyordu. Devlet de bunu istemiyordu. Devletin istediği bu milleti teslim almaktı. Bana böyle anlatıldı. Ama ağabeyimin sebepleri çoktu, tabi bize söylemiyordu. Görevini yapıyordu, iyi bir iş yapmıştı. Yani öyle işti ki bizim onunla gurur duyacağımız bir iş.

1985'te göç ettiğiniz zaman doğrudan Almanya'ya mı gittiniz yoksa önce başka bir yere mi?

Evet, önce İstanbul'da kaldım. Önceden kız ve erkek kardeşlerim de Almanya'daydılar. Bana, Êzîdîlerin ilticası kabul ediliyor dediler. Beni kaydettiler. Bir defasında gittim, geri döndüm. İkincisinde oldu. İstanbul'dan Frankfurt'a gittim. Orada beni karşılamaya geldiler ve gittik. İltica başvurusunu yaptık, kabul edildi.

Erkek kardeşlerim gittiklerinde yıl 84'tü. İki de kız kardeşim gitmişti, onlarınki ekonomik nedenlerdendi diyebiliriz, onlardan biri 76'da diğeri de 77'de gitti. Onlarınki o zaman ekonomik nedenlerdendi. Şehit edilen kardeşim 78'de gitti. Babam ve iki amcaoğlu trafik kazası geçirdiler. Bu nedenle geri dönüp geldi.

Köyünüz boşaltılmadan önce kaç haneydi?

Kırk dört, kırk beş ev vardı. 1992'den sonra köyümüz tamamen boşaltıldı. Herkes korkudan… Biliyoruz, bizim iki sorunumuz vardı: biri Êzîdîlik, biri de Kürtlük. Köyün siyasi olduğunu bildikleri için sıkı gözetim vardı. Bizden sonra çok fazla gözaltı oldu, mesela Muhtar Dayı da gözaltına alındı, şimdiki muhtarımız. Sıkıyönetim vardı diyebilirim. Köyde kalanlar da idare edemeyip göç ettiler. Şimdi köyde dört ev kalmış. Budur durum. Bu kalanlar hep buradaydılar. Onlar da denediler gitmeyi ama olmadı, geri dönüp geldiler.

ELLERİM VARDI İÇİNDE RUH YOKTU, GÖZLERİM VARDI GÖRMÜYORDU

Avrupa'ya gittiğiniz zaman eşiniz ve çocuklarınızı da yanınızda götürdünüz mü?

Evet, evet. Dört kişiydik. Üç çocuk da orada oldu, beş çocuk oldu.

Kampta kaldıktan sonra, akrabalarınızın yanına mı gittiniz, ne yaptınız? O süreci biraz anlatabilir misiniz?

Eğer akrabalarımızın yanında kalmak isteseydik olurdu. Ancak ben dedim ki, zaten dünyaya cahil olarak gelmişiz, beynimiz yıkanmış gibi. Yani birbirimizden ne kadar ayrı kalsak o kadar iyidir. Kürtçe bir söz vardır; uzak olmak nurda olmak. Ben de bu yüzden kendimizi ailemden uzak tuttum ve şimdi de uzağım.

Peki, sonra orada nasıl iş buldunuz, ne iş yaptınız?

Valla, biliyorsun orada dil öğrenmeyene kadar iş, çalışmak yasak. Ben de bir sorunla karşılaşmamak için öğrendim. Zaten gelişmiş bir ülke, işçi ne kadar çok olsa bile onlara yetmiyordu. Ama onlar için dil her şeyden önce geliyordu. Anlayabilmek için dil bilmen gerekiyordu, bir yanlışlık yapmaman için. İki yıldan sonra, o iki yıl süresince de geçimimi sosyalden, hizmetten sağladım. Yani buna karşılık günde dört saat onlar için çalışıyordum. Ama kendi isteğimle, yani mecburi değildi. Ben kendime zaman boş geçmesin dedim. Yani benim aldığım hizmet helal olsun istedim. Günde dört saatimi onlara verdim, onların yanında çalıştım. Bahçe işleri gibi beceri gerektirmeyen işler yapıyordum. Temizlik

gibi işler. İki yılım dolduktan sonra ve bu güne kadar da inşaat işleri yapıyorum. Allaha çok şükür diyorum, o ülkeye gittiğim zaman diyebilirim ki ellerim vardı ama içinde ruh yoktu, gözlerim vardı görmüyordu, ayaklar vardı çalışmıyordu. Ama bugün, bugün diyebilirim ki yüz insanın gözü benim elime bakıyor, ben o insanları çalıştırıyorum, yönetiyorum. Bu benim için bir şereftir. Çocuklarımız, anne ve babalarının yardımı olmadan, şimdi dünyanın yirmi sekiz ülkesini geziyor, çünkü bizim Almancamız yeterli değildi. Büyük oğlum okulu bitirdi, üniversiteyi bitirdi. Diyebilirim ki şu anda dünyadaki en iyi mesleği yapıyor. Bu da benim için bir şereftir.

Oğlum, formatika [bilişim] işinde, yani bilgisayar beyni yapıyor. Almanya ve Amerika arasında her üç ayda bir gidip geliyor. Bu dünyadaki en büyük gemiler var ya, deniz üzerinde herhangi bir arızaları olduğu zaman ya da limana yeni gelen gemilerin programlarını yapıyor ve gönderiyor. Bir teknik arıza olduğunda en yakın havaalanına kendisini ulaştırıp oradan da onu helikopterle götürüyorlar. Biri de subaydır, NATO'da subaydır oğlum, kendisi rütbelidir. Bir kızım da sekreter, emlak işinde; dördüncü çocuğum da büyük bir marketin satış sorumlusu; beşinci de bu yıl üniversiteye hazırlanıyor.

Amca, eşiniz ne iş ile uğraşıyor?

Valla, diyebilirim ki eşim ev hanımıdır, ev hanımı diyorlar değil mi? O çalışmıyor. Çünkü bizim bir sistemimiz vardı, yoksa onu küçük görüp çalıştırmadığımdan değil. Ben ona, dışarıdaki işleri ben yapayım, sen de ev içindeki işleri yap dedim. Yani bu çocuklara baksan daha iyidir.

Avrupa'ya gittiğinizde dil bilmiyorduk zorluklar vardı dediniz, şahsi olarak ne tür zorluklar yaşadınız, biraz onları anlatabilir misiniz?

Valla, zorluk, yokluktan varlığa düşmek, zor bir şey değil. Süper bir devletti. Elhamdülillah, açlık derdi çekmedik. Ama şöyle bir derdimiz vardı: Nasıl zengin olacağım, gönlümdeki istekleri nasıl yerine getireceğim? Değil mi? Bizden istenen şey… Çok büyük bir dertti. Senin yanında bir yaralı var ve sen onun yarasını saramıyorsun. Benim Almanya'da çektiğim zorluk buydu.

KÖYE DÖNÜŞ

Üç yıldır bu köye geri döndüm. Bu köyü tekrar hatırladım. Allah izin verirse kalıcı bir barış olursa bu köyün durumunu düzelteceğim. Belki sonrasında birkaç aile daha döner. Şimdi, köyde dört, bizimle beraber de beş aile var. Köyü hiç boş bırakmıyoruz. Ben gidince şimdi kardeşim veya yeğenim gelecek Avrupa'dan.

Geliyorlar. Bu kaç yıldır diyebilirim ki köy hiç boş kalmadı. Ne olursa olsun bizim dönüşümüz için halkımıza bir garanti verilmesi gerekiyor. Nasıl desem yani bu ülkede güzel bir sistem kurulması gerekiyor. İnşallah böyle bir şey yoldadır, her şeyi başkalarının suçu olarak görmek, bize çok zulüm yapıldı demek doğru değil. Çünkü en büyük zulmü Kürtler birbirine yaptı. Yani biz kendi doğrumuzu söyleyelim. Çünkü bu millette anne babalar cahil, bu yüzden onları suçlamıyorum, çünkü onların da anne babaları cahildi. Elhamdülillah, şimdi bir ülkemiz olmasa bile dünya içinde yüzümüz kara değil.

Üç yıl önce köye dönmüşsünüz, döndükten sonra baskı gördünüz mü? Devlet veya halk tarafından?

Valla, söyleyeyim zaten her gelip gittiğimde bazen sorunlar oluyordu. Ancak şöyle diyeyim, kimliği ve dili Kürtçe olan herkese uygulandığı gibi. Yani bizi bazı filtrelerden geçiriyorlardı, artık ne kadar temizleneceksek. Köye dönüş konusunda da sorunlar oldu, ancak onlarla başa çıktık. Yani öyle işkence falan gibi bir baskı değil ama "niçin döndünüz" gibi, yani bazılarını rahatsız etti. Ama biz yine de başardık.

Devletten kimse gelip hiç size niye geldiniz diye sordu mu?

Devlet mecburen soracak, bu bir sorun değil çünkü bu onların işi. Bizden bazı şüpheleri de vardı. Onlarla da güzel bir dil ile başa çıktık. Yani ben kimseyi öldürmediysem, yaralamadıysam, baskı uygulamadıysam benden ne istiyorlar?

Siz şimdi yılda ne kadar burada kalıyorsunuz?

Valla, bazen bir ay bazen en fazla altı hafta kalıyoruz. Yani oradaki işçiliğimiz askeriye gibidir diyebilirim, çok fazla uzak duramam. Ben orada sorumlu biriyim ve bu sorumluluk da beni

biraz oraya bağlıyor. Ben fazla uzak duramam.

Neden üç yıl önce köyünüze dönmek istediniz? Bu evi yeni mi yaptınız?

Yok, bu ev amcaoğlumundur bizimki daha aşağıdadır, üç katlı. O evi öldürülen ağabeyim o zaman yapmıştı ama ben de buradaydım. Köyümüzü güzelleştirelim dedik, ama harabe gibi kalmış. İnşallah gelecekte niyetimiz var. Ne olursa olsun bu ülkeye huzur gelecek. O zaman, o günleri göreceğimize, ömrümüzün buna yeteceğine inanmıyorduk, ama inşallah bu sefer bunu görmeye ömrümüz yetecek. Çünkü şöyle, şimdi öğle vakti ama birkaç saat sonra akşam olacak, her şeyin bir zamanı var. İnsan sabırlı olmalı, huzur gelecek. Almanya'daki hayatımız oturmuş, çocuklarımız açısından dönüş artık çok zor. Ama yine de gözümüz çok dünya malında değil, oradaki işlerimiz de çok iyi. Biz boş insanlar değiliz. Orada zamanı boş geçirmiyoruz, zamanımız dolu. Yani orada her yeri işgal etmiş durumdayız diyebilirim, hâkimlik, savcılık, milletvekillik, mühendislik gibi yerlere gelmişiz ve bununla gurur duyuyoruz.

Çocuklar Almanya'da ev içinde Kürtçe mi konuşuyorlar?

Şimdi ben büyük oğlumuz kadar Kürtçe'yi konuşamıyorum, o çok güzel konuşuyor. O çok güzel konuşuyor, ama diğerleri de günlük konuşmada idare ediyorlar. Bu durumdan utanmıyoruz çünkü… Orada büyümüşler… Bizim yanımızda Kürtçe konuşuyorlar, Türkçe veya Almanca değil. Bu bizim için bir şereftir. Tamam, farklı farklı, değişik diller bilmek güzel bir şey ama her şeyden önce bizim için gerekli olan anadildir.

Çocuklarınız hiç buraya geliyorlar mı?

Valla, sadece biri geldi, bir cenaze olmuştu. Ancak şimdi onun istediği şey şu; bu köyde bizim fıstık ağaçlarımız var, onlara merak saldı, gelip fıstık ticareti yapmak istiyor. Sadece biri geldi ama diğerleri de gelecek. Birisi şimdi sekizinci ayda gelecek ama şunu söyleyeyim, hâlâ okuyan çocuğumuzun aklında gelmek gibi bir şey yok. Orada doğmuştur ve okuyor. Sadece okulu ile ilgileniyor. Ama inşallah o da gelir. Gelecekler, görecekler…

Allah bize ne nasip ettiyse odur, eğer bütün dünya bize baskı yaptı dersek bu doğru değil. En büyük baskıyı, zulmü biz ken–

dimize yaptık. Yani ne olursa olsun bu zalimler gidecek! Görü–yorsunuz, dünyaya kaç zalim gelmişse hepsinin de ayağı kırılmış. İnşallah biz o zalimler gibi olmayacağız. Kimseye karşı kalbimizde kin ve nefret yok. Yine de bir cezaları varsa, onu da Allah versin onlara, zaten vermiş de. Bu ülke için barış istiyorum ve bütün dünya için.

10

XWEZÎYA ME BI HINGÊ... KEŞKELERİMİZ O ZAMANA…

Batman, Temmuz 2014

Batman'daki Êzîdî köylerini ziyaret ederken aradığımız Çinêra Köyü'nü buluyoruz. Şükrü Amca'ya yakın bir tanıdık üzerinden ulaştık. Yaşadıklarının üzerinden otuz sene geçmesine rağmen yasını hâlâ tutamadığı ve öfkesini dışa vuramadığı hatıralara sahip olduğunu anlamak çok da zor değildi Şükrü Amca'nın. Biraz öfkeli karşılıyor bizi, pek güvenmiyor sanki. Her ne kadar gazeteci olmadığımızı söylesek de bize gazeteciymişiz gibi davranıyor. Eğer referansımız olmasaydı kesinlikle bizimle konuşmayacağını iletiyor bize. Çünkü daha önce gazetecilerle görüşme yapmış ve söylemediği bazı şeylerin yer aldığı bir görüşme yayınlanmış. Şükrü Amca siyasetle ilgili olduğunu düşündüğü sorularımıza cevap vermek istemiyor ve sinirleniyor. Yaşadığı şeyleri ayrıntılı olarak anlatmak istememesinin nedenini kendisiyle görüşmemizden sonra, geri dönüşüne dair çekincelerine de bağlıyoruz. Köyleri boşaltıldıktan sonra köylerine Koçerler yerleştirilmiş ve onları köyden çıkarmak için çok uğraşmış. Şimdi her yıl köyüne gelip ekin, genellikle buğday, arpa, mercimek, nohut ekiyor. Bu nedenle temkinli davranıyor. Görüşme bittikten sonra Melek Tavus üzerine konuşuyoruz. Aslında birçok Êzîdînin Avrupa'da Melek Tavus imgesinin olduğu şeyler taşıdığını ancak Türkiye'ye gelince sorun çıkmasın ya da deşifre olmasın diye çıkardığını aktarıyor bize.

Biraz kendinizden söz eder misiniz?

Adım Şükrü Gökçek. Altı erkek, üç kız kardeşim var. Köyü–

müzün adı Çinêra, Türkçesi Yolveren Köyü. Küçüklükten beri, burada büyüdüm. Okumam yazmam az. Bir oğlum, üç kızım, toplamda dört çocuğum var.

Bu köyde önceden kaç ev vardı?

Kendimi bildim bileli yirmi tane var. Ne artmış, ne de azalmış.

GÖÇ YOLLARI

Kaç senesinde buradan göç ettiniz?

1988'de.

Biraz o süreçten bahsedebilir misiniz? Neden göç ettiniz?

Hepimizin üzerinde baskı vardı. Kendimi aradan çıkarıp sadece sizin üzerinizde var diyemem. Hepimizin üzerinde baskılar var. Biz Êzîdîlerin üzerindeki baskı ise, hepinizinkinden daha fazla. Burada Êzîdîlerin az olmaları nedeniyle, canı isteyen onları ihbar ediyordu. Başlarına gelen beladan kurtulmak için mallarını bile bırakırlardı. O yüzden diğer halklar arasında fakir kalıyorlardı. Baskı buydu.

88'de göç ettiniz. Önce İstanbul'a mı gittiniz? Yoksa doğrudan Almanya'ya mı gittiniz?

Ben buradan [Batman'dan] İstanbul'a gittim. İstanbul'dan Yugoslavya'ya, Yugoslavya'dan Avusturya'ya, oradan da Almanya'ya geçtim.

Bazıları doğrudan Almanya'ya gitmişler. Siz neden doğrudan gitmediniz?

Yok, hayır. Kim direkt gittiğini söylemişse, doğru söylememiş. Doğrusunu istersen, herkes benim gittiğim bu yolla gitmiştir. Kaçak yolla gitmiştir.

Siz köydeyken ne işle meşgul oluyordunuz?

Hayvanlarımız ve toprağımız vardı. 80, 81, 82 yıllarında, arkadaşları tanımamızla Batman'da çoğu şey değişti... Mesela 79'da, o yıllarda Batman'a gidemiyorduk.

Neden?

Mesela şöyle söyleyeyim; oraya gittiklerinde, Müslümanlar, "Êzîdîdir." diyorlardı. Onlara küfür ediyorlardı. Anladın mı şim–

di? Bazı şeyler var, bu konularda konuşmak istemiyoruz. Çocukların yüreği dolu ama söylemeye dilleri varmıyor. Onlar bugün konuşsa, benden daha iyi konuşabilirler.

Köydeyken din konusunda size baskı yapılıyor muydu?

Yapılıyordu. Din konusunda şöyleydi; örneğin Êzîdî ve Müslümanlar birbirleriyle evlenemiyorlardı. Êzîdîlere yapılan haksızlık, başka kimseye yapılmamıştır. Mallarını ellerinden alıyorlardı, onları zorluyorlardı. Bu kadar şey, din nedeniyle başlarına geliyordu. Çoğu kızlarını zorla Müslüman yaptılar. Örneğin on tane Êzîdî kızı gitti, hepsi zorla götürülmüş. Bildiğim kadarıyla gelmişler, evlerinden çıkarmış, götürmüşler. Din yoluyla bu haksızlık yapılmış. Efendime söyleyeyim, 86, 87 senelerinde, Êzîdî bir kız ile Müslüman bir erkek kaçtılar. İstanbul'a gittiler, döndüler. Yine Müslümanlar inada bindi, o aileyi yok etmek istediler. Çünkü Êzîdî bir aileydi.

Sizin köyden miydi?

Bizim köyden değildi. Din konusunda halkımıza yapılan haksızlıklar vardı. Bugün biz Müslümandır diyoruz, kardeş diyoruz, ama o dönemde kardeşlik yoktu. Başkalarının eliyle, zorbalıkla bizi daha çok eksiltiyorlardı. Başkalarının aklıyla yapıyorlardı, kendi akıllarıyla yapmıyorlardı. Anladın mı şimdi sana ne dediğimi?

Şükrü Amca, o zamanlar Müslümanların bu baskılarının dışında, "kestiğimiz hayvanlar yenmiyordu" gibi bir olay hiç başınıza geldi mi?

Öyleleri bugün de aramızda var. Benimle o insanların görüşü bir değil. Yine geliyorlar. Örneğin kimisine soruyorsun, "Kardeşim gel beraber yemek yiyelim." diye. Hayır diyorlar. Ya "Oruçluyum." diyorlar ya da bahane üretiyorlar, "Yemeyeceğim." diyorlar. Çünkü o insan şimdiye kadar anlayamamış. Bu yaşına kadar gelmiş ama kendini anlayamamış, ben ona anlatamam. Bugün benim gittiğim yol, efendime söyleyeyim, Selahattin arkadaşın[17] gittiği yol, kusura bakmayın, bizimle onların yolları ayrıdır. Ben kendimi o insanlarla bir tutmam. Benim onlara da saygım var. Aklı sadece o ana kadar çalışıyor. Örneğin söylemek istediğim bir şey var, ama

17 Selahattin arkadaş bizim köye ulaşımımızı sağlayan taksi şoförüydü. Kendisi o gün oruç tutmuştu.

bende kalsın. Söylemediğim sürece o söz bana muhtaçtır, ağzımdan çıktıktan sonra ise ben o söze muhtaç olurum.

Avrupa'ya gittiğiniz zaman, son konaklama yeriniz Almanya'ydı, değil mi?

Evet. İlk başta bir sene Münih'te kaldım. Münih'ten sonra Hannover'e gittim. Ailemin hepsi Hannover'de yaşıyor. Restoranda çalışıyorum. Yani aşçılık işi, o da Türk değil, Yunan yemekleri.

Neden Yunanların? Uzmanlığınız olduğu için mi?

Biz onların yanında öğrendik, onların yanında çalıştık, onlarla devam ediyoruz. Örneğin bugün benden bir şey öğrenirsen, yarın satmak istediğinde benim gibi satarsın. Ama kendi adınla satamazsın. Çünkü senin değildir. Dünya seni tanıyor. Biri yese, nereye ait olduğunu bilir. Sana sorar, "Bu nerenin? Sen Türk müsün, Kurmanc mı, Arap mı, nesin?" O zaman söylemeye mecbursun. Senin adınla olmaz.

Vatanınızdan çıkıp Almanya'ya gittiğinizde oralarda ne gibi zorluklar yaşadınız?

Çektiğimiz zahmet; sadece dil bilmiyorduk. Bizim halkımız ordaydı, sizin gibi birkaç kişi, Selahattin gibi arkadaşlar ordaydı. Bir ihtiyacımız olduğunda bize yardım ediyorlardı. Biz dil öğreninceye kadar. Dil öğrendiğimizde de, oradaki herkesle beraber yeni gelenlere biz yardım ediyorduk.

Gittiğinizde, ailenizi de yanınızda mı götürdünüz yoksa yalnız mı gittiniz?

Ben orada evlendim. Buradan ayrıldığımda yirmi yaşındaydım. Üç kardeşim ordaydı. Burada artık yapamadık. Devlet ve Kürtlük nedeniyle, artık yapamıyorduk. Rahmetli babam da burada kalmamızı istemiyordu. Haksızlık yapılıyordu. Dediler ki, "En iyisi buradan gitmek."

Kardeşleriniz sizden kaç sene önce gitmişlerdi?

Büyük kardeşimin otuz beş senesi oldu, diğerinin de kırk altı. Onlar küçükken gitmişlerdi buradan. Onlar da ekonomik nedenlerden değil, sadece haksızlık yüzünden gitmişlerdi. Bizim ekonomimiz iyiydi; şimdi de iyi. Mesela ben burada on fakir aileye kendimle birlikte bakabilirim.

O zamanlar, devlet mi Müslüman halk mı haksızlık yapıyordu?

Her ikisi de.

Ne zaman boşaldı köy?

94 senesinde. On altı hane beraber ayrıldı, tüm köyü boşalttılar.

Sebebi neydi?

Sebebi devletti. "Dışarıdakiler yanınıza geliyor." diyorlardı. Devlet bize "Onlar yanınıza geliyor, onları besliyorsunuz." diyordu. Devlete yardım etmeseydin, sana kızıyorlardı. Dışarıdakilere yardım etmeseydin, bu sefer onlar... İkisinin arasında kalmışlardı. Gerçekleri masaya yatıralım.

Kendileri mi, yani kendi iradeleriyle mi çıktılar? Yoksa köy boşaltıldı mı?

Mecburen yani. Mesela sen olsan, kendini öldürtür müydün? Örneğin benim bir babam var. On çocuğu var. Çocuklarının ölmesini istemez. Mecbur kaldılar.

NESİN, NEREDEN GELDİN, NEREYE GİDİYORSUN?

94'te köyden ayrılan bahsettiğiniz on altı hanedeki insanlar nereye gittiler?

Hepsi beraber çıktı. Almanya'ya gittiler. Êzîdîlerin ilticası kolaydı. Hıristiyanlar onlara arka çıktı. Almanya'da çoğu şey onlar için serbestti. Bugün de serbesttir. Bugün birçok şey, doğrusunu istersen, Êzîdîlerin kontrolünde oluyor. Devlet onlara hak verdiği için. Bugün orada çoğu önemli şey devlet kayıtlarında yazılıdır. Haklarında çok şey biliyorlar. Avrupa'da Êzîdîler çoğu şeye direndi. Burası gibi değildi. Orada özgürlük var, haksızlık yok. Benim, senin, Selahattin'in, kardeşimin bir farkı yok; çoban olsan da aynı, köylü olsan da, zengin olsan da. Devlet aynı devlet, kanun aynı kanun… Özgürlük budur.

Almanya'da dilinizi, dininizi rahatça devam ettirebiliyor musunuz?

Dilimizi, dinimizi, her şeyimizi… Buradan nasıl gittiysem, aynen öyle devam ediyorum.

Çocuklarınız Kürtçe biliyorlar mı?

Anadilleri neyse o, yani Kürtçe. Soruyorsun; "Nesin?" diyorsun, "Ben buyum,." diyor. Okulda onların dilleri… Ama evde, doğruyu söylemek gerekirse, yüzde altmış kadar çoğunluğu yine onların dili. Onun dışında hep anadilleri. Aslında konuşmak istemiyor. Mecbur kalınca hepsini sana söylüyor. Hepsi de biliyor yani. Örneğin iki günde bir soruyorum; "Nesin, nereden geldin, nereye gidiyorsun?" diyorum. Oğlum sekiz yaşında, çocuklarımın en küçüğü, sonuncusudur o. İki kere getirdim onu buraya, artık hep gelmek istiyor. Bazen onunla şakalaşıyorum. "Türkiye'de bir şeyin yok senin." diyorum. O da "Dedemin evi orda. Senin değil." diyor, beni aradan çıkarıyor. "O benim evim, senin değil." diyor.

Oradaki çocuklar buradaki gibi değil. Oradaki çocuklar büyüyüp buraya gelseler, buradaki insanlar onları bir lokma ekmek için satabilirler. Ama iş onların diline dönünce, ekmek değil bir damla su karşılığında satabilir seni. Örneğin biz bugün bir şey konuşuyoruz. Bir kelimeye on kelime ekliyoruz. O sana karışmıyor. Çünkü onlar okumuş. Yılda on iki ay okul var orada. Bir şey anlattığında, anlamazsan bitti. Bir daha sana karışmaz. Oradaki çocuklar böyleler. Ama biz Kurmancların yaklaşık yüzde yirmisi burada nasılsa aynı devam ediyor orada. Mesela mühendis olmuşlar, doktor olmuşlar, ne istersen çıkmış aralarından, Êzîdîlerin arasından. Ama burada yapamıyorlardı. Örneğin Êzîdî bir kız Batman'a gidip okuyamıyordu.

Neden?

Ya Müslümanlar onların aklını çeliyorlardı, zorumuza gidiyordu. Az kişiydik. "Neden Selahattin arkadaş bu kıza böyle yaptı?" diyorduk mesela. Yüz sene de geçseydi bunu yapanı bulsaydım, onu öldürürdüm. İşte bu kadar!

Sizin köyünüzden gidip Müslüman olan kız var mıydı?

Evet. Bizim zamanımızdakiler gitmediler. Biliyorsun, bizim zamanımızdakilerin hepsi Almanya'ya gittiler. Bizden sonrakilerden iki üç kişi gitmiş.

88'den sonra, ilk ne zaman vatana döndünüz?

99'un sonunda buraya döndüm. Korucular köyümüzdeydiler. 99'da başladım, yaklaşık üç dört ay uğraştım, korucuları köyden çıkardım. Yirmi üç korucu evi vardı.

Yalnız mıydınız?

Ben ve rahmetli… Allah rahmet eylesin, dayımdı. Oydu, bendim, amcamdı, beş altı kişiydik. Üç kişi Almanya'ya döndü, biz üç kişi kaldık. Dinç olarak bir tek ben kaldım. Diğerleri yürüyemiyorlardı bile. İşler bana kalmıştı. Her neyse, eş dost sayesinde, çok yardımları dokundu bize. Onların sayesinde yirmi üç korucu evini çıkardık.

Ne kadar sürede çıkarabildiniz onları?

Yaklaşık on, on iki yıldır oradaydılar. Bizim tapu belgelerimiz Osmanlı dönemine ait. Şimdikilerden değil. O yüzden bizi çıkaramıyorlar. Bu köyün kayıtlarına baksan, en eski köydür. Bu köyün kaydı Midyat üzerine. En eskiye gidersen, 900'lere gidersen, Midyat da değil, Estel üzerine kayıtlı. Daha sonra Zork'a, Zork'tan Siirt'e, Siirt'ten de geri Batman'a getirmişler kaydı.

99'da geldiğinizde, devletten destek aldınız mı o korucuları çıkarmak için?

Ben istedim de, itiraz ettiler. Örneğin şu Müslüman köylerin hepsine destek verdiler, bizimkine itiraz ettiler. Dayımız olmadığı için! Dayın varsa, her şeyin var; dayın yoksa bir şeyin de yoktur. İşte bu kadar!

Peki, neden 99'dan önce gelmediniz?

Siz "kongre" diyorsunuz galiba, bilmiyorum, işte ona katıldık. Almanca, Türkçe, Arapça karışıyor artık. Vallahi artık hangi dilde konuşacağımızı karıştırıyoruz. Orda yaşlılarımız toplantı yaptı. Toplantıda köyümüzü korucuların elinden çıkarma kararı aldık. Çok şey yapmışlar. Örneğin hazine malı vardı köyde, korucular satın almak istiyordu. Alsaydılar, bize yer kalmazdı orda. Doğrusunu istersen Êzîdî ve Müslümanlar kolay kolay beraber yaşayamazlar. Êzîdîlerden bir şey istersen, her zaman sana tamam der. Namus dışında her şeye tamam der. İş namusa girerse, sana hayır der. Sen ve o kardeş değilsiniz. Sana ne demek istediğimi anladın mı şimdi? Seninle her şeyde varım. Ama iş namusa girince, yokum. Çünkü benim yapım ayrı, seninki ayrı.

Doğrudur... O toplantıdan dolayı mı 99'da geldiniz?

Evet. Yapılan o toplantıdan sonra, "Ya Allah Ya Xwedê"[18]

18 Xwedê Kürtçede Allah anlamına gelir.

deyip Türkiye'ye yönelip geldik. Bir avukatın yanına gittik. "Seksen bin mark verirsen davanı alırım." dedi. Ben de "Vallahi kusura bakma, bu parayla köyümü satın alırım. Niye sana para vereyim? Köyümü onlardan satın alayım." dedim. Başka birinin yanına gittim, Allah razı olsun, "Dört bin markı masaya koy. Üç ay sonra hepsini çıkaracağım köyden. Sadece bana bir belge getir." dedi. İstediği belgeyi devletten aldım, ona verdim, "Tamam." dedi. Ben Müslümanlara karşı değilim. Êzîdî halkı da değildir. Bazı Müslümanlar, "Bugün böyle yaptı." diyor. Êzîdîlerin yarısı etmiyor. Mesela, bugün yaşanan şeylerden, başsızlıktan, bizim yarımız etmiyorlar. 99 senesinde buradaki Êzîdîlerimiz, kendileri koruculara, "Köyden çıkmayın." diyorlardı. Yani, sadece sizden yakınmıyorum. Kendiminkilerden de... Burada elimden geldiği kadar halkıma söylüyorum. Burada bizimkiler kendileri de işin içinde.

88'de sizden önceki senelerde, aileniz daha önce de göç etmiş miydi? Ya da size bu köye nasıl geldiğinizi söylediler mi?

Bir keresinde civar köylerde çatışmışlardı. Bir evden birini öldürdüklerini söylüyorlar. Yani göç ettiler, esir oldular. Tüm malları ellerinden alındı. Örneğin karşıdaki köyle savaştılar. Onlardan önce, atalarımızın söylediğine göre önce de savaşmışlar. Yine bir iki adam öldürmüşler birbirlerinden. Buradan çıkıp Viranşehir'e gitmişler. Viranşehir'de Kerengo Ovası'na gitmişler. Orda atalarımız sekiz, on sene yaşamışlar. Sonra tekrar buraya dönmüşler. Yanılmıyorsam şu an orası da onların adına.

Viranşehir'de Êzîdî var mı?

Evet. Bazı şeyler var, biz Kürtçe söylüyoruz. Sizin hepsi Türkçe… İstemiyoruz, Kerengo Ovası mesela, Türkçe adını ben bilmiyorum. Biz duyuyoruz, bazı köylerin adı Türkçe söyleniyor. Ben şahsen tanımıyorum. Ama Kürtçe olunca, hepsini tanıyorum.

Atalarınızın Kerengo Ovası'na göç etme nedenleriyle sizin nedenleriniz benziyor mu?

Hayır. Bizim çıkma nedenimizle onların çıkma nedeni aynı değil. Birbirinden farklılar. Diyelim ki bugün keyfi için Selahattin arkadaşa bizi beş dakikaya Batman'a bırakmasını söylesek. Bu keyiften gitmek olur. Ama yürüyerek gidersek, o keyiften değildir. O zaman mecburiyettendir. 88'deki, 87'deki, 84'deki, 79'daki

göçler hep mecburiyetten. Örneğin ağabeyim 79'da buradan gitti. Bizden biri Almanya'da olsun dediler. Sadece yardım etsin. Hayatlarını buradakinden daha iyi geçirsin. Örneğin, rahmetli dayım 60 senesinde gitmişti Almanya'ya. Onlar da öyle yapmış. Selahattin arkadaşın bir oğlunu götürmüşler. Bakın Hacı'nın bir oğlunu götürmüşler. Böyleydi, köy başı, bir adam ordaydı. Köylerini boşaltmak istemiyorlardı. Diyelim ki bir yerin var, yarın elinden kaybedersen; yarın gidersen yerin var. Hazırlığını yaparsan, senin için daha iyi. Onların o zamanki aklı, hepimizinkinden daha fazlaydı. Doğrusunu istersen, onlar yirmi yıl sonrasına bakıyorlardı. Otuz sene sonrasını düşünüyorlardı. Onlar bir çay kahveyi falan düşünmüyorlardı. Hem iki gözü aşağıda vardı, hem de iki gözü onunlaydı. İşte bizim eskilerin olayı da bu. Onların otuz sene kadar önce söyledikleri, bugün başımıza geliyor.

O dönemlerde, bu yakınlarda çatışma oluyor muydu? Burada olduğunuz senelerde, ya da sizden sonra?

Ben buradan gittiğimde, dışarıdakiler yoktu. Bizim zamanımızda "talebe"ler vardı. Onların uzun elbiseleri vardı. Uzun böyle, ayaklarına kadar iniyordu. Biz o dönemdeniz. Bundan fazla da sorma bana.

Şükrü Amca geldiğinizde ne kadar kalıyorsunuz Batman'da? Yılda kaç kere geliyorsunuz?

Yılda iki kere geliyorum. Kışın. On birinci ayın 15'inde buraya geliyoruz ve örneğin bu dönemler geliyoruz.

Neden o dönemler?

Toprağım için geliyorum. Toprağımızı ekiyoruz. Buğdaydır, arpadır, mercimektir. Ne gerekliyse, onu ekiyoruz. Herkes kendi toprağını ekiyor. Biz ayrı ekiyoruz, amcamlar ayrı ekiyor. Bundan iki gün önce gelseydiniz, çoğu buradaydılar. Üç dört kişi daha buradaydı.

AL SANA ANAHTAR

Şükrü Amca, muhtemelen biliyorsunuz, 5233 Sayılı Yasa diyorlar, terör nedeniyle köyleri boşaltılanlar için bir yasa var. Haberiniz var mı? Başvurdunuz mu? Köyleri boşaltılanlara devlet tazminat ödedi.

İlkin de sana söyledim, bacım. Bak biz istedik, vermediler. Dayımız yok. Dayımız yok derken, bunu kastettim. İstedik, ama hepsini reddettiler.

Size "terör nedeniyle oldu" demenizi mi söylediler?

İşte terör nedeniyle koruculları koymuşlar. Söylememe gerek yok ki. Kanunen mahkemeyle hepsini çıkardım. Yani terör dese de demese de aynı. Onlar dosyaları yazıyorlar. O kanundur, o yazıyor. Benim ekleyecek bir şeyim yok. Hepsini onlar yapıyorlar.

Şükrü Amca, kaç aile köye gelip gidiyorsunuz şimdi?

Dört beş aileyiz. Ama çok gidip geliyorlar. Yani geliyorlar, izinlerini burada geçiriyorlar, gidiyorlar. Sekizinci dokuzuncu aylarda, bazen beş, altı aile beraber geliyoruz.

Nerede kalıyorsunuz? Köyde mi?

Örneğin şu evde, burada, muhtarın evinde.

Hepiniz köyde evlerinizi paylaşıyorsunuz, değil mi?

Evet. Gel sana da vereyim. Al sana anahtar. Batman'a gidip kendine ekmek alırsın, gidersin. Ne yapabilirsin ki eve? Evi götürebilir misin? Hayır! Bu tür şeyler bizde yok. Hâlâ eskisi gibi… En eskiye de gitseniz, fark yok. Buraya geldiklerinde, anahtarı veririm. Geliyorlar, anahtarları yanında. Araba kiralıyorlar. İzinlerini burada geçiriyorlar, tekrar evlerine dönüyorlar.

Bazıları köyü tekrar inşa etmeyi düşünmüyor mu, ev yapmayı?

Vallahi Êzîdîlerin işi zor. Burada inşa etmek, hayatı yaşamak zor! Yapabiliriz, biz burada hayatımızı yaşayabiliriz. Ama çocuklarımız yapamaz. Çocuklar orada doğmuş, onlar için biraz zor. Orada özgürler. Hangi dinden olduğun, nereden gelmiş nereye gidiyor olduğun önemli değil.

Bir gün ister miydiniz köyünüze dönmeyi?

İsterim. Çocuklarım yüzünden yapamam.

Bazıları devlet yollar yaparsa, altyapı olursa ya da siyasi değişiklikler olursa köyümüze geri döneriz diyorlar. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz Şükrü Amca?

Sana doğruyu söyleyeyim; bugün o kadar şey söyleniyor, kimse kusura bakmasın ama hepsi yalan söylüyor. Kendi adları-

na konuşuyorlar, "Döneceğim." diyorlar. Bunu ben kabul ederim ama çocuklarımın adına karar veremem. Çocuklarımın günahlarını alamam. Çocuklarım burada kendilerine bakamazlar. Biz küçüklükten beri burada büyüdük ama o çocuklar yapamazlar. Çocuklarımı bir kere buraya getirdim. Biliyorsun, bazen tavuklar köyde hastalanır. Buradayken ayakta duramıyorlar. Allah şahittir, aynı hasta tavuklar gibi! On beş, on altı yaşında ve vallahi sineklerden dolayı yanımızdan ayrılmaya korkuyordu. Benim çocuklarım burada yaşayamazlar.

80'lerde bu köyde, bu evde yaşadıklarınızı ve şu anki durumları göz önünde bulundurunca o günden bugüne ne farklılıklar var?

O dönemde burada yaşadıklarımız; biliyorsun Kürtçe'de "Xwezîya me bı hıngê" [Keşkelerimiz o zamana] diyoruz. O zamanlar yılda bir kere gömlek alırdık kendimize ama şimdi saatte bir kere değiştirebilirsin. Bak mesela bu sigara yoktu. Tütündü. Tütünü de onlarla yakaladıklarında, çok pis dövüyorlardı. Tütün o zamanlar yasaktı. Bugün iyi yaşıyoruz ama o hayat bizim için daha güzeldi. Şimdi haklarımız var, kime baksan, cebinde dört kuruş parası var. Sigara parası var. Fakat insanlara selam vermiyorlar. Almanların hayatı şimdi öyle olmuş. O yüzden tek isteğim, buraya ne zaman gelsem çocuklarımı da yanımda getirmek. Onlara burayı öğretmem için. Hayatımın orda değil burada olmasını çok istiyorum. Orada yapamıyorum. Sabahtan beri burada yalnız başımayım, kimse de yok yanımda. Sıkılmıyorum. Çünkü burası benim yerim. Ama yarın çocuklarım büyürse, bilmiyorlar, burayı görmemişler, bilmiyorlar. Yapamazlar.

Şükrü Amca, eşiniz ne iş yapıyor Almanya'da?

Eşim çocuklarına bakıyor.

Diyelim ki bir gün buraya yalnız gelmek isterseniz, eşiniz de gelmeyi ister mi?

Eşim gelir, çocuklarım gelmez. Almanya'da evlendim. Eşim Suriyeli. Gidip Suriye'de buldum onu.

Êzîdî mi o da?

Eşim Suriye'den, akrabam ayrıca. Bizimki bu haksızlıktan dolayı, bak şimdi deminden beri çok derin gidiyorsun. Bazı yer–

ler var, bir dalsan içinden çıkamazsın. Bak mesela, benim halkım sadece burada yok. Sadece Türkiye'de yok. Irak'ta, Suriye'de, Ermenilerin arasında, Rusların arasında var, hepsini arasan var. Gel, benle sen gidelim. Hepsinin adını da söyleyeyim. Tüm köylerin adını da sana söyleyeyim. Atalarımız yazmış bize. Almanya'da hepimiz buluştuk.

"Gitmeden önce Müslümanlar bize çok haksızlık yapıyordu." demiştiniz. Şimdi durumlar nasıl?

Şimdi iyi.

Şimdi iyi olmasının sebebi nedir?

Sebebi... Bak, bugün bunun sebebi partidir. Bu kadar. Bunlar artık politikaya giriyor. Politikadan konuşmak istemiyorum.

Şükrü Amca çok teşekkürler. Sorularımız bu kadardı.

11

DUVAR ÜZERİMİZE YIKILIYORDU, ALTINDA KALAMAZDIK

Midyat, Temmuz 2014

Erdem Amca ile Midyat'ta buluşuyoruz. Süryani bir arkadaşımızın dükkânında başlıyoruz konuşmaya. Görüşme yaptığımız kuyumcu dükkânı epey kalabalık, Erdem Amca'nın Avrupa'dan gelen sosyoloji mezunu oğlu da yanımızda. İhtiyaç duyduğunda görüşmeye katılmasını istiyor Erdem Amca. Ancak biz sormadan başlıyor anlatmaya. Biraz kızgın bir tavırla paylaşıyor yaşadığı göç sürecini. İlk başta üzerimize alınıyoruz, sonra anlıyoruz ki kendilerine sıkıntı çektirenlere, devleet, korucu komşularına kızgın ve anlatırken bu kızgınlığının da görülmesini istiyor. Memleketinden başka bir yerde yaşamak istemediğini, gördükleri zulmün onları kendi topraklarından uzaklaştırdığını anlatırken sesi iyice yükseliyor ve ne kadar uzağa giderse gitsin dönüp yaşamak istediği yerin kendi doğduğu topraklar olduğunu ekliyor.

MİNİBÜSTE ON ALTI CAN

Süryaniler ve biz birlikteydik... Köylülerimizi katlettiler. Kim katletti? Devlet her zaman köylülerimizi katletmedi. Memleketlilerimiz de bizi katlettiler. Bu memleketten olanlar bizi katlettiler. Korucular… Korucular da devletin emri altında değiller mi? Koruculara kim silah verdi? Devlet vermedi mi? Hayır diyorlar, eğer siz buraya dönerseniz, yani sizler açık açık PKK bize saldırmış diyeceksiniz. Ama PKK bize saldırmadı. Devlet diyor ki, eğer

böyle derseniz size yardım ederiz, sizleri destekleriz, bilmem ne yaparız… Vallahi günahtır, PKK bizden kimseyi öldürmedi. PKK bize saldırmadı.

Köyümüze saldırdılar dediniz, nasıl oldu, biraz bundan bahsedebilir misiniz?

Vallahi, belki siz bunun tarihini daha iyi bilirsiniz. Xirabiler ile Gewniler birlikte öldürüldüklerinde tarih neydi bilmiyorum. Doğançay ile Yenice. Kürtçe isimleri, Xirabiya… Êzîdîlerin köyüdür. Midyat'a bağlıdır. Şimdi Midyat'ın mahallesi olmuş. Yakındır, tahminimce dokuz, on kilometre vardır.

O zaman ben Almanya'daydım, ben gözümle görmedim. Yalnız ben biliyorum ki, öldürdüler ve peşlerine verdiler, sivil elbiseliydiler, askeri kıyafetli değil, korucuların sivil elbiseleriyle peşlerine vermişler, taramışlar, hepsini yaralamışlardı. On altı insan minibüste vardı, hepsini yaralamışlar, sadece bir kadın kurtulmuş, bu kadın yaralanmamış, kurtulmuş. Ona bir şey olmamış, köylüleri çağırmış, hem Süryanilerin hem de Müslümanların köylülerini çağırmış. Birlikte gelmişler, onları arabadan çıkarmışlar ve arabadan çıkardıkları gibi araba yanmış, o zaman onları arabadan çıkarmasalarmış hepsi yanacaklarmış. Üç kişiyi öldürmüşler. Birisi Süryaniydi, bir kadın ile bir erkek de Êzîdîydi. Üçünü de orada öldürdüler.

KÖYDEN KAÇIŞ

Köyümüz o zaman daha duruyordu. Yaklaşık yirmi, otuz ev vardı. İnsanlara bunları yaptıklarından sonra hepsi kaçtı. Bazılarının yaşı altmıştı, bazılarının yaşı yetmişti, bazılarının yaşı seksendi. Babam yüz beş yıl yaşadı, otuz yıl bu köyün muhtarlığını yaptı, en sonunda ölümünün eşiğinde âlem yüzünden Avrupa'ya kaçtı, ben onu yanıma getirdim, ona baktım. Biz söylesek de söylemesek de devlet ne yaptığını ne yapmadığını bilir. Biz zulüm gördük, biz çok zulüm gördük. Biz zulüm görmeseydik kaçıp gitmezdik. Vallahi biz ne yakın bir yere giderdik, ne de buralardan giderdik. Vallahi burada da evim vardı, İstanbul'da da evim vardı, şimdi Almanya'da da evim var. Yok değil. Ama ben memleketimde yaşamak istiyorum, yabancı memleketlerde değil. Eğer arkadaşı–

nın atına binersen inmen gerekecek. Bu yüzden Alman memleketi bizim memleketimiz olamaz. Evet, bizi barındırdılar, bizi desteklediler, ama bizim memleketimiz değil, bizim memleketimiz burasıdır, babalarımızın ve atalarımızın toprakları buralardır ve bizler burada yaşayabiliyorsak yeterdir, eğer yaşayamazsak da bilmiyorum. Vallahi bugün iki saat biz gittik… Biz memleketimizden çıkmadan önce, buraların halkı, buraların ağaları köyümüzde Koçerleri barındırdılar. Biz şimdi yılan ve akreplerden dolayı köyümüze gidemiyoruz. Şimdi sabah ben gittim, ben onlardan ilaçlar istedim, evimin etrafını, evimin içini ve komşularımınkini ilaçlamak için. Ben bilmiyorum ismi kene midir nedir? Bilmiyorum Kürtçe mi, Türkçe mi? Kene mi denir, işte onlardan var, o yüzden biz bu köyde kalamıyoruz. İlaçlayabilirsek kalabiliriz. Bu yıl iki yıl oldu, bu yıla kadar da köylülerimizi güzel güzel bırakmadılar. Bu iki yıldır…

Koçerler mi?

Hayır hayır… Koçerler değil, Koçerler haklarıyla gelip yerleştiler. Bizim memleketlimiz ağa onlara vermişti.

Müslüman olan mı?

Müslüman olan. Vallahi biz şimdi diyemeyiz Êzîdî idi, Süryani idi. Biz kimseye yalan atmayız. Müslümanların hepsi de Müslüman değil. Ağaların hepsi kendisini tanır. İhtiyaç değildir ki, insan isimlendirsin. Herkes kendisini tanır. Şimdi Sami[19] sen bizim yanımızda oturmuşsun, biri suç işlerse illa benim adlandırmam mı gerekir? İhtiyaç değildir ki, ben adlandırayım. O kendisini tanır.

Bazen insanın onları adlandırması gerekir. En azından herkes onları tanısın.

Vallahi bizim onları adlandıracağımız, komşumuzdur, doğruyu söyleyelim, şu efendi korucudur, baş korucudur, bu bir, Çelebi ailesindendir. Başka da kimse değil. Felemezê Cimo. Felemezê Cimo. Üç kişiler, Çelebi ailesinden. Şimdi sen söyle, onlar diyecekler ki, hayır, kendilerini temize çıkaracaklar, kendilerini uzak tutacaklar. Yalnız kendilerini uzak tutamayacaklar, ben doğru söyleyeyim, bu da doğrudur, kendilerini uzak tutamazlar. Bizim

19 Sami Akyol, bizim görüşmeleri yaptığımız kuyumcu dükkanının ortaklarından. Bizim Midyat'taki görüşmelerimizi gerçekleşmesi için epey katkıda bulunmuştu.

memleketimiz onların tehdidi altındaydı. Nereyi isteselerdi, istemeselerdi; onu orada yaparlardı. Onların gücü yetti, onlar yaptı. Onlardan haber alınmayıncaya kadar, köyümüz yıkılmazdı, insanlar öldürülmezdi. Belki köylülerimiz de hata yaptılar, hata yapmadılar demiyorum, belki PKK'yi barındırdılar, korkularından ekmek verdiler… Bilmiyorum, ekmek verdiler mi vermediler mi? Vermiş olabilirler, bu yüzden öldürülmüş olabilirler.

Araba yakma olayı siz köyden çıktıktan sonra, Almanya'dayken oldu, değil mi?

Evet, ben Almanya'daydım. Ben 86'da gittim. Burası iyi değildi, ben gittim, ben kendimi sıkıntıya sokmadım, ben o zaman da İstanbul'daydım, burada değildim, İstanbul'dan gittim, hiç durmadım. Daha Kenan Evren zamanında, siz de biliyorsunuzdur, darbe yaptı, ben buradan gittim. Buralar iyi değildi, gittim.

İlk darbe olduğunda İstanbul'a gittim, bir iki yıl orada kaldım, Kürtçe bir söz vardır, diyor ki, bir duvar yıkılırken o duvardan kaç. Ben de gördüm ki, duvar bizim üzerimize doğru yıkılıyor, duvarın altında kalamazdık. Ben de buraları bıraktım gittim. Arkadaşlar bilir, iki yıldır ben buraya dönmüşüm, yine bütün köylülerimden önce. Ben ve bir kişi daha, üç kişi, biz bu köye dönmüşüz. Şimdi başlangıçtır. Ne suyumuz var ne yolumuz var ne de başka bir şeyimiz var… Vallahi bugün belediyeye gittim, belediye diyor ki, büyükşehir belediyesine git, Mardin'e git. Git Mardin'den suyu iste. Ben paramı veririm bir tanker alırım, Mardin'e kadar gitmekten daha iyidir. Yine su tankerinin parasını ben veririm, Mardin'e gitmeme gerek yok. Bu ilaç için Mardin'e gitseydim iyi mi olurdu? Köylülerin hepsi bu ilaç için gittiler, köyün tamamını ilaçladılar [oradaki bir adam söylüyor]. Biliyor musun kim bize satın aldı? Bir korucu bize satın aldı. Şimdi insan doğru konuşursa doğru değil mi? Beni anlıyor musun? Biz ilaç için gittik, bir korucuya gittik, dedik ki, hayran gel, bu ilacı bize satın al. O da belki tanıdıktı, dosttu. Ben gitseydim, belki beni tanımazlardı, ama onlar birbirlerini tanıyorlardı.

Siz Midyat'ta mı dünyaya geldiniz?

Hayır, Xirabiya'da, şimdi Yenice mahallesi… Êzîdîlerin köyüdür, Midyat'a bağlı**.** Şimdi yaşım altmışaltı. Yaşamımız memleketimizde olmazsa yabancıların memleketinde de olmaz.

ÊZİDÎLER, SÜRYANİLER, MÜSLÜMANLAR

Köyünüz boşaltılmadan önce kaç hane vardı?

Yıkılmaya doğru giden zamanda hemen hemen yüz yetmiş, iki yüz ev vardı. Yani köyümüz doluydu. Çevre köyler hariç, bütün Êzîdî köylerden daha büyüktü. Hepsi Êzîdî idi. Yabancı kimse yoktu. Ne Müslümanlar vardı içimizde ne de Süryaniler. Yani bizim bütün Êzîdî köyler de böyledir, ne Müslüman ne Hıristiyan… Kaç Êzîdî köyümüz varsa hepsi birlikteydi, Êzîdî idiler.

O zamanlar hayvan işleri, bağ işleri, bu işlerle meşguldüm. İstanbul'a gittiğimde, insan doğruyu söylemeli, bizlerle Süryaniler birlikteydik, çocuklarımız Süryanilerin yanında iş yapıyorlardı. Biz Müslümanların yanında korkuyorduk, sen Müslümanların yanına gittiğinde sana geri dönmüyorlardı. Müslümanlar, bu şey sizin aklınızı bozmuş, diyorlardı. Ama Hıristiyanlar değil. Burada iş yaptılar, ben de kendime çalıştım, biz idaremizi yaptık, bir iki yıl sonra, biz de buradan kaçtık gittik.

Amca biliyor musunuz aklıma ne geldi, sizinle Kurmancların dili birdir. Ama sizinle Süryanilerin dini ya da dili bir değildir, neden siz onları kendinize daha yakın gördünüz?

Bizimle Müslümanların dini bir değildir, bizimle Hıristiyanların dini de bir değildir. Biz ikimiz de ezileniz. Ne bizim devletimiz vardı ne Süryanilerin devleti vardı. Süryaniler de ezilendi. Hata Amerika da Süryanilerin devletidir değil mi? Amerika deyinceye kadar Süryanileri de harcayacaklar, doğru değil mi? Türkiye ne Süryanileri istiyordu, ne de izin verdi bize… Gitsinler, kaçıp gitsinler dedi. Bilmiyorlardı ki, Avrupa'da onların başlarına bela olacaklarını, onlar doktor olacaklar, avukat olacaklar, öğrenci olacaklar, her şey olacaklar, onların başlarına bela olacaklar. Bugün doktor da var, avukat da var, mühendisler de var, hâkimler de var, onlardan her şey de çıktı. Memleketlerinin davasını güdüyorlar, hukuk mücadelesi veriyorlar. Türkiye kendisini onların ellerinden kurtaramaz. Kendisini kurtarması mümkün de değildir. Yani sonuç budur. Şimdi kardeşimin çocukları vardır, üç yeğenim vardır Almanya'da. Üçü de avukattır, biri hâkimdir, ikisi avukattır.

Çocuklarım, beş kızım var, evlenmişler. İki oğlan var, birisi yanımdadır, birisi de yanımızdan ayrıldı, kendisine çalışıyor.

Onların işleri de bilgisayar üzerinedir, şimdi kendilerine çalışıyorlar. Almanya'dalar, hepsi Almanya'da. Ben kendim de Almanya'daydım. Buraya yazları fırsat bulduğumda geliyorum.

CENAZELERİMİZİ MEMLEKETİMİZDE DEFNEDECEĞİZ

Kesin dönüş yapmadınız mı?

Hayır, hayır, kesin dönüş değil. Ben yapamıyorum. Yalnız ben yapamıyorum… Şimdi bütün çocuklar oradalar, küçükler de var, büyükler de. Bu on yıldır, ne zaman bir cenazemiz olduysa geldim. Ben herkesten önce memlekete geldim. Herkesten önce de ben gittim, köylülerimizin hepsinden önce, hepsinden önce de döndüm. Bu yıl da tam olarak ben köye sahip çıktım.

Neden cenazelerinizi köye getiriyorsunuz?

Vallahi biz cenazelerimizi memleketimizde defnedeceğiz. Biz yabancı memleketlerde defnedemeyiz. Ben sana dedim, dedim ki yabancıların memleketi memleketimiz olamaz. Burası toprağımızdır, babalarımızın ve atalarımızın toprağıdır, biz üstündeyiz, başkalarının toprağı değildir ki! Biz başkalarının toprağı üzerinde yaşamayız. Yaşamımız memleketimizde olmazsa yabancıların memleketinde de olmaz.

Dediniz ki, o zamanlar köyünüz yaklaşık iki yüz evdi. Dininiz ayrıdır, siz Êzîdîsiniz, siz ibadetlerinizi yaparken sıkıntı yaşıyor muydunuz?

Şimdi ben söyleyeyim, doğru dürüst olarak; eskiden de bugüne kadar da, Müslümanlar kendilerini bizden sakınıyorlar. Biz de insanız, onlar da insanlar. Şimdi ben yarın gitsem bir cenazede bir hayvan kessem, Müslümanlar yemezler. Bu ayrımcılık değil midir? Bundan öte ayrımcılık var mıdır? Demek ki, sen kendini benden sakınıyorsun. Sen ekmeğimi yemiyorsun, sen suyumu içmiyorsun, sen benim kestiğim hayvanın etini yemiyorsun, senin benim yanımda işin nedir? Sen neden yanıma oturuyorsun, neden yanımda konuşuyorsun? Bizim konuşmalarımız birbirimize olmaz. Bunu açık söyleyeyim, İslam'a söyleyeyim, kendisini benden daha üstün gören adama, kendisini benden uzak tutan adama, benim toplumum da ona haram olmalıdır.

Sadece sizin kestiğiniz hayvanların etlerini mi yemiyorlar,

yoksa sizin yemeklerinizi hiç mi yemiyorlar?

Hayır, hayır, normal yemekler geldiğinde yemiyoruz demiyorlar. Onu yiyorlar. Sadece kesilmiş olanı yemiyorlar. Ama tereyağı da kesilmiş olanla ilgilidir. Siz görmediniz mi, o ayranın içinde yayılan tereyağının elde edildiği post da kesilmiş olandır. Bunda da var. Ama bilmiyorum İslam'ın kuralları vardır. Diyorlar ki, "Tamam, sen kestin kestin, neden bana haber vermedin, ben keserdim birlikte yerdik." Ama ben de insan değil miyim, sadece sen mi insansın. Sen neden yemiyorsun?

Peki, Avrupa'da ibadetlerinizi yerine getirebiliyor muydunuz?

Evet. Hem Almanya'da hem bütün Avrupa ülkelerinde böyleydi. Sen ne ibadet yaparsan, ne istersen… Hatta sana yer bile verirler. Sen ne istersen hakkını kaybetmezler. Şimdi ben önce söyledim, Türkiye dedi ki, Êzîdîler ile Süryaniler gitsinler, biz düzleşelim. Ama bilmiyorlardı ki, onların başlarının belası olacaklar. Bunu düşünmediler. Gençlerimiz kalktılar, hepsi de senin yaşlarındadır, memleketlerinin davasını güdüyorlar. Ben onlara ne yapayım? Benim neyim kaldı ki, ne kuvvetim kaldı ki, ben dava açayım, gidip onların üzerine ifade vereyim ve bir şey yapayım. O hukuk okuyanlar, hukuklarını yerine getirecekler, Türkiye'den alacaklar, onların ellerinden geldiğince alacaklar. Güçleri yetmediğinde onlar ne yapsınlar ki? Şimdi sen Avrupa devletlerinden söz ettin, şimdi bize ibadet yeri veriyorlar, bu iyi değil mi? Şimdi sen ne istesen yapabilirsin. Ama onlara da baskı yapma, onlara da saldırma. Vallahi biz Almanlara saldırdık, Almanlar bize hiçbir baskı uygulamadı, bu geçen günlerde bizim milletimiz yürüyüş yaptılar, bilmem ne yaptılar, yolları kapattılar. Ama iki saat araban yolda kalırsa sen işine geç kalırsın, bu zarar değil mi? Zarardır. Bizim Avrupa ülkelerinden şikâyetimiz yoktur.

Avrupa'da ben hiçbir iş yapmadım. Ben yaklaşık kırk yıldır, otuz beş yıldır Avrupa'da kaldım, bir gün bile işe gitmedim. Ama bana zor geliyordu. Dil bana zor geliyordu. Beni okula götürdüler, "Hadi öğren." dediler. Ben dedim ki, valla bu yaştan sonra yapamam. Zoruma gidiyordu.

Şimdi biz Almanca biliyoruz, biz kendimizi onlardan kurtaracak kadar biliyoruz. Yalnız biz senin gibi birlikte konuşamıyoruz

ve yaşamımızı birlikte sürdüremiyoruz. Yani biz nereye gidiyorsun, nereden geliyorsun, bunları birbirimize ifade edebiliyoruz. Biz doktora gittiğimizde, neremizin ağrıdığını, neremizin ağrımadığını söyleyebiliriz. Bunları yapabiliyoruz, başka da değil. Kızlar biliyorlar, onlardan daha iyi biliyorlar, çocuklar bugün Kürtçelerini azaltmışlar, Almanca'yı artırmışlar… Alman olup olmadıklarını anlamıyorsun, Kürtler mi, Kurmanclar mı?

Bizimkiler Kürtçe biliyorlar. Bizim Êzîdî Kürtler az ama yüzde bir dillerini kaybetmiştir ancak. Küçüklerden büyüklere kadar hepsi dillerini sürdürüyorlar. Dinlerini de sürdürüyorlar. Okullar da açmışlar, dini okulları da açmışlar. Haydi, söyle, Midyat'a gel ve bir dini okul aç! Vallahi onlar her gün saldırırlar.

Çocuklarınız hiç memlekete dönmek istiyorlar mı?

Geliyorlar. Gelmiyor değiller. Ama niyetlerini bilmiyorum, istiyorlar mı, istemiyorlar mı? Geliyorlar, gelmiyorlar değil, ama yaşamlarından endişe ediyorlar.

Köyünüz boşaltıldıktan sonra yeniden ne zaman inşa oldu?

İnşa etmek… Sana söyleyeyim, bu birinci yıldır biz âlemin elinden kurtarmışız. Biz hepsini aradık. Şimdi Avrupa'da köyümüzün bir komisyonu kurulmuş, buraya geldiler. Dediler ki, köyümüzün sorumluluğu bu adamın elindedir, ben ve biri daha. Vallahi hâlâ da mülklerimizi gasp etmişler, biz gittik onlara para verdik, zaten kaç yıldır parasını yiyorlardı, biz gittik üstüne para verdik. Böylece onların ellerinden kurtardık mülkümüzü. Ama bu yıl tamamıyla onların ellerinden kurtardık.

Biz tapusuz olsaydık, vermezlerdi. Ama hâlâ da sorun çıkarıyorlar. Onların evleridir, tapu onlarındır, ama yine de çaresiz kalmışlar… Kendileri satın aldılar, mahkeme de durdurdu, satın da aldılar. Devlet onlara belge de vermiş, ama yine de zorla bırakmıyorlar.

Şimdi kaç ev var köyde? Köye dönüp evlerini yapmış kaç hane var?

Vallahi biz üç kişi geldik, ikisi yeniden Almanya'ya döndü, ben şimdi tek kaldım. Ben de, bu cenazemizi defnedelim, gideceğim. Bayram sonrasında yeniden dönerim.

Hâlihazırda biz üç aile resmen evlerimizin inşasına başlamışız,

ben kendim burada kalıyorum, Midyat'ta. Dün ben bulaşıklarımı da taşıdım, köye taşıdım. Şimdi ben bir bekçi de tutmuşum, köyde. Kimse bağa, baklalara girmesin diye…

Şimdi bir şey olsa da olmasa, ben dönüşümü daha da erteleyemem. Ben ve eşim yalnızız, biz memleketimizde öleceğiz.

BEN BU TAZMİNATI İSTEMİYORUM

Devletin tazminat yasası var, belki duymuşsunuzdur…

Vallahi ben senin devam etmeni bırakmam, ben bu tazminatı istemiyorum.

Siz devletten tazminat istemiyor musunuz?

Hayır. Ben bu yaşımda kalkıp gidip yalan mı söyleyeyim? Ben ne gider yalan söylerim, ne de tazminatı isterim.

Ama sizin köyü boşaltmışlar…

Boşalttılar, boşalttılar, ama kim boşalttı?

Siz korucular dediniz… Bunlar devletin eliyle değil mi?

Korucular da devlettir, ben mi korucu yaptım? Şimdi ben gidip diyeyim… Başta da sana söyledim. Kimse köyümüzü yıkmadı. Ben gidip şeyimi çevireyim de bana bir kamyon çimento versinler. Ben bir kamyon çimentoyu da yalanlarla istemiyorum. Anladın mı? Müsaaden var mı? İsmimi size vermem gerekiyor mu?

Eğer isterseniz…

Hayır istemiyorum.

Tamam, siz istemezseniz…

Bu memlekette sorunlar var...